

ARACS

A DÉLVIDÉKI MAGYARSÁG KÖZÉLETI FOLYÓIRATA

2024. június 4.

XXIV. évfolyam, 2. sz.

ARACS 2024/2. (93. SZÁM)

ISSN1451-1762

Életre kelt kézirat

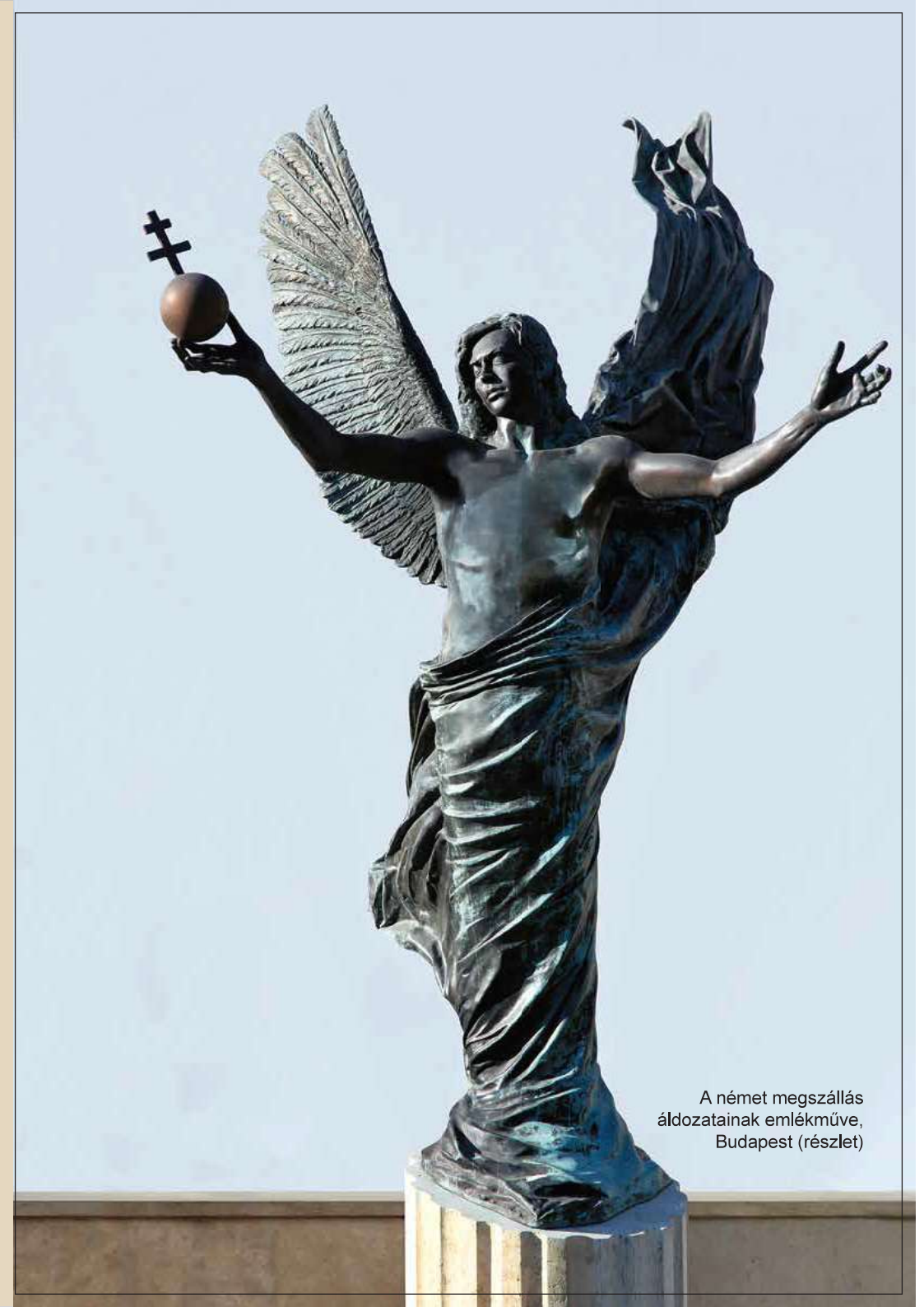
MMA
MAGYAR
MŰVÉSZETI
AKADÉMIA

MMA
KIADÓ

Érték minden oldalon

mmakido.hu

Fénykép: Szilágyi István / Szilágyi István / Vörösmarty Mihály / Vörösmarty Mihály

A német megszállás áldozatainak emlékműve, Budapest (részlet)

A DÉLVIDÉKI MAGYARSÁG KÖZÉLETI FOLYÓIRATA

2024. június 4.

XXIV. évfolyam, 2. sz.

ARACS

A délvidéki magyarság közéleti folyóirata

Megjelenik évente négyszer.

Alapító: Aracs Társadalmi Szervezet, Szabadka

Alapítók: **dr. Gubás Jenő** (elnök), **Utasi Jenő** (főszerkesztő), **dr. Vajda Gábor** (felelős szerkesztő)

Kiadó: Aracs Alapítvány, Horgos

Főszerkesztő: Bata János (bata.horgos@gmail.com)

Olvasószerkesztő: Gubás Ágota

Lektor: Kulhanek Edina

Művészeti szerkesztő és fedőlapterv: Gyurkovics Hunor

Számítógépes tördelés: Harangozó Attila

Nyomda: Grafoprodukt Kft., Szabadka

Nyomdaigazgató: Özveggy Károly

Szerkeszti a szerkesztőbizottság: Bata János, Gubás Ágota, Gyurkovics Hunor, Mihályi Katalin, Utasi Jenő

A szerkesztőség címe: 24000 Szabadka – Subotica, Prvog ustanka 20.

Telefon/fax: (+381)-24/542-069

E-mail: gubasagi@gmail.com

A folyóirat olvasható a www.aracs.org.rs honlapon.

E számunkban Párkányi Raab Péter szobrász alkotásaiból adunk válogatást, amelyekről a fotókat a művész készítette.

A címlapon: Trianon-émlékmű, Kaposvár (részlet)

A hátlapon: A német megszállás áldozatainak emlékműve, Budapest

Támogatók:

Petőfi
Kulturális
Ügynökség

Számunk szerkesztésében együttműködő partnerünk volt a Magyar Művészeti Akadémia.

MAGYAR MŰVÉSZETI
AKADÉMIA

CIP – Katalogizacija u publikaciji
Biblioteka Matice srpske, Novi Sad

008+32(497.113)

ARACS : a délvidéki magyarság közéleti folyóirata /
főszerkesztő Bata János. – 1. évf., 1. sz. (2001) –
. – Horgos : Fondacija Aracs = Aracs Alapítvány, 2001–. –
Ilustr. ; 29 cm

Tromesečno.
ISSN 1451-1762 = Aracs

COBISS.SR-ID 94357250

Tartalom

Hascák Mária	„Nincs is itt haszna szépszónak s imának, / csak harcnak és a hatalom nyilának” 5
P. Maklári Éva	A gólya 7
Vári Fábián László	A halál és a feltámadás között 8
Felföldi László	A megújulásnak a közösség az ereje, forrása a családi asztal és az oltár 9
Bertha Zoltán	Függetlenség, szuverenitás (Magyarország a magyaroké) ... 14
Tráser László	Cédulák XXXIX. 20
Radnai István	Állomás száz évvel AZután 24
Csámpai Ottó	Vászoly könnye – Vazul nyitrai herceg tragédiája 25
Osztrogonáczi Miklós	A hős 29
Andrási Attila	Anjou – A lilium útvesztői 30
Mezey László Miklós	Kitérő 63
Kondor Katalin	Mit vártunk, mit kaptunk? – II. rész 66
Zétényi Zsolt	Harminc év üzenete – a neves jogtudóssal Kondor Katalin beszélget 70
Lengyel költők versei	Semsei Ferenc fordításában 79
Mezey Katalin	Naplójegyzetek XXV. 81
Stanyó Tóth Gizella	Higgyünk a szeretet összetartó és megtartó erejében! 85
Balogh Gábor	Ha közösségben akarunk élni, kellenek a közös célok, értékek és érdekek 91
Gyémánt Richárd	Nagykikinda népesedésének évszázadai – dióhéjban – II. rész ... 94
Feledy Balázs	Látott és soha nem látott szobrok – Párkányi Raab Péter művészetéről 106
Párkányi Raab Péter rövid életrajza	 111
Színes melléklet	 117

E számunkban Párkányi Raab Péter szobrász munkásságába nyújtunk betekintést.

Szárnyaló

„Nincs is itt haszna szépszónak s imának, / csak harcnak és a hatalom nyilának”

Írásom címéül Babits Mihály Jónás könyve című elbeszélő költeményének a két sorát választottam, utalva az Ukrajnában dúló és szünni nem akaró háborúra. Ha meg is csillan egy halvány reményfoszlány, talán már aznap köddé is válik, mint „földiekkel játszó égi tünemény”. Két éve és lassan három hónapja zajlik ez az aktív háború, gyászba borítva az egész országot és lassan Európát is. Ukrajna nyugati szeglete – Kárpátalja – a „béke szigete” elnevezést kapta, de ez csak félig igaz rá. Tény, hogy nincs éles bevetés, nincs fegyveres közelharc, de a megfélemlítés itt a legerősebb és a legintenzívebb. A teljes mobilizálás miatt családapák, fiak és testvérek bujdosnak el, adják fel munkájukat, nehogy besorozzák őket, mert akkor támasz nélkül marad a család. Egyre több az elhunyt, egyre elkeseredettebb a nép. Hiába szólnak az imára buzdító harangok a templomokban, a szirénák vad zúgása elnyomja hangjukat.

Mindennek ellenére Kárpátalja nem adja fel. A kárpátaljai magyarságot összefogó szervezet – a KMKSZ (Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség) – azon munkálkodik, hogy azok a családok, amelyek vállalták a háborúval járó nehézségeket, és otthon maradtak, támogatásban, illetve jogi tanácsadásban részesüljenek.

Ami égető probléma, az az oktatás helyzete Kárpátalján. A KMKSZ vállvetve küzd a KMPSZ-szel (Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség), hogy ahol szükség van rá, ott fenntartsák az anyanyelvű oktatást, illetve igény szerint új intézményeket létesítsenek. 2023 decemberében az Ukrán Legfelső Tanács által elfogadott törvénymódosítás alapján az ukrán nyelv és irodalom mellett kötelező államnyelven oktatni az Ukrajna védelme elnevezésű tantárgyat is, amely Ukrajna történelméről és honvédelmi ismeretekről szól. Emellett bármely tanintézmény saját hatáskörben bővítheti az ukrán nyelven oktatott tantárgyak listáját. A magánkézben lévő iskolák, egyetemek az EU bármelyik hivatalos nyelvén, így magyarul is oktathatnak, külön tárgyként biztosítva az ukrán nyelv elsajátítását.

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola a kárpátaljai magyar oktatás érdekében egy új líceumhálózatot hozott létre, melynek célja, hogy a diákok a 9. osztály elvégzése után az anyanyelvükön tudjanak továbbtanulni. Jelenleg öt helyszínen működik líceum: Beregszászban, Nagydobronyban, Kiscejőcön, Nagyszőlősen és Tiszapéterfalván. Ezekben a településeken több szakirány található, amelyekből a tanulók érdek-

A gyerekek örömmel vettek részt a nagyszőlősi Perényi Zsigmond középiskolában tartott foglalkozásokon

lődési körük szerint válogathatnak. A diákok aktív részesei a nemzeti ünnepeknek és megemlékezéseknek, alkalmi műsorokban lépnek fel. Az anyanyelvű oktatás mellett a líceumok különféle rendezvényeket, eseményeket szerveznek (természetesen a háborús szabályoknak megfelelően) a magyar (és nem csak magyar) gyermekek számára, hogy valamennyire kikapcsolódhassanak a fiatalok, rövid időre elfeledve a hideg pincék és bunkerek nyomasztó hangulatát. A gyermekek élvezik a közösséget, az alkotó foglalkozásokat és a táncházakat. Nyelvében él a nemzet, ezért kell mindent megtennünk azért, hogy a felnövekvő generáció tovább éltesse nemzeti örökségünket.

S míg a gyerekek kezét fogjuk, addig a férfiakat kitépik az ölelő karokból. Már elmúlt az a nagy hév, amely a háború kitörésekor volt tapasztalható az országban, az emberek belefáradtak a harcba, nem látják értelmét a sok vérontásnak. Kárpátaljáról egyre több férfit visznek el a frontra akarata ellenére, visszaélések és fenyegetések vették át az uralmat. Kárpátaljára már a keleti frontról érkező katonák jönnek összegyűjteni a „kvótát”, ölelők szó szerint menekülnek a férfiak. A donecki emberhalászatot nem érdekli, kinek milyen igazolása van, mindenkit, akit megfognak, bevisznek, és nem is a helyi hadkiegészítő irodába, hanem minél távolabb a lakhelyétől. Egy háromgyerekes családapára ráfogták, hogy tudatmódosító szert fogyaszt, és hogy ha-

mis a nagycsaládos igazolása, egy másik férfit 30 ezer dollár fejében engedtek el – a következő „horgászati”. Egy személyre hárman mennek rá, megbilincselik, és betuszkolják a buszba.

El sem tudjuk képzelni, a háború szennyében mennyi aljasság hömpölyög. Előfordul, hogy feleségek adják fel férjüket, és küldik a frontra, mert ráuntak, hogy állandóan otthon vannak. Hála istennek, Kárpátalján még erre nem volt példa, legalábbis kárpátaljai asszony nem tett ilyet. Az idetelepült „menekültek” szabadon beszélnek oroszul. Játsszák a nagy ártatlant, közben pedig kötegekben veszik ki a dollárt a bankból.

Az agresszív besorozástól eltekintve az élet megy tovább, akinek eddig jól ment, annak most még jobb, aki pedig fizetésből és tisztességes munkából élt, annak továbbra is küszködni kell. Az elmúlt időszakban, illetve még most is nagyon sok a beteg gyerek. Talán rosszabb a helyzet, mint a Covid-járvány alatt. Nem tudnak rendesen felépülni a gyerekek, és sok felnőtt sem. Már olyat is hallani, hogy az orvosok szándékosan nem gyógyítanak rendesen, mert ez a parancs...

Kárpátalja nem hasonlítható a béke szigetéhez, mára inkább a félelem helye lett.

A helyi ukrán családok húsvétra készülnek, minden este vecsernyére hívja őket a harangszó, s minden este töretlenül a feltámadásért imádkoznak a hívek – az ország békéjének feltámadásáért.

Várjuk a szebb jövőt.

Diakonissza, Budapest (részlet)

A gólya

Mikor sárgulni kezdtek a falevelek,
messze szálltam, de az ébredő napsugár
és a virágokkal labdázó mező
mindig visszahozott,
ismertem az utcákat, az apró és a
magasabb házakat,
tudtam, hol az a kémény, az a pózna,
ahol fészket rakok.
S most innen, a magasból látom
a mély gödröket, a beledobált
testeket, hallom a sírást, dörrenését
furcsa oszlopoknak, hol megpihenni
sem lehet,
repülök a végtelen, puszta táj fölött,
s hogy meddig bírja még szárnyam,
nem tudom.

Áldozati emlékmű, Sopron (részlet)

A halál és a feltámadás között

Bár jól ismerjük égi útitársunk, a hold változó természetét, járásának állandóságában teljességgel megbízhatunk. Fázisait percre pontosan váltja, s ehhez igazodik a várva várt tavaszi nap-éj egyenlőség órája is. Ezt az örök rendet nem zökkenthetik ki a szinte minden állandó értékre kapásból vetődő orosz vagy amerikai titkosszolgálatok sem. A szent húsvét ünnepét tehát most is elrendelt idejében várjuk, hogy református hitünk erősítése végett ismét átélhessük a feltámadás misztériumát, s magunkénak érezhessük a térségünk pokoli tartományaiból kivezető reményt.

Legjelentősebb keresztény ünnepünk lényegével, a feltámadás csodájával szemben emberi értelmünk csak dadogni képes, érthető szava itt egyedül a hitnek lehet. De tegyük egyértelművé, hogy Jézus életének minden egyes epizódja ezért történik, mozaikként egyre teljesebben ezt a csodát készíti elő. Mi nem tudhatjuk sem a napot, sem az órát, Ő azonban pontosan tudta, s ennek ellenére úgy vonult be Jeruzsálembe, mintha a hozsánna és a derű örökké tartana. De figyeljünk a virágvasárnap örömeiben szereplő számárra is, amely a Kisistent hajdanán Egyiptomba vitte! Szolgálatra készen hátát adta most is, miközben a jeruzsálemi tömeg a közeli királyság ígéretével ünnepelte mesterét. Ki ne fogadná el, hogy Jézus napja delelőjére érkezett?

Ám ahol a nap világít, ott árnyéknak is lennie kell, s ezek rejtekében felemelte fejét az ármány, szereplői újraírták a régi tervet. Feltámadt a szél, a drámai forgatókönyvre pecsétet lehelt a nagypénteki alkony, beállt a napfogyatkozás. A kővé dermedt döbbenetben a számár felbaktatott a Golgotára, legyűrte torkán a lelkéből kitörni készülő ordítását, s a fogyó hold fényében megfordulva elindult a vállára vetülő kereszttel.

Az apostoli hitvallás szerint a Megváltó meghalt, elhelyezték az elkészített sziklasírban. Általában így végződik minden élet, ha nem a Fiúistenről van szó. Ő azonban a nyugalom helyett

alászállt a poklokra. Ezt a tételt sehogyan sem akarjuk érteni, s erről a váratlan fordulatról hallgatnak az evangéliumok is. A bibliai kánon szerkesztésekor kimaradt apokrif szövegek ugyan susognak róla, de azok sem tisztán s nem egyértelműen. Az egyik azt fejtegeti, hogy Jézusnak a test halálát követően az örök halált, a kárhozatot is meg kellett ismernie, hogy képes lehessen az emberek testben és lélekben történő, örök életre való megváltására. Más szövegek arról beszélnek, hogy nem a valódi pokolra, csak a héberül seol-nak mondott holtak országára kell gondolnunk, amelynek a középkori magyarázatok szerint is több, különböző rendeltetésű szektora létezett. A Hitvallás értelmezése szerint Jézus az alvilágnak abba a részébe szállt le, ahol az ószövetségi igazak a halál és a feltámadás között várták sorsuk bizonytalan, de nem reménytelen alakulását. Hozzájuk vitte és hozzánk hozza most Krisztus a megváltás örömhírét. Állapodjunk meg ennek tudatában, és összegzésként rögzüljenek bennünk Pilinszky János reményt ébresztő szavai: „...megölhették hitvány zsoldosok, / és megszünhették dobogni szive – / Harmadnapra legyőzte a halált. / Et resurrexit tertie die.”

Legyen ez örök tanulság és intelem, köbe vésett törvény minden keresztény számára, de gyarló emberként hadd tehessem hozzá a jogos óhajt. Elvérezhetne már *a viszály a csatákon*, ahogyan Vörösmarty kívánta, s kezdetét vehetné egy új, a szeretet és a kölcsönös megbecsülés törvényére alapozott világrend. De képesek vagyunk-e létrehozni a szeretet és a megbecsülés nagy közösségét, ahol József Attila látomása szerint szívünkben „néha elidőz a tigris és a szelíd őz”?

Ennek elérésében segítsen bennünket a Teremtő, hogy meghitt és zavartalan legyen ünnepünk, aztán bekövetkezhessék Krisztus második eljövetele, a végső feltámadás!

2024. március

A megújulásnak a közösség az ereje, forrása a családi asztal és az oltár

**Excellenciás Érsek Atya, Püspök Atyák!
Főtisztelendő Paptestvérek!
Krisztusban Szeretett Testvérek!
Kedves Zarándoktársak!**

Mindannyian, akik személyesen vagy a képernyőn keresztül követitek az ünneplést!

A csíksomlyói kegyhely ferences őrei a Gyulafehérvári Főegyházmegye pasztorális évének témájához csatlakozva választották a pünkösd-szombati fogadalmi nagybúcsú mottóját, amely így hangzik: „Újuljatok meg!” (Ef 4,23).

Ehhez a megújulási szándékhoz szeretnék az elmélkedésben csatlakozni a *hit, közösség, család, fiatalok, misszió, imádság* témaköreivel.

Először egy versrészletet szeretnék felolvasni, mert rávilágít, hogy a feladataink mindig az

életünk már meglévő körülményei között várnak ránk – nem máskor, nem máshol, nem mások között.

Váci Mihály: Ezt! Itt! Most!
(részlet)

[...]

Csak itt, ezeken a makacsul kitérő utcákon indulok el engedelmes újtajmra.
Itt kell a napok hordalékából kimosni életem maroknyi aranyát;
itt kell szeretnem, ha van kit szeressek.

[...]

Ezt az életet kell megértenem,
forró, piros, tisztító vészeit átdobogatni hulló szívemen.

[...]

A hit útja

A hitünk alapja akkor születik meg, amikor a hit kapuján átlépve elindulunk az Istennel. A Pécsi Egyházmegye területén, ahonnan érkeztem, van egy falu, Kismányok. Különlegessége az 1989-ben felszentelt székely temploma. A templomban van egy Mária-szobor. Ennek a szobornak van egy rendkívüli, hiszem, hogy mindnyájunkat tanító története.

1945-ben, amikor a székelyeknek Bukovinából menekülniük kellett, Hadikfalván az utolsó pillanatban Orbán Lőrinc visszament a templomba, és magával vitte a Mária-szobrot a ma Szerbiában található Bácskába, ahova először telepítették ki őket.

Vitte a szobrot, mert tudta, hogy hit nélkül, reménység nélkül, istenkapcsolat nélkül nem lehet életben maradni, majd miután megérkezett, biztonságos helyen rejtette el. A székelyeknek Bácskából rövidesen tovább kellett menekülniük a mézárálás elől. Tolna vármegye falvaiba, köztük Kismányokra telepítették a családokat. Az újbóli kitelepítés olyan hirtelen történt, ahogy mondják: „krumplit a földben, kenyeret a kemencében kellett hagyni”, azaz semmit sem tudtak magukkal hozni, és a Mária-szobor is ott maradt Bácskában, elrejtve.

1946-ban, a háború iszonyú szenvedéseit követően Orbán Lőrinc fia lovas kocsival ment vissza Bácskába a szoborért, életét kockáztatva. A kocsikerékben elrejtve, gondosan betakarva, veszélyes helyzeteket megélve menekítette Kismányokra a hadikfalvi Szűzanya-szobrot. Orbán Lőrincék úgy érezték, a veszélyek ellenére el kellett hozniuk a Boldogságos Szűzanya szobrát, hitüknek, reménységüknek, életüknek megjelenítőjét.

Papi szolgálatom éve alatt nagyon sok olyan emberrel és családdal találkoztam, akik életútjuk során elveszítették a hitüket, emberi és istenkapcsolatuk erejét, örömét. Súlyos feladat vár rájuk és ránk. Mint egykor a menekülő székely testvérünk tette, *vissza kell menni, és meg kell keresni hitünk legmélyét, akár küzdelmek árán is, mert csak a megtalált hitből és élő istenkapcsolatból építhetjük fel otthonunkban a család szívének lelki templomát*, ahogy a kismányoki hívek is felépítették a székely templomot Isten népének és a magukkal hozott Máriának.

A megújulásnak a közösség az ereje, forrása a családi asztal és az oltár

Jézus a Szent Család asztalánál növekedett korban, bölcsességben, kedvességben Isten és az emberek előtt: a Mária által megterített és Szent József áldozatos szeretetével védelmes családi asztalnál. Érthető, hogy Jézus az első csodáját a kánai menyegzőn egy családért, az ünnepi asztalért teszi, tanítványaira pedig legnagyobb csodáját, a legnagyobb, nekünk készített ajándékát, az Oltáriszentséget, saját testét és véréát az utolsó vacsora asztalánál adja át: „ezt cselekedjétek az én emlékezetemre” (Lk 22,19).

Mi pedig itt és most, a csíksomlyói nyeregben terítünk asztalt: a Léleknek, a hitnek, az istenszeretetnek az asztalát. Kérem, hogy szeretettel foglaljunk helyet mellette, hogy belőle erősödjünk feladatainkban, hogy ne csupán nézői, ne csupán szemlélői, hanem cselekvő résztvevői legyünk életünk közösségeinek, hogy általa valóban rátaláljunk a családi asztal és az oltár közösségére.

Itt és most kell megújítanunk, kell megerősítenünk a család egységének és erejének asztalát, a templomi közösségek egymásra figyelő, egymást segítő oltárát. Nem szavakkal, nem különleges gondolatokkal, hanem jószágos, szerető és elfogadó jelenlétünkkel.

Úgy, ahogyan Jézus is teszi, amikor a tékozló fiúról szóló különleges példabeszédében tanít minket. Ez a történet valójában a közösségről, a család asztaláról szól. A példabeszédben szereplő édesapa szívének egyetlen vágya van, hogy fiait leültesse a közös családi asztalhoz. Amikor a tékozló kisebbik hazatér, az apa a fia elé fut, új ruhát ad rá, és könyörög a nagyobb testvérnek: „Gyere te is ide, ülj le az asztalhoz, amit az öcséd elhagyott, de újra megtalált, ahol te sem találtad még meg a valódi helyedet!”

Kedves Paptestvérek!

Köszönöm mindnyájatoknak, hogy itt vagytok közösségeitek híveivel! Márton Áron erdélyi püspök szavaival tudok leghitelesebben szólni hozzátok, aki 1971-ben, a Rómában megtartott püspöki szinóduson felszólalt, és a következőket mondta, és mondja ma nekünk is: „Minket a törté-

nelem vihara valóban kivetett az azelőtti helyzetünkől. Majd ismét öntudatra ébredve megértettük, hogy most abban a helyzetben vagyunk, amit az Úr Jézus az ő papjainak megjövendölt. Azt is felismertük, hogy *ha az evangéliumot hitelre méltóan akarjuk hirdetni, annak üdvözítő igazságát elsősorban életünkkel kell bizonyítanunk.*

Azt is megértettük, hogy híveink, sőt a nem hívők is ezt a bizonyosságot várják tőlünk. A pap tapasztalni fogja, hogy ő erőközpont, vagyis az istenkereső emberek összetartozásának és tevékenységének középpontja, még azoké is, akik távoli területről visszavágyódnak az atyai házba.”

Kedves Édesapák!

Az a küldetések a világban, mint a tékozló fiú apjának, aki nem azzal törődik, hogy miért kerültek a gyermekei távol egymástól. Tudja, hogy az életüket csak a családi asztalnál, az ünnepek és a hétköznapi asztalnál találhatják meg, csak ott tudnak belenőni saját életükbe, csak onnan indulva válhatnak maguk is atyává, és lesznek képesek átadni a hit különleges kincsét a családnak, amelyet ő is megalált.

Kedves Édesanyák!

Legyetek olyanok, mint Mária, vagy mint a tékozló fiú édesanyja, aki megteríti az asztalt, és mindent előkészít, és teszi mindezt túlcserélve szeretettel. De a családot a közösséget romboló telefon és tv nélkül az asztalhoz ültetni az édesapák dolga. Az édesanyákat a férjeknek, az apáknak kell megmenteni attól, hogy a gyermekeiket kiszolgáló cselédek legyenek.

Kedves Testvérek!

Az iskolai ballagásokon tarisznyát visznek a vállukon a végzős diákok, éppúgy, mint a magyar népmesék hősei, akik hamuban sült pogácsával, az otthon, a családi asztal gazdagságával megtöltött tarisznyával indulnak útra.

Az ifjúság annyit ér, amennyit mi teszünk a tarisznyájukba. Ha figyelmesek vagyunk, láthatjuk, hogy milyen sok fiatalnak üres ma a tarisznyája, így hát ne csodálkozzunk félelmünkön, zavartságunkon. Mert éltető kapcsolatok helyett virtuális világot, bölcsesség helyett lexikális tudást, hit helyett pedig: *majd dönts el magad, miben hiszelt* tettünk a tarisznyájukba.

Az emberi élet titka, hogy megtanuljunk szeretni és szenvedni. A kettő elválaszthatatlan, mert a szeretet az érte vállalt szenvedés nélkül üres. A kikerülhetetlen szenvedés pedig szeretet nélkül elviselhetetlen.

Megmentettük a fiatalokat sok olyan szenvedéstől, amitől tilos lett volna megmenteni őket. Ugyanakkor vállukra tettünk olyan keresztet, amelyeket tilos lett volna odatenni.

Édesapák! Édesanyák! Tanárok! Paptestvérek!

Most rajtunk a sor, nekünk kell eldöntenünk, hogy mit teszünk a fiatalok tarisznyájába. Lesz-e mihez nyúlniuk, szívükben ott lesz-e a mindenén átsegítő, minden erőt és bölcsességet megadó, az otthoni, a jó példákából összegyűrt hamuba sült pogácsa?

Kedves Fiatalok!

Egy olyan életúton kell járnotok, amelyen még soha senki nem járt. Legyenek igazi, jó példaképeitek az úton, igazi, jó barátaitok, akikről több, szebb lesz az életetek, akikkel kölcsönösen segítitek egymást.

Legyetek igényesek, ne csak a ruhátokra, hanem a szellemi, lelki táplálékokra is! Ne engedjétek, hogy a virtuális világ rátok irányuló gonoszsága elpusztítsa emberi méltóságotokat!

Legyetek nagyon érzékenyek, mert nektek már sokkal nehezebb különbséget tenni az igazság és a hazugság, a valóság és a virtuális világ között!

Kössetek barátságot Krisztussal és Krisztus barátaival! Mert a megújulást családban és Egyházban csak általatok, csak veletek tudjuk megvalósítani. Legyetek bátrak az életben! Legyetek bátrak az Egyházban! Krisztus számít rátok!

Feladat, küldetés, misszió

Annyit ér ez a zarándoklat, amennyivel holnaptól jobb, több lesz az életünk azáltal, amit magunkkal viszünk innen, és megvalósítunk.

Mária azt mondta a kánai menyegzőn, és ma is azt mondja mindnyájunknak: „Tegyetek meg mindent, amit Jézus mond” (Vö. Jn 2,5). Egyedül, családban és közösségekben is hallgassunk és figyeljünk Jézus szavára, amit nekünk mond,

mi, akiknek már a tarisznyánkban lapul a hamuban sült pogácsa, akiknek az élete az otthonra, a családra és a hitre épül. Mert a misszió, amelyre Krisztus mindnyájunkat meghívott, a vele való kapcsolatból születő hit túlcsordulása.

Az elmélkedés elején említett bukovinai székely ember visszament Bácskába a Mária-szoborért, amelyet a szülőföldről hoztak magukkal, mert testet öltött benne a hitük, az emberi méltóságuk, a reményük, a jelenük és a jövőjük.

A férfiaknak is ezt kell ma tenniük: vissza kell menniük a hitükért, az élet erejéért a hazugságok sodró, pusztító veszélyein át. Mert csak az élő hittel tudják a családokat, gyermekeiket megmenteni az interneten áradó zűrzavar és az emberhez nem méltó eszmék áradatától, hogy megmentésük a józan gondolkodás becsületét, a családi asztal szentségét, az emberi közösség megtartó erejét.

Így kell most megállnunk a Csíksomlyói Szűzanyára tekintve, Máriától tanulva hitet: „Legyen nekem a te igéd szerint” (Lk 1,38), és nekünk is el kell indulni Isten szavára a ránk szabott, a nekünk kimért életúton, ahogyan Mária is elindult.

Ferenc pápa 2019. június 1-jén itt, ezen a kegyelmi helyen a következő szavakkal erősített meg minket, és szól ma is hozzánk az életnek, a családnak, az egyházközségeknek ebben a különleges, megújulásra hívó idejében: „Zarándokolni nem más, mint érezni a meghívást és a készletést, hogy járjunk együtt az úton, kérve az Úrtól a kegyelmet, hogy a régi és a mostani sérelmeinket és bizalmatlanságainkat változtassa új lehetőségekké a közösség érdekében. Azt jelenti: elszakadni a bizonyosságainktól és a kényelmünktől, egy új földi életnek a keresésében, amelyet az Úr nekünk akar ajándékozni. [...] Zarándoklatunk során ne azt kutassuk, hogy mi

lehetett volna (és nem lett), hanem inkább azt, ami ránk vár, és nem odázhatjuk el.

Zarándokolni [...] Jelenti a küzdelemre való elköteleződést is, hogy azok, akik tegnap lemaradtak, a holnap főszereplői lehessenek, viszont a ma főszereplői holnap se maradjanak hátra. Ez pedig a jövő szálainak közös összefonását teszi szükségessé.

Íme, ezért vagyunk itt, hogy közösen mondjuk: Édesanyánk, taníts meg minket összevarrni a jövőt.”

Kapcsolat és imádság

Kedves Zarándoktestvéreim!

„Újuljatok meg!” (Ef 4,23) – ez a fogadalmi nagybúcsúnk mottója. Az életünket formáló, megújító üzenet nem kívülről jön. A szívünkben születik meg, és így lesz belőle elhatározás, majd megvalósítás. De szükség van hozzá az élő kapcsolatra Istennel, egymással. Az élő és éltető imádság elengedhetetlen alapja, megtartó ereje és forrása a ránk váró megújulásnak.

Azért jöttünk ide, hogy megerősödjünk hitünkben és szeretetünkben. Erre a hitbéli öröme van szükségünk nekünk és a jövőt folytatató, jövőt építő fiataloknak. Le kell hát ülni a szeretet asztalához, a családi asztalhoz, az oltár asztalához, hogy rátaláljunk és belenőjünk az életünkbe, hogy képesek legyünk a ránk bízott szeretet gazdagságát továbbadni azoknak, akikért Isten ebbe a világba küldött minket!

Itt, a nyeregben, ezen a megrendítő helyen, itt, a Csíksomlyói Szűzanya előtt engedjük, hogy szívünk őszinte örömeivel megerősödjön hitünk, megvalósulhasson Isten csodálatos álma életünkben, és hitből fakadó szolgálatunk által szereteteink életében!

Ave Maria

Én mindig bíztam benned vándorlásomon,
és te oltalom voltál.
Nincs gyenge pillanat, mely téged megtagad,
bennem szép szavad szól már.

Ave Maria, Ave Maria,

Mért volna véletlen, hogy megtalálalak,
és csak általad éltem.
Száz úton indulhatnék, mind feléd vezet,
el nem tévedek, érzem.

Ave Maria, Ave Maria,

Jó volt, hogy elkísértél, sok baj elkerült,
s néha teljesült álmom.
Nézd, jöttem megköszönni boldog életem,
hálaénekiem szálljon.

Ave Maria, Ave Maria.

* Május 18-án, pünkösöd szombatján, a somlyói nyereg Hármashalom-oltáránál mutatták be a csíksomlyói fogadalmi nagybúcsú ünnepi szentmiséjét, melynek főcelebránsa és ünnepi szónoka idén Felföldi László pécsi megyés püspök volt. Szentbeszédét a Magyar Kurír katolikus hírportáltól vettük át.

Fotók: Kátai Edit/MTI

Függetlenség, szuverenitás

(Magyarország a magyaroké)

„Mi függetlenség, száz hol éhezik, / Ha az egyes jármába nem hajol” – kérdezi Ádám a madáchi *Tragédia* londoni színeben, a bűntenyészet közepette, ahol „nyervágy, haszonlesés” uralkodik, minden „önzéstelen emelkedettséget” kiiktatva. Ahol a szabad verseny a gyengét alávető erőfölényben tombolja ki magát, s érvényesít gátlástalan farkastörvényeket. De ahol a kényszerré züllesztett és tudománynak tekintett szabályok önkénye rendezkedik be, rögtön utána a falanszterben, onnan pedig a hon, a haza fogalma száműzetik azonnal. Sem költészet – autentikus kultúra –, sem igazságosság, sem múlthoz-jövőhöz kötő, bensőséges hagyományokra épülő otthonvilág, hazaszeretet, sem természetes egyenlőség, sem szabadság: lényegében sem itt, sem ott tehát (bármily kecsegtető logikai újításokat – egymást korrigálni kívánó ellentéteket vagy különbségeket – próbálgat e kétféle sikertelen eszmemegvalósítási kísérlet). Az alantasságba torkolló versenyszabadság és az álracionalizmust hirdető uniformizáció egyaránt a materialitás, az anyagelvűség, a nyers, istentelen-embertelen anyagiasság megszállottja: hangoztatott eszméi kiábrándító kudarcba, teljes csalódást keltő kilátástalanságba fordulnak. Önmagát csúfolja meg mind a szabadság, mind az egyenlőség célképzete, ha éppen a humanitás antropológiai és kultúrateremtő lényegét, a lelki, erkölcsi, szellemi értékek prioritását és magasabbrendűségét tagadja meg. Ha éppen valódi testvériség nélkül sorvasztja állattá vagy géppé az embert. A szabadságfétis önző jogot formál mások szabad tönkretételére, a totális egyenlősítés viszont az eredendően sokszerű-sokarcú személyes és genuin társas emberség hatalmi elfojtására. Így is, úgy is a rabság, a szolgaság rendszerének feltétel és fenntartás nélküli intézményesítésére.

S ha Madách zseniális látnokként előrevetítette e tévutakat is, utána mások, köztük például Szabó Dezső, hosszasan vagy pontosan ecsetelik is mindkét irány végleteinek elviselhetetlenségét. Mert csak a szabadságeszmény intézményes biztosítékainak és garanciáinak a megalkotása nyújthat reményteli távlatot, s nem a megszüntetése, kiküszöbölése. Valamiként a szabadság, egyenlőség, testvériség vezérideáinak a kényes egyensúlya, együttes konstrukciója, szintézise. Mert egyfelől ha a francia forradalom korában még nem lehetett szavatolni az egyes szabadságokat, akkor nem is derült ki, hogy a liberalizmus elengedhetetlen része „a liberális lehetőségek egyetemes védelme, a demokráciának és a demokratikus szabadságoknak pedig: a demokratikus viszonyok és szabadságok intézményes biztosítása. Így aztán minden demokratikus szabadság az önmagával halálos ellentétű, a saját magát megölő zsarnokságokká fejlődhetett. A gazdasági szabad verseny gazdasági diktatúrákká. A sajtószabadság, mely a lelkiismereti szabadság intézményes kifejezője volt: a sajtó minden lelkiismereti szabadságot eltipró zsarnokságává. A szellemi, a kulturális szabad verseny: az üzletnek a termő szabadságot végzetesen megnyirbáló mindenhatóságára és szellemi trösztök sarlatán vagy torz diktatúráira” – fejtegette költő-vizionárius tirádaiban megannyiszor Szabó Dezső. S hogy másfelől az ezt felismerő tiltakozás, ressentiment vagy lázadás ellenben csupán a másik típusú politikai totalitarizmushoz vezetett: az államdiktatúra, a kollektívumra hivatkozó homogenizáció parancsuralmához. Az egyén, az eredetileg minden organikus sajtószabadságában és különféleségében önérteket hordozó szubjektum az állammonopólium életszerűtlen tárgyává – pusztá „dolgozó sejtjévé” – történő szélsőséges lefokozása során az önérdekű hatalom az

individuumot „már születése percében birtokába, akaratába, üzemébe veszi, s a koporsóig egy pillanatra sem engedi ki kezeiből. [...] Az egyén élettermése csak annyiban jogosult, amennyiben az Állam életcéljait szolgálja: ideologikus, gazdasági vagy hatalmi érdekeit. Az irodalom csak Állam-irodalom, a művészet csak Állam-művészet, a kultúra csak Állam-kultúra, a gazdasági alkotás csak Állam-gazdaság, a sajtó csak Állam-sajtó lehet [...] a csecsemő, az ifjú, a meglelt ember, az öreg, a nő és a férfi: mind, mind csak Kőműves Kelemennék: akiknek csak az az értelmük, hogy beépítsék őket e mindenek fölé rohanó vár testébe. Az egyén csak atom, melynek az Állam ad értelmet, formát, tartalmat, akaratot és célt.” „A közélet legszélesebb kirakatában sokgyermekes proletáryanák történelem-intéző ajkaktól homlokra csókolgatnak, s szétragyogó jutalomban kapják meg a leendő kis újoncba befektetett anyatej állami megtérítését. Proletárcsecsemők történelem-intéző kebelre szoríttatnak, olyan ünneplésséggel, mintha máris hősi halottak, ismeretlen katonák volnának. Történelem-intéző nagyságok övig vetkezve a munka soraiban szántanak, boronálnak, vetnek, kapálnak, aratnak, kalapácsolnak, szegeznek stb., mely ténykedések után meleg kézrázások történnek a nép boldogságtól ragyogó fiaival a filmgép éber felvevő szorgalma előtt” – óriási tömegünneplések keretében.

Ha tehát mindebben egyrészt a liberálkapitalizmus, másrészt a sztálinista kommunizmus jelenségeire ismerünk, ez a reveláció nem véletlenül kapcsolódhat össze mindkettő radikális kritikájával és elítélésével. A tévesen egymás korrekciójának törekvésével fellépő, a kilábalás látszatában tetszelgő – végül önmaguk karikatúrájává és paródiájává silányuló – rendszerek szinte ugyanoda jutnak: a „modern politikai diktatúra éppúgy a korlátlan szabadverseny-demokrácia fejleménye, mint a gazdasági diktatúrák: a trösztök, a kartelek”. Kutyaharapást szőrivel. A zsákmányliberalizmus zsákmány-állammal felváltó gyógyítási szemfényvesztése. A verseny feltételeinek egyenlősége sem az indulásnál, sem a verseny közben, s aztán a felgerjedt orvoslási módszerek institucionalizálódásakor sem valósult meg. A baj forrása minden esetben a demokráciahiány – Szabó Dezsőnek a poétikus esszé köntösében kifejlő harmadikutas teóriái szerint. Az egyén és a kö-

zösség szerves összetartozását, elválaszthatatlan egységét reprezentáló „demokrácia az embertörténet, a történelmi közösségek természetes belső gravitációja, s amíg lesz emberi együttélés, lesz demokrácia”; ez „az ember emberré maradásának alapfeltétele”, nemkülönben „a történelmi közösségek szabad egyéni fejlődésének, a nemzetközi béke megtalálásának egyetlen egészséget jelentő útja”. Amíg nincsenek kiépítve a természetjogi és humánontológiai egyenlőség demokratikus, az elbirtokolható életesményeket megóvó és tovább örökítő emberies szerveződésformák társadalmi, szociális, nemzeti és nemzetközi garanciái és hazugság nélküli védőeszközei, addig menthetlenül a külső-belső birodalmi hódítás és erőszak diadalmaskodik: ha „a bárány bármily fasizmus, nemzeti szocializmus, horogkereszt, nyilaskereszt, kaszáskereszt, fokoskereszt, bunkókereszt, görbe kard, egyenes kard, vagy akármilyen más történelmi móka jegyében lép ideologikus közösségbe a farkassal, az eredmény mindig ugyanaz: a farkas felfal, a bárány felfalatik”.

A harmadik úthoz köthető felfogásmód és világszemlélet gondolat- és minőségigénye azután sokféle formában – Németh László, Kodolányi János, Tamási Áron, Gombos Gyula, Borbándi Gyula és mások társadalomelméleti és történelemfilozófiai jellegű kibontakoztatásában – demonstrálja az olyasféle esélyeket, amelyek napjainkban is relevánsak lehetnek mindenfajta szintéziselvű hiteles koncepció fenntartásában. Az évezredek egzisztenciális traumákkal számot vető saját magyar út ily módon az önállóság, a független államiságban megtestesülő (egyben természetes külpolitikai alternatívaként is reprezentálható és funkcionáltható) társadalmi-politikai önállóság, a feladhatatlan népi-nemzeti kulturális önazonosságra épülő szuverén nemzeti demokrácia eszményein túl ráadásul emberiség-horizontú elméleti-ideológiai lehetőségeket hordoz. Az olyannyiszor emlegetett „magyar hivatás” valami ilyesféle rámutatás arra, ami tarthatatlan, s arra, ami követhető.

Ahogy Szabó Dezső nem győzi hangsúlyozni a demokratikus szabadságjogok – az önkormányzatiság, az önrendelkezés, a szabad társuláson alapuló szövetkezetiesség, a közösségi függetlenség és népi-nemzeti szuverenitás – mindenki feltétlen esély- és jogegyenlőségét képviselő, megerősítő intézményességének a

szükségességét, úgy Bibó István is leszögezi a népi írói-szellemi mozgalomról szólván: a népieknek, „túl a magyar realitáshoz való minden más mozgalomnál nagyobb közelségükön, van egy olyan jelentőségük, amelyik túlnő a magyar viszonylatokon, az ti., hogy egy olyan radikális mozgalmat testesítettek meg, amelyik egyszerre foglalta magában a teljes társadalmi felszabadulás követelményét és a szabadságjogok teljességének és intézményszerű teljességének a követelményét, egy olyan szintézist, amelyet azóta is hiába próbálnak megtalálni a világot szétzabdaló ellentétes világnézetek, amelyek mind a szabadság központi ideológiájából vezetnek le magukat anélkül, hogy ezt a kielégítő szintézist létre tudnák hozni”. És Gombos Gyula is azt nyomatékosítja, hogy a példaadó cél „évszázados igények valóra váltása lett volna, hogy a magyar nép gazdája legyen hazájának, s a saját képére és hasonlatosságára olyan országot teremtsen, melyben szabadon alkotva fejtheti ki és juttathatja érvényre önmagát”. Utóbb pedig – a rendszerváltozás után reményekkel telve (s nem ő tehet róla, hogy mára mennyire szétfoszlottak ezek a remények) – például Rákos Péter úgyszintén rögzítette: „A »harmadik út«, mely, mellest, mindig is éppen a nyíltan vagy álcázottan totális rezsimek mumusa volt, ma: tárt ajtó, visszhangzik tőle Európa, ha nem az egész glóbusz. [...] mindenki egy kissé másképpen értelmezi: nem tudjuk, e harmadik út – sík mezőben hármast út? – milyen legyen, de nyilvánvaló, hogy kell. Annyi szent, hogy a harmadik utasság mint terminus ma már nem alkalmazható elmarasztaló vagy éppen séggel becsúszó színezettel, s jelenkori heves ellenzői – mert azért vannak, mégpedig csöstül – csak önmagukra vethetnek, ha nevetségessé válnak.” Igen, mert a méltányosságba vetett hit, a jóra áhítozó utópia mindig autentikusabb történelemalakító szellemi és spirituális energia, mint az igazságtalanságok özönébe való beletörődés; „póz lesz, ha a történelmi erőket túlságosan tiszteljük, emberi természetünket tagadjuk meg. Handabandázni a történelem ellen: nevetségesség; handabandázni a történelemmel együtt még nevetségesebb” – Németh Lászlót idézve. Aki élénken óv a történelem istenítésétől, éppúgy, mint, mondjuk, Karl Jaspers: „Nem szabad istenné tennünk a történelmet. Nem szabad elfogadnunk

azt az istentelen maximát, hogy a történelem holmi végső ítélőszék. A történelem nem a végső fórum. A kudarc nem érv a transzcendenciában gyökerező igazság ellen.”

S ha lehetségesek, sőt léteznek eszmények, ideálképzetek individuálkapitalista alávettetések mechanizmusai, illetve kollektivisták és totalitáriánus terrorgépezetek között és fölött, vajon miért ne lennének elképzelhetők antihierarchikus állapotok bekebelező, bolsevik internacionalizmusokon és agresszív, globalizációs, birodalmi gyarmatosításokon, inváziókon túl és kívül is? A dekolonizációs eszmélkedések és a posztkoloniális stratégiák színes rengetege manapság már egyre élesebben veti fel mindenütt a közösségi autonómia, a kollektív emberjogi önszerveződés, az akár kishépi szabad önrendelkezés követelését; s eleveníti meg a károsan egyneműsítő globalizmus ellenbeszédeként konstituálódó önfelszabadító diskurzus különböző szemnyitogató bölcséleti válfajait meg az azokat analizáló értelmezéseket Frantz Fanontól Edward W. Saidig vagy Stuart Hallig. Az ezerarcú posztkoloniális öntudatosság legfőbb és legjellegzetesebb közös karakterjegye per definitionem a függetlenség teleológiája, az impériumellenes küzdelem folytatása, az önállósulási, decentralizációs erőfeszítés, s mindennek az önazonosság-tudatnak és identitásharcnak a kulturális, irodalmi artikulációja. Elsődleges tehát a ragaszkodás a függetlenség elvéhez, azaz a nemzeti és regionális céltudatosság vagy célratörés – ezzel együtt a birodalmi-hatalmi központosítás, a „monocentrizmus” hatásaitól való eltávolodásnak a korábbi gyarmattapasztalatból kinövő igénye; s az ilyen irodalmak megkülönböztető jegye pedig az afirmatív szembehelyezkedés feszültségének vállalása (ld. Bill Ashcroft, Gareth Griffiths, and Helen Tiffin: *The Empire Writes Back – Theory and Practice in Post-Colonial Literatures*. London and New York, Routledge, 1989). Vagy fogalmazhatjuk Sütő Andrással is: a cél az elkülönülő (de persze soha nem elszigetelő) „sajátosság méltóságának” a rangját és elismertetését megszerezni (a paradox igazság révén, miszerint „az emberek épp emberi különbségeikben lehetnek egyenlők. És csak is az egyenlőségben jut szóhoz a természetes különbözőségük”). Leela Gandhi (*Postcolonial*

Theory – A Critical Introduction. Edinburgh University Press, 1998) egyenesen a „McDonald's-izmussal” is jelképezhető világhomogenizáció, a kiüresítő uniformizáció ellenpontjaként interpretálja ezeket a törekvéseket, amelyek tehát a nativizmus örök értékeszméje, valamint a nemzeti identitás metafizikája szerint is megkövetelik a teljes közösségi önmegvalósítást (Terry Eagleton szerint is). A posztkoloniális társadalmakban és azok értelmiségi rétegeiben sürgősen szükség van tehát mind a gyarmati múlttal, mind az internacionális posztmodernizmussal szembeni önmeghatározásra – szögezi le az új-zélandi kritikus, Simon During is (a *Postmodernism or postcolonialism?* című, Ashcrofték fentebb említett könyvében is idézett tanulmányában). Továbbá azt is jelzi, hogy ellenséges, legalábbis ellenfélszerű viszonyban állhatnak egymással a nemzetközi (és sok esetben az érzékenységet bizonyosfajta érzéketlenséggel-értetlenséggel párosító, keverő) posztmodernitás, illetve a posztkoloniális nemzettudatok. Mert még a formális függetlenség mögött is meghúzódhat egyfajta neokoloniális gazdasági, kulturális függőség (ld. Ania Loomba: *Colonialism/Postcolonialism*. London and New York, Routledge, 1998). A szabadságlényegű, játékorientált, autoritásellenes és eklektikusan jelentésszkeptikus (a különösséget, a „másságot” pedig feltétlen kultusszal és mítoszszal övező) posztmodern ugyanis bár elméletileg megengedi a kultúrkülönbségek és identitás-sokszínűségek pluralitását és diverzitását, azonban olykor nehezen vagy csak korlátozottan képes határvonalat húzni a kulturális tényezők és tudatformák változatosságában például a polgáris versus etnocentrikus, xenofób nemzetközpontúság, illetve a védekező-ellenálló patriotizmus versus uralmi, agresszív, hegemónikus, zsarnoki-birodalmi nacionalizmus közé. (Ahogyan például az ír filozófus, Richard Kearney vagy Luke Gibbons is megállapítja.) Röviden: hódító kontra védekező identitás közé. Holott a birodalmi hódítások áldozatai ugyanolyan tiszteletet parancsoló másóságok, ha tetszik, mint bármelyik nép tulajdonságainak együjtése. A közösségi identitásvédelem, az etnikai reneszánsz táplálta nemzeti paradigma evidenciái élesen eltérnek az őket semmibe vevő, öntelt világhatalmi nacionalizmusoktól. Összehasonlíthatatlanul mások azok a nacionalizmusok,

amelyek emancipálnak, erősítve a közösség ősi jogát az önazonossághoz, mint azok, amelyek bebörtönöznek (Richard Kearney: *Postnationalist Ireland*. London and New York, Routledge, 1997). Általában nincs másokra nézve veszélye az olyan önfelemelő tendenciáknak, amelyek azok körében jelennek meg, akiket őshonosként is sokáig idegeneknek tekintettek saját hazájukban, saját szülőföldjükön (ld. Luke Gibbons: *Transformations in Irish Culture*. Cork University Press, 1996). (Mintha a hódoltságok sorát megélt egész magyarság – „Bújt az üldözött...”, meg „Szerte nézett s nem lelé / Honját a hazában” – s a jelenkori elszakított [„hontalanított”] nemzetrészek magatartása is jellemezhető lenne ezzel.)

A „nemzet nem csupán előfeltétele a kultúrának, a kulturális élet pezsgésének, a kultúra folyamatos megújulásának és elmélyülésének, hanem követelmény is. Mindenekelőtt a nemzeti létért folyó harc szabadítja fel a kultúrát, nyit teret a kulturális alkotásnak. Később a nemzet biztosítja a kultúra számára a feltételeket, a kifejezés kereteit. A nemzet gyűjti össze azokat a különböző, nélkülözhetetlen elemeket, amelyek nélkül a kultúra nem lehet hiteles, érvényes, dinamikus, alkotóképes. Ugyancsak nemzeti jellege teszi majd fogékonnyá a kultúrát más kultúrákra, ez teszi lehetővé, hogy hasson más kultúrákra”; „a nemzeti újjászületésnek először is [...] életet kell lehelnie a nemzeti kultúrába”; „egyedül a nemzettudat [...] adhat nekünk egyetemes dimenziót” – állítja Frantz Fanon is. Az univerzalitás feltételül a historikus világban-lét szféráin keresztül közelíthető meg. (Az „egyetemes gyökerei is anyaföldben, hazaföldben nőnek” – Páskándi Gézát idézve.) A nemzeti létformának így megvan a maga kultúrantropológiája, de a metafizikai perspektívája, a mitikus, biblikus teológiája is. *A magyarságtudomány feladatait* körvonalazó Németh Lászlóval kifejezve: „Genezis, törvények (azaz a nemzetet teremtő sajtóságok könyve), királyok története, krónikák, harc a jelenvaló állapotokkal, látomás, jóslat: ebből állt [...] a *Biblia*, s ebből kell állnia minden sorstudománynak, akár Krisztus előtt írják egy ezerrel, akár utána kettővel.” „Minden kultúra külön hangulat, állapot, mely színét, iramát minden életmegnyilvánulásba belekeveri. Ennek az állapotnak legmélyebb megnyilatkozása a vallásos érzés.”

A kultúra mint nemzeti kultúra is szent tehát. A magyar is hozzájárulás, többletnyújtás, jellegbővítés: az összemeri értékvilág és kultúrmindenség kitagadhatatlan része. Nem utánzója, másolója, szolgálai visszhangja a máséknak. Hanem méltó társa – az egyenrangú minőségi szeretetkapcsolat és kölcsönös megbecsülés jegyében. Tanulással és tanítással is kötődve a másikkhoz. S mint demokratáknak: nem félni sem a mások, de a magunk megmaradásának csorbíthatatlan akaratótól sem. Hogy Magyarország a magyaroké. „A kultúrjavak Európában nemzetközies, de a kultúrák nemzetiek”, s így létkérdés a kulturális kihívás megválaszolása is: az, „hogya a magyar kultúra: gyarmati-e vagy autochton szellem-e, nem irodalomtörténeti, hanem hungarológiai kérdés” (Németh László). Az identitásnak – bármennyire is komplex, bonyolult képződmény vagy fenomén – pedig vannak stabil fogódzói, nagyjából elfogadható és betartható imperatívuszai (minden relativitáson felül, semmilyen értékteremtő szabadságot nem korlátozva, sőt éppen az akaratszabadságból folyó konstitutív értéketika teremtő génuszához igazodva és emelkedve ezekkel). Ott kezdődik, „hogya az ember nem árulja el a hazáját; még ha rohadt is a hazája; ezt csinálja más; piszok munka; ember nem csinálja” – hangzik Ottlik Géza szállóigéje. „Magyar vagy, mert lengyel a lengyel, / mongol a mongol és dán a dán” – szól Utassy József költői szentenciája. És hányszor deklarálta a lángelméjű Csengey Dénes is a maga szuggesztív hanghordozásában – amikor nyíltszívű, nyílt sisakos kommunizmusellenes csatározásai közben pitiáner reálpolitikai (értsd: bugris nemzetietlenítő) megfontolásokra intették, amikor csitították, hogy nem muszáj a jellegzetes vagy tradicionális magyar értékeket annyira védeni, s hogy csak ne legyen semmi „magyarkodás”, hiszen a „történelmi körülmények” meg egyebek ugyebár –, ahogyan visszakérdezett és visszabeszélt egyenesen a sunyi idegen- és hatalompárti zsoldosok képébe vágva: de hát ez itt Magyarország! S az, hogy a legalább fél évezrede idegen nagyhatalmi béklők, kényszerek, befolyások között szenvedő (jobb esetben csak kiszolgáltatott – és nem genocídiummal legázolt – „komp-országi”) magyarság számára az önrendelkezésen alapuló függetlenség miért nem adatik meg maradéktalanul.

Mitől vagy miként ne a szabadelvűség tiszta képzetének lenne tekinthető például az elszakított, kisebbségbe taszított őshonos tömbmagyarság. Például a Székelyföld területi autonómiájának a követelése, s persze Erdélytől a Délvidékig és a Felvidéktől Kárpátaljáig és tovább a többi levágott nemzetrészt feltétlen autonómiájának – a végképp elzúllott trianonista európai vezetőktől semmibe vett kisebbségi, regionális önrendelkezésének – a jogos követelése. Ez még tovább lendítő kérdés, sőt talány. (Vagy nem is az, mert az elvakult, irracionális magyargyűlölettel és ostoba hungarofóbiával pontosan magyarázható.) Minden igény igazolható liberális elvekkel, kizárólag a magyarság kollektív szabadságjoga nem? Még a teljes körű kulturális autonómia sem az elcsatolt régiókban? Ahol sok helyütt tilos vagy büntetendő cselekedet magyar himnusz énekelniük a magyaroknak – még színmagyar székelyföldi településeken is. Valóban úgy igaz, ahogya a fiatal gyergyószentmiklósi történész, Gáll Erwin is írja szintén fiatal magyarországi, budapesti politológus kollégájának, Nagy Ervinnek a liberalizmus illúzióiról, csapdáiról szóló kitűnő könyve kapcsán (*Székelyföld*, 2015/1.): a liberalizmus nem egyenlő a demokráciával, s „napjaink liberalizmusa a közösségi nagycsoportot nem ismeri el, következésképpen a közösségi mozgalmaknak (mint pl. az erdélyi magyarság mozgalma az autonómiaért) semmilyen esélye sincs egy mélysegesen liberális Európai Unióban. A jogos autonómia-mozgalmakat Spanyolországtól Romániáig elsősorban Brüsszelben és a liberális felfogás alapján torpedózzák meg, vagyis a közösségi autonómiák legnagyobb ellensége éppen az individualista liberalizmus.” (Más kérdés, hogy vannak azért a földgolyón olyan kiváltságos közösségek, nagycsoportok, sőt államhatalmak, amelyek akár agresszióval is igazolhatják önvédelminek beállított érdekeiket – liberális eszmével takarózva, individualizmus ide, individualizmus oda.)

Nyilván reálpolitikai belátások vagy beleenyugvások magyarázzák, hogy az 1989–90-es rendszerváltozás után oly hamar lekerült a napirendről a függetlenség eszméjének és valóságának a feszegetése. Megérthetők a nemzetek közötti együttműködés bizonyos formáinak a szabad társulásra építkező összetevői. De mi magyarázza a status quo megbonthatóságát (ha-

tárok, államalakulatok módosíthatóságát) mások számára, és viszont megbonthatatlanságát, sőt megkérdőjelezhetetlenségét a mi számunkra; s hogy az efféle változások soha nem a mi javunkra történnek, nem a remélt nemzeti szuverenitásunkat szolgálják, s leginkább csak lehurrogott óhaj marad még az anyaország korlátozott gazdasági önrendelkezése is? Magát törvényesnek tekintő posztkommunista párt a magyar nemzeti parlamentben tényleg nem tudja a magyar zászlót önmagában elviselni jelenleg sem: csupán hol ilyen pirossal, hol amolyan kékekkel-sárgával társítva-vegyítve. A függetlenség: pozitív érték. Szabadon szövetkezni: úgyszintén következhet független érdekből vagy értékből. De újra és mindig külső nagyhatalmi nyomásnak engedni, folyton antiliberális (és közben liberálisnak hazudott) diktátumok alatt porladni?! – A „mainstream” gyakorlat jelenleg: liberalizmus az, amit a magukat liberálisnak nevezők mondanak vagy parancsolnak (a többinek meg – bocsánat – kuss). Heveny nemzetallergiában (Fekete Gyula szavát kölcsönözve: nemzetundorban) szenvedő tévécsatornán bölcsekednek, hogy milyen „giccses függetlenségi szólások”, amikor a magyarok ezeréves államiságról és hasonlókról beszélnek, akár nagyhatalmakat emlékeztetve erre. Hogy józan ésszel persze-persze felfogható, hogy némi gazdasági hátrányt okoz, ha euroatlanti tiltás nyomán keletre nem szállíthatunk magyar árut, na de a tiltást elrendelő szövetségi rendszerbe tartozni megkérdőjelezhetetlen evidencia, amiről még tanakodni is botrány. És ilyenkor senki nem kérdez rá: muszáj, hogy ami evidens, az tökéletesen ellentétes legyen a józan ésszel? A „magyar” egyébként egyenesen szitokszó; országos napilap vezércikkcímében jelenik meg öles betűkkel: „haverok, buli, magyar bank”. Nyilván a nemzetköziek egyfolytában csak áldozatot vállalnak, ott nincsenek haverok, és zsíros kenyeret ebédelnek (égve a vágytól, hogy minket megsegíthessenek). Meg hogy átlátnak ám ők a magyar kormány szándékain: a hazai cégeknek akar az kedvezni minden intézkedésével a multik rovására. (Erre is mondhatná szegény megboldogult Csengey Dénes: ez itt Magyarország. És mi az elvi akadály, hogy az eddigiektől eltérően most már esetleg a külföldi, multinacionális nagytőke itt – és olcsón – kitermelt luxusprofitja legalább itt is adózzon, ke-

vésbé szegényítve tovább a termelői és fogyasztói gyarmati – újabb amerikai eredetű szóhasználat: „művelési területi” – kiszolgáltatottságban tengődő helyi lakosság és társadalom érdekképviseletére hivatott nemzeti államot?) Hivatalos amerikai (és hűbéres brüsszeli) nyilatkozatok szerint folyton nagyon aggódnak Magyarország függetlenségéért, ha netán keletről kívánnánk gázt vásárolni, mivelhogy Magyarország függetlensége kizárólag akkor biztosítható, ha ugyanazt tőlük és szövetségeseiktől vásároljuk meg. Nincs már szükségük a pénz világhatalmasságainak veszködni sem, hogy egy hároméves óvodás logikai képességét meghaladó mondatformával kíséreljék meg legalább leplezni a mohó nyereszedés bohózatos ostobaságát. Persze ilyen logikai apróságokra ügyelő gátlásosság akkor sem mutatkozik, amikor tömegtüntetéseken gyalázzák a törvényes magyar kormányt, hogy micsoda diktatúrát vezetett be, és hogy szemernyi szólásszabadság sincs már; és meghalt a sajtószabadság is, hirdetik másfél évtizede – az akár maguk által üresen hagyott címlapjaikon – az újságok, hogy azután a többi oldalon tovább rémüldözzenek és szörnyülködjenek a demokrácia hazudott hiányától. És harsogva követelik az európai uniós büntetéseket Magyarország ellen. (Közben e toleranciabajnok liberálisok szabályosan megvernek néhány euroszeptikus és magyar himnuszt éneklő fiatalembert, s a rendőrség is olykor a magyar érzelműeket hurcolja el mint rendbontókat. Vélhetően szerintük a „mocskos” nemzeti kormányt gyalázni a rend.) Hogy magyarok sokaságának is lenne érzékenysége, amit sértenek? (Adventkor felállított utcai Krisztus-kereszteket is megrongálva, ledöntögetve?) Ugyan már! Ki törődik ezzel?

A magyar kérdés szerencsére (talán) már nem vagonkérdés. De miért, hogy magukat magyaroknak valló millióknak kell naponta azt érezniük: féltő, hogy a váteszi Németh László-i példázatnak soha nem múló aktualitása marad: „Tegyük fel, hogy van Új-Guineában egy párt, amely azt vallja, hogy Új-Guineának az angolokénak kell lennie. A másik szerint Új-Guinea csak a hollandok alatt lehet boldog. S most föláll valaki, és azt kérdi: Nem lehetne Új-Guinea a pápuáké? Ez a – harmadik oldal.” – És valóban nem lehet?!

Cédulák XXXIX.

Ady Endre

Üdvözet a győzőnek

*Ne tapossatok rajta nagyon,
Ne tiporjatok rajta nagyon,
Vér-vesztes, szegény, szép szívünkön,
Ki, íme, száguldani akar.*

*Baljóslatú, bús nép a magyar,
Forradalomban élt s ránk hozták
Gyógyítónak a Háborút, a Rémet
Sírjukban is megátkozott gazok.*

*Tompán zúgnak a kaszárnyáink,
Óh, mennyi vérrel emlékezők,
Óh, szörnyű, gyászoló kripták,
Ravatal előttetek, ravatal.*

*Mi voltunk a földnek bolondja,
Elhasznált, szegény magyarok,
És most jöjjetek, győztesek:
Üdvözet a győzőnek.*

– mondatsz bármit is, lázadó, vad szavakat, átkot, kuporgó, alázatos könyörgést, kacaghatsz akár, könnyed bár csorog – nincs menekvés, hátráink maradnak... Mögöttük magyarok élnek, csakúgy, mint az innenső oldalon... Mintha két nép lenne, ami egy... Több mint 100 éve már, hogy így vagyunk, hol beszélhettünk erről, de majd fél évszázadig még szólni is tilalmas volt, legföljebb „fölszabadítónknak” álcázott megszallóink vezérét idézhették a bátrak: békediktátum... Mert ez volt, igaz, ravasz szóval, hiszen a trianoni béketerepítőket csak úgy érdekelte a térkép, mint egy szabót a szövet – hogyan nyírjuk megfelelőre, adjunk ezeknek meg azoknak is, északnak a Felvidéket, Erdélyt a románoknak, délre a Délvidéket, és még Nyugatnak is

jutott, a Lajta vidéke... Nehogy a sógoroknak ne legyen búzaföldje... Maradt a magyaroknak is, nyugtatták magukat, ha éppen nyugtatni akarták volna... Igaz, csak Erdélyt elvéve több ezer négyzetkilométer jutott az új országnak, több, mint amekkora hazánkból maradt, de sebaj, a békediktátumot (ha az volt?) aláírták... Állítólag a franciák valódi célja (a kelet-európai régió országainak gyarapítása) mögött németgyűlöletük és félelmük lapult: ezek a kis-közepes új államok nem felejtik majd el jötevőjüket, és ha kell, keletről hátba támadják a Fritzeket... Már ha kell... Hogy ehhez Magyarországot földarabolják? Na és... mondhatták volna ők is a szállóigét: *a magyarok különben sem európaiak, ki hívta őket?* Ja, tán ezer éve érkeztek – na és... De még itt vagyunk. „*Él magyar, áll Buda még! A mult csak példa legyen most*”, írta Kisfaludy a mohácsi csata kapcsán – ha később élt volna, írhatta volna az aradi síkra, '56 Budapestjére, a hajdani tatárdúlásra vonatkozóan is... Mi ez a mi történelmünk? „*Baljóslatú, bús nép a magyar*”, fogalmazta meg Ady, s ugyan ki cáfolhatná jelzőit? Tragédiák sora, a végzet nem szűnő csapásai kövezik ki útját. Nincs cáfolat... Csekély vigasz, hogy a területileg önálló állammá tetteket a nácik lesöpörték a színről, a franciákat lerohanták, a Maginot-vonalat kajánul kikerülték a Führer seregei, mentek előre, mint az első világháborúban... A nagy terv, mint üres ábránd, kifordult magából – csak Trianon keserve maradt, mint csontváz az időben, mozdulatlanul... Mára szörnyű koporsó, ami egykor eleven élet... Emlékezteté kövült, velünk és bennünk marad, amíg élünk, tudjuk. A Kádár-kor nyomán viszont már a gimnazisták sem tanulták, gondos kezek kitepték Ady, Babits és mások verseiből, Illyés *területvédő* könyveit külföldi kiadásra kényszerítették, mindezt azért, hogy eltitkolják a nyilvánvaló történelmet... Kádár Kolozsvárott a

magyarul beszélő román elvtársakat üdvözölte, Aczél az izzó román nacionalizmusra a szocializmus építésének gyorsítását ajánlotta... Elmúlt ez is, túléltek... miként Trianont, de ezek mi vagyunk, akik itt vagyunk, s nem azok a milliók, akik hazájuktól elszakított területen haltak... Álljon itt gróf Apponyi Albert mondata, amelyet a végzés kihirdetésekor mondott a magyar békeküldöttség vezetőjeként: *„Önök most megásták Magyarország sírját, de Magyarország ott lesz mindazon országok temetésén, amelyek most itt a sírját megásták.”*

– *„181 repülőgép összesen 1022 bombát dobott a városra 94 nap leforgása alatt. Forintosítható, azaz pengősíthető is volt a károk mértéke, a város ingatlanjaiban és ingóságaiiban 5,9 millió pengő, a közületekben, azaz az állami épületekben 89 millió pengő, a MÁV-nál 2,4 millió pengő, a lakosság ingóságaiiban 6,8 millió pengő, ingatlanjaiban pedig 21,5 millió pengő kár esett. Csakhogy legyen fogalmunk ennek mértékéről, ez az összeg (összesen 125,7 millió pengő) megfelelt Szeged város teljes 1944. évi tervezett bevételei tízszeresének. A romok eltakarítása ezt követően folyamatosan zajlott, erre munkásszolgálatos zsidókat is igénybe vettek, és még a Csillag börtön rabjai is gyakran segítettek, hogy ha szebbé éppen nem is tudják tenni, azért valamennyire összekaparják romjaiból városukat.”* Tóth Marcell történész tanulmányából másoltam ide ezeket a sorokat a 80 évvel ezelőtt, 1944 nyarán történekről. Engem azon a nyáron küldtek el a kórházból, a „haljon meg otthon” reménytelenségével – ugyanis Albert Sabin csak sok évvel később fejlesztette ki a róla elnevezett védőoltást (Sabin-cseppek)... Így már otthon voltunk, az apró pincében a bombázások idején, ahonnan apám kivitt az udvarra a repülőket nézni... Meglepett, milyen hangtalanul szálltak, magasan a nagyállomás fölött, és engedték ki a bombákat, azok pedig aztán iszonyú hanggal fölrobbantak idelent... Egyébiránt egy kérdés is felvetődik: vajon miért felejtődött el ez a rettenetes történet, mert én talán soha nem hallottam róla senkitől – azóta sem...

– alig hihető, de több mint 67 év telt el azoktól a fényes napoktól fogva... Mintha egy diákműsor-

ból hallanám: addig kérdezd meg a nagyiekat, amíg lehet. Végül is tapintatos megfogalmazása ez az élet mulandóságának... Tapasztalom is, felületes az, amit egy kamasz emlékezete megőriz. A rendszerváltásig szamizdatként külföldön megjelent, majd itthon rejtegetve terjedő *Bill Lomax Magyarország 1956-ban* című könyve volt tán az első titkos olvasmányom. Azután jött a többi, de érdekes módon nem a forradalomról, hanem Rákosi szörnyuralmáról meg a szovjetekről, 1990 után pedig mindenféle kiadvány megjelent. Nem tudom, ezekből jobban értem-e, mi történt, mert az okok természetesen valahol a meg nem nevezhető mélyben, a felszín alatt rejtekeznek. Mi a valódi mozgatókat nem láttuk, ezekkel nem találkoztunk. A történetek előzményeit homály fedi, a forradalmi események indítékai tabu, és némely rejtélyes fordulat is, mint például a számos városban, Pesten és Szegeden is fölbukkant fegyverosztás vagy a Kossuth-téri tömeggyilkosság – és bizonyos, az értő kutatók sok mást is sorolnának... Érdekes lenne azt ismerni, mi volt a fővárosi nyitőesemény, az egyetemista fölvonulás elhatározásának közvetlen előzménye – akik ott voltak, hogy *merésztették* megindítani? Nem féltek, nem látták a tüzet? Vidéken már csak a pesti példát követték... Ha elvetjük, hogy volt egy szuper titkos *stáb*, amely tagjainak mindmáig nem sikerült nyomára jutni, akkor marad a szép idő, arany ős, mely kedvet csinált a felkelőknek... Meg a néplélek, amelynek a szörnyuralom csurig töltötte a hócipőjét. A véres kezű Rákosit Moszkvából vezényelve leváltották. Az egész nyomorult Gerő-féle tudatlan, gyűlöletes vezetőség a Sztálin-iskola eminenseinek módjára csak lövetni tudott, s *egyszeriben* kínessá vált. Tőlük nem lehetett semmit remélni, csupa vér volt a kezük. Kádárnak ezért kellett szakítania velük, valami módon kibékülnie a néppel, különben csak helytartó marad. Talán ebből a katlanból robbant ki a *népfölkelés*, ahogy Pozsgai nevezte, de csak évtizedek múlva, a Kádárkorszak agóniájának, az új rendszer vajadásának idején merészelte kimondani. Különben ez a megnevezés afféle kompromisszum lett volna, csakhogy ne kelljen forradalomnak nevezni... Grósz értette, ezért rémülettel töltötte el még ez a szó is. Attól tartott, itt a vég. Mára látjuk,

szó sincs erről, csak átalakult a régi gárda, amelyet Borvendég Zsuzsanna munkássága alapján névvel-címmel be is azonosíthatunk...

– gyászolni halottad, kivált, ha közeli szeretted – keserves fájdalom. Menekülnél, de nem lehet, bújnál, de nincs hová, kérnél enyhülést – nincs kegyelem. Megéltél egy életnyi időt, tudtad, mint a levegőről, összetartoztok, számíthatsz rá. Hitted, csak temetését éljük túl, utána biztosan könnyebb lesz... De az égiek nem így mérik a fájdalmad. Pedig nem beszéltek naponta, az utóbbi években találkozni is csak elvétve – mégis. Szólhattál vele, érdekelted Őt, ha csak emléked idézni is... Ugyan nem történt rendkívüli veletek, kalandok is neki adtak, mint afrikai utazás, vadászat, találkozások mindenféle vezetőkkel... Más utat jártál, másutt teltek veled az évek. Szívesen hallgattad beszámolóit, olvastad útirajzait. Kérdezted véleményét, persze ennek a kicsinyke magyar világnak titkai felől is. Gyermeteg léleknek ítélte, amit afféle adottságként kezelt, s nem is tiltakoztál ellene. Szeretettel tekintett feléd, együtt érzett veled minden körülményben. Pártodon állt, de hiszen te sem tettél másként, s most már mondhatod – soha nem is fogsz... Csak most, hogy itt hagyott bennünket, ím, egyszeriben érzed – ezzel nem számoltunk. Végnapjain betegségek gyötörték, csonttá-bőrré apadt, de *majd szólok, ha baj van*, suttogta a telefonba, előtte még tiszta hangon azt – türelmetlen, elege van a kórból, menne már vadászlesre, és terhére már az ágy... Azt itt hagyta örökre, lelke fön, a szabad léghen, többé nem bántja sem vágy, sem ág – elröpült. Mondanám dadogva innen letről – *ölelje át az Úr árva lelkedet...*

– mind nehezebb, mondhatnánk, lehetetlen eligazodni ebben a nekünk adatott világban. Töbektől hallom a régi nótát, nem kell az ilyesmivel foglalkozni, elég legyen a magad baja... Mindig is így volt, a népek zöme elvult a maga körüli dolgokkal, a többi kívül esett látóterén. Ma se üsd bele az orrod, ha nekik jó, lelkük rajta... Való igaz, a szörnyek idején, aki pisszent, táborba zárták, Hitler, Sztálin, Rákosi, Ceaușescu – nem is sorolom, volt benne részünk sok is... Most nem ez van mifelénk, beszélni is lehetne, de mégis

csönd van – kit érdekel? A németek, osztrákok félnek a téltől... Jön a hideg, sötét, nem lesz elég gáz, villany, ezért fűtés és csapvíz sem igen! Ezt érted? És erre most jönnek rá, nyáron biztos napoztak a fejeseik, vagy oltakoztak... Meg az a fránya *jogállamiság* nyomta őket is... Amerikában újra fölbukkant Marx és Engels! Ezúttal nem mint a tőke és profit ősellenségei, éppen nem, inkább a gender (jelentsen bármit is) prófétái! Elvégre az egyenlőség apostolai voltak! Nosza, ha minden ember egyenlő, nincs akadály – végre szülhessenek a férfiak is! Az ovisok közé pedig hozzuk el a papás-mamást, de elő a kukikkal is! A diadalmas új Amerika mutatja az irányt! De hiába, az informatikus kislány nem néz tévét, mert ott annyi *hülyeséggel* tömik a fejünket, nem kér belőle. Nem tudott a 400 repülőről sem, amivel a klímacsúcsra érkeztek a hatalmasok, egyeztetni a légszennyezésről... A színész a színház honlapján olvassa – kirúgták... A reggeli műsorvezető szerdán bemondja a mikrofonba: pénteken leszek utoljára... 26 év után. Szép új világ, világunk! Az oly igen várt 21. században. És még csak most kezdtük, a legelején tartunk...

– ...amint sodor bennünket, téged, engem, mindenkit az élet, nem tudjuk, merre, lehet jó, s persze rossz is. Megpróbál minden helyzet, hadd lám, ki vagy, mit bírsz még elcipelni, föl adod, vagy húzod erőd szerint. Ha beteg lettél, amit nem kértél, de el sem tudsz előle ugrani! Akkor még talán könnyebben akad veled érző, aki mondja, tarts ki, küzdj még, ne add föl! Megfogadod, vagy már elég volt? Igazán ez sem rajtad áll – lelked mélyebb bugyraiban döntenek felőled ismeretlenek. Tapasztalt ápoló látja is – föl adta, vagy még kijuthat belőle... Keveseknek adatott tudomány az ilyen. De nem kell eljutni ide! Éltek boldogan, aztán a másikban megpatlan valami, másként néz, arcán mintha feszült mosoly, vagy csak a tekintete más, néha olyan ijesztő – sosem volt ilyen! Titkon félsz, nem vagytok önfeledten őszinték, nem mondod ki, ő is hallgat, néha nekifeszültek egymásnak, görcsölsz, mindjárt kiszakad belőled – elmondod neki, de aztán semmi... Amikor bejelenti, vagy nem is szól, csak elmegy, válni akarsz, de folyton halasztod – nem is akarod külön, mert csak szegények lesztek mindketten... Napok múlva

visszajön, szeretkeztek izzadásig, csak ne kelljen beszélni – amíg szuszog, lázasan gyötrődsz, mit mondj neki... Rád tört a betegség, és az orvos kimondja azt a szót, amitől mindig is féltél! Egyszeriben minden meggörbül. Pedig készültél, legbelül mintha vártad volna a találkozást... Sodródunk. És jó is jöhet, váratlan, hát készületlenül ér. Mire rádöbben, s élvezettel, ki nem mondott gyönyörűséggel tapadsz hozzá – távolról valami üzenet... Elmúlik, igen, és nem leszel több általa... Érett asszony lettél, vonzó – de... Sodródunk, majd egy kis dombra lecsücsülünk – hopp!

– ...ágvégen maradt levél – lógazza a szél... talán velünk is így játszik a világ. „*S ha egyszer majd megvénülünk / és lócánkon hülyén ülünk*” – Faludy György szavai... akkor akár fölismerhetünk is valamit – ez a világ a játék, s oly más a való. Ami tényleg fontos, *mert egy nagy Úr vendégei voltunk valahányan* – tudatlan is... fotó a Holt-Tiszáról, részlet az álló víz tenyérnyi öbléről, s mintha a tengert látnád! Rézszínű falevelek, már sötétlő, kihűlt vizek, ami a nyári rendhez igazodott, most mind szétesett – ez piros, mellette zöld! Mint tévedt utas, a sárga sem boldog, inkább elveszett, még itt van, de már készül valahová – fél lábbal a nemlétre készül... ahányan, annyiféle gyászoló, vert sereg, visszavonulóban – de hogy ki éli meg a jövő tavaszt? Ebből törött, elszáradt ág lesz, máris az, amazt sodorja a víz, leveleit majd letépi a szél, jaj, sötétben erre ne járj! Még olyat látsz, mit feledni nem lehet... Mégis ez maradt a diadalmas nyár után – bár nem hitted volna soha! Lám, rommá lett minden, mert ím, örök úr a pusztulás démona? Tanult hitünk szerint Jézus Urunk, hogy feltámadott halottaiból, visszament a mennybe az Atyához, a Szentlélekhez. Az ember erre nem képes, bár hirdetik, testi halála egyben égi születése... Természetanyánk nagy varázsló, aki rendet tart övéinél, amíg bírja erővel... Fény után a sötét – majd újra és megint fényesség... Amíg ez marad a rend... Kérdeznél, de hiába tennéd...

– a BBC-n ismeretterjesztő film, *A piramisok rejtélyei* címen. Várkonyi Nándor örökbecsű könyve, a *Sziriat oszlopai* révén többet tudhatnánk Kheopszról, mint a film készítői. Azért a feltételes mód, mert az oldalakon át, matematikusi nyelven leírt csodák messze meghaladják a magamfajta szakismeretét. Legyen elég annyi, hogy a mintegy 2,5 millió kötömb, amelyből a gúlát építették, a 1,5 tonnástól a 10 tonnásig terjed, ráadásul a piramisnak bonyolult benső szerkezete van, folyosók, termek, szobák, szellőzőjáratok – és ezeket nem utólag építették, hanem még kint megfaragták a követ, majd a helyére illesztették. Az egyes köveket nyilván megszámozták, a számtáblákat lajstromozták, ismeretlen zsenik fölfoghatatlan pontossággal helyükre sorolták, amikor kellett. A mintegy 2,5 milliót... Az építők nem nyomorult rabszolgák, hanem *képzett szakmunkások* – hol és kik képezték őket, rejtély. És a mérnökhadakat? Akkor már jobb az egész négyezer évvel ezelőtt készült kőgúlát Thot isten adományaként tekinteni, amint a hajdani egyiptomiak tették. Ha ennyit tudunk a legnagyobb piramisról, amely évezredekken át az ismert világ leghatalmasabb építménye volt, akkor már csak olyan együgyű kérdésre kell válaszolni: miért építették? Kheopsz vörös gránitból készült sírhelye ugyanis mindig is üres volt... És akkor az elhelyezés meg a tájolás. Az építők ismerték annak a felszín alatti sziklának a helyét és teherbírását, mely évezredektől fogva tartja a Kheopsz-piramist. A tájolásról csak annyit, hogy a Szíriuszhoz igazították, oldalai *elnyelik* az árnyékukat... és kísérteties pontossággal jelzik az égtájakat. Az épület arányai szépséges formát képeznek, és elképesztő összefüggéseket hordoznak a föld égi helyéről... Mindez érdemben nem szerepelt a filmben. Ott annak örültek, tapsoltak sikerüknek, miszerint rájöttek, hogyan húzták fel a kötömböket a gúlára: faragott faoszlopokon, mint síneken, görgőkön. Vivát! Egész pontosan: egyet elhúztak mintegy hét méteren át. Megérdemlik a tapsot.

Állomás száz évvel AZután

Állok egy ismerős idegen pályaudvaron. Ismerős, nemcsak azért, mert ide érkeztem, de az épület is olyan, mint száz vagy százötven éve minden állomásépület. Itt felejtették. Nem jön a gép, a béna vasúti kocsi állnak némán, azt hinnéd, a pályatest is lefagyott. Idegenné lett a föld, amelyen állok, nem én adtam el, hanem a század. A század, amely a hátam mögött tornyosul, mint a hegyek. A hegyeim? Vagy mégsem? Az időgép még száz évet teker. A nyelvújítás kora, éppen két évszázada. Verset írjak a vérzivataros századokról? Megtették már, fenségesen.

Megszámoltam a lépéseket, oda-vissza, bejártam a peront, az udvart. Láttam a baktert, vacsorázik.

Belefogtam a nyelvújításba. Ha elromlott a gép, akkor **álldony** vagy **rosszdony**. Semmiképpen sem lehet **mozdony**, pedig már nem **gőzpöfögészeti**... Csak éppen egy kicsit bűdösebb a dízel.

Találok egy padot. Rajta felejtették a címkét: Magyar Államvasutak és egy évszám. Meg egy száz éve nem létező gyár neve.

Rodini pózban várom, hogy mozduljon a **mozdony**.

Talán el is aludtam, mert fázom. Az öreg írókkal megesik.

Bekapcsolom a laptopot, melegít.

Verset kellene írnom, de a dohogás csak belőlem indul ki, mint bosszús gondolat. Átszállás. Nem vettem hálókocsijegyet.

Kellene keresni egy restit, de nem merek elmozdulni. Már ötpercenként nézem az időt, egyre csak tíz perccel több.

Várákozom.

Nem mozdulok, hogy itt legyek, amikor befut a reggeli vonat, és a kedvemért visszafordul. Arra, amerről jött.

Amerre otthonos a táj.

Trianon-emlékmű, Kaposvár (részlet)

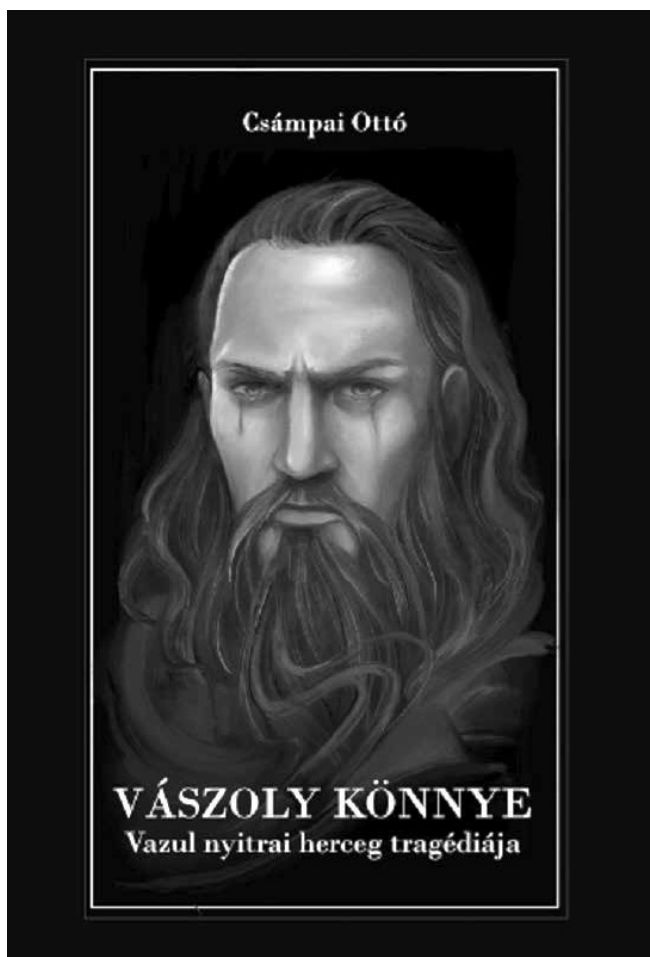
Vászoly könnye – Vazul nyitrai herceg tragédiája

A Kárpát-medence középkori történetének fordulópontján, egy új évezred küszöbén I. (Szent) István király vezetése alatt egy új államegység jött létre. A történelmi események sorozatának középpontja a középkori Nyitra, amely Vászoly herceg székhelye lett. Ott készült a trónutódlásra, majd ott raboskodott, és ott is vakították meg, hogy ne tudja elfoglalni a trónt. A fenti címmel megjelent kötet célja: összegezni a legkülönbébb ismeretanyagot és irodalmi forrásokat Vászoly nyitrai hercegről, tragikus haláláról, rávilágítani származására, megvakíttatásának fő okaira és feltárni ennek az alattomos cselekménynek a lehetséges gyanúsítottjait. A szerző tudatában van annak, hogy ugyanúgy, mint az előző korok történészei, ő sem fogja megtalálni a teljes igazságot, de szeretné közelebb hozni az olvasó számára az Árpád nagyfejedelem utáni bonyolult és ellentmondásos évszázadokat. Ennek az időszaknak az egyik szereplője és egyben áldozata Vászoly herceg, aki fő- vagy mellékszereplője számos tudományos és szakmai dolgozatnak, szépirodalmi műnek. Ezek is helyet kaptak a könyvben, mert a művészetnek megvan az a sajátos nézőpontja, amely túlmutat a fellelhető forrásanyagokon, és ezáltal gyakran kiegészítheti a történettudomány eredményeit.

A könyv öt fejezetre tagolódik. Az első a nyitrai hercegséggel és annak uraival foglalkozik. Az ilyen fejedelemség intézményét a keletről érkező magyarok a türk államrendszer örökségeként hozták magukkal a Kárpát-medencébe. Ez gazdagította azokat a szétagolt területi közigazgatási szerveket, amelyek a meglévő rokon népcsoportokat (különösen a székelyeket), valamint a meghódított területek népcsoportjait irányították, amelyek azután egyetlen szilárd államalakulatba egyesültek. A Nyitra környéki terület egy részét Huba vezérnek adományozták, akit Árpád fejedelem a nyitrai vár és a környező erődítmények

ispánjává nevezett ki. Géza fejedelem uralkodása alatt az egész terület „hivatalosan” a trónörökösnek választott személy közigazgatási ténykedésének térsége lett. Ebből a területből alakult ki a későbbi Nyitra megye.

A magyarok pogánysága című második fejezetben a magyar nép vallási-kulturális identitásának legvitatottabb kérdései kerülnek előtérbe. Magát Vazult a szakirodalom gyakran tekinti pogánynak. Megjegyzendő azonban, hogy a vallási terminológiában a pogány (lat. *paganus* = vidéki, falusi) kifejezés a szóban forgó időszakban azokra vonatkozott, akik sem a keresztény, sem a zsidó vallás hívei nem voltak. Anélkül, hogy a könyv szerzője végleges megoldásra törekedne, korabeli források és konkrét néprajzi kutatások alapján hipotetikus arra a következtetésre jut, hogy a magyarok azért vehették fel ilyen gyorsan a keresztény vallást, mert mitológiájuk és hitviláguk közel állt a kereszténységhez. Szimokrata Theofilaktoszra hivatkozva megállapítja, hogy a napot és a tüzet imádták, de csak a világot teremtő Istenhez imádkoztak. Eredeti vallásuk leglényegesebb eleme az egyistenhit volt, amely a kereszténységnek is az alapja. A napimádat Nyitra környékén korunkban is része az ott élő magyarok szokásrendszerének és hiedelemvilágának, például a nyári napforduló ünneplésekor. A napon keresztül imádták az egyetlen Teremtőt, mivel a nap az isteni természet földközeli megnyilvánulása. A Szent Koronával megkoronázott uralkodók olyan széles körű apostoli hatalmat gyakorolhattak, hogy az esztergomi érseket a pápa képviselőjének, azaz prímásnak nevezték ki nemcsak Magyarországon, hanem az egész keresztény világban. Felmerülhet tehát a kérdés, hogy egy pogány népességnek az uralkodója gyakorolhatott-e ilyen messzemenő hatalmat abban a reményben, hogy alattvalói majd egy napon áttérnek a keresztény hitre.

A könyv fedőlapja

A harmadik fejezet időrendi sorrendben mutatja be Vazul tragédiájának irodalmi ábrázolásait. A művészi tipizálás az emberi lét legjellemzőbb vonásait egyesíti magában. Egy-egy alkotás képes az ellentmondásos valóság harmonikus ábrázolására, ki tudja fejezni a gögös alázatot és az elrejtett büszkeséget; a fájdalmat, amely mindig nagyobb az embernél, akinek a szíve mégis elbírja azt. Úgy, ahogy azt a könyv borítóján a művész megfestette: a vérző szemével távlatokba látó Vászolyt. A fejezet tartalmazza a rendelkezésre álló irodalmi művek – történelmi regények, elbeszélések, versek és zeneművek – kivonatait, kritikáit vagy egyéb értékeléseit a XVI. századtól napjainkig.

A negyedik fejezet részletesebben foglalkozik István és Vazul kapcsolatával. A rendelkezésre álló történelmi dokumentumok és egyéb forrásanyagok alapján a szerző megpróbálja rekonstruálni Vazul nyitrai tartózkodásának és tragikus halálának történetét. Maga a trónra készülő Ist-

ván is tartózkodott egy ideig Nyitra várában, és onnan mozgósította csapatait Koppány felkelésének leverésére, Veszprém közelében meg is ütközött vele. Koppányt ott legyőzték, és felnyergelték. Ez az esemény kellően ismert az olvasó számára, és látszólag nem érinti a könyv tárgyát. Nagyobb figyelmet kap Nyitra központi szerepe a vármegye és a püspöki székhely megalapozásában. A szerző figyelmet szentel Zoerárd-András és Benedek érkezésének és missziós tevékenységének, valamint István felesége, Gizella Nyitrán való tartózkodásának. István királylyá koronázása után fia, Imre lett az utódja, aki elfoglalta a hozzá tartozó hercegséget. De ő valószínűleg a biharit, mivel a hagyomány szerint a közelében lezajlott vadászat közben érte őt a halálos baleset. Ha nem került volna sor erre a váratlan tragédiára, Imre egy dicsőséges életpályára is számíthatott volna, sőt még a Német-római Birodalom császári koronáját is elnyerhette volna. Talán ez volt a túske a Gizellával a királyi udvarba jött rosszindulatú idegen főurak szemében. A könyv szerzője részletesen szembesíti az egyes tudósok véleményét, akik különbözőképpen értelmezik Vászoly bebörtönzésének és későbbi megvakításának okait. E véleményeknek a skálája igen változatos: Vászoly összeesküvést szőtt István ellen, hogy elfoglalhassa a trónt, mi több részt vett az Imre elleni merényletben is; ezzel szemben egyesek Gizellát látják a tett mögött, aki a trónt akarta biztosítani támogatója, Orseolo Péter számára. Vannak olyan vélemények, amelyek szerint István nővére, aki Orseolo Péter anyja volt, állt az összeesküvés mögött. Vászoly származásának kérdése körüli változat: a hivatalos vélemény szerint Mihály fiaként közvetlenül Árpád ágából származik. Fennáll azonban az a lehetőség is, hogy a már említett Koppánynak (az István elleni lázadás szervezőjének) a fia lehetett. Ez az érdekes hipotézis régebben az egyes egyháztörténészek körében is felbukkant, és időről időre reneszánszát éli. Vászoly három fia, András, Béla és Levente külföldre menekült. Később ketten közülük, András és Béla, valamint Vászoly három unokája, Salamon, Géza és László, magyar királyok lettek. Közülük a leghíresebb a legendás lovagkirály, Szent László, akinek alakja ma is szerepel Nyitra megye címerében.

Az utolsó, ötödik fejezetben, amelynek címe Adalékok Koppány és Vászoly tragikumához, olyan érdekes adatok olvashatók, amelyek látószólag nem kapcsolódnak a témához, de valójában szerves részét képezik, és kiegészítik azt. Amikor Szent István szembesült azzal, hogy utódlási tervei meghiúsultak, két fontos lépésre szánta el magát. Az első az volt, hogy megmente Vászoly fiainak, hogy elhagyják az országot. Ezzel Árpád vérvonalát akarta megmenteni. Ha ugyanis ők is eltűntek volna, megnyílt volna az út az idegenek előtt a trón elfoglalására. Másrészt, mint hívő keresztény, aki minden cselekedetét Istennek szentelte, „fogadalom s felajánlás útján szüntelen imáiban magát és királyságát az örökszűz istenanya, Mária gyámsága alá helyezte, kinek tisztelete s dicsősége a magyarok közt oly nevezetes, hogy nyelvükön még e szűz mennybevitelének ünnepét is, tulajdonnévnek hozzátétele nélkül, csak Királyné napjának emlegetik”. Ezzel a cselekedetével jelképesen átadta neki a Szent Koronát. Szent István halála után rokona, Orseolo Péter lépett a királyi trónra. Ő azonban nem Árpád vérvonalából származott, ezért csak az összes férfi leszármazott kihálása után kerülhetett a trónra. Nemcsak a széles néptömegek, de a korabeli arisztokrácia sem ismerte el őt, mivel szerintük úgy került a trón-

ra, hogy megvakíttatta Vazult, és száműzetésbe küldte fiait. A nép elűzte Pétert az országból, és saját uralkodókat – köztük a megvakított Vazul két fiát és három unokáját – ültetett a királyi trónra. Ezek közül a legkiemelkedőbb a már említett I. (Szent) László volt, aki 1083-ban boldoggá avatta Istvánt, fiát, Imrét, valamint a két zabori remetét, Andrást és Benedeket, mert a kolostor szerzetesei szerepet játszhattak Vászoly fiainak kimenekítésében. Őt, I. László királyt 1192-ben III. Celesztin pápa szentté avatta.

A cselekményhez nyilvánvalóan az is hozzátartozik, hogy az Isztambulba látogató turisták nagy részének fogalma sincs arról, hogy az egykori bizánci keresztény Hagia Szophia székesegyházban található egy mozaikkép, amely Szent Piroskát, Szent László lányát ábrázolja, akit az ortodox keresztények Szent Eiréné néven ismernek. Ő a bizánci trónörökös és későbbi császár, II. Ióannész Komnénosz felesége volt.

A felnégyelt Koppány és a megvakított Vazul – két dacos magyar – örök szimbólumai maradnak annak a közösségnek, amely Istvánnal ellentétben nem Nyugatra, hanem Keletre tekint, amelynek vére valóban a távoli múlt álmait, a távoli sztyeppék életét keresi, de amely, ha kell, képes csatlakozni a krisztusi békemisszió közösségéhez és annak védelméhez.

„Néhány olyan költőnk is van, aki Vazult tette költeményének központi alakjává. Az egyik ilyen, bár kevésbé ismert, **Szombati-Szabó István** (1888–1934)¹ református lelkész. [...] olyan sötétlátású verseket ír, amelyek ritkaságszámba menők a magyar költészet történetében. Az egyikben a nyitrai Vazult eleveníti fel, mert nála ő

személyesíti meg a kiszakított magyarság tragikumát. [...] Ezt a tragikumot a Trianon utáni időszak szüli. Példabeszédnek is beillő költeményét rövid, tömör, kötött s kevés szavú, rímes, emelkedő kettős ritmusú, nyugtalanságot árasztó sorokba öntötte, amelyekben Vazul mintha csak előre vetítené a második világhégés borzalmait:

¹ Csak jóval halála után, 2014-ben kapta meg a méltó elismerést, amikor posztumusz a Magyar Kultúra Lovagja címmel tüntették ki az egykori lugosi református lelképásztor költőt és műfordítót.

Vak Vazul herceg panaszkodása

Szemem kitolták. Meghalt egy szemem.
De én vakon is látok: üzenem.

Fülembé forró ólmot önttetett.
De nem lettem én attól süketebb.

Nyelvem kitepte harapófogó.
De üdv szava nem lett dadogó.

Kezem levágták mind a kettőt töből.
De egy eleven telik holt-kettéből.

Egy száraimat kerék törte meg.
De törött csonttal is még csörtetek.

S ha szem, fül, nyelv, kéz, láb el is hagyott:
Szívem még megvan. Nem vagyok halott.

Szívemmel látok: nagy, nyílt egy-szememmel,
Szívemmel hallok: véres egy-fülemmel.

Nyelvem vergődő néma gyökre fojt
S minden el nem szóló szava visszafolyt

Szívemre. S amit nyelvem csonka gyökre
Nem bír: a szívem jajt sikolt örökre.

Kezem nem markol kardot, sem kupát,
De véres csonkján édes láz fut át.

És egy hiányzó részt is érzem:
tudom, hogy volt s érzem, hogy van kezem.

Egy szívem él, szól, lát, érez, haragszik
S a levágott kar holtan is hadakszik.

Élet: nem élek. Álom: nem halálom.
Vak: utat nézek. Csonka-bonka: járom.

Amit lehet és ahogy nem tudok:
Bénán, vakon és csonkán is futok.

Szeretnék mindent tárt szemekkel látni,
Akarnék tág torokkal jajt kiáltni,

Akarnám kézre fogni a kezét.
De nincs egyebem, csak emlékezet.

Csak szívem érez s szívem átkozódik.
Csak szívem látja: árok ott, bozót itt,

Csak szívem szólal s szívem sír zokogva,
Csak szívem az, ki csonkom kézre fogja,

Csak szívem lát, hall, jajgat és kiáltoz,
Csak szívem az, ki vár, sikolt, meg áldoz.

És hall távol-kelt szörnyű éneket.
S lát feketében fehér véneket.

És hall rikoltó, kínozott jajokat.
S lát koporsóból sűrű rajokat.

S hall átkot-ábécéző gyermeket
S lát vércsorgató, égő permeket,

Magzatokat, kiket dalolva szülnek,
S csecsemőket, kik pólyában öszülnek.

És lát fekete, fejt anyatejet,
Mit csecs-szopóknak egy sátán fejet...

Egy szebb világig meddig mendegélnék?...
De meddig él így szívem, meddig él még?...

Királyi sorsból csak azt örökölném,
Hogy kezem volna... S szívemet megölném."

(Részlet a budapesti júniusi Ünnepi Könyvhétre a Püski Könyvkiadó gondozásában megjelent könyvből)

A hős

Király előtt térdel a lovag
Könnyezi szemét a gyertyaláng
Ezer fáklya vöröse izzik
Ráncba tört, széles homlokán.

Csendes most az udvari nép:
Vitézt lesnek kíváncsian
Alig szeretik, hányan gyűlölik...
Mégis irigylük mindannyian.

„Hanyadjára térdelsz elém?”
„Jó királyom, ki számolja azt?”
„Temérdek seb lepi el tested...”
„Engem a térdeplés nem fáraszt.”

„Eléd mindég szívesen hajolok
Liliom-glóriás Károly király
Lelkem ilyenkor szárnyra kap:
Tó felett verdeső sirály.”

„Újabb sebek, újabb földek
Fogadd hát e birtoklevelet
Három falu legyen jussod
Sokasodjék legelőd, erdejed!

Rozgony mellett hőssé lettél
Mint megannyi vidám tornán
Kardod: e fekete acélfüllánk
Átszaladt az Amadék torkán.”

A lovag feltekint, szeme árok
A királyt lesi, s a tömeget
Boromissza rongy itt mindahány
Kik hajbókolva emelik a főveget...

„Nem lelek már vigadalmat
Gyilkolásban, sűrű harcban
Fényes időkre sötétség jött:
Csákok oldalán szaladtam...”

„Tetted, mire szült az anyád:
Háborúk idején élen jártál
Országghósként járjon neved
Élvezd hát mit régen vártál!”

Páncélos marka kardot szorít
Ajka keskeny „pengenyílás”
Remegni kezd acélmarkán
A hártýára rótt Anjou-írás.

A cinteremből kifelé menet
Lába elé liliomot szórnak
A róla költött lantmuzsika:
Pökhendi, hamiskás szózat

A vár előtt, hol a levegő tiszta
Akár a frissen hullott hó
Várja őt egyetlen társa
A vele vénült, szilaj csataló.

Kétnapnyi lovaglásra Visegrádtól
Terül el gazos, ápolatlan telke
S a vár, mely éppoly bevehetetlen
Mint tömbbé vásott szikla lelke.

Nem köszönti kedélyes cseléd
Strázsa sincs, ki beengedné
„Magad uram szolgálja híján!” –
Önnönmagát hergelgeté.

Egymaga látja el hátasát
Hajnal virrad, mire begyűjt
A sötét lovagterem magába nyeli
A hőst: ki öreg s nyomorult...

„Hol a nevetés, gyermeki kacaj
Miért a csönd az én feleségem?
Hol a család, mosolygó fiak
Mért tagadtad meg tőlem, Isten?”

A kandalló felett címeres zászló
Foszló, gúnyos liliom
Minden varrás vágás lelkén
Gyilkos tör minden szírom.

A birtoklevelet gyúri marka
Majd fásultan a tűzre rakja
Lelke a torony fölött szálldos
Könnye arcát savként marja.

Így vénül meg hát a szilaj hős
Pusztító ördöge csatáknak
Lehajtja fejét a falkátlan farkas
És kalapot emel a halálnak...

Anjou

A lilium útvesztői
Dráma két felvonásban

Díszlet- és jelmeztervező: **Papp Janó**
Zeneszerző: **Zsoldos Béla** – Liszt-díjas
Dramaturg: **Szigeti Réka**
Rendezőasszisztens: **Ficsor Eszter**
A rendező munkatársa: **Szorcsik Kriszta**
Rendezte: **Andrási Attila** – Jászai Mari-díjas

SZEREPOSZTÁS:

Bölcs Róbert, Storadi Bertalan, Nuncius – **Krizsik Alfonz**
Sancia királynő, II. Katalin címzetes latin császárnő – **Nagy Enikő**
Károly Róbert, sir Henry of Grosmont, Testőr – **Molnár Zoltán**
Johanna – **Orbán Borbála**
Perigord Ágnes hercegnő – **Pethő Kincső Nóra**
Artus – **Boros Ádám/Ponty Tamás**
Durazzói Károly – **Illés Dániel**

Anjou Mária – **Tóth Zsuzsi**
Tarantói Róbert – **Kákonyi Tibor**
Endre – **Pál Péter**
Luxemburgi Margit – **Hevesi-Tóth Evelin**
Nagy Lajos – **László Roland**
Gyógyult, Lackfi András – **Dóczy Péter**
Talleyrand bíboros, Tarantói Lajos – **Juhász Károly**

I. FELVONÁS

A hátfalon a nápolyi öböl fekete-fehéren vetítve. Lassan feljön a fény az eddig sötétben éneklő gregoriánus kórusra. Ki vértben, 14. századi öltözetben, ki páncélban. Majd a kórus homályba borul, éles fény a trónra, a trónon a lehető legszínesebb, pazar öltözetben Róbert, Szicília királya.

I. JELENET

Bölcs Róbert, Sancia királynő, Károly Róbert papi ruhában – Krizsik Alfonz, Nagy Enikő, Molnár Zoltán

Nagy Enikő és Krizsik Alfonz

PAP: Felséges úr!

BÖLCS RÓBERT: Igen, fiam?

PAP: A fia!

BÖLCS RÓBERT: A fiam?

PAP: Igen, a fia!

BÖLCS RÓBERT: Istenem!

PAP: Igen, a Mindenható Isten akarata folytán, örökösöd, Calabria hercege ma reggel ebből az árnyékvilágból átlépett az öröklétbe.

SANCIA KIRÁLYNŐ: Isten ítél!

(A Pap rendezői jobbra a háttérbe vonul, de végig látható, ül a széken.)

BÖLCS RÓBERT: Hallgass!

SANCIA KIRÁLYNŐ: Nem hallgatok! Húsz esztendeje vagyok a feleséged! Húsz esztendeje! Ennyi időn keresztül nem született egyetlen gyermekünk sem. Eddig rajtam miattad, most rajtad csapott az Úr! Egyetlen törvényes gyermeked, az örökösöd, halott. Utánad csak fattyak maradnak!

BÖLCS RÓBERT: Hallgass!

SANCIA KIRÁLYNŐ: Sorsunk Isten...

BÖLCS RÓBERT: Csend legyen! Kegyelmezz!

SANCIA KIRÁLYNŐ: Nem én ítélem, ma Isten szólt hozzád! Érthetően és egyértelműen. Csak fattyakat hagyott utánad. Ez jelent valamit!

BÖLCS RÓBERT: Mit?

SANCIA KIRÁLYNŐ: Azt, hogy törvénytelen volt országlásod! Én egy bitorlónak lettem a terméketlenséggel sújtott neje! Sorsunk Isten iránunkban történt megmutatókozása az időben!

BÖLCS RÓBERT: Isten!

SANCIA KIRÁLYNŐ: Igen, az Isten. Ő ma kinyilatkoztatta: lopott trónon székelsz, bitorló vagy, szerencsétlen bűnös, nem király. Bitorlóhoz adtak, hozzád mentem, terméketlen lettem. Oltár elé térdelj, feküdj a földre, és imádkozz, pondró, imádkozz, megrontóm, gyermektelenségem okozója, imádkozz, bitorló, mert az élet múlik, az ítélet közeleg, pokolra jutunk, ha azt, amit elköveltél, jóvá nem teszed!

BÖLCS RÓBERT: Ma reggel Isten szólt.

SANCIA KIRÁLYNŐ: Hozzád beszélt, szerencsétlen!

BÖLCS RÓBERT: A fiamat szólította. A fiamat szólította megboldogult apám és az én bűneim miatt.

SANCIA KIRÁLYNŐ: Na meg az apád is! Apád fia vagy, le sem tagadhatod! Gondolod, hogy az unokáidra hagyhatod lopott trónod? Két kislányra? Két szoknyára egy koronát? Unokatestvéreik, a tarantói és durazzói hercegek fel fogják falni őket! Megmérgezik vagy vízbe fojtják a leányokat! De most itt az ideje gondolkozni.

BÖLCS RÓBERT: Minek?

SANCIA KIRÁLYNŐ: Azért, mert az élet nem ér véget ezeknek a testeknek a halálával. Hitben is kevés vagy! Lelkeink a pokol tüzére jutnak, ott fogunk pörkölődni az idők végezetéig, ha valahogy jóvá nem tesszük Isten elleni vétkeid!

BÖLCS RÓBERT: Amit tettem, megtettem. Most mit tehetnék? Már megtettem.

SANCIA KIRÁLYNŐ: Ha jóvátessed a bűnt, az ítélet elmúlik, miután megbántad.

BÖLCS RÓBERT: Megbántam? Mit bántam meg? Az uralkodást nem bántam meg.

SANCIA KIRÁLYNŐ: Hallgass! Figyelsz?

BÖLCS RÓBERT: Figyelek.

SANCIA KIRÁLYNŐ: A fiad után csak leányok maradtak! Csak leányok! Johanna és Mária. Ez is egy jel!

BÖLCS RÓBERT: Egy jel.

SANCIA KIRÁLYNŐ: A szent királyoknak, valamint ennek a trónnak, amin ülsz, a jogos örököse unokaöcséd, a magyar király, Károly Róbert. Károly Róbertnek csak fiai vannak. (**BÖLCS RÓBERT:** Endre és Lajos.) A fiai élnek és virulnak! Ez is Isten akarata!

BÖLCS RÓBERT: Mit mondasz? Mit tehetnék?

SANCIA KIRÁLYNŐ: Küldj követeket a Magyar Királyságba, Károly Róberthez, Visegrádra! Kérj, ha kell, könyörögj! Hívd meg a királyt! Kérj örökösöt attól, akit kisemmiztél. Fordulj a Szentatyához! És imádkozz, imádkozz, imádkozz!

(Visszatér a kezdő zene. Lackfi András jobbról jön.)

LACKFI ANDRÁS: Az Úr ezerháromszázharmincharmadik évében, július havában Károly Róbert király elindult Visegrádról a hatéves Endre fiával együtt, és derék katonáinak kíséretében Zágrábon keresztül a tengeren túlra ment, hogy fiát – a pápa úrnak, tudniillik XXII. Jánosnak akaratából és Bölcs Róbertnek, Szicília királyának ösztönzésére és kérésére –, miután Nápolyban felnő, és az ország szokásait és nyelvét megismeri, királlyá koronázzák.

II. JELENET

Károly Róbert, Bölcs Róbert, Sancia – Molnár Zoltán, Krizsik Alfonz, Nagy Enikő

A fekete csuhába bújt alakról lekerül a csuha, és ott áll királyi pompájában Károly Róbert.

KÁROLY RÓBERT: Hívattál.

BÖLCS RÓBERT: Isten hozott!

KÁROLY RÓBERT: Gyermekként küldtél idegen országba. Lázadó dalmátok, horvátok, eretnek bosnyákok közé taszítottál!

BÖLCS RÓBERT: Megtettem.

SANCIA KIRÁLYNŐ: Isten veled volt.

KÁROLY RÓBERT: Isten velem volt, de veled ki volt, Bölcs Róbert, amikor gyermekként a halálba küldtél?

SANCIA KIRÁLYNŐ: Isten veled volt!

KÁROLY RÓBERT: Isten velem van, és én itt vagyok a trón előtt, amelyben te ülsz, de engem illet.

BÖLCS RÓBERT: Már mondtam: Isten hozott!

KÁROLY RÓBERT: És az, aki akkor volt veled, amikor engem ezért a trónért a halálba taszítottál, most is itt van veled, körülötted vagy benned?

BÖLCS RÓBERT: Te vagy itt, előttem.

SANCIA KIRÁLYNŐ: És az Úr veled van!

BÖLCS RÓBERT: Én bűneim meggyóntam, velem már nem lehet a világban jelen lévő romboló, az ördög, aki engem akkor megrontott.

SANCIA KIRÁLYNŐ: A Mindenható pálcát tört.

BÖLCS RÓBERT: Felettem.

SANCIA KIRÁLYNŐ: A trónörököse volt az utolsó gyermeke.

BÖLCS RÓBERT: Őt is eltemettem.

SANCIA KIRÁLYNŐ: Nekem tőle nem lett gyermekem! Száraz ág vagyok, gyümölcstelen élet, miatta!

KÁROLY RÓBERT: Kérésedre az udvarodba hoztam fiaim közül az egyiket, Endrét.

BÖLCS RÓBERT: Isten most is veled van.

SANCIA KIRÁLYNŐ: Nekem is hátat fordított miatta! Sivattá lettem, szélbe szórt por, semmi, élő halál.

BÖLCS RÓBERT: A fiad, Endre, a te véred öröklie ezt a trónt. Az én vagy a te trónodat. És Endre lesz...

KÁROLY RÓBERT: Elhunyt fiad két lánya közül melyiknek...

BÖLCS RÓBERT: Az idősebbnek, Johannának lesz a férje, persze, ha te is jóváhagyod.

KÁROLY RÓBERT: És Mária...

SANCIA KIRÁLYNŐ: Endre bátyjának, Lajosnak...

BÖLCS RÓBERT: Csend! Igen, Lajosnak, magyar királyi trónod örökösének Mária kezét adom, abban az esetben, ha már a morva örgróf leányával megkötött jegyességéből nem lesz házasság.

SANCIA KIRÁLYNŐ: A fiad, Endre lesz Szicília és Jeruzsálem királya.

BÖLCS RÓBERT: És az unokám, Johanna lesz a királynője.

SANCIA KIRÁLYNŐ: Ő lesz a párja, Isten kegyelméből!

(Zene. Johanna rendezői jobbról, Endre rendezői jobbról jön.)

III. JELENET

*Johanna, Endre – Orbán Bori, Pál Péter
Nápolyi trónterem, felhős ég, repülő madarak.*

Orbán Bori és Pál Péter

ENDRE: Miután kiszálltam az ágyból, csak álltam, és néztem önt. Az álomba merült szeretőmet. A feleségemet. Lefutottam a lépcsőn, be a lovardába, késő éjjel volt, az alvó lovászokat talpra parancsoltam, nyergeltettem, lóra pattantam, és kinyargaltam a tengerpartra. Mintha álomban lovagolnék, alattam a pej csatamén kocogásból vágta váltott. Ön nem volt ott, én mégis önnel voltam. Lovagoltam.

JOHANNA: Ön itt hagyott bennünket. Felébredtünk. Egyedül voltunk! Nehéz volt a fejünk, oda-támolyogtunk a tükrünkhöz. Elnyűtten, gyűrötten rémültünk magunkra.

ENDRE: Jó borból is megárt a sok.

JOHANNA: Ez már a bor után történt.

ENDRE: Mi történt?

JOHANNA: Az ajtót bezártuk. Hajunkat kikefélé-
tük, hajtűnket helyre raktuk. Kopogtak.

ENDRE: Kik?

JOHANNA: A fodrásznőt és az öltöztetőnőt el-
parancsoltuk. Hajkoronánkat magunk rendeztük!

ENDRE: Mestermunka.

JOHANNA: Az ajtón ismét kopogtak.

ENDRE: Már megint. Most kik?

JOHANNA: Az udvarhölgyeinket is elküldtük. Az aj-
tóhoz léptünk. Az ajtónálló vértest szólítottuk. Az ajtó
feltárult. A testőr meghajolt, majd felegyenesedett.

ENDRE: Én voltam az utolsó, aki tegnap este lát-
hatta önt, és nem én vagyok az első, akinek ma
megmutatta magát? Féltékeny vagyok.

JOHANNA: Nem ön az első, lehet, hogy az aj-
tónálló volt az első, aki előttem, vagyis az úrnője
előtt állt, meredten, feszülten. Ő volt az első férfi,
akit láttunk ma. Legalábbis pirkadat óta.

ENDRE: Pirkadat óta? Hiszen én még az éjjel
kilovagoltam.

JOHANNA: Mi van akkor, ha én még az éjjel lo-
vat váltottam?

ENDRE: Micsoda?

JOHANNA: Szó nincs csodáról, csak egy ártal-
matlan szokásról, de ha őszinte akarok lenni...

ENDRE: És akar őszinte lenni?

JOHANNA: Nem tudom.

ENDRE: Én tudom.

JOHANNA: Szóval ott álltunk a testőrünk előtt.
A szemébe néztünk. Tudnunk kellett, hogy kel-
lünk-e neki.

ENDRE: Gyalázatos, ha egy alattvaló uralkodója
feleségének ágyába tolakodik!

JOHANNA: Endre! Nekünk nincs feleségünk!

ENDRE: Johanna, nekünk van!

JOHANNA: Hol is tartottam? Megvan! A férfi
kővé meredt. Megbizonyosodtunk – tehát kel-
lünk. A vértés izzott, mint kandallóban a parázs!
Elindultunk, hosszú félhomályba borult folyosón
haladtunk, a folyosó közepén ránk szakadt a fé-
lelem! Az imént még csak parázsló vitéz immár
lángolt! Tudtuk, itt helyben megtenné!

ENDRE: Ki volt az?!

JOHANNA: Éreztük a gondolatát, abban már
bennünk volt!

ENDRE: Kiről van szó?!

JOHANNA: Rólunk! Még éltünk! Haladtunk elő-
re. Csendben. A folyosó végtelen!

ENDRE: Melyik folyosón? Hol van az a folyosó?!

JOHANNA: Szürkület volt, a félhomály sejtel-
mes. Mögöttünk csörrent a vért, koppant a kard,
dörrent a padló! Ő szorosan mögöttünk.

ENDRE: Ki? Ki volt az?!

JOHANNA: A testőrünk, a szolgánk! Ő a saját
vágyaiban már a mi szeretőnk! (csend) Mi nem
vágyunk rá.

ENDRE: Jól van.

JOHANNA: Egyáltalán nem vágyunk rá.

ENDRE: Rendben van.

JOHANNA: De ellenállhatunk-e neki? Ellent kell
hogy álljunk!

ENDRE: Én ajánlanám!

JOHANNA: De kell-e, hogy ellenálljunk?

ENDRE: Kell!

JOHANNA: Hiszen élete árán is őrzi ezt a por-
hüvelyt, amely magába vonzott már annyi más
porhüvelyt.

ENDRE: Mit mondott?

JOHANNA: Királyi mivoltunk kötelez bennünket
arra, hogy az igazságot fenntartsuk, és ha szük-
ségeltetik, helyreállítsuk! Mondd, herceg, igaz-
ság-e, hogy az, ki óvja ezt a mulandó porhüvelyt,
még elmúlásunk előtt ne részesüljön belőle?

ENDRE: Királyi mivoltunk kötelez bennünket,
hogy ne halljuk meg feleségünk méltatlan sza-
vait.

JOHANNA: Letettem a hűségesküt, enyém a
trón.

ENDRE: Úristen!

JOHANNA: Igen! Isten az úr! És e világi hely-
tartója hűbérurunk, a pápa! Míg ön az éjjeli csil-
lagfényben künn az öböl partján, a tűzhányó tö-
vében a nyeret koptatta, és miután én, ugyan-
azon nap éjjelén, már lovat váltottam, épp miután
meguntam a lószagot, megérkezett őszentsége
legátusa, és én, persze előbb magamra kapva
ez-azt, letettem a hűségesküt.

ENDRE: És én?!

JOHANNA: Torkom szakadtából kiabáltam: Endre! Endre! Endre! Hol vagy? De a ló a négy patkót, ön hercegem, pedig azt az egy nyeretget koptatta.

ENDRE: Itt helyben megsarkantyúzlak!

JOHANNA: Odébb azzal az aranyozott sarkantyúval, férjemuram! Csak engem szólított fel a Szentatya a hűségeskü letételére, önről nem volt szó. Ön az alattvalóm!

ENDRE: És a koronázásunk?

JOHANNA: Azon vagyok, hogy mielőbb meglegyen, kedvesem, hiszen szeretlek.

ENDRE: Szeretsz?

JOHANNA: Láthatja, ha egyáltalán látható, hogy mennyire, de a mai naptól kezdve az én törékeny vállaimat nyomja a világítótornyon inneni Szicília és Jeruzsálem királyságának kormányzása.

IV. JELENET

Luxemburgi Margit, Nagy Lajos, Testőr, Lackfi András – Hevesi-Tóth Evelin, László Roland, Molnár Zoltán, Dóczy Péter

Gótikus terem. Az ablakain keresztül a visegrádi vár magasságából látszik a Duna-kanyar, a távolban egy-egy madár, az égen lassan úszó fellegek.

LUXEMBURGI MARGIT: Hároméves voltam, amikor értem jöttél...

NAGY LAJOS: Gyermekek voltunk.

LUXEMBURGI MARGIT: Külön udvartartást kaptunk, együtt nevelkedtünk.

NAGY LAJOS: Szeretetlenben.

LUXEMBURGI MARGIT: Szerelemben. A jegyesem vagy, a lovagom.

NAGY LAJOS: Kedvesem, minden tornán ott lóbog a kendőd a lándzsámon.

(Testőr be.)

TESTŐR: Felséges úr!

NAGY LAJOS: Ne zavarj, fiam!

TESTŐR: Felséged székely ispánja, Lackfi András érkezett népes kíséretével.

NAGY LAJOS: Engedd őt színünk elé!

(Lackfi András be.)

LACKFI ANDRÁS: Felséges úr!

NAGY LAJOS: Üdvözljük ispánunkat udvarunkban! Hallgatjuk hűségedet!

LACKFI ANDRÁS: Királyi felség! Parancsodra a székelyeknek felülést rendeltem el!

NAGY LAJOS: Tudunk róla, Lackfi. Mit végeztetek?

LACKFI ANDRÁS: Az egész székelységgel váltott lovakon rátörtünk fekete Tatárországra. Dzsánibek kán seregét háromnapos csatában vertük meg. A kán elfutott, de Atlamost, seregének vezérét és egyben nővérének férjét, elfogtuk.

NAGY LAJOS: És?

LACKFI ANDRÁS: Követet küldtem a kán után.

NAGY LAJOS: Igen?

LACKFI ANDRÁS: Megkérdezte a kánt, mennyit ér neki a hadvezére élete.

NAGY LAJOS: Mit mondott a kán?

LACKFI ANDRÁS: Küldött húszezer aranyat.

NAGY LAJOS: Te mit tettél?

LACKFI ANDRÁS: A kán követével megszámláltam az aranyat.

LUXEMBURGI MARGIT: Mind a húszezeret?

LACKFI ANDRÁS: Mind a húszezeret, hercegnő.

NAGY LAJOS: Majd?

LACKFI ANDRÁS: Majd elővezettettem Atlamost, és a húszezer arany előtt, a megdöbben követ szeme láttára, fejeztetem le. A vére a pénzre fröccsent. A pénzt visszaküldtem. Fiam!
(Testőr be, kezében egy dobozzal.)

TESTŐR: Királyi felség! Uram!

LACKFI ANDRÁS: Mutasd fel urunk királyunknak a lator fejét!

LUXEMBURGI MARGIT: De miért?

NAGY LAJOS: Mit miért?

LUXEMBURGI MARGIT: Az arany, a fej, az élet...

NAGY LAJOS: A tatár vezér halála többet ér húszezer aragnál. Hűséged távozhat. Holnap délelőtt kívánjuk hallani a részleteket.

(Lackfi ki.)

LUXEMBURGI MARGIT: De az arany...

NAGY LAJOS: A kán elvesztette a seregét és a vezérét, a pénzét visszaküldtük, hogy tudja, ha közelít országunkhoz, nem a pénzét, a vérének fogjuk venni!

LUXEMBURGI MARGIT: Istenem! Lajos, én csodállak téged!

(*Testőr be.*)

NAGY LAJOS: Fiam!

TESTŐR: Felség! A velencei hajóhad ostrom alá vette városodat, Zárát!

NAGY LAJOS: Mikor?

TESTŐR: Egy hete.

NAGY LAJOS: Köszönöm. Elmehetsz! (*Testőr ki.*) Kedvesem...

LUXEMBURGI MARGIT: Lovagom!

NAGY LAJOS: Most levelet írsz apádnak.

LUXEMBURGI MARGIT: Miért?

NAGY LAJOS: A pápa apád nevelője volt, bizalmas viszonyban vannak.

LUXEMBURGI MARGIT: Írj neki inkább te!

NAGY LAJOS: Neheztel rám, mert még nem vettelek el.

(*Csend.*)

LUXEMBURGI MARGIT: Hogy mersz ezzel előjönni?!

NAGY LAJOS: Nyugodj meg, kedvesem!

LUXEMBURGI MARGIT: Érzékeny pontra tapintottál.

NAGY LAJOS: Igen, de csendesülj el, nyugodj meg!

LUXEMBURGI MARGIT: Én is neheztelek rád!

NAGY LAJOS: Nem, te szeretsz engem!

LUXEMBURGI MARGIT: Igen, szeretlek. Szeretlek, de neheztelek!

NAGY LAJOS: Margit, írjad!

LUXEMBURGI MARGIT: Igen?

NAGY LAJOS: Apám! Szerető leányod, az öntől távolba szakadt Margit, ha még méltóztatik emlékezni reám...

LUXEMBURGI MARGIT: De hát emlékszik!

NAGY LAJOS: Csend! Ha még méltóztatik emlékezni reám, és még maradt hely lelkében számomra, arra kérem, tegyen meg mindent, ismétlem, mindent, hogy Magyarország királyának, szeretett jegyesemnek, Lajosnak öccsét, Endrét a Szentatya, mint hűbéresét, mielőbb koronáztassa meg Nápolyban Szicília és Jeruzsálem királyának. Kérem, apám, írjon levelet, küldjön

követet, járjon közben, de az isten szerelmére, segítsen! Segítsen! Leírtad?

LUXEMBURGI MARGIT: Igen.

NAGY LAJOS: Fiam!

(*Testőr be.*)

TESTŐR: Felség!

NAGY LAJOS: Fogd ezt a pergament, és add át a követnek! A lehető leggyorsabban száguldjon vele Brünnbe, és ott Károly morva örgróf saját kezébe adja!

TESTŐR: Felséged parancsára, azonnal viszem! (*Testőr ki.*)

LUXEMBURGI MARGIT: Szeretlek.

NAGY LAJOS: Megérdemlem?

LUXEMBURGI MARGIT: Mikor veszel már el? Mikor lesz az esküvőnk? A tiéd akarok lenni.

NAGY LAJOS: Nem lehet.

LUXEMBURGI MARGIT: Nem lehet?!

NAGY LAJOS: Mint ember szeretlek, nincs perc, hogy ne gondolnék rád. De uralkodóként az országért vagyok, tehát nem a magamé és nem a tied. (*Vívás.*) Ha a kalmár köztársasággal, Velencével hosszú távon nekünk is kedvező békében akarunk élni, akkor szilárdan kell uralnunk az Adriai-tenger mindkét partját. Ha a Balkánról törnek ránk, a nápolyi flottával a hátukba tudunk kerülni. Különben is, a tenger az utak királya, és az utak hullámozó királya a jövedelmek forrása! Az országnak most Nápoly kell, a nápolyi és a mi seregünk mellé a nápolyi flotta. A tenger innenső és túlsó oldala!

LUXEMBURGI MARGIT: Neked nem én kellek, hanem a nápolyi flotta?! (*Vívás.*)

NAGY LAJOS: Nem nekem.

LUXEMBURGI MARGIT: Hanem kinek?!

NAGY LAJOS: Az országnak!

LUXEMBURGI MARGIT: Kegyetlen vagy.

NAGY LAJOS: Igen, kegyetlen vagyok, de magammal szemben vagyok a legkegyetlenebb! Mert én szeretlek téged, igaz és nem múló szerelemmel, de mi, Magyarország, Dalmácia és Horvátország királya, Salerno fejedelme és a Szent Angyal-hegyi javadalom ura, nem lehetünk rabjai ennek a mulandó porhüvelynek, melynek ismerjük és megéljük vágyait. Királyi mivoltunk alapja,

hogy koronázásunk és felkenésünk kegyelme által tisztában vagyunk azzal, hogy nem az élmények ereje az érték mértéke, valamint azzal is, hogy az érték eredője nem e világi. A királynak, vagyis nekünk, kötelességünk az értéket jogba ültetni, a vonatkozó jogot mindenekelőtt önmagunkon, majd másokon is gyakorolni. Most veled s velem kellett ezt megtennem.

LUXEMBURGI MARGIT: Velem mi lesz?

NAGY LAJOS: Fenségednek mindene meglesz, de ön, szerelmem, nem lehet a királynőnk.

LUXEMBURGI MARGIT: Akkor?

NAGY LAJOS: Akkor a királyságunknak Nápoly kell.

LUXEMBURGI MARGIT: Az ön fivére, felség, Endre herceg ott van. Nápolyban ő lesz a király.

NAGY LAJOS: A sors forgandó. Ha a két királyság szövetségét hosszú távra biztosítani akarjuk, amit elődünk, a szent királyok nemzetségéből származó Kálmán idejétől, vagyis több mint kétszáznegyven éven keresztül nem sikerült elérni, akkor legalább kettős kötelékkel kell a királyi házainkat összekötni.

LUXEMBURGI MARGIT: Akkor ön Nápolyi Máriáé.

NAGY LAJOS: Nem, kedves hercegnő, én mint személy az öné vagyok, voltam és leszek, csak mint királyi felség vagyok teljes mértékben Nápolyi Máriáé.

(Luxemburgi Margit csuhát ölt, a király kimegy. Margit letérdel. Az üveg átláthatóvá válik, a hátsó falon vetítve gótikus templombelső. Talleyrand bíboros talpig bíborban hátulról bejön.)

V. JELENET

Talleyrand bíboros, Luxemburgi Mária mint apáca, Durazzói Károly – Juhász Károly, Hevesi-Tóth Evelin, Illés Dániel

TALLEYRAND BÍBOROS: Nővérem, kérem, engedd elém a herceget.

APÁCA: Ahogy parancsolja, eminenciád!

(A nővér megtesz egy-két lépést előre, és kiszól a közönség feje fölött.)

APÁCA: Jöjjön, felség, a bíboros már várja! Durazzói Károly herceg a Nápolyi Királyságból!

DURAZZÓI KÁROLY: *(A közönség közül szólal meg.)* Bátyám!

TALLEYRAND BÍBOROS: Öcsém! Mi járatban itt, Avignonban?

DURAZZÓI KÁROLY: Eminenciádhoz jöttem, bátyám!

TALLEYRAND BÍBOROS: Látom. Mi célból?

DURAZZÓI KÁROLY: Johanna egy ládát és egy levelet küldött a Szentatyának.

TALLEYRAND BÍBOROS: A királynő?

DURAZZÓI KÁROLY: Igen.

TALLEYRAND BÍBOROS: Hol a levél és hol van a láda?

DURAZZÓI KÁROLY: *(A herceg most ér fel a színpadra.)* A láda itt van a templom előtt, hűbéreseim vigyáznak rá, de ezt a levelet csak a Szentatya saját kezébe adhatom át.

TALLEYRAND BÍBOROS: Ezek a Szentatya kezei.

DURAZZÓI KÁROLY: Nem! Ezek eminenciád kezei!

TALLEYRAND BÍBOROS: Ezek a kezek és azok a kezek ugyanazok.

DURAZZÓI KÁROLY: Az nem lehet!

TALLEYRAND BÍBOROS: Ez a levél fel van bontva?

DURAZZÓI KÁROLY: Hát...

TALLEYRAND BÍBOROS: A pecsét fel van törve!

DURAZZÓI KÁROLY: Nem tudom, mit mondhatnék...

TALLEYRAND BÍBOROS: Elolvastad a levelet?

DURAZZÓI KÁROLY: Nem!

TALLEYRAND BÍBOROS: Akkor miért törted fel a pecsétet?

DURAZZÓI KÁROLY: Kíváncsi voltam!

TALLEYRAND BÍBOROS: Akkor elolvastad!

DURAZZÓI KÁROLY: Nem tudok olvasni.

TALLEYRAND BÍBOROS: A fegyverhordozód felolvasta neked?

DURAZZÓI KÁROLY: Nem, ő sem tud olvasni, de Cechiánál, Varezánál és Rapallónál kóborló szerzetesekkel találkoztunk, mutattuk nekik a le-

velet, de ők sem tudtak olvasni. Ekkor arra jutotunk, hogy Avignonig senki sem fog tudni olvasni, úgyhogy többé már nem mutogattuk a levelet.

TALLEYRAND BÍBOROS: Uramisten!

DURAZZÓI KÁROLY: Én nem a tollam forgatom a tintában, hanem a kardom az ellenség vérében! Nem tudom, hogy mi van a levélben. Emnenciád esetleg elmondja.

TALLEYRAND BÍBOROS: A királynő első mondata ebben a levélben, hogy veled ne legyen közölve a levél tartalma!

(Csend.)

TALLEYRAND BÍBOROS: Gyónni akarsz, fiam?

DURAZZÓI KÁROLY: Nem, csak csalódtok vagytok.

TALLEYRAND BÍBOROS: A gyónás megkönnyíti a lelket.

DURAZZÓI KÁROLY: Vele kapcsolatban már mindent meggyóntam.

TALLEYRAND BÍBOROS: A láda?

DURAZZÓI KÁROLY: Színültig van pénzzel! Százezer arannyal.

TALLEYRAND BÍBOROS: Viszem a levelet, hozd a ládát, menjünk a pápához!

(Nézők felé mennek ki. Endre rendezői jobbról, Mária rendezői jobbról be.)

VI. JELENET

Anjou Mária, Endre, Storadi Bertalan – Tóth Zsuzsi, Pál Péter, Krizsik Alfonz

ANJOU MÁRIA: Királyi felség!

ENDRE: Mária! Örülök, hogy láthatlak.

ANJOU MÁRIA: Igen?

ENDRE: Igen.

ANJOU MÁRIA: Hát...

ENDRE: Minek köszönhetem jövedeled?

ANJOU MÁRIA: Nem tudod?

ENDRE: Tudom, de nem tudom.

ANJOU MÁRIA: Nem azért.

ENDRE: Most nem?

ANJOU MÁRIA: Nem, most sem!

ENDRE: Akkor?

ANJOU MÁRIA: Nálam kerestek.

(Csend.)

ENDRE: Nálad.

ANJOU MÁRIA: Igen.

ENDRE: Johanna emberei?

ANJOU MÁRIA: Nem a nővérem pribékjei!

ENDRE: Hanem?

ANJOU MÁRIA: A zárai követ!

(Csend.)

ENDRE: Miért nálad kerestett?

ANJOU MÁRIA: Arra jobb nem gondolni! Most azonnal fogadd!

ENDRE: Hol van?

ANJOU MÁRIA: Arra vár, hogy fogadd.

ENDRE: Rendben, menjünk. Engedd be!

ANJOU MÁRIA: Storadi Bertalan, a zárai követ!
(Storadi rendezői balról be.)

ENDRE: Hercegnő, kérem fenségedet, hagyjon magunkra bennünket.

ANJOU MÁRIA: Királyi felség! *(Rendezői balra ki.)*

STORADI BERTALAN: Felséges úr!

ENDRE: Hallgatom, Bertalan!

STORADI BERTALAN: Városunkat, Zárát Velence körbezárta. Lajos király sereget küldött, Lendvai István szlavón bán és Kotromanovics István bosnyák bán vezérletével, de a sereg csak állt a városunk felett, a hegyek lankáin, majd feloszlott. Az ellenség táborában lévő kémeinktől tudjuk, hogy a velenceiek lefizették a két bánt. Újabb követet küldtünk Visegrádba, Lajos királyhoz, én pedig szeptember elsején, kihasználva a vihart, hajóval törtem át az ellenséges tengeri blokádot, és jöttem hozzád, Szicília és Jeruzsálem királya! Térdre borulok előtted, és esdekelve kérlek, küldd el a nápolyi flottát Zára felmentésére, könyörülj rajtunk, ments meg bennünket!

ENDRE: *(Int, a követ leül.)* A szicíliai és jeruzsálemi királyság a Szentatya hűbértoka. Amíg a pápa nem tűzi ki koronázásunk időpontját, pusztán címzetes király vagyunk. Érdeünkben és ellenünkben is sokan jártak közben, de Isten az igazság mellett fog dönteni, és szent olajjal kennek majd fel, és a korona illeszni fogja fejemet.

Csak utána állhatok hajóim élére, és indulhatok a segítségetekre.

STORADI BERTALAN: Koronázásodra mennyit kell még várni?

ENDRE: Reméljük, nem sokat.

STORADI BERTALAN: Szeretett városom előbb az időből, majd a reményből is kifogyhat. Akkor Velence kezébe kerülünk. Meg leszünk tizedelve és ki leszünk fosztva. Már nem kapocs leszünk közted és fivéred között, hanem leküzdendő akadály! Köztetek és Velence között a háború nem maradhat el. Ha most Záránál, a tengerről királyságod flottája, a szárazföldön a magyar hadsereg, Lajos király személyes vezetésével csap le a Serenissima (*jelentése: Velence mint az Adria királynője, a legfenségesebb*) haderejére, mi, az ostromlottak kitörünk, és a győzelmünk nem maradhat el.

ENDRE: Imádkozzunk!

STORADI BERTALAN: Imádkozzunk, de még az ima előtt engedje meg felséged, hogy emlékeztessenem, a Velencei Köztársaság évi jövedelme, ha rosszul megy az üzlet, egymillió aranykorona. Ez a jövedelem a tengeri kereskedelem monopóliumából származik. Ha most megtörjük a monopóliumot, akkor mi is részesedni fogunk nemcsak a tenger üde sós vizéből, de az aranyak tengeréből is.

(*Johanna rendezői jobbról be.*)

JOHANNA: Hol van?

ENDRE: Honnan tudjam?

STORADI BERTALAN: Felség!

JOHANNA: Kifelé!

ENDRE: Bertalan, várakozzon az ajtó előtt!

STORADI BERTALAN: Királyom! Asszonyom!
(*Rendezői balra ki.*)

JOHANNA: Takarodj! Itt volt!

ENDRE: Ki volt itt?

JOHANNA: Tudod te jól. A húgom! Mária!

ENDRE: A szolgálid engem követnek?

JOHANNA: Téged? Dehogy!

ENDRE: Akkor a húgodat?

JOHANNA: Semmi közöd hozzá!

ENDRE: Kifelé! Hagyjál magamra!

JOHANNA: Micsoda???

ENDRE: Hová jutunk, Johanna, ha itt, a palotában a saját családtagjainkat követetjük az embereinkkel? Kiveszett belőled a jóindulat, a hűség és a becsület?

JOHANNA: Kedvesem, ön naiv. Még gyermek. Kérem, feltétlen keressen meg, ha felnő. (*Ki.*)

ENDRE: Bertalan, jöjjön be!

(*Storadi rendezői balról be.*)

STORADI BERTALAN: Királyom!

ENDRE: Méltatlan lenne, ha hamis reményeket keltenénk. Mi a Szentatyától függünk, ez a teremtett világ pedig Istentől, ezért Istenbe vetjük bizodalunkat, és epedve várjuk a kegyelem azon pillanatát, amikor a szél belecsap vitorláinkba, gályáink evezősorai a vízbe merülnek, és irányításunkkal megindul a flotta! Tartsatok ki, Lajos király is segítséget küldött, és én is hajóra fogok szállni. Köszönöm a látogatását.

(*Pontfény követre és Endrére.*)

STORADI BERTALAN: Királyi felség!

VII. JELENET

Perigord Ágnes hercegnő, Johanna – Pethő Kincső, Orbán Bori

Perigord Ágnes és Johanna balról, a mélységből besétálnak, közben meg-megállnak. A színpadon két szék.

PERIGORD ÁGNES HERCEGNŐ: Ha nem tévedek, magad akarsz uralkodni, Johanna.

JOHANNA: Erre jutottál?

PERIGORD ÁGNES HERCEGNŐ: Erre nemegyszer utaltál.

JOHANNA: Ennyire figyeltél?

PERIGORD ÁGNES HERCEGNŐ: Én ennél sokkal jobban figyeltelek, uralkodónóm.

JOHANNA: És hűséged mivel kíván szolgálni bennünket?

PERIGORD ÁGNES HERCEGNŐ: A koronával, felség.

JOHANNA: A koronával?

(*Johanna leül a rendezői balon lévő székre, a hercegnő állva marad, majd intésre ő is leül.*)

PERIGORD ÁGNES HERCEGNŐ: Királyságod pápai hűbér, bár a Szentatya elfogadta a hűség-

esküdet, de még nem járult hozzá sem felséged, sem felséged férje, Endre herceg koronázásához.

JOHANNA: A telhetetlenségnek korlátot kell szabni! Bőven elég, ha az enyémhez hozzájárul.

PERIGORD ÁGNES HERCEGNŐ: Azt tudod, Johanna, hogy az uralkodó csak a koronázása után válik igazi királlyá! Bátyám, Hélie de Talleyrand bíboros a pápa jobb keze.

JOHANNA: És?

PERIGORD ÁGNES HERCEGNŐ: És?

JOHANNA: Igen?

PERIGORD ÁGNES HERCEGNŐ: Igen.

JOHANNA: De?

PERIGORD ÁGNES HERCEGNŐ: Csak egy lehetőség.

JOHANNA: Egy eshetőség?

PERIGORD ÁGNES HERCEGNŐ: Az.

JOHANNA: Mi lenne az?

PERIGORD ÁGNES HERCEGNŐ: Ha esetleg a sors keze, a kegyetlen végzet elszólítaná felséged mellől Endre herceget...

JOHANNA: A sors keze?

PERIGORD ÁGNES HERCEGNŐ: Az.

JOHANNA: Akkor?

PERIGORD ÁGNES HERCEGNŐ: Felséged maga mellé emeli fiamat, Károlyt. *(Csend.)* Durazzói Károlyt.

JOHANNA: A fiad szemrevaló.

PERIGORD ÁGNES HERCEGNŐ: Na ugye!

JOHANNA: De csak szemrevaló.

PERIGORD ÁGNES HERCEGNŐ: Felség! A fiam az udvarhölgyek kedvence!

JOHANNA: A trón olyan súly, amelyet mindekelőtt szellemi erővel kell fenntartani. Az, hogy szemrevaló, és a fiad, ehhez nem elegendő.

PERIGORD ÁGNES HERCEGNŐ: Johanna!

JOHANNA: A csatamén is szemrevaló szép átlat, de mégis csak egy ló!

PERIGORD ÁGNES HERCEGNŐ: Nem kapok levegőt! Ilyet!

JOHANNA: Csend! A királynőd szól, alattvaló! Nekünk a fiad kevés!

PERIGORD ÁGNES HERCEGNŐ: Felség!

JOHANNA: Hűséged távozhat!

PERIGORD ÁGNES HERCEGNŐ: Felség! Rosszul vagyok, le kell ülnöm!

JOHANNA: Ül le! Van mire.

PERIGORD ÁGNES HERCEGNŐ: Johanna!

JOHANNA: Hűséged ült eleget. Most feláll, és magunkra hagy bennünket. *(A hercegnő megindul.)* Várjon! Hercegnő, hűséged szolgáltatainak megbecsülése jeléül és a mai találkozásunk emlékére önnek adományozom azt a széket, amelyen az imént ült!

PERIGORD ÁGNES HERCEGNŐ: Királynő! Én ezt nem érdemlem meg!

JOHANNA: Igaza van, hűséged többet érdemell! Fogja azt a széket is, amelyen eddig én ültem, azt is önnek ajándékozom, vigye mindkettőt!

PERIGORD ÁGNES HERCEGNŐ: Johanna, nem...

JOHANNA: Ne johannázzon, Perigord, hanem fogja a székeket, és tűnjön el!

(A hercegnő megfogja a székeket, cipeli.)

JOHANNA: Hova szalad azokkal a székekkel, lányom?! Talán el akarja csenni? Azonnal tegye vissza a helyükre. Most!

VIII. JELENET

Nagy Lajos rendezői balról be, Luxemburgi Margit rendezői balról be.

Nagy Lajos, Luxemburgi Margit, Lackfi András – László Roland, Hevesi-Tóth Evelin, Dóczy Péter

NAGY LAJOS: Még nem utazott el.

LUXEMBURGI MARGIT: Még nem. Vagy már vissza is tértem.

NAGY LAJOS: Jó látni önt, hercegnő.

LUXEMBURGI MARGIT: Téged is, királyom!

NAGY LAJOS: Mit akar, életem?

LUXEMBURGI MARGIT: Mit akarnék? Téged, az életem!

NAGY LAJOS: Hercegnő, Lajos halott! A király él!

LUXEMBURGI MARGIT: Tudom, én mindennap temetem.

NAGY LAJOS: Hercegnő!

LUXEMBURGI MARGIT: Lackfi András érkezett Avignonból, Lajos, keresi a királyt.

NAGY LAJOS: A szolgál?

LUXEMBURGI MARGIT: Elküldtem, hogy láthassalak. Most én vagyok a szolgál!

NAGY LAJOS: Kéretem a bárót! Csomagoljon, és még ma utazzon el, hercegnő, Lajos lelke örökké ön mellett fog lovagolni!

(Luxemburgi Margit rendezői hátra ki. Lackfi be hátulról.)

LACKFI ANDRÁS: Felség!

NAGY LAJOS: Meghallgatta a Szentatya a kérésünket, vagy sem?

LACKFI ANDRÁS: Talleyrand bíboros folyamatosan akadályozta a megegyezést...

NAGY LAJOS: Az akadályt elhárítottátok?

LACKFI ANDRÁS: Nem volt egyszerű!

NAGY LAJOS: Semmi sem egyszerű! Nem azt kérdeztem, hogy egyszerű volt-e.

LACKFI ANDRÁS: Végül sikerült.

NAGY LAJOS: Hogyan?

LACKFI ANDRÁS: Pénzzel.

NAGY LAJOS: Mivel?

LACKFI ANDRÁS: Pénzzel. Másképp nem lehetett!

NAGY LAJOS: Az öröklési jog, amely nagyatyám elsőszülöttsége folytán szállt apámra és utána reám és testvéreimre, és az a házassági szerződés, amelyet atyám kötött Bölcs Róberttel, az akkori Szentatya kérésére, biztosítják Endre öcsém királlyá koronázását. Miért kellene a születéssel elnyert és szerződésben megerősített jogot pénzen megvenni?

LACKFI ANDRÁS: Mert szóval nem lehetett biztosítani. Felséged ereje pedig nem ér el Avignonig.

NAGY LAJOS: Mennyi?

LACKFI ANDRÁS: 44 000 arany.

NAGY LAJOS: 44 000 arany!

LACKFI ANDRÁS: És felséged öccse Szicília és Jeruzsálem királyává lesz koronázva Nápolyban!

NAGY LAJOS: Bárcsak a kezem elérne Talleyrandig!

LACKFI ANDRÁS: Királyom! Talleyrand bíboros, akár a lidérc, megfoghatatlan.

NAGY LAJOS: A lidércnek, az örök ellenség, a megrontó Talleyrandnak a francia király a gazdája, de a franciának ott van a nyomában az angol király. Lackfi fiam!

LACKFI ANDRÁS: Igen, felség!

NAGY LAJOS: Hűséged két napot pihenhet, majd harmadnapra ismét felül az érdekünkben oly sokat koptatott nyergébe, és meg sem áll az angol királyig, III. Edwardig. Ha fivérem koronázása a kicsalt pénz ellenére továbbra is húzódná, alakulhatnak úgy a dolgok, hogy a mondott királlyal a szövetségünk elkerülhetetlen lesz.

(Nagy Lajos gyűrűt ad Lackfinak.)

LACKFI ANDRÁS: Edward ki akarja szabadítani a Szentatyát avignoni fogságából!

NAGY LAJOS: VI. Kelemen maga az avignoni fogság.

LACKFI ANDRÁS: Felszentelése előtt a francia király udvari kancellárja volt.

NAGY LAJOS: Egyszer mindennek vége lesz, VI. Kelemennek is.

LACKFI ANDRÁS: Úgy legyen, felség!

NAGY LAJOS: Egyszer ennek a napnak is vége lesz. Induljon hűséged! Alighogy megjött, nem sokára ismét úton lesz!

LACKFI ANDRÁS: Királyom!

(Nagy Lajos rendezői balra, Lackfi falon ki.)

IX. JELENET

Johanna, Endre – Orbán Bori, Pál Péter

Johanna rendezői jobbról beszalad.

JOHANNA: Endre! Endre!

ENDRE: Itt vagyok! *(Rendezői balról be.)*

JOHANNA: Kérelmedre megérkezett a válasz!

ENDRE: Milyen kérelmemre?

JOHANNA: Amit a bátyád nyújtott be helyetted.

ENDRE: Te erről honnan tudsz?

JOHANNA: Nekem válaszolt.

ENDRE: Ki?

JOHANNA: A Szentatya.

ENDRE: És mit?

JOHANNA: Beleegyezett.

ENDRE: A koronázásomba?

JOHANNA: Igen.

ENDRE: Istennek legyen hála!

JOHANNA: Királyá fognak koronázni!

ENDRE: Végre.

JOHANNA: Boldog vagy?

ENDRE: Te boldog vagy?

JOHANNA: Az vagyok!

ENDRE: Akkor én is az vagyok.

JOHANNA: Az vagyok, mert a Szentatyának van két feltétele.

ENDRE: Milyen feltételek?

JOHANNA: Halálunk esetén nem ön öröklí a trónt, hanem hűgunk, Mária hercegnő. Illetve úgy koronázzák meg önt, herceg, mint a mi férjűnket. Király lesz névleg, de valójában te leszel a királyné.

ENDRE: Micsoda?!

JOHANNA: Szó nincs csodákról, mi most feltételekről beszélgetünk.

ENDRE: Ha jól hámoztam ki szavai mögűl a lényegűt, akkor ez felháborító.

JOHANNA: Nem kell tovább ragozni, egyértelmű, nem leszel király, te leszel a hím királyné. Miért nem mondasz valamit? Érdeklődve várjuk, mi több epedve szomjúhozzuk fenséged szavait! Néma csend, és a néma csend az a mennyei béke. A mennyei béke maga az ünnep! Ünnepejűnk! Zenét! Udvar!

(Udvar be. Felcsendűl a zene. Középről a Tarantói testvérek, Durazzói Károly, Katalin, Perigord Ágnes betolnak egy asztalt. Az asztal a színpadon rendezői jobb oldalon van, elötte 2 méter játéktér. Az asztalon gyümölcsök és boroskupák. Johanna a trónra ül, Endre rendezői bal oldalra megy.)

X. JELENET

Johanna, Endre, Artus, II. Katalin császárné, Durazzói Károly, Perigord Ágnes, Anjou Mária, Tarantói Róbert, Tarantói Lajos – Orbán Bori, Pál Péter, Boros Ádám, Nagy Enikő, Illés Dániel, Pethő Kincső, Kákonyi Tibor, Juhász Károly

Kákonyi Tibor, Nagy Enikő, Juhász Károly, Pethő Kincső Nóra, Illés Dániel (balról jobbra)

JOHANNA: Gyümölcsöt és bort! Zenét! Táncoljunk, daloljunk, ünnepejűnk, megjött az örömhír! Birtokunkban az örömhír, férjűnket koronázni fogják! Szóljon a zene, folyjon a bor, kezdődjék a vígadalom!

ARTUS: Igyunk a királyra!

A JELENLÉVŐK: A királyra!

JOHANNA: A legjobb bort a királynak!

II. KATALIN CSÁSZÁRNÉ: Üritsd kupád alattvalóidra, királyunk!

ARTUS: Íme, a legjobb bor!

DURAZZÓI KÁROLY: Én is a legjobb borból kérek! Ebbe a kupába! Csurig kérem!

PERIGORD ÁGNES HERCEGNŐ: Nem! Semmiképpen! Állj meg, fiam!

DURAZZÓI KÁROLY: Inni akarok, anyám!

PERIGORD ÁGNES: Ihatsz fiam, de ne abból a borból. Ma a legjobb bor csak a királyé!

ARTUS: Csak a királyé!

JOHANNA: Csak a királyé!

PERIGORD ÁGNES HERCEGNŐ: A királyra!

MIND: A királyra!

XI. JELENET

Előzőek és sir Henry of Grosmont – Molnár Zoltán

ARTUS: Felség!

JOHANNA: Igen?

ARTUS: Felséged férjéhez követ érkezett.

JOHANNA: Ki küldte a követet?

ARTUS: Edward, e néven a III. angol király.

ENDRE: A követet beengeded, te eltakarodsz!

ARTUS: Felség?

JOHANNA: Ha férjem látni kívánja, engedd be hozzá.

ARTUS: Minden felséged akarata szerint lesz! Felséges királynő, hercegem! Sir Henry of Grosmont! *(Lépcsőfény fel.)*

(Az angol követ be, vértben, fegyverben.)

SIR HENRY OF GROSMONT: Felséges úr! Asszonyom!

JOHANNA: Hallatlan!

SIR HENRY OF GROSMONT: Uram, Edward király, e néven a harmadik az angol és első a francia trónon, üzenetét hoztam rokonának, vagyis neked, Endre, Szicília és Jeruzsálem királyának.

JOHANNA: Micsoda?

SIR HENRY OF GROSMONT: Asszonyom, felséges királyom, szó nincs csodáról, csak egy levélről van szó, erről a levélről, amely itt van a kezemben.

ENDRE: Olvasd fel, lordom, hallgatjuk!

SIR HENRY OF GROSMONT: Felség! Az én uram, az angol és francia király, gyógyító erővel bír, kérem felségedet, engedje meg, hogy királyom parancsa szerint csodatételének egyik tanúja szólaltassa meg anyyiunk urát, az ő jótevőjét.

ENDRE: Megengedem.

JOHANNA: Micsoda?!

SIR HENRY OF GROSMONT: Köszönöm. Igen, asszonyom, most csodáról lesz szó, csodáról és Krisztus e világi helytartójáról. Kérem a tanúságtevőt!

(Belép a Gyógyult, aki valójában Lackfi.)

XII. JELENET

*Előzőek és Gyógyult (Lackfi Gyógyult áruhában)
– Dóczy Péter*

GYÓGYULT: Felséges királyom, hercegnő.

JOHANNA: Elképesztő!

GYÓGYULT: Úrhölgyek, hercegek, grófok és bárók! A csoda élő tanúja vagyok! A csoda Isten

kegyelme. A kegyelemről szólok, szálljunk hát magunkba! Csendesedjünk el!

ENDRE: A kegyelemről lesz szó, tehát az élő és jelen lévő Istenről. Ereszkedjünk térdre!

(Endre és a Lord térdre ereszkednek.)

JOHANNA: Híveim! Hitünkéről lesz szó, térdeljünk le.

(Letérdelnek. A fény a Gyógyult szövege alatt lassan elhalványul, majd észrevétlenül kihuny az udvaron, és csak a Gyógyult marad élesen megvilágítva. A térdelő udvari árnyak sötétben.)

Dóczy Péter

GYÓGYULT: Az ördög által megszállt szerencsétlen golyvás voltam, az emberek közül kitaszított, az örök ellenség által vadul űzött, ostorozott szerencsétlen, megszállott bűnös. Egy reggelen, remete Szent Antal napjának reggelén az erdő szélén a sűrűn gomolygó ködből előtűnt pazar paripáján, bárói között az uralkodó, Edward. A király. Én, a parázna barom, akit bűnei miatt golyvával sújtott az Isten, látván a felséget, térdre zuhantam. A király leszállt a lováról! Uram, kegyelmezze! *(Csend.)* Odalépett hozzám! Imádkozzunk! Rebegjünk el egy imát, csendben!

MIND: Pater noster, qui es in cælis,

sanctificétur nomen tuum,

advéniat regnum tuum,

fiat volúntas tua,

sicut in cælo, et in terra.

Panem nostrum cottidiánum

da nobis hódie,
et dimítte nobis débita nostra,
sicut et nos dimíttimus
debitóribus nostris.
Et ne nos indúcas in tentatiónem,
sed líbera nos a malo.

(Csend, összekulcsolják a kezeiket, imádkoznak, lassan az udvar sötétbe borul, csak a Gyógyult-on marad fény.)

GYÓGYULT: Kezét bűnös fejemre eresztette, és azt mondta: „A király megérintett, Isten meggyógyít!” És meggyógyultam! A golyva eltűnt! Ott a gyógyító király szeme láttára ugrott ki belőlem a bujaság ördöge, és átkozódva vetette be magát a ködbe rejtekező erdőbe! Azóta szabad vagyok, a király megszabadított. A hálám örök. Uralkodóm, Edward most arra hív téged, Szícília és Jeruzsálem királya, Endre, hogy közös erővel vigyétek vissza a pápát avignoni fogságából örök székhegyére, Szent Péter sírjához, Rómába.

ENDRE: Okuljon az udvar a király által véghez vitt csodákból, valamint a bujaság démonának a meneküléséből. Mi elvonulunk rokonunk követével, hogy megbeszéljük a Szentatya esetleges Rómába költöztetésének körülményeit.

JOHANNA: Férfjemuram, jól vagy?

ENDRE: Sosem jobban, kedvesem, mielőbb várak a hálókamránkban!

(Endre, Követ, Gyógyult ki.)

XIII. JELENET

Anjou Mária, Nuncius, Johanna, Perigord Ágnes, Artus, II. Katalin császárnő, Tarantói Róbert, Tarantói Lajos – Tóth Zsuzsi, Krizsik Alfonz, Orbán Bori, Pethő Kincső, Boros Ádám, Nagy Enikő, Juhász Károly

ANJOU MÁRIA: Nővérem.

JOHANNA: Nem hallottunk jól, hűgunk.

ANJOU MÁRIA: Királynő!

JOHANNA: Még mindig nem hallottunk jól, hercegnő!

ANJOU MÁRIA: Királynőm! A pápai nuncius megérkezett!

JOHANNA: Miért te tolakodsz ezzel a hírrel, hűgunk? A szolgálám arca kedvesebb most számomra. A szolgálamtól jobb szerettem volna hallani.

ANJOU MÁRIA: A sok bortól részegen, görcsökben fetreng. Úgy tűnik, az utolsókat rúgja.

JOHANNA: Jól van, szolgálhatsz bennünket te is, hűgunk. Kéretem a nunciust!

ANJOU MÁRIA: Nővérem...

JOHANNA: Hogy szólítottál bennünket?

ANJOU MÁRIA: Felség!

(Anjou Mária ki/be. Nuncius be.)

NUNCIUS: Királynőm! *(Meghajolnak.)* Királyságod hűbérurának, VI. Kelemen pápának azonnali utasításait hozom! *(Ali hátranéz, Dani leteszi a kupát.)* Térj eszedre, és fogd fel, hogy mindenekelőtt a te érdeked kívánja, hogy a felkenetés és koronázás szertartásában férjeddal együtt részessülj! *(Dani elindul a felkenetésnél, Ali az asztalt nézi a következő mondatnál.)* A Szentatya nem fogja megtagadni Endre király megkoronázását! Az ő nevében felhívlak *(Dani továbbmegy),* hogy az ország igazgatásában férjednek, a királynak megfelelő részesedést biztosíts *(Dani átadja a kupát Zsuzsinak),* és tisztelettel fordulj felé, hiszen a férj a feleség ura *(játék a kupákkal),* valamint mielőbb jelenj meg Avignonban, hogy VI. Kelemen személyesen koronázzon meg benneteket! Ismétlem: együtt! Hol a király?

PERIGORD ÁGNES HERCEGNŐ: Az angol követtel tárgyal.

NUNCIUS: Az angol követtel!

ARTUS: Azzal!

NUNCIUS: Miről?

II. KATALIN: A pápa Rómába szállításáról!

NUNCIUS: Szó nélkül maradtam.

XIV. JELENET

Endre, Gyógyult (Lackfi álrühában) – Pál Péter, Dóczy Péter

Endre és Lackfi a bejárati ajtótól a jelenetben áthaladnak a széksorok között, felmennek a lépcsőn a színpadra.

ENDRE: Megölöm őket.

LACKFI: Nem teheted.

ENDRE: Megtalálom a módját, és megteszem!

LACKFI: A nő és a királyság pusztán eszköz!

ENDRE: Ezt a bűnös képmutatást, ezt az aljas ármányt nem lehet kibírni!

LACKFI: A mennyországi lét a cél, Isten jelenlétében. De a célhoz feladat jár! Kiirtani a bűnt, a magasztost az erény koronájával ékesíteni és ezt a földet, a királyságot az égi kert tükörképévé tenni. Ez a feladatod!

ENDRE: Tudom, de...

LACKFI: Nincs de! Miután megkoronáztak, király leszel. Ha Johanna érzékei rabságában fetreng a bűn mocsarában, mint hízott disznó a pocsolóban, akkor méltatlanná válik a koronára!

ENDRE: Már most az! Az egész udvar nappal kocsma, éjjel pocsoló! És benne a legszebb...

LACKFI: Te szereted!

ENDRE: A bűnt?

LACKFI: Nem, Johannát!

ENDRE: Johanna a bűn beceneve.

LACKFI: A bátyád, Lajos király általam már intézkedett Avignonban, királlyá fognak koronázni, és a te válladra fog omolni ennek a királyságnak a kormányzása.

ENDRE: Azt kéred tőlem, hogy most játszom a bambát? Az ostobát?

LACKFI: Benned egyesül Nagy Károly és az Árpád-ház szent királyainak vére, kiválasztott vagy! Isten kiválasztott. Én csak a szócsöve vagyok annak, akinek elvárásai vannak feléd, annak, aki az emberek között válogat. Téged kiválasztott, király vagy.

ENDRE: Igen, de...

LACKFI: Nincs de! Mit fogsz tenni?

ENDRE: Egyelőre semmit. Várok.

XV. JELENET

Johanna, II. Katalin címzetes latin császárnő – Orbán Bori, Nagy Enikő

A Császárné az asztalon lévő gyümölcsökből szemezget.

JOHANNA: Császári felséged milyen bort itatott veled?

II. KATALIN CÍMZETES LATIN CSÁSZÁRNŐ: Azt, amelyiket felséged ajánlotta.

JOHANNA: És méltóztatott eleget beleöntetni?

II. KATALIN CÍMZETES LATIN CSÁSZÁRNŐ: Igen, személyesen ellenőriztem.

JOHANNA: Mégis mennyit öntetett a borba? *(Johanna a trónszékre ül.)*

II. KATALIN CÍMZETES LATIN CSÁSZÁRNŐ: Annyit, amennyitől egy csatamén is felfordult volna!

JOHANNA: A méregről beszélünk?

II. KATALIN CÍMZETES LATIN CSÁSZÁRNŐ: Mi másról?

JOHANNA: Az orvost ön fizeti?

II. KATALIN CÍMZETES LATIN CSÁSZÁRNŐ: Igen, bőségesen!

JOHANNA: De személyesen?

II. KATALIN CÍMZETES LATIN CSÁSZÁRNŐ: Milyen kérdések ezek?

JOHANNA: Meg sem kottyant neki!

II. KATALIN CÍMZETES LATIN CSÁSZÁRNŐ: Hogyhogy?

JOHANNA: Úgy, hogy reggelig le sem szállt rólunk!

II. KATALIN CÍMZETES LATIN CSÁSZÁRNŐ: Reggelig?

JOHANNA: Addig! Ön valami ajzószerrel szabadtotta rám!

II. KATALIN CÍMZETES LATIN CSÁSZÁRNŐ: Dehogy, én nem foglalkozom ajzószerrel!

JOHANNA: Mint fűjtató bika a viadalon, úgy esett nekem, mint egy dúvad!

II. KATALIN CÍMZETES LATIN CSÁSZÁRNŐ: Az ember lánya túl szokta élni az ilyesmit!

JOHANNA: Ki beszél itt túlélésről!

II. KATALIN CÍMZETES LATIN CSÁSZÁRNŐ: Ha nem tévedek, mi.

JOHANNA: Ha ez a dühöngő bika, ez az állat...

II. KATALIN CÍMZETES LATIN CSÁSZÁRNŐ: Melyik állat?

JOHANNA: A herceg! Endre! Ha Endre most teherbe ejtett bennünket, akkor kénytelenek leszünk felszólítani császári felségeket, hogy távozzon országunkból, és máshol méltóztasson kivárni latin császárságának bizánci helyreállítását!

II. KATALIN CÍMZETES LATIN CSÁSZÁRNŐ: Felsőges asszony, ha Isten kegyelméből az új élet önbe költözött, és áldott állapotba méltóztatott kerülni, teljesen biztos abban, hogy Endre herceg volt az elkövető?

JOHANNA: Meg vagyok lepődve.

II. KATALIN CÍMZETES LATIN CSÁSZÁRNŐ: Felsőged helyében engem a szóban forgó feltételezés egyáltalán nem lepne meg.

JOHANNA: Engem igenis meglep!

II. KATALIN CÍMZETES LATIN CSÁSZÁRNŐ: Mi ebben a feltételezésben a meglepő?

JOHANNA: Az, hogy annyi év, mi több annyi évtized után hűséged még nem jött rá, hogy mi, asszonyok, olyanok vagyunk, mint a katedrálisok.

II. KATALIN CÍMZETES LATIN CSÁSZÁRNŐ: Igen, az élet szentsége bennünk van!

JOHANNA: Igen. Az bennünk van, de van még egy hasonlóság!

II. KATALIN CÍMZETES LATIN CSÁSZÁRNŐ: Mire gondol felsőged?

JOHANNA: Arra, hogy a katedrálisoknak sem csak egy bejáratuk van.

II. KATALIN CÍMZETES LATIN CSÁSZÁRNŐ: Johanna!

JOHANNA: Úgyhogy a herceg volt az!

II. KATALIN CÍMZETES LATIN CSÁSZÁRNŐ: Félre a tréfát!

JOHANNA: Ki beszél itt tréfáról?

II. KATALIN CÍMZETES LATIN CSÁSZÁRNŐ: Házunk a durazzói hercegek házával hosszú háborúban áll, de abban megegyeztünk, hogy a Szentatya helye csak és kizárólag Avignonban lehet. Az én testvérem Szerencsés Fülöp, Franciaország királya, a pápa – mondjuk úgy, hogy – védelmezője. Ő is azt akarja, hogy ott maradjon, ahol van. Vagyis szem előtt. Talleyrand bíboros a Szentatya jobb keze, a durazzói hercegek nagybátyja. Ha a pápa visszakerül Rómába, a francia bíborosok hatalmának vége, és a durazzóiak csak egy jelentéktelen vidéki hercegi család lesz. A nápolyi királyságnak Franciaországgal kell összekötnie a sorsát, nem Magyarországgal! A mi családjaink érdeke, hogy a velencei flotta elvágja Magyarországot Nápolytól, a velenceiek érdeke, hogy a tenger két partját ne uralja egy korona!

Endrének mindenképpen buknia kell, Johanna. És jobb, ha ő egyedül bukik. Nem is illetek össze. Csak használd, ha használd egyáltalán. Nem szereted, de ha szeretnéd is, az élet több a szerelemnél, és a bukás beceneve a halál. Mondd, királynőm, te miért buknál velem?

(A közönség felé mennek ki.)

Orbán Bori és Nagy Enikő

II. FELVONÁS

I. JELENET

Nápoly, királyi palota erkélye, az uralkodó Johanna hűgának, Mária hercegnőnek a lakosztálya. Este. Csillagos ég, itt-ott felhők.

Jelen van Anjou Mária és Perigord Ágnes hercegnő, a durazzói hercegek édesanyja – Tóth Zsuzsi, Pethő Kincső

PERIGORD ÁGNES HERCEGNŐ: Mária, nem lehetsz ennyire kegyetlen.

ANJOU MÁRIA: Házassági szerződés köt Lajoshoz, Magyarország és Horvátország királyához, vagy ha neki nem kellenék, testvéréhez, István herceghez.

PERIGORD ÁGNES HERCEGNŐ: De az az ember, Károly el fog hervadni.

ANJOU MÁRIA: A fiad.

PERIGORD ÁGNES HERCEGNŐ: A fiam.

ANJOU MÁRIA: Durazzo hercege, és ha jól hallottam, vérbő férfi, vigasztalódjon.

PERIGORD ÁGNES HERCEGNŐ: Vigasztalhatatlan.

ANJOU MÁRIA: Nem értem.

PERIGORD ÁGNES HERCEGNŐ: Te még nem szerettél?

ANJOU MÁRIA: Milyen kérdés ez?

PERIGORD ÁGNES HERCEGNŐ: Több képet is festetett rólad.

ANJOU MÁRIA: Rólam?!

PERIGORD ÁGNES HERCEGNŐ: Igen, rólad.

ANJOU MÁRIA: Tőlem nem kért engedélyt! Királyi hercegnő vagyok, fölötte állok! Nem engedtem meg!

PERIGORD ÁGNES HERCEGNŐ: A szerelem nem kér engedélyt!

ANJOU MÁRIA: Különös.

PERIGORD ÁGNES HERCEGNŐ: Mi a különös a szerelemben?

ANJOU MÁRIA: Az a különös, asszonyom, hogy ön a szerelemről beszél nekem, aki Szicília és Jeruzsálem trónörököse vagyok mindaddig, amíg nővéremnek, Johanna királynőnek nem születnek gyermekei, tehát én nem vagyok a magamé, a királyságé vagyok, a trónon ülő mellett az első.

PERIGORD ÁGNES HERCEGNŐ: A második vagy, mindenben a második, és közben magad vagy. Nincs melletted senki. A te, vagy ha úgy akarja, fenséged, az ön helyzetében, aki maga van, az veszélyben van, halálos veszélyben. Egyedül fekszik, egyedül kel egy ragadozóktól nyüzsgő őserdőben, vadak között, olyan vadak között, akik az ön vérére szomjúhoznak! Az ön vérére, mert ön is egy olyan kikövezett út, amelyen keresztül rokonaink, a magyarországi királyi ház hercegei rátehetik a kezüket a nápolyi királyságra, és ezáltal birtokolni fogják az Adriai-tenger mindkét partját. Egy tenger, két gazdag ország egy korona alatt, és a korona nem fogja nélkülözni sem a sereget, sem a flottát! Velence kicsiny ország, de gazdag állam, a háború rendkívül drága multság, a gyilkosság felettébb olcsó megoldás. Most még nappal van, de az éj közeleg, és ön ma is egyedül fog feküdni, remélem reggel egyedül fel is kel.

ANJOU MÁRIA: Egyedül fekszem, egyedül kelek, de nem vagyok magam.

PERIGORD ÁGNES HERCEGNŐ: Ezt hogy érti?

ANJOU MÁRIA: Velem van az állandóan jelenlévő.

PERIGORD ÁGNES HERCEGNŐ: Kegyetlen vagy. Károly el fog sorvadni, össze fog esni, meg fog halni.

ANJOU MÁRIA: A szerelem mérgező?

PERIGORD ÁGNES HERCEGNŐ: Az.

ANJOU MÁRIA: Nem tudhatom.

PERIGORD ÁGNES HERCEGNŐ: De te is tudod – megtudhatod. (Csend.) Csak egy percre, csak kettőre fogadd, csak egyre, vagy egy félre, csak fogadd egy percre! Csak fogadd!

ANJOU MÁRIA: Elkerülhetetlen?

PERIGORD ÁGNES HERCEGNŐ: Nem, de kérlek, ne kerüld el!

(Csend.)

ANJOU MÁRIA: Ne?

PERIGORD ÁGNES HERCEGNŐ: Ne.

ANJOU MÁRIA: Holnap reggel.

PERIGORD ÁGNES HERCEGNŐ: Mielőtt felkelsz?

ANJOU MÁRIA: Nem! Ne legyen közönséges. Miután felkeltem.

PERIGORD ÁGNES HERCEGNŐ: A cipők!

(Elhúzni a függönyt rendezői jobb oldalon. Széket betenni középre.)

II. JELENET

A Tarantói testvérek szemből, a bejárati ajtótól jönnek. Feljönnek a színpadra, fél térdre ereszkednek, majd Katalin császárnő.

Johanna, Endre, Artus, II. Katalin, Tarantói Róbert, Tarantói Lajos – Orbán Bori, Pál Péter, Boros Ádám, Nagy Enikő, Kákonyi Tibor, Juhász Károly

TARANTÓI LAJOS: Felség! Húgodat és trónod örökösét, Máriát a Durazzói megszőktette!

ARTUS: Úristen!

ENDRE: Mit mondtál?

TARANTÓI RÓBERT: Herceg! Királynőnk húgát, Mária hercegnőt Durazzói Károly az éjjel megszőktette!

ARTUS: Az a nyomorult kurafil!

II. KATALIN CÍMZETES LATIN CSÁSZÁRNŐ:

Az a kis kurva!

ENDRE: Dignissima domina! Mária hercegnő a testvérem jegyese!

TARANTÓI LAJOS: Nem ez az első eset, hogy egy kurafi megszedít egy szendét!

II. KATALIN CÍMZETES LATIN CSÁSZÁRNŐ:

Hol vannak itt a szendék?

ENDRE: Felségeteknek igaza van, már egy sincs a köreinkben. Mária Lajos királynak volt fenntartva!

JOHANNA: Uralkodói jogainkba gázoltak, a mi tisztünk és kötelességünk, hogy hűgunkat, a hercegnőt férjhez adjuk, ha találunk egyáltalán valakit, aki méltó hozzá!

ENDRE: A hercegnő igenis méltó fivéremhez, Lajos királyhoz!

ARTUS: Tegnap még az volt! Ma már nem!

JOHANNA: Hűgom számára a magyar királlyal kötött házasság mint lehetőség már csak a múlté!

TARANTÓI RÓBERT: Felség! Enyém a királyság legerősebb serege, kérlek, adj engedélyt, és most azonnal megtámadom a Durazzóiak palotáját, és felséged hűgát kiszabadítom!

ARTUS: Aztán megbüntetjük azt a rohadt kurafit!

II. KATALIN CÍMZETES LATIN CSÁSZÁRNŐ:

Meg a kis kurvát!

(Endre az asztalhoz megy, és a következő szövege első felében az asztalon lévő második kancsóból tölt a császárné serlegébe.)

ENDRE: Felséged inkább merüljön el a borban, és fékezze magát! Gondoljon inkább a múlt ködébe vesző császárságára, és itt, a boroskupák között tegyen hallgatási fogadalmat arra a beláthatatlanul hosszú időre, amíg Isten vissza nem adja felségeteknek Szent Konsztantinosz városát. Vagy már elfelejtette, hogy röpke 84 éve játszották el Bizáncot?

II. KATALIN CÍMZETES LATIN CSÁSZÁRNŐ:

Felháborító!

ENDRE: Az a felháborító, hogy ön a pénzen vett császári címet úgy használja, mint valós hatalmi jelképet. Azt kérdezem öntől, hölgyem, mit keresnek a tyúkon a pávatollak?

(Csend.)

II. KATALIN CÍMZETES LATIN CSÁSZÁRNŐ:

Elképesztő!

TARANTÓI LAJOS: Herceg! Nem sértegetheted anyánkat, a császárnőt!

TARANTÓI RÓBERT: Még egy szó, és párbajra hívlak!

ENDRE: Te, fiam, nem hercegezheted le a királyodat! Pengét akár most is válthatunk, de ne feledd, koronázásom után, sűrűn várlak kézcsókra! *(Csend.)*

JOHANNA: Hercegek, csillapodjatok!

II. KATALIN CÍMZETES LATIN CSÁSZÁRNŐ:

Hallatlan! Tyúkon a pávatollak?! El fogok ájulni!

ENDRE: Maradjon csendben! Te pedig, Johanna, ne kezdj háborút a herceggel, mert az elpusztítja országunkat, és ha már eltűrted, hogy testvérem jegyesét, Mária hűgodat elrabolja az a közismert kurafi, akkor adj Máriának akkora hozományt, hogy a továbbiakban önálló döntéseket hozhasson, és ne legyen a Durazzói-ház rabja!

JOHANNA: Férjemuram, szemet vetett a hűgomra?

ENDRE: Nem én vetek szemet boldog-boldogtalanra. Megyek, futárt kell küldenem Visegrádra.

JOHANNA: Minek?

ENDRE: Értesítenem kell a magyar királyt, hogy jegyesével a nászt már elhálták!

JOHANNA: Repesni fog az örömtől.

ENDRE: Johanna, nincs helye a tréfának! Szerződészegés történt! *(Ki.)*

II. KATALIN CÍMZETES LATIN CSÁSZÁRNŐ:

(Átadja a kupát.) A szöktetést Durazzói Károly anyja, Perigord Ágnes hercegnő intézte!

JOHANNA: Asszonyom, vegye gondozásba Ágnes hercegnőt!

II. KATALIN CÍMZETES LATIN CSÁSZÁRNŐ:

Természetesen már megtettem. Azonkívül felvilágosítottam a nunciust, hogy Ágneset megszállta az örök ellenség.

JOHANNA: Hol szállta meg?

ARTUS: Az istállóban.

II. KATALIN CÍMZETES LATIN CSÁSZÁRNŐ:

A számból vette ki. Az istállóban.

ARTUS: Johanna, mi legyen Máriával?

JOHANNA: Úgy döntöttünk, hogy hűgunknak a lehető legjelentősebb hozományt utaljuk ki, de arra kérjük az ifjú párt, hogy – az elkerülhetetlen botrányt mellőzendő – városunkban, Nápolyban, a Santa Maria Assunta-katedrálisban, a mi és az udvarunk színe előtt adja egybe őket öminenciája, a bíboros.

TARANTÓI LAJOS: Ezt mondta Endre is!

JOHANNA: Házastársak vagyunk, vagyis két test egy lélek!

TARANTÓI RÓBERT: Akkor fegyver vagy hozomány?

JOHANNA: Hozomány!

TARANTÓI LAJOS: Kegyelmes vagy, úrnóm!

III. JELENET

Az üvegfal mögött kezdődik a jelenet, kinyílik, előrejönnek, leülnek. Lódobogásnál kimennek.

Nagy Lajos balról, Lackfi András jobbról, fal mögül.

LACKFI: Felség!

NAGY LAJOS: Mit végeztél az angol királynál?

LACKFI: Edward mindenáron ki akarja szabadítani a franciák fogságából a pápát.

NAGY LAJOS: A pápa maga is francia.

LACKFI: Mint ahogy a bíborosi testület túlnyomó többsége is!

NAGY LAJOS: Ahhoz egy új pápa kellene.

LACKFI: És egy új bíborosi testület.

NAGY LAJOS: Isten kegyelmes.

LACKFI: Az, de ki tudja, mit hoz a jövő.

NAGY LAJOS: Azt senki sem tudja, és azt sem, hogy mikor hozza, de valamit hozni fog. Most inkább arról beszélj, hogy Nápolyban mit tapasztaltál.

LACKFI: A nápolyiak mindig és mindenütt kefélik a hajukat. Asszonyok módjára naphosszat a pofázmányukat pepecselik, az én meglátásom szerint nincsenek hozzászokva a kemény hadviseléshez.

NAGY LAJOS: Fondorlat, ármány, cselszövés?

LACKFI: Mind a három jelen van.

NAGY LAJOS: Öcsém?

LACKFI: Nehezen tűri.

NAGY LAJOS: De tűri?

LACKFI: A fél udvart ki akarta irtani.

NAGY LAJOS: Leállítottad?

LACKFI: Igen.

NAGY LAJOS: Fizetett embereink maradtak ott?

LACKFI: Igen. De még valamit tudnod kell. A londoni udvarban azt beszélük, hogy a tatárokat, miközben a genovaiak városát, Kaffát ostromolták a Krím félszigeten, megtámadta a pestis. Mivel nem bírtak a védőkkel, hullákat katapultáltak át a falon. A város kihalt. De néhány genovai hajónak sikerült elmenekülnie. Ahol ezek kikötnek, ott arat a halál.

NAGY LAJOS: Csak bennünket el ne ragadjon. Jól van, várjuk a híreket.

(Közeledő lódobogás.)

LACKFI: Úgy hallom, érkeznek.

(Nézőtér felé mennek ki.)

IV. JELENET

Durazzói-ház

Testőr, Durazzói Károly, Nuncius, Apáca, Anjou Mária – Molnár Zoltán, Illés Dániel, Krizsik Alfonz, Hevesi-Tóth Evelin, Tóth Zsuzsi

TESTŐR: Herceg! Hercegem! Hercegségetek elkészült?

DURAZZÓI KÁROLY: Ne sürgess már, te szerencsétlen!

TESTŐR: A lovagok már a déli harangszó óta nyeregben, a fogatok készen, az udvar most vonul a Santa Maria Assunta-katedrálisba.

DURAZZÓI KÁROLY: Kész vagyok. A hercegnő?

TESTŐR: Még készül.

DURAZZÓI KÁROLY: Még mindig?

TESTŐR: Bizony, még mindig!

DURAZZÓI KÁROLY: Már kétszer átöltözött!

TESTŐR: Most öltözik át harmadjára, és a frizurájával sincs megelégedve!

DURAZZÓI KÁROLY: Megáll az eszem!

TESTŐR: Fenség! A pápai nuncius!

(A Testőr hátramegy a többiekhez. Apáca jön be füstölővel. A Nuncius be.)

DURAZZÓI KÁROLY: Minek köszönhetem, hogy eminenciád megtisztelt jövetelével?

NUNCIUS: Szörnyű dolog történt, fiam!

DURAZZÓI KÁROLY: Épp az esküvőm napján?

NUNCIUS: Igen!

DURAZZÓI KÁROLY: Mi történhetett? Talán elsüllyedt Szicília szigete?

NUNCIUS: Nem. Attól sokkal rosszabb dolog esett meg!

DURAZZÓI KÁROLY: Úristen! Mi lehet attól rosszabb?! És épp ma!

NUNCIUS: Igen!

DURAZZÓI KÁROLY: Mi történt, atyám? Megöl a kíváncsiság!

NUNCIUS: Édesanyádat, Perigord Ágnessel meg szállta az örök ellenség!

DURAZZÓI KÁROLY: Micsoda? Hol?

NUNCIUS: A palota istállójában!

DURAZZÓI KÁROLY: Az istállóban?!

NUNCIUS: Igen, fiam! Imádkozzunk! Mondd utánam! Szent Mihály Arkangyal, a mennyei seregek vezére, az Úr Téged küldött e nagy mű megvalósítására, hogy az Úr kegyelme örökösen velünk lehessen. Vezesd mennyei seregedet, hogy a sötétség erői véglegesen a pokolba, a kárhozat helyére kerüljenek. Egyesítsd minden erődet, hogy legyőzd Lucifert és bukott angyalait, kik Isten akarata ellen fellázadtak, és most a lelkek vesztére törnek. Győzedelmeskedj, mert hatalmad van, és tekintélyed. Kérd Istentől számkra békéje és szeretete kegyelmét, hogy mindig követhessük a mi Urunkat Isten országa felé. Ámen.

DURAZZÓI KÁROLY: Atyám, mi történt anyámmal?

NUNCIUS: Ülj le, fiam!

DURAZZÓI KÁROLY: Nem ülök le, állok! Mi történt!

NUNCIUS: Odaadta magát egy csataménnek!

DURAZZÓI KÁROLY: Ki?

NUNCIUS: Anyád!

DURAZZÓI KÁROLY: Minek?

NUNCIUS: Egy lónak!

DURAZZÓI KÁROLY: Megölöm!

NUNCIUS: De hát, az csak egy ló.

DURAZZÓI KÁROLY: Nem a lovat..., bocsásson meg!

NUNCIUS: Fogadja hercegséged őszinte részvétem.

DURAZZÓI KÁROLY: Mi történt?!

NUNCIUS: Belehalt.

DURAZZÓI KÁROLY: Ki?

NUNCIUS: Nem érti?

DURAZZÓI KÁROLY: Nem!

NUNCIUS: Én értelek, fiam, imádkozz, majd megérted.

DURAZZÓI KÁROLY: Úristen!

NUNCIUS: Most mennem kell, a lelke megtisztítását be kell fejeznem, csak utána temethetem.

DURAZZÓI KÁROLY: Most mi lesz?

(Bejön Anjou Mária.)

ANJOU MÁRIA: Induljunk, kedvesem, együtt az oltár elé!

DURAZZÓI KÁROLY: Elkészültél?

ANJOU MÁRIA: Igen. Mi van veled?

DURAZZÓI KÁROLY: Nem tudom, kikészültem.

ANJOU MÁRIA: Pont ma? Mi történt?

DURAZZÓI KÁROLY: Anyám az istállóban...

ANJOU MÁRIA: Mit keres az esküvőnk napján anyád az istállóban?

DURAZZÓI KÁROLY: Megszállta az ördög!

ANJOU MÁRIA: Mit mondasz?

DURAZZÓI KÁROLY: Jól hallottad!

ANJOU MÁRIA: Nem hallottam jól!

DURAZZÓI KÁROLY: Az istállóban odaadta magát egy lónak!

ANJOU MÁRIA: Ki?

DURAZZÓI KÁROLY: Anyám!

ANJOU MÁRIA: Honnan veszed?

DURAZZÓI KÁROLY: Most ment el a nuncius!

ANJOU MÁRIA: A pápai nuncius mondta?

DURAZZÓI KÁROLY: Igen.

ANJOU MÁRIA: És hol van most?

DURAZZÓI KÁROLY: Gondolom, még az istállóban.

ANJOU MÁRIA: A nuncius?

DURAZZÓI KÁROLY: Nem, ő elment.

ANJOU MÁRIA: Mi történt anyáddal?

DURAZZÓI KÁROLY: Meghalt.

ANJOU MÁRIA: Ébredj fel! Ha meghalt, akkor megölték!

DURAZZÓI KÁROLY: Igen, a csatamén.

ANJOU MÁRIA: Hallgass! Szó nincs semmilyen lóról! A nunciust vagy megvették, vagy megvezették! Anyádat megölték!

DURAZZÓI KÁROLY: Ki?

ANJOU MÁRIA: Ki?!

DURAZZÓI KÁROLY: Úristen!

ANJOU MÁRIA: Rájöttél?

DURAZZÓI KÁROLY: Igen, induljunk, nekem már csak te maradtál, menjünk, esküdjünk.

ANJOU MÁRIA: Megőrültél? Ki nem moccanunk a palotánkból!

DURAZZÓI KÁROLY: De miért tették?

ANJOU MÁRIA: Miattam! Követték, és rájöttek, hogy ő intézte a szöktetésem! Rájöttek, hogy ő mentett ki a palotából!

DURAZZÓI KÁROLY: Testőr!

(Testőr be.)

TESTŐR: Uram!

DURAZZÓI KÁROLY: Lovagjaim a palota ajtóihoz, ablakaihoz, a számszeríjászok az emeleten legyenek készen, a papunkat a palota kápolnájába rendeld!

TESTŐR: Mikorra?

DURAZZÓI KÁROLY: Most azonnal! Lehet, hogy ma vérünket fogják venni, de mi is vért fogunk ontani! Lódulj! Nem halunk meg harc nélkül!

(Testőr ki.)

ANJOU MÁRIA: Egy igazi férfihoz megyek, egy lovaghoz, egy herceghez.

DURAZZÓI KÁROLY: És én egy csodálatos hölgyet veszek nőül, a felkelő tavaszi napot, a szépek szépét, egy igazi hercegnőt!

V. JELENET

Santa Maria Assunta-katedrális

Artus, Apáca, Perigord Ágnes hátulról jönnek, és padokra ülnek, Johanna, Endre megérkezik a katedrális elé, a nézőtér felől érkeznek – Orbán Bori, Pál Péter, Boros Ádám, Hevesi-Tóth Evelin, Pethő Kincső

ENDRE: A mise előtt nem ártana, ha felséges nejem a bűneitől megszabadító gyóntatója széke elé térdelne, hogy bűnbánata által elnyerje a bűnbocsánatot, és tiszta lélekkel és szívvel vegye magához felséges húga menyegzői miséjén mindannyiunk megváltójának a testét.

JOHANNA: Ön már túl van a reggeli gyónáson?

ENDRE: Igen.

JOHANNA: Arra kérem, Endre, amíg bűnbánó lelkem megszabadul az örök ellenség nyomasztó, fojtogató súlyától, addig felséged kíséretünkkel várja meg az ünneplendő párt. Bent, a felszentelt templomban már lélekben megtisztulván várom önt, leendő gyermekem atyját, valamint az udvart és a boldogságban egybekelő párt.

VI. JELENET

Johanna, Artus, Tarantói Róbert, Tarantói Lajos, Endre – Orbán Bori, Boros Ádám, Kákonyi Tibor, Juhász Károly, Pál Péter

JOHANNA: A pap?

ARTUS: A székesegyházból eltűnt a misebor. A bíboros dührohámot kapott, a papok szétszaladtak.

JOHANNA: Ügyes vagy.

ARTUS: Érték ahhoz, amivel foglalkoztatsz.

JOHANNA: Ágnes? A hercegi vőlegény szeretett anyja, a szent életű bíborosunk húga, Mária hűgunk kerítője? Hogy van?

ARTUS: Már csak volt. A nuncius bekapta a horgot.

JOHANNA: Hogyhogy?

ARTUS: A holttestet előkészítettem.

JOHANNA: Úristen!

(Tarantói Róbert berohan.)

TARANTÓI RÓBERT: Úrnöm! Az eskető bíboros eltűnt!

JOHANNA: Hova tűnt?

TARANTÓI RÓBERT: Nem tudom.

JOHANNA: A nászmenet?

TARANTÓI RÓBERT: Se híre, se hamva!

TARANTÓI LAJOS: Felség! A kereskedők megérkeztek a miseborral, de egy pap sincs a templomban.

ARTUS: Úristen!

JOHANNA: Hercegek! Szíveskedjete magunkra hagyni bennünket!

TARANTÓI RÓBERT ÉS LAJOS: Királyi felség!
(*Tarantói Róbert és Lajos fél térdre ereszkednek, majd kimennek.*)

JOHANNA: Rájöttek! Mi az egyik szolgájukat vettük meg, ők vajon kit fizethettek le? Te hű vagy hozzám? Te biztos hű vagy hozzám?

ARTUS: Felséged hogy kérdezhet ilyet?

JOHANNA: Ezek után? Artus, honnan tudhatnám, hogy kiből bízhatok?

ARTUS: Felséged megölhet most vagy bármikor. Én csak érted élek.

JOHANNA: Lajos!

(*Tarantói Lajos be.*)

JOHANNA: Hercegséged mellett van?

TARANTÓI LAJOS: Igen, felség!

JOHANNA: Bizhatok önben?

TARANTÓI LAJOS: Igen.

JOHANNA: Ez biztos?

TARANTÓI LAJOS: Felségedet szolgálom mindhalálig!

JOHANNA: Kérem a férjemet!

(*Tarantói Lajos ki, majd Tarantói Lajos, valamint Tarantói Róbert, közöttük Endre be.*)

ENDRE: Az utcák üresek.

TARANTÓI LAJOS: Sehol senki!

ENDRE: Johanna, mit tettél?

JOHANNA: Az most mindegy, Endre kedvesem, most csak az számít, hogy szeretsz-e engem?

(*Tarantói Lajos, Tarantói Róbert és Artus kezeit a kardjaikra teszik.*)

ENDRE: Milyen kérdés ez?

JOHANNA: Őszinte.

ENDRE: Szeretlek.

JOHANNA: Mindenek ellenére?

ENDRE: Igen. Mindenek ellenére igaz szerelmemmel szeretlek.

JOHANNA: Jól van! Most baj van! Most azonnal vissza a palotába!

TARANTÓI LAJOS: A fegyveresek biztosítsák az utat!

TARANTÓI RÓBERT: A palotaőrségnek nyomban rendelj el riadót!

(*Tarantói Lajos és Róbert közönség felé, Johannával.*)

JOHANNA: A Durazzóiak bármikor támadhatnak!

ENDRE: Ne a főbejáraton menjünk, a tetőkön számszerűjászok lehetnek, az oldalhajón menjünk ki.

(*Mindenki hátul ki, ajtón.*)

VII. JELENET

Johanna hálószobája az aversai kolostorban, Endre, Johanna, Artus kintről – Pál Péter, Orbán Bori, Boros Ádám

Este.

ENDRE: A gyermek az enyém?

JOHANNA: A tiéd.

ENDRE: Honnan tudod?

JOHANNA: Egy nő azt tudja.

ENDRE: Honnan?

JOHANNA: A játéknak vannak különböző formái.

ENDRE: Milyen formái?

JOHANNA: Kérdezd meg a sárga ruhás lányokat a sarkon!

(*Kopogás hallatszik.*)

ENDRE: Ki lehet az?

JOHANNA: Biztos a sarokról a lányok!

ENDRE: Ki az?

ARTUS: (*kívülről*) Királyi felség!

ENDRE: Igen.

ARTUS: Visegrádról bátyád követe érkezett, azonnal látni akarja felségedet!

JOHANNA: Mondd azt, hogy majd reggel!

ENDRE: Majd reggel fogadom.

ARTUS: Nem lehet, az üzenet sürgős!

ENDRE: Hallod?

JOHANNA: Endre, szerelmem, én vagyok itt, és az a sürgős! A hírnök ráér!

ENDRE: Reggel!

ARTUS: Nem lehet, lóhalálában érkezett!

ENDRE: Kedvesem, valami rendkívüli lehet!

JOHANNA: Látod, ez a bajom veled!

ENDRE: Mi?

JOHANNA: Az, hogy nem veszed észre, hogy csak én, csak mi ketten, csak ez a pillanat a fontos, hiszen egyszer élünk, neked én vagyok az örök, a rendkívüli, és minden más ráér. Én itt vagyok, te ott az ajtó és köztem. Most rajtad áll, hogy ide jössz, vagy oda mégy, mi legyen?

ARTUS: Királyi felség!

ENDRE: Megyek, itt maradj, jövök!

(Endre ki, Johanna az ajtóhoz megy, bezárja, elreteszeli, kívülről dulakodás hallatszik, Endre segítségkiáltásai hallatszanak. Johanna nem mozdul, sír. A dulakodás elhal. Csend, lassan sötét.)

VIII. JELENET

Johanna, Artus – Orbán Bori, Boros Ádám

Aversa. Vetítés: égbolt repülő madarakkal, majd ahogy Johanna felér a színpadra, a zene végén fekete-fehér ördögök.

ARTUS: Felsőged férje még ott lóg a kötélén. Most jönnek a szolgák, hozzák a létrát, levágják Endrét a kötélről. Felsőged nem óhajtja látni?

JOHANNA: Nem.

ARTUS: Felsőgeden nem látom a gyász jeleit!

JOHANNA: Mit nem látsz rajtunk, fiam?

ARTUS: A gyász jeleit.

JOHANNA: Térdelj le! Most nézz reánk! Mit látsz?

ARTUS: Felsőgedet látom.

JOHANNA: Nem bennünket látsz te, csak ezt a mulandó porhüvelyt, amelyben most mint uralkodó előtted állunk. Mi vagyunk Nápoly és Szicília királysága. Az, aki az imént távozott mellőlünk, nem a mi férjünk volt, hanem Nápoly és Szicília férje. Ezért én mint személy nem kell hogy gyászt érezzek, nem fog legyűrni a szomorúság, és könnyeket sem fogok ontani, hiszen nem az én személyem férje halt meg, hanem a királyságé. A királyság pedig nem sírhat! De mint Nápoly és Szicília megtestesítője, már időben gondoskodtunk arról, hogy ha a királyság férje akár csatában, akár betegségben, vagy ne adj isten, merényletben távozik mellőlünk, bő választéka

legyen királyságunknak a legmegfelelőbb férjet magunk mellé állítani.

ARTUS: Remélhetek?

JOHANNA: Nem.

ARTUS: Nem?!

JOHANNA: Nem!

ARTUS: Mért nem?

JOHANNA: Míg fenn tündököl a nap, a báránnyelűk szaggatta türkizkék égen, s lenn ezüstös csíkot húz a tarajozva hullámzó haragoskék tengeren, mi az uralkodó vagyunk, a királynőd, a királyod, csak midőn a telihold és a csillagok felragyognak a koromsötét égbolton, leszünk mi a te Johannád. Könnyen ment?

ARTUS: Nehéz volt.

JOHANNA: Miért?

ARTUS: Küzdött, mint a dúvad.

JOHANNA: Hányan voltatok?

ARTUS: Hatan, de bivalyerős volt. Engem ledobott, majd fejbe rúgott. Az ajtót igyekezett kinyitni, de az ajtó zárva volt.

JOHANNA: Igen, belülről.

ARTUS: Akkor mind a hatan ráugrottunk...

JOHANNA: Elég! Megfogod ezt a levelünket, és váltott lovakkal Avignonba száguldasz, és mielőbb öszentsége, a pápa kezébe adod. A választ sürgeted, és öszentsége hozzájárulását mielőbb a kezembe adod.

ARTUS: Úrnőm is tudja, hogy a pápa által a nápolyi udvarból távozásra ítélt tizenegy személy sorában nevem a harmadik helyen szerepel.

JOHANNA: Tudom.

ARTUS: Most felséged a halálba küld engem?

JOHANNA: Nem tudom, lehet.

ARTUS: Istenem!

JOHANNA: Örökké akarsz élni? Hát nem hálnál meg értem, hűbéresem?

ARTUS: Csatában bármikor, de a kőpadon?!

JOHANNA: Itt helyben is meghalhatsz.

ARTUS: Miket mond felséged!

JOHANNA: Az igazat.

ARTUS: Johanna!

JOHANNA: Johanna nincs itt, pondró, az uraddal beszélsz!

ARTUS: Kegyelmezzzen felséged!

JOHANNA: Negyvenezer aranyat küldök veled, azt átadod Talleyrand bíborosnak, azután még a pápához, és átveszed őszentsége hozzájárulását új házasságomhoz.

ARTUS: Ki a szerencsés?

JOHANNA: Alattvalónk, őhercegsége, Tarantói Róbert.

ARTUS: Tarantói...

JOHANNA: Ne feledd, te csak egy senki vagy, egy senki, akit felemeltem. Kifelé!

IX. JELENET

Durazzói Károly palotája

Durazzói Károly, Anjou Mária, Testőr – Illés Dániel, Tóth Zsuzsi, Molnár Zoltán

Testőr be.

TESTŐR: Uram!

DURAZZÓI KÁROLY: Mit akarsz?

TESTŐR: Most érkeztem Aversából!

DURAZZÓI KÁROLY: Beszélj!

TESTŐR: Megtörtént! Endrét megölték!

DURAZZÓI KÁROLY: Máris?

TESTŐR: Máris!

DURAZZÓI KÁROLY: Hogy nem tudtam erről! Miféle hírszerző vagy te?

TESTŐR: Uram, én tudtam, és mondtam is neked, hogy tervezik, de nem tudtam, hogy már most megteszik!

DURAZZÓI KÁROLY: Kik tették?

TESTŐR: A királynő emberei.

DURAZZÓI KÁROLY: Johanna szolgálai?

TESTŐR: És szeretői!

DURAZZÓI KÁROLY: Elmehetsz! (*Testőr ki.*) Az az olcsó kurva!

ANJOU MÁRIA: Ki beszél?

DURAZZÓI KÁROLY: Az más!

ANJOU MÁRIA: Más? Mit jelent ez a gyilkosság nekünk?

DURAZZÓI KÁROLY: Azt, hogy egy lépéssel közelebb vagyunk a trónhoz! Te vagy a trónörökös, én vagyok a férjed, tehát te leszel a királynő, és én leszek a királyod!

ANJOU MÁRIA: Johanna gyermeke lesz a király!

DURAZZÓI KÁROLY: Egy apa nélküli csecsemő?

ANJOU MÁRIA: Lesz apja tucatszámra!

DURAZZÓI KÁROLY: Hát...

ANJOU MÁRIA: Hát! De ki lehet a vér szerinti apja?

DURAZZÓI KÁROLY: Én nem! Én már nagyon régen nem! Te tudod, hogy én nem!

ANJOU MÁRIA: És az jó, hogy nem te vagy az apja?

DURAZZÓI KÁROLY: Az lett volna jó, ha én vagyok az apja? Nofene! Én lettem volna a király apja! Hát, ha szólsz, ha biztatsz, én bizony mondom, belelovaltam volna magam!

ANJOU MÁRIA: Hallgass! Egy lépéssel közelebb vagyunk a trónhoz.

DURAZZÓI KÁROLY: Egy nagy lépéssel!

ANJOU MÁRIA: És egy nagy lépéssel közelebb vagyunk a halálhoz is! Ha a hatalomért megölette a férjét, akkor bennünket is könnyen eltehet láb alól, téged már egyszer majdnem elintézt, engem zárdába akart csuktatni, hogy ne lehessenek gyermekeim! Ott megmérgezett volna! Gondolj anyádra! Most, hogy a királyi családban már kétszer gyilkolt, nincs az a herceg vagy hercegnő, aki biztonságban lenne tőle.

DURAZZÓI KÁROLY: Fegyverben alszom, fegyverben kelek.

ANJOU MÁRIA: Az nem elég!

DURAZZÓI KÁROLY: Mit akarsz? Támadjam meg a királyi palotát?

ANJOU MÁRIA: Ahhoz nekünk nincs elég katonánk, Durazzo a tenger túloldalán van, a Balkánon. Ha át akarjuk hozni a sereget, a velenicei flotta meg fogja akadályozni az átkelést. A Serenissima Johanna szövetségese. (*Csend.*) Hívd be Endre bátyját, rokonunkat, Lajos magyar királyt.

DURAZZÓI KÁROLY: Mit mondasz?

ANJOU MÁRIA: Hívd be a magyar királyt!

DURAZZÓI KÁROLY: A te eredeti jegyesedet?

ANJOU MÁRIA: Igen!

DURAZZÓI KÁROLY: De...

ANJOU MÁRIA: Mi az, hogy de? Ha most bizonytalanok vagyunk, akkor gyorsan végünk lesz! Testőr!

TESTŐR: Igen, úrnóm!

ANJOU MÁRIA: Tollat, tentát és pergament!

(*Testőr ki.*)

ANJOU MÁRIA: Most szépen levélben behívod Lajos királyt.

DURAZZÓI KÁROLY: Nem. Nem tudok írni!

ANJOU MÁRIA: Én tollba mondom, te csak pecsételsz.

DURAZZÓI KÁROLY: Lajos meg fog öletni!

MÁRIA: Johanna is megölet. Lajos miért öletne meg?

DURAZZÓI KÁROLY: Mert te az ő jegyese voltál, de az én gyermekemet hordod a szíved alatt.

MÁRIA: Lajos valódi király. Olyan ember, aki tudja, sokak lelkéért fog számot adni teremtőnknek, akinek a természet a művészete, amelynek sarából csak Isten kegyelme emelheti ki a kiválasztottat, az uralkodót. A tettei mutatják, Lajost kiemelte!

DURAZZÓI KÁROLY: Most Lajosra legyen féltékeny? Vagy Johannától féljek?!

MÁRIA: Értem nem fog rajtad bosszút állni, hiszen egymásnak ismeretlenek vagyunk, esetleges házasságunk nem a remélt élmények miatt lett volna megkötve.

DURAZZÓI KÁROLY: Pedig...

MÁRIA: Csend! Bennünket, az uralkodóház tagjait úgy neveltek, hogy az ország érdekében készek legyünk bármilyen korú, állapotú és kinézetű uralkodóval bármilyen érzelm tökéletes félretételével házasságot kötni. Lajos jön, győz és megy. Szüksége lesz helytartókra.

DURAZZÓI KÁROLY: Helytartó. Esetleg én? Vagy a seregeinek a parancsnoka...

MÁRIA: Nem hiszem.

DURAZZÓI KÁROLY: De lehetnék, hiszen...

MÁRIA: Csend! Annyira nem fog benned megbízni. A helytartó magyar lesz, tehát Nápolyban idegen. Támaszra lesz szüksége.

DURAZZÓI KÁROLY: Támasz? De később lehetnék a seregeinek fővezére is?

MÁRIA: Csend! Testőr!

(*Testőr be.*)

Tóth Zsuzsi és Illés Dániel

MÁRIA: Írd! Szeretett rokonunk, Lajos, Magyarország, valamint Dalmácia, Horvátország királya, Salerno fejedelme és a Szent Angyal-hegyi javadalom urának! Királyunkat, Endrét alantas gazemberek Aversa városában megölték. Mi magunk nem vagyunk elegenden arra, hogy az igazságszolgáltatást a felbujtók büntetésével fejezzük be. Jer jogos örökségedbe, Szicília és Jeruzsálem királya, és hozd el aggódó lelkünknek a béke és az igazság uralmának felszabadító nyugalmát!

X. JELENET

Visegrád, Nagy Lajos – László Roland (ajtó mögül jön, füst)

NAGY LAJOS: Most, hogy öcsénk, Endre, Szicília és Jeruzsálem királya visszaadta lelkét Teremtőnknek, ideje nekünk, halandóknak saját halhatatlan lelkünkkel törődnünk. Isten, aki a saját művészete, a számunkra látható természet által megteremtett bennünket, nem mulandóságunkat tekinti végső célnak, hanem földi életünk alatti cselekedeteinket. Most, hogy öcsénket, a királyt megölték, ha elkerülnénk a cselekvést, bizonyosan a mulasztás bűnébe esnénk. Ameddig Ő, a Mindenható, aki mindnyájunkat a saját képmására teremtett, a királyt kegyelme által a tömeg fölé emelte, addig a király kiontott vére, a kegyelem kivézetése az örök ellenség, a pusztító műve. Azért, hogy a mulasztás vétkébe véletlenül se essünk, felkötöttük oldalunkra az igazság kardját.

Mi, a magyar király, az Anjou-ház feje, haddal vagyunk kénytelenek indulni, hogy jogos birtokunkat, atyai örökségünket, Szicília és Jeruzsálem királyságát, mely a király megölése után reánk, István öcsénkre és utódainkra szállt, megszabadítsuk a férjgyilkos bitorlótól, és a kegyelemből kifolyólag, amely felemelte előttünk atyáinkat, és most bennünket is fenntart, helyreállítsuk az igazságot, és elhozzuk az elárvult távoli királyságunknak a régóta vágyott békét.

(Apáca átadja a kardot, és Nagy Lajos kivonul a nézőtéren át, Apáca az ajtón át.)

XI. JELENET

Nápoly, Castel Nuovo, trónterem, vetítés: égbolt madarakkal.

Tarantói Róbert, jobbról jön, Johanna királynő előtt – Kákonyi Tibor, Orbán Bori

TARANTÓI RÓBERT: Fogadja felséged gyászom jeléül mély hódolatomat. *(Fél térden van.)*

JOHANNA: Köszönjük hűséged jelenlétét.

TARANTÓI RÓBERT: Hercegségem központjától, Tarantótól idáig jövet irtottam felséged rágalmozóit, és hirdetem mindenhol, hogy felséged ártatlan szeretett férje halálában.

JOHANNA: Köszönjük hűséged igyekezetét.

TARANTÓI RÓBERT: Királynőm! Reám mindig számíthat rágalmozói ellenében. Irtottam, irtom és irtani fogom őket!

JOHANNA: Hűséged értünk gyilkolt?

TARANTÓI RÓBERT: Nemegyszer.

JOHANNA: Kedves Róbert, azok az emberek ártatlanok voltak.

TARANTÓI RÓBERT: Bocsásson meg felséged, nem jól értettem.

JOHANNA: Hűségtek jól értette.

TARANTÓI RÓBERT: Micsoda?

JOHANNA: Nem vagyok ártatlan.

TARANTÓI RÓBERT: Nem értem.

JOHANNA: Én ötlettem meg.

TARANTÓI RÓBERT: Kit?

JOHANNA: A férjemet, szívem alatt hordott gyermekem apját.

TARANTÓI RÓBERT: Nem hiszem el!

JOHANNA: Nehéz nekem erről beszélnem.

TARANTÓI RÓBERT: Hallgasson felséged!

JOHANNA: Nem hallgathatok.

TARANTÓI RÓBERT: Akkor a gyóntatója...

JOHANNA: Nem neki! Neked kell gyónnom.

TARANTÓI RÓBERT: Jobb, ha felséged most hallgat.

JOHANNA: Már nem tudok.

TARANTÓI RÓBERT: Nem akarom hallani.

JOHANNA: Kérlek, herceg...

TARANTÓI RÓBERT: Felség!

JOHANNA: Én ötlettem meg. Én voltam az.

TARANTÓI RÓBERT: Nem igaz!

JOHANNA: Igaz!

TARANTÓI RÓBERT: Ha igaz is, nem igaz!

JOHANNA: Nem érdekel, hogy miért?

TARANTÓI RÓBERT: Nem!

JOHANNA: Biztos?

TARANTÓI RÓBERT: Miért? *(Odamegy.)*

JOHANNA: Miattad!

TARANTÓI RÓBERT: Felséged nem gúnyolódhat velem!

JOHANNA: Ne felségezz engem, Róbert!

TARANTÓI RÓBERT: Királynő!

JOHANNA: Beleszédülök, ha itt vagy!

TARANTÓI RÓBERT: Hűségem felséged iránt töretlen, nem érdemlem meg ezt a keserű tréfát.

JOHANNA: Izzad a kezem, a nyakam, a fejem, csupa víz vagyok, ha megjelenysz, ha itt vagy.

TARANTÓI RÓBERT: Felséged nézzen rám!

JOHANNA: Le sem tudom venni a szemem rólad.

TARANTÓI RÓBERT: Akkor nem láthat bennem mást, csak sarat, én pedig felségedben a ragyogó, tengerkék égen méltósággal úszó felleget látom. A sár nem méltó a mennyre!

JOHANNA: A mennyre! Csak arra vágyom, hogy oda repíts el engem! Csak nézz rám! Csak nézz mélyen a szemembe, csak egy percre, csak egy percre nézz mélyen a szemembe!

TARANTÓI RÓBERT: Úristen!

JOHANNA: Bárcsak a te gyermekedet hordhatnám a szívem alatt, szerelmem! Mi legyen ez

zel a kis árvával, éljen, vagy haljon? Te döntesz, Róbert. Én neked akarok gyermekeket, trónörökösöket szülni. Mi legyen ezzel a kis poronttyal, éljen, vagy haljon?

TARANTÓI RÓBERT: Istenem!

JOHANNA: Istenem, adj nekem szerelmet! Hercegséged rendelkezék velem, a trónnal és a gyermekkel!

TARANTÓI RÓBERT: Johanna, drága Johanna, közeli rokonok vagyunk, házasságunkhoz a Szentatya hozzájárulása kellene.

JOHANNA: Már kértem.

TARANTÓI RÓBERT: Nem fogja megadni!

JOHANNA: Meg fogja adni, 40 000 aranyat küldtem!

TARANTÓI RÓBERT: 40 000 aranyat!

JOHANNA: Igen.

TARANTÓI RÓBERT: Az rengeteg pénz!

JOHANNA: Kiürítettem a kincstárat!

TARANTÓI RÓBERT: Meg vagyok hatódva! Te engem ennyire...

JOHANNA: Ennél jobban szeretlek! Viszont most ideje cselekedni, Lajos már a nyakunkon.

TARANTÓI RÓBERT: Mit tegyek?

JOHANNA: Semmit, a csapataid bízd öcsédre, Tarantói Lajosra! A húgom férje...

TARANTÓI RÓBERT: Az az ostoba Durazzói Károly!

JOHANNA: Behívta Lajost, Endre bátyját mint királyságom királyát! Nagy veszélyben vagyunk!

TARANTÓI RÓBERT: Lajos rokonunk a háború megszállottja!

JOHANNA: Az!

TARANTÓI RÓBERT: Azt a Durazzói kurafit el kell intéznünk!

JOHANNA: Azt én elintézem, de ahhoz, hogy erőm legyen, itt kell hogy legyél velem, csak velem! Endre bátyja, Lajos jönni fog ellenem, ha időben meg nem akadályozzátok. Mindent kibírok, de te légy velem! Éjjel-nappal légy velem!

(Johanna ki.)

TARANTÓI RÓBERT: Istenem!

(Megjelenik Tarantói Lajos.)

XII. JELENET

TARANTÓI RÓBERT: Öcsém!

TARANTÓI LAJOS: Bátyám!

TARANTÓI RÓBERT: Velem csoda történt. Szeret.

TARANTÓI LAJOS: Kí?

TARANTÓI RÓBERT: Johanna!

TARANTÓI LAJOS: Úristen!

TARANTÓI RÓBERT: Hívatott! Vallott!

TARANTÓI LAJOS: A királynő?!

TARANTÓI RÓBERT: Igen! Ófelsége!

TARANTÓI LAJOS: Nem jutok szóhoz!

TARANTÓI RÓBERT: Én sem.

TARANTÓI LAJOS: Szerelmet vallott neked?

TARANTÓI RÓBERT: Igen.

TARANTÓI LAJOS: Az uralkodónó?

TARANTÓI RÓBERT: Igen, ő, és kezembe adta a trónt, az országot, önmagát és születendő gyermekét.

TARANTÓI LAJOS: Hihetetlen.

TARANTÓI RÓBERT: Az.

TARANTÓI LAJOS: Isten felemelt téged!

TARANTÓI RÓBERT: Istennek legyen hála! Johanna ott rebegett a karjaimban. El sem akartam hinni, hogy történik, de megtörtént. Harcedzett ember vagyok, a pengeváltáshoz jobban értek, mint a szavakhoz, a lovagláshoz jobban, mint a szoknyákhoz, de valami megmozdult bennem, valami, amivel még nem találkoztam ebben az életben. És azóta minden más lett. Minden. Itt vagyok, Taranto hercege, Lajos, újjászülettem, élek!

TARANTÓI LAJOS: Királyi felség! Első alattvalód, szerető öcséd most térdre ereszkedik felséged előtt, és hűséget fogad a maga és utódai nevében neked és születendő gyermekeidnek.

TARANTÓI RÓBERT: Még nem koronáztak királlyá.

TARANTÓI LAJOS: Már az vagy!

TARANTÓI RÓBERT: Hűséged felállhat! Átveszi seregeim vezetését, és felkészül, valamint felkészíti a csapatokat királyságunk védelmére. Nekünk most éjjel-nappal a királynőnk mellett a helyünk.

TARANTÓI LAJOS: Köszönöm a felemelő megtiszteltetést, felséged vakon megbízhat bennem!

TARANTÓI RÓBERT: Kiben bízhatnánk meg, ha nem szeretett öcsénkben? Most azonnal induljon hercegséged! Mielőbb táborba kell szállnotok, és fel kell vonulnotok a magyar király közeledő se-rege ellen.

TARANTÓI LAJOS: Artus! (*Artus be, az ajtó nyitva marad.*)

ARTUS: Hercegek, térdre!

TARANTÓI LAJOS és TARANTÓI RÓBERT: Mi történt?!

ARTUS: Az uralkodónó!

(*A hercegek és Artus térdre vágódnak, Johanna be az ajtón, majd becsukja.*)

JOHANNA: Híveim!

A HERCEGEK ÉS ARTUS: Felség!

JOHANNA: Kezemben az a levél, amelyben hűségtek, kedves Róbert átruházza a mindeddig saját parancsnoklása alatt álló csapatait öccsére, Lajos hercegre. Róbert, pecsételjen! (*Róbert feláll, pecsétel, majd visszatérdel.*) Köszönöm, Róbertem. Artus, hűséged a levelet mutassa fel a csapatoknak, és eskesse fel őket a nevemre, valamint iktassa alattvalónkat, Lajos herceget, királyi akaratom folytán, csapataim parancsnokává.

TARANTÓI LAJOS: Köszönöm felséged megtisztelő bizalmát. Nincs felemelőbb élet, mint uralkodómat szolgálni mulandó testem utolsó lehetéig!

TARANTÓI RÓBERT: Úgy van!

JOHANNA: Kedves Róbert, álljon fel!

TARANTÓI RÓBERT: Itt vagyok, drága Johanna!

JOHANNA: Hercegem, kérem a kardját.

TARANTÓI RÓBERT: Hüvellyel együtt?

JOHANNA: Csak a kardot kérem.

(*Tarantói Róbert kihúzza a hüvelyből a kardot, és a királynő kezébe adja.*)

TARANTÓI RÓBERT: Királynóm, a kardom!

JOHANNA: Artus, fogja a kardot, és tartsa magánál! Szeretjük a herceget, ezért feltett szándékunk, hogy minden veszélytől megóvjuk!

TARANTÓI RÓBERT: (*Tarantói Lajosnak*) Látod, mondtam, Lajos! Kedves királynóm, ha már

viszik a kardot, vigyék a hüvelyt is, mit fityegjen itt üresen az oldalamon!

JOHANNA: Mert nekem úgy tetszik.

TARANTÓI RÓBERT: Az más!

JOHANNA: Azt akarom, hogy mindig itt legyen mellettem vagy mögöttem.

TARANTÓI RÓBERT: Ezzel az üres hüvellyel az oldalamon?

JOHANNA: Igen.

TARANTÓI RÓBERT: De akkor most hol? Mellette, mögötted?

JOHANNA: Most mögöttem.

TARANTÓI RÓBERT: Jó.

JOHANNA: Taranto hercege, Lajos, kérem hűségedet, jöjjön mellém, adja csapataim felett parancsnokló kezét, hogy a sajátomat reá ereszszen. Köszönöm, induljunk.

TARANTÓI RÓBERT: Johanna, hova-hova így hármásban?

JOHANNA: Én csapataim parancsnokával a hálókamrámba, ahol is értekezni kívánunk hercegségével, te, fiam, szorosán követsz bennünket az ajtóig, és ott örködsz, nehogy valaki megzavarjon bennünket értekezésünkben.

TARANTÓI RÓBERT: Öcsém! Te nekem hűséget esküdtél!

TARANTÓI LAJOS: Igen, de akkor a kardod még a hüvelyében volt!

TARANTÓI RÓBERT: Úristen!

(*Tarantói Róbert kirohan.*)

XIII. JELENET

*A Durazzói hercegek nápolyi palotájának bástyája
Artus, Durazzói Károly, Anjou Mária – Boros
Ádám, Illés Dániel, Tóth Zsuzsi*

ARTUS: Durazzo hercege, Károly herceg! Látod kezemben ezt a zászlót?

DURAZZÓI KÁROLY: Látom, Salerno zászlaja!

ARTUS: Az!

DURAZZÓI KÁROLY: Királyom, Lajos Salerno fejedelme! Mit keres a kezében az ő lobogója?

ARTUS: Az unokahúgod, a királynóm küldte!

DURAZZÓI KÁROLY: Johanna?

ARTUS: Ki más?

DURAZZÓI KÁROLY: Mit küldözget a királynőd?

ARTUS: Adományokat.

DURAZZÓI KÁROLY: Hogy merészeli Johanna Lajos jogos birtokát adományként küldözgetni bárkinek is?

ARTUS: A nagylelkű királynőm a sajátját küldi azért, hogy az, ami eddig az övé volt, az mától másé legyen!

DURAZZÓI KÁROLY: Ki másé?!

ARTUS: A tiéd.

DURAZZÓI KÁROLY: Az enyém?

ARTUS: Igen.

DURAZZÓI KÁROLY: Megáll az eszem! Mária! Salerno?

ARTUS: Igen. Mától a tiéd!

DURAZZÓI KÁROLY: Az enyém. Mária!!!

ARTUS: Igen, te vagy Salerno fejedelme! És látod azt a lobogót, amelyik most közeleg?

DURAZZÓI KÁROLY: Calabria!

ARTUS: Igen, fenséges úr! Calabria! Mától te vagy Calabria és Durazzo hercege és Salerno fejedelme!

(Jön Anjou Mária.)

Tóth Zsuzsi

ANJOU MÁRIA: Itt vagyok.

DURAZZÓI KÁROLY: Galambom, a királynőnk...

ANJOU MÁRIA: Lajos férfi!

DURAZZÓI KÁROLY: Szerelmem, nem Lajos, hanem Johanna adta nekem Salernót!

ANJOU MÁRIA: Salerno fejedelme, az Lajos egyik címe!

DURAZZÓI KÁROLY: Virágzó rózsafürtöm, mától az enyém! De ez még nem minden!

ANJOU MÁRIA: Már ez is elég gyanúra ad okot! A nővérem ajándéka csapda!

DURAZZÓI KÁROLY: Szemem fénye! Nekem adta a calabriai hercegséget! Tudod, ez mit jelent?

ANJOU MÁRIA: Tudom, a bitót! Ha ráállsz, az lesz a véged!

DURAZZÓI KÁROLY: Nem! A Calabriai Hercegség az olasz csizma legdélnyugatibb tartománya! Nyugatról határolja a Tarantóiak birtokait, a Durazzói Hercegségem keletről. A királynő ajándékának birtokában bekeríttem őket, és leszek, nem – már én vagyok az erősebb!

ANJOU MÁRIA: Ne feledd, behívtad Lajost!

DURAZZÓI KÁROLY: Az a te ötleted volt!

ANJOU MÁRIA: Rá fog jönni, hogy te hívtad be, nem fogja megbocsátani!

ARTUS: Salerno fejedelme, Calabria és Durazzo hercege!

DURAZZÓI KÁROLY: Igen!

ANJOU MÁRIA: Hallgass!

DURAZZÓI KÁROLY: Nem hallgatok! Itt vagyok!
(Artus előveszi a levelet.)

ARTUS: Látod kezemben ezt a levelet? **(DURAZZÓI KÁROLY:** Látom) A te pecsédet van rajta. A velencei követ adta Johanna kezébe a leveled másolatát! Te voltál az első, aki szervezkedni kezdett, és nyakunkra szabadítottad Magyarország királyát!

ANJOU MÁRIA: Végünk!

ARTUS: Meg van bocsátva!

ANJOU MÁRIA: Ennyivel ne elégedj meg! Több biztosíték kell!

DURAZZÓI KÁROLY: Calabriánál és Salernónál is több?

ANJOU MÁRIA: Igen.

DURAZZÓI KÁROLY: Mit kérjek még?

ANJOU MÁRIA: Te vagy a királyság legjobb katonája!

DURAZZÓI KÁROLY: Igen! Én vagyok!

ANJOU MÁRIA: Kérd a királyi sereg fölötti főparancsnokságot!

DURAZZÓI KÁROLY: Húha!

ANJOU MÁRIA: Beszélj!

DURAZZÓI KÁROLY: A királynőnk birodalmának a legjobb katonája vagyok! Kérem a királyi seregek főparancsnokságát!

ANJOU MÁRIA: Ebbe bele fogunk pusztulni!

ARTUS: Megbeszélem a királynőnkkel!

DURAZZÓI KÁROLY: Állig fegyverben várom öfelsége válaszát!

ARTUS: Térdre borulsz előtte?

DURAZZÓI KÁROLY: Ha én leszek a főparancsnok.

ARTUS: Közlöm alázatos kérésed uralkodónőnkkel! A lobogókat itt hagyom, azok már a tiéd!

(Artus ki, fal mögött jobbra.)

ANJOU MÁRIA: Ideje lenne menekülnünk!

DURAZZÓI KÁROLY: Szerelmem, nincs mitől félned, több csatán vagyok túl! Nemezszer győztem! Nincs mitől félned! Én vagyok a főparancsnok!

ANJOU MÁRIA: Te fogod mint főparancsnok vezetni a sereget Lajos ellen?

DURAZZÓI KÁROLY: Úristen!

ANJOU MÁRIA: Úristen!

XIV. JELENET

Testőr, aki Hírszerző, Nagy Lajos – Molnár Zoltán, László Roland

HÍRSZERZŐ: Már két éve szolgálak téged, királyom, Nápolyban. Parancsodra végig zsoldosnak adtam ki magam, mindent láttam, mindent hallottam. Most, mielőtt összecsapnánk a nápolyiakkal, itt vagyok felséged előtt, és kérem engedélyét, hogy beszámolhassak az ellenség körében szerzett tapasztalataimról.

NAGY LAJOS: Hallgatlak, fiam!

HÍRSZERZŐ: Endre öcséd még élt, amikor Durazzói Károly, édesanyján, Perigord Ágnesen

keresztül, öcséd halála esetére felajánkozott Johanna férjének! Johannától akkor kosarat kapott. Utána a már említett Perigord Ágnes, mint szakszerű kerítőnő (*itt ér véget a zene*), jegyesed, Mária hercegnőt Durazzói Károly ágyába vezette. Így a Durazzói felesége lett a Nápolyi Királyság trónörököse. Már csak azt kellett elérni, hogy Endrének és Johannának ne legyen gyermeke. Endrét megölték, közben Johanna megfogant!

NAGY LAJOS: Az a nyomorult kurafi! Mi lett a kerítőnővel?

HÍRSZERZŐ: Megszállta az ördög!

NAGY LAJOS: Hol?

HÍRSZERZŐ: Az istállóban.

NAGY LAJOS: Mi történt?

HÍRSZERZŐ: Odaadta magát egy csődörnek.

NAGY LAJOS: Egy csődörnek?

HÍRSZERZŐ: Annak.

NAGY LAJOS: És ez biztos?

HÍRSZERZŐ: Azt beszélük.

NAGY LAJOS: De megtörtént?

HÍRSZERZŐ: És az, hogy megtörtént, az fontos?

NAGY LAJOS: Nem. Az a fontos, amit az arctalan tömeg, amely egyben arcátlan is – hisz. Az a fontos, amit az utcán és a piacon locsognak, fecsegnek, miközben szentül hiszik, hogy értelmesen töltik az időt, hiszen beszélnek.

HÍRSZERZŐ: Valós uralkodó vagy, királyom! Is-ten kegyelme, hogy szolgálhatlak.

NAGY LAJOS: Mi van a Tarantóiakkal?

HÍRSZERZŐ: Johanna előbb az idősebbet, Róbertet bolondította magába, majd, amikor a férfi már úgy pörgött a nő kezében, ahogy egy kósza toll táncol a szél szeszélyében, átadta a lóvá tett Róberttel a legjelentősebb nápolyi sereget, amely felett addig ez a szerencsétlen hülye parancsolt, Lajos nevű öccsének. Majd az egészet Durazzói Károly parancsnoksága alá rendelte. A két herceg ki nem állja egymást.

NAGY LAJOS: Tarantói Lajos jobb hadvezér Tarantói Róbertnél?

HÍRSZERZŐ: Nem, csak szemrevalóbb.

NAGY LAJOS: Johanna?

HÍRSZERZŐ: Johanna a sereggel ment.

NAGY LAJOS: Ezek szerint az egész sereg szemrevaló?

HÍRSZERZŐ: Másra nem nagyon alkalmas.

NAGY LAJOS: És a szemrevalók szeretik a királynőjüket?

HÍRSZERZŐ: Azért szemrevalók! Ha a királynő szemet vet rájuk, felfutnak a számárlétrán, és ők maguk is, valamint a többi csacsi is úgy érzi, hogy a létra tetején az a füles már nem egy egyszerű számár, hiszen a létra már mögötte, tehát ott fenn a csúcson az a csacsi már nem egy senki, hanem egy befutott patás, ő mostantól valaki!

NAGY LAJOS: És meghalának érte?

HÍRSZERZŐ: Kiért?

NAGY LAJOS: A királynőért?

HÍRSZERZŐ: A királynő a létra. Miért halna meg egy számár egy létráért?

NAGY LAJOS: És a csorda?

HÍRSZERZŐ: A csorda nem az őt körülvevő, egyébként életveszélyes külvilágot vizslatja, hanem a kör közepén lévő létrát bámulja, várván azt a felemelő szerencsét, hogy a vágyott lajtorját végre-valahára maga alatt tudhatja. Közben felséged megjelent a csatatéren, és a szamarak riadtan döbbsenek rá, már nem az a fontos, hogy az imént még mit akartak meghágni, hanem az, hogy akarják-e a holnapi napfelkeltét látni! Ha most felséged tekintete innét a hegyoldal lankáiról végigfut a fogyó ellenséges hadoszlopokon, akkor a háttérben egyre inkább felvert porból láthatja, hogy a létrának egyre kevesebb, a holnapi pirkadatnak pedig egyre több a híve.

NAGY LAJOS: Jól van, fiam! Hűséged nem fog jutalom nélkül maradni, ahogy elnézlek, egyre inkább meggyőződésemmé válik, hogy a hírszerzés az igazságon alapuló hatalom legszilárdabb alapja!

HÍRSZERZŐ: Köszönöm felséged jóleső szavait.

NAGY LAJOS: Mi várható?

HÍRSZERZŐ: Miután a többi számár szétszaladt, a parancsnokló herceg meg fog jelenni!

NAGY LAJOS: Durazzói Károly?

HÍRSZERZŐ: Igen.

NAGY LAJOS: Mindezek után mit akarhat?

HÍRSZERZŐ: Természetesen békülni.

XV. JELENET

Lackfi, Nagy Lajos, Hírszerző, Tarantói Róbert – Dóczy Péter, László Roland, Molnár Zoltán, Kákonyi Tibor

LACKFI: *(be, nézőtérrel)* Királyi fenség!

NAGY LAJOS: Hallgatlak, fiam!

LACKFI: Tarantói Róbert herceg érkezett!

HÍRSZERZŐ: A Tarantói?

NAGY LAJOS: Úgy néz ki, a hírszerző is lehet tájékozatlan. Ereszd a herceget elénk.

(Lackfi ki, Tarantói Róbert be nézőtérrel.)

TARANTÓI RÓBERT: Királyi felség!

NAGY LAJOS: Hallgatjuk hercegségedet!

TARANTÓI RÓBERT: Most itt vagyok felséged előtt térdem, és bűnbánó lelkem hozzád esedezik bocsánatért!

NAGY LAJOS: Istenhez esedezz!

TARANTÓI RÓBERT: Már ítélte!

NAGY LAJOS: Nem, a Mindenható fogja megtenni. Imádkozz!

TARANTÓI RÓBERT: Ahogy parancsolod! Pater Noster...

NAGY LAJOS: Ne az emberek előtt rimánkodj Istenhez, hanem ott rebegj fohászt, ahol senki sem lát! Miért vétkeztél?

TARANTÓI RÓBERT: Egy nő miatt.

NAGY LAJOS: Hol a kardod?

TARANTÓI RÓBERT: Botor módon, önként átadtam.

NAGY LAJOS: Miért?

TARANTÓI RÓBERT: Egy nő miatt!

LACKFI: *(be, nézőtérrel)* Fenség, a Durazzói herceg érkezik, Johanna szétszaladt hadának parancsnoka!

NAGY LAJOS: *(Tarantói Róbertnek)* Gyere, fiam, mögöttünk seregünk papjai várnak, választok neked közülük gyóntatót, és tartsd be a rád kirótt bűnbánatot! *(Testőrnék)* A Durazzóit te fogadod, most megyek, kisvártatva itt vagyok!

(Lackfi, Nagy Lajos, Tarantói Róbert ki, majd Lackfi Durazzói Károllyal be, majd Lackfi ki.)

XVI. JELENET

Durazzói Károly, Testőr, Apáca – Illés Dániel, Molnár Zoltán, Hevesi-Tóth Evelin

DURAZZÓI KÁROLY: Te itt?

HÍRSZERZŐ: Én mindig itt voltam.

DURAZZÓI KÁROLY: Nem, tegnap még ott voltál!
HÍRSZERZŐ: Én, amikor ott voltam, akkor is itt voltam.

DURAZZÓI KÁROLY: De hát ott voltál mellettem!

HÍRSZERZŐ: Amikor melletted voltam, akkor is itt voltam!

DURAZZÓI KÁROLY: Úristen!

HÍRSZERZŐ: Te tudod, hogy most hol vagy?

DURAZZÓI KÁROLY: Tudom.

HÍRSZERZŐ: Biztos?

DURAZZÓI KÁROLY: Nem tudom.

HÍRSZERZŐ: Miért jöttél?

DURAZZÓI KÁROLY: Üdvözölni jöttem királyomat, Lajost, akit én hívtam be személyesen a királyságába!

(Lackfi be.)

XVII. JELENET

Lackfi, Nagy Lajos, Testőr, aki Hírszerző, Durazzói Károly – Dóczy Péter, László Roland, Molnár Zoltán, Illés Dániel

LACKFI: A király!

(Nagy Lajos be, mindannyian letérdelnek.)

NAGY LAJOS: Szóval itt vagy!

DURAZZÓI KÁROLY: Kedves rokon...

NAGY LAJOS: Behívtál a királyságomba. Aztán találkoztunk a csatátéren.

DURAZZÓI KÁROLY: Hát...

NAGY LAJOS: Most meg itt vagy előttem térden.

DURAZZÓI KÁROLY: Hát...

NAGY LAJOS: Miért?

DURAZZÓI KÁROLY: Egy nő miatt.

NAGY LAJOS: Egy nő miatt?

DURAZZÓI KÁROLY: Jó, nem csak egy nő miatt!

NAGY LAJOS: Hanem?

DURAZZÓI KÁROLY: Két nő miatt!

NAGY LAJOS: Két nő miatt?!

DURAZZÓI KÁROLY: Nem. Ha igazat akarnék mondani királyomnak, akkor egyszerűen csak azt kell mondanom, hogy úgy általában a nők miatt!

NAGY LAJOS: Mária?

DURAZZÓI KÁROLY: Szeretem!

NAGY LAJOS: Őt is?

DURAZZÓI KÁROLY: Őt is? Hát persze! Igen! Szeretem!

NAGY LAJOS: Hol van?

DURAZZÓI KÁROLY: Kértem, meneküljön.

NAGY LAJOS: Miért?

DURAZZÓI KÁROLY: Mert szeretem. Ha legyőzlek, akkor Johanna öleti meg, ha te győzöl, akkor elveszed tőlem! És ő szeret!

NAGY LAJOS: Ő is?

DURAZZÓI KÁROLY: Igen, ő is!

NAGY LAJOS: Most nem azt teszem, amit szeretnék!

DURAZZÓI KÁROLY: Milyen jó neked, felség!

NAGY LAJOS: Miért?

DURAZZÓI KÁROLY: Én mindig csak azt tudtam megtenni, amit szeretek.

NAGY LAJOS: Akkor nem nagyon távolodtál el magadtól.

DURAZZÓI KÁROLY: Nem értelek.

NAGY LAJOS: Nem is kell. Azzal, hogy megszöktetted a jegyesem, a két királyság érdekeit sértetted.

DURAZZÓI KÁROLY: Én csak a nőre gondoltam!

NAGY LAJOS: Én csak Máriára! Nőkből különben van elég!

DURAZZÓI KÁROLY: Én úgy érzem, hogy nincs!

NAGY LAJOS: Vigyétek!

DURAZZÓI KÁROLY: Királyom, kegyelem!

NAGY LAJOS: Az elfogyott! Istennél a kegyelem.

DURAZZÓI KÁROLY: Felség! Gondolj a nőkre!
(Testőr, Durazzói, Apáca ki.)

LACKFI: Királyom, a herceg ereiben ugyanúgy a szent királyok vére folyik, mint a tiédben. Több nemzedéken át reánk zuhanó átok nélkül véretekem nem lehet ontani. Gondolj utódaidra, és kímélj meg bennünket a rontástól! Számúzd, vagy börtönözd be, de kíméld az életét!

NAGY LAJOS: Példát kell felmutatnom!

LACKFI: A példa nem éri meg az árát!

NAGY LAJOS: Már régen döntöttem.

XVIII. JELENET

Testőr, aki Hírszerző, Lackfi, Apáca, Nagy Lajos – Molnár Zoltán, Dóczy Péter, Hevesi-Tóth Evelin, László Roland

HÍRSZERZŐ: *(be)* Durazzói Károly herceg fejét lecsapták!

LACKFI: Isten kegyelmezz!

APÁCA: Királyi felség!

NAGY LAJOS: Nővérem, hallgatlak.

APÁCA: Nápoly városa kitérta kapuit felséged előtt.

NAGY LAJOS: Istennek legyen hála!

APÁCA: De az, hogy a város kitérta kapuit királyom előtt, csak a tényállás színe!

NAGY LAJOS: És mi a fonákja?

APÁCA: Genovai gályák kötöttek ki a kikötőben.

NAGY LAJOS: És?

APÁCA: A hajózók fele halott, a másik fele haldokló.

NAGY LAJOS: Mi történt?

APÁCA: Megérkezett.

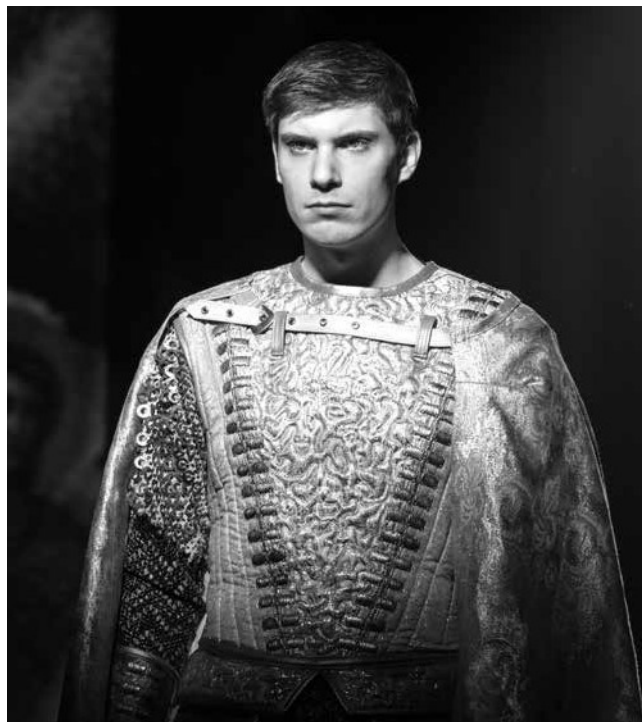
NAGY LAJOS: Ki érkezett meg?

APÁCA: A halál.

LACKFI: Isten se nem siet, se nem késik.

NAGY LAJOS: Úristen!

(Sötét.)

László Roland

A budapesti Nemzeti Színház kapujának szobrászati látványterve

Kitérő*

A farkasok... – motyogta, és elnézett az erdő mélye felé. A távolból elnyújtott farkasüvöltést hozott a jeges szél. Tenyerét a homlokához emelte, úgy meredt a sötétségbe. A hidegtől megborzongott, visszament a vasúti őrházba, amelynek ajtaja fölött a FENYŐHÁZA – KITÉRŐ felirat volt olvasható.

A végtelen hosszú vasútvonal egyik biztonsági kitérője volt. Menetrend szerint soha egyetlen vonat nem állt meg itt ezen a lakatlan vidéken, szélesebben átcsattogtak a váltókon. A személykocsik világító ablaka egyetlen hosszú fénycsíkká állt össze az öreg bakter romló szeme előtt. A teherszerelvények meg mély dübörgéssel húztak el előtte, amíg ő tisztelegve állt az őrház előtt. A mozdonyvezetők rövid sípjellel köszöntötték.

Leült, szétnézett a sivár helyiségben, amelyben gyér fényű lámpa pislákol, csak a vasúti telefonok piros jelzőfényei világítottak, meg a vas-kályha vörösen izzó szája. Néhány fahasábot tett a tűzre, összedörzsölte a tenyerét, és hallgatózni kezdett, hallja-e még a farkasokat.

Korgott a gyomra. – Enni kéne valamit. Ám a szikkadt kenyérré gondolva el is ment az étvágya. Hetente kapott ellátmányt, minden szerdán begördült a sínautó, megrakva egy heti élelemmel. A pályabejáró vasúti tiszt lerakta az élelmet, röviden beszélgettek, aztán sietett tovább.

Csönd volt, a farkasok is elhallgattak. Ránézett a faliórára. – Még egy óra van a 625-ös gyorsteher érkezéséig. Komótosan előszedte a kredenc aljából a szikkadt kenyeret, elővett egy húskonzervet meg az uborkásüveget, és enni kezdett.

A kicsiny őrház előtt három vágány húzódott. Arra az esetre szolgált a kitérő, ha valami rendkívüli esemény miatt egy szerelvénynek félre kéne állnia a szembejövő vagy épp az öt megelőző vonat miatt. Ilyen eset azonban nagyon ritkán fordult elő, de bármikor megtörténhetett. A komótosan falatozó Öregnek az volt a dolga, ha telefo-

non értesítik egy várakozásra ítélt szerelvény érkezéséről, átállítja a tartalékvágányra a váltókat, majd újabb telefonhívásra meneszti az ácsorgó vonatot, és visszaállítja a váltókat a menetrend szerint érkező vonatok számára.

Lassan örölte a szikkadt kenyeret, az ízetlen húskonzervet, csak az ecetes uborka ízlett neki. Még két napot kell várnia az új ellátmány érkezéséig, ilyenkor friss zöldség és hús is érkezik. Szerdánként ünnepi vacsorákat készített magának, pecsenyét vagy halat sütött, salátát is készített melléjük. A ritka ünnepi vacsorák után elégedetten dőlt hátra a székében, csak éppen egy pohár jó bort hiányzott. Szolgálat közben tilos volt alkoholt innia. Időnként a környéken megfordult favágóktól vett egy-egy üveg vodkát. Reggelente vagy evés előtt ivott egy pohárával, a „mi történhet?” vállrándítása kíséretében. Már a vodka is fogytán volt, rég járt erre erdész, favágó, vadász. Néptelen vidék volt ez, a legközelebbi falu is nagyon messzi volt, valahol a vasútvonal mentén.

Az Öreg megtörölte a bicskáját, visszacsavarta a kenyeret az abroszba, megpödörte a bajuszát, és újra fülelni kezdett, hallja-e a farkasokat. Éjjelente előfordult, hogy a vadak az őrház közelében ólálkodtak, ám ilyenkor csöndben settenkedtek, szimatoltak. Az öreg az ablak mögül figyelte az állatokat, amelyek reggelre mindig eltakarodtak.

Megcsörrent a szolgálati telefon. A több mint száz kilométerre fekvő szomszéd állomás jelezte, hamarosan odaér a menetrend szerinti 625-ös teher. Az Öreg nyugtázta az értesítést. Várt, aztán komótosan magára húzta a bundáját, kilépett a hidegbe. Ellenőrizte, hogy jól áll-e az átmenő vágány váltója, kiállt az őrház elé a sárga zászlóval. Az őrház ajtaja fölötti lámpa fényében figyelte a lehelete páráját. Elnézett az erdő sötét sűrűjébe is. Percek múlva nyugat felől föltűnt a dízelmozdony három lámpájának fénye, ezzel egy időben halk, majd egyre erősödő moraj hal-

latszott. Aztán sebesen elzúgott előtte a tehervonat dübörgő, csattogó szerelvénye. A mozdonyvezető rövidet sippantott az Öreg tisztelgésére, utána már csak az utolsó vagon zárlámpájának vörös fényét látta kelet felé távolodni.

Ma már nem jön több vonat – dörmögte. – Majd hajnalban a távolsági gyors, de az még odébb van. – Visszament a meleg őrházba, magára zárta az ajtót. Csak ekkor érezte, hogy megszomjazott. Kibontott egy palack ásványvizet, jól meghúzta, és lefeküdni készült. Amíg a vackán félálomban forgolódott, újra hallotta a távolból a farkasok vonítását.

***

Dörömbölésre riadt föl. Valaki ököllel verte az ajtót. – Hé, Öreg, meghoztam a tűzifát – kiáltotta egy rekedt hang.

Először tétován nézett maga elé. – Ilyenkor?

Válasz nem jött, de odakint valaki tovább ütötte az ajtót. Föltápáskodott. A világító falióra nézett, hajnali fél három volt. – Ilyenkor? – kérdezte most már hangosan. – Most vezetett erre az utam – felelte a rekedt favágó.

Fölkelt, magára terítette vastag köpenyét, és ajtót nyitott. – Hát maga? – kérdezte a küszöbön álló baltás embertől, aki nem az volt, aki rendszeresen hozott neki egy-egy lovas szán tűzifát. – Én jöttem – mondta az, és benyomult a helyiségbe. Az Öreg hátrált, a gyöngye lámpafényben egy rebbenő pillantást vetett a férfi bal karján lógó baltára.

Van egy kis vodkája? – kérdezte a favágó, és leült egy székre. Az Öreg tudta, ha azt mondja, nincs, a favágó úgysem hiszi el. – Van – mondta, és elővette az üveget. Töltött két pohárba, ittak.

Hol a fa? – kérdezte az Öreg. – Odakinn a szánon – intett a fejével az ajtó felé a favágó. – Odébb álltam meg – tette hozzá, miközben a baltát ülő helyzetben is a bal karján tartotta. – Töltsön még egy pohárral – mondta. Az Öreg lassan újra töltött. Magának ezúttal nem.

Rakjuk le a fát – szólta most a vasutas, és fölállt, hogy az ajtó felé induljon. – Várjon, nem sürgős – és a karjánál fogva visszahúzta. Az Öreg sürgetni kezdte az idegent, hiszen nemsoká jön a hajnali gyors, amit fogadnia kell. Hiába, a favágó hátradólt a széken, nem nézett az Öreg szemébe, csak maga elé. Aztán kortyolgatta a

vodkát, ízlelgette. – Jóféle – tette le a poharát. – Az – mondta az Öreg bizonytalanul. Rossz érzése támadt. Sosem látta ezt az embert, pedig ismerte az erre dolgozó favágókat, akik egyszer-egyszer betértek hozzá melegedni, egy szánra való fát lerakni. Ilyenkor az Öreg megkínálta őket pohárka vodkával. Elbeszélgettek, vagy csak hallgattak, ahogy az erdei emberek szoktak. De ezt az alakot sosem látta.

A távolból megint idehallatszott a farkasok üvöltése. Az ajtóra pillantott, és arra gondolt, fölugrik, és kiszalad. De ugyan hová futna? És meddig bírná? Aztán a szolgálati telefonra nézett, annak piros fénye világított rá vissza. Nem tudta, mit tegyen. A favágó ült, a balján a baltával, nézett maga elé, és nem szólt. Aztán kérés nélkül újra töltött magának egy nagy pohár vodkát. Lehúzta, és a szeme is lecsukódott. Az Öreg arra gondolt, ott van a sarokban egy hosszú nyelű, súlyos váltóvas, valahogy úgy kéne ügyeskednie, hogy a keze ügyébe kerüljön. Ha arra kerülne sor... Szándékolt lassúsággal fölállt, és a sarok felé hátrált. A favágó még mindig úgy ült, ahogy volt. Az ember azt hihetné, nincs is magánál – gondolta az Öreg, és továbbhátrált.

Figyelte a favágót, az a biztató gyanúja támadt, hogy a meleg helyiségben a fáradságtól és a vodkától rátört az álom. A rekedt hangú csakugyan csukott szemmel, lógó fejjel ült a széken, de a baltát még mindig magához szorította. Az Öreg óvatosan hátrált a sarok felé. Megtorpant, nézte a favágót, hogy az érzékeli-e a mozdulatait. A borostás arcú ember ott ült sapkával a fején, rövid bundában, karján a baltával, és aludt.

Alszik – dűnnyögte az Öreg. Nem tudta a szemét levenni a favágóról. Óvatosan az ajtóig hátrált, lassan lenyomta a kilincset. Kilesett az éjszakába. Sehol nem látta a szánt. Visszalépett az őrházba, a sarokba nyúlt a váltóvasért, de a szemét le nem vette az alvóról. Várt. Arra is ügyelt, a padló nehogy megreccsenjen a lába alatt. Óvatosan a favágó mögé került. Tudta, nem telefonálhat, mert a hangra fölébredne az ember. A gyöngye telefonkapcsolat miatt mindig hangosan kell beszélnie. Nem tudta, mit tegyen.

Ez nem hozott fát – gondolta. De akkor mit akar? És miért tartja magánál a baltát?

Állt a favágó háta mögött, kezében a váltóvassal. Tudta, percekben belül megszólalhat a

szolgálati telefon, jelzik, hogy hamarosan érkezik a hajnali távolsági gyors. A telefon csörgésére biztosan fölriad ez az alak. Nem várhatja meg a hívást. Mit tegyen? Mellé tegye a kagylót? Az szolgálati vétség lenne. Mozdulatlanul, szinte lábujjhegyen állt, hallgatta az irtózatossá vált csöndet, amit csak az alvó férfi szuszogása tört meg.

Ebben a pillanatban pislogni kezdett a készülék oldalán a piros lámpa, megcsörrent a telefon. Az Őreg összerázkódott, és a váltóvassal lesújtott a kókadt fejére.

***

Állt az őrház küszöbén, remegő kézzel tartotta a sárga zászlót. A gyorsvonat éles füttyentéssel húzott el előtte. Pár perc múltán süket csönd ülte meg a tájat. A farkasok is rég elhallgattak. Talán csöndben ólálkodnak errefelé, vérszagot éreznek.

* A Mosonvármegye Kiadónál nemrég megjelent *Egyedül* című elbeszéléskötet záró novellája.

Civitas Fortissima, Balassagyarmat (részlet)

Mit vártunk, mit kaptunk?*

II. rész

Az Aracs előző – 2024. március 15-i – számában a fenti címmel arra az úgynevezett rendszer-váltás idején szerveződött és *TF Esték* címen megvalósult összejövetelre emlékeztem, amelyet néhai Schulek Ágoston és felesége, Edit hívott létre, mégpedig azzal a céllal, hogy a változások felgyorsult éveiben civil gondolkodók mondhas-sák el, mit várnak a változásoktól. Sikeres össze-jövetel volt ez, az előadások részletei később egy könyvben is megjelentek. Azóta jó 20 esztendő eltelt, a TF-estek szereplői közül többben nincsenek már köztünk, maga a szervező, Schulek Ágoston sem. A megszólalók nagyjából felének előadásából idéztünk néhány gondolatot a márciusi Aracsban, ám úgy véltem, a többiek sem maradhatnak ki, legyen teljes a kép az akkori TF-estekről. S miként az előző Aracsban is említettem, a múlt felidézése azt is üzeni, nem volna okos dolog elfelejteni azokat az időket, azokat a véleményeket, gondolatokat, amelyek ott elhangoztak, mi több jó volna, ha ezek a civil estek, mint gondolatcserék, folytatódna ma-napság is. Ehhez persze jó szervezőképesség, megfelelő hely és időpontok kellenének, mert bizony ismét össze kellene foglalni több mint 20 esztendő után, mit is felelhetünk arra a kérdésre, hogy: „Mit vártunk, mit kaptunk?”

Nos, folytatódjék tehát a hajdani előadók néhány gondolatának felidézése.

Dr. Kellermayer Miklós sejtélettan-kutató a *Van remény* címet adta az előadásának. Egyebek közt ezt mondta: „A tudomány rohan egy örület felé. A közölhető adatok felé. Nem az igazság igazi feltárása felé. Nekem hét évembe került, mire újra visszajöttem Amerikából ahhoz a »magamhoz«, ahonnan elmentem. És milyen boldog vagyok, hogy visszajöttem ahhoz a mikroszkóphoz, ahonnan elindultam. A próféta nem azt mondta, hogy legyenek köztetek olyanok, akiknek az a foglalkozása, hogy tudós, hanem

munkamegosztással mindenki, aki a Földre jött, ismerje meg az igazságot. A közvetlen észlelés és kísérlet alapján. Nem is volt baj addig az emberiséggel, amíg az ember benne élt a természetben, mert ott közvetlenül tapasztalta meg az igazságot. Hogyan? Gyerekkoromban a hangyára és a fecskére is úgy emlékszem, mint ahogy ma minden gyermeknek kellene. A fecskék, mikor május végén kikelnek, az anya és apa éjt nappallá téve hordta nekik a bogarakat. Óriási sejtszaporulat történik néhány hét alatt. De mire a kislecskék felnőnek, az öregek csont és bőrre lefogynak. Ha ekkor kellene útnak indulniuk, nem tudnának. Egyikük sem mondta, hogy a »te kölköd«. Nem adták be a válópert sem. Leküzdve az éhséget, odaadták a kicsiknek az ételt. Ilyen van a családi körben is. Régebben több volt. Mikor a természetben éltek az emberek. Ma? Nincs borzalmasabb a válópernél, hogy a »te kölköd, vagy az én kölköm«. Egyiké sem, már régóta. [...] Egy társadalom akkor stabil, ha a többletenergiát a Földre hozók száma nagy. Igazi kiművelt emberfők száma megfelelő! Ha egy társadalomban eltűnnek a »csúcsra jelt tevők«, az önzetlenek, az alkotók; szétesik a társadalom, mert nincs elég energia. A gyermek az, aki többletenergiával jön le. És a gyermek köré szeretetburkot teszünk, mi már onnan feltöltődünk. Főként, ha megsokasítjuk a szeretetburokban azt, amit ők lehozta. És újra feltöltődővé tesszük, mert akkor ő újra le tudja adni, és így tovább. És a társadalom kovásza teljesen világos módon a SZERETET.”

Tőkéczi László történész *A modernség jelszavai és valóságuk* címmel tartott előadást. Röviden idézem, de a néhány mondat is elgondolkodtató: „A modernség legnagyobb bűne, hogyha szellemünkben lesajtolnak minket, uniformizálnak minket valamiképpen. Miközben verbálisan (szavakban) arról szól a világ, hogy az a jó, hogyha minél inkább mindenki egyéniesül,

és egyénileg próbálkozik, és egyénileg próbálja egyéniségét megvalósítani, aközben igazából sajnos a mi világunk a McDonald'sok világa, a mi világunk az egyendivatoknak a világa, és sajnos egyre inkább és egyre gyakrabban az egyengondolatok világa.”

Andrásfalvy Bertalan néprajzkutató *Torz képek a magyarságról* címmel tartott előadást. „Mindannyian, akik nemcsak saját bajainkkal, gondjainkkal törődünk, elkeseredve halljuk és tapasztaljuk a magyar társadalomról szóló híradásokat. Azokat, amelyeket számszerűen elénk tártak a kutatók: mennyire lecsökkent a várható életkor a magyarok számára, milyen sok a beteg, elsősorban a depressziós, milyen sok az öngyilkos, s meghaladja az európai átlagot a rákos megbetegedésekben elhaltak száma, s a különböző más, nem okvetlenül halálhoz vezető betegségek nálunk sokkal veszedelmesebben aratnak. [...] A magyar társadalom szorongó, ez a szorongás pedig következett az elmúlt hosszú, hosszú évtizedek alatt folytatott tudatos romboló és ma is működő eszmék terjesztésével, propagálásával. Több kutató három alapra vezeti vissza a magyar társadalom szorongását. Az egyik az, hogy nincsenek közösségei. Szétzúzták. Volt egy idő, amikor egy törvénnyel mindent megszüntettek, ami közösséget jelenthetett. Szerzetesrendektől a cserkészekig, olvasókörtől a népfőiskoláig és így tovább. Valamint el kellett törölni az abszolútumot. Minden relatív, mindent csinálhatsz, nincs egy felső bíró, nincs végelszámolás, kaparj kurta, ahogy csak tudsz, a többivel ne törődj. Nincs számadás, nincs Isten. S ehhez tegyük hozzá, hogy igyekeztek szétrombolni történelmi tudatunkat. [...] A bünténytanak, a kriminalisztikának van egy olyan ágazata, ami az áldozattal foglalkozik. Viktimológiának nevezik. A büntényhez mindig két ember kell, egy, aki elköveti, s egy, aki elszenvedi. Nagyon sokszor az, aki elszenvedi, felelős, hogy létrejött ez a büntény. Valahogy így vagyunk mi is ezzel. Mi nem tudjuk megváltoztatni, és nem szólhatunk bele, hogy mit tanítsanak tőlünk keletre, nyugatra, északra, délre, mit írjanak a könyvekbe rólunk, nekünk azt kell elintézni, hogy a mi könyveinkben mi álljon. Nekünk itthon kell tisztáznunk azokat a dolgokat, amelyek csak tükröződnek szomszédjainknak az írásaiban és felfogásában. Sokan és sokáig én

is úgy hittem, hogy a történelem véletlen és váratlan események sorozata. Ma már meggyőződésem, és tudom, hogy a történelem igazságos, és tulajdonképpen az történik, amit az emberek elhatároznak, akarnak és megérdemelnek. Nem új gondolat ez.”

Kányádi Sándor költő a magyarságról beszélt. „Mi, magyarok Isten kiválasztott népe vagyunk. A mi nyelvünk, a magyar nyelv Isten kiválasztott nyelve. Mármost a magyarok számára. Mint ahogy a zsidó Isten kiválasztott népe. A zsidó nyelv Isten kiválasztott nyelve a zsidók számára. Az írásként szerint őket kellett volna mondanom, de én most itt beszélek, és a magunk nevében beszélek. A németet is mondhatom, vagy a románt. Mind Isten kiválasztott népe, s a nyelve Isten kiválasztott nyelve. Mi lehet egy nemzetnek a célja? Hogy az Isten által csak a számára választott nyelvet az emberiség életének a legvégső határáig továbbvigye, éljen vele és benne, gyarapítsa Isten nagyobb dicsőségére és mindannyiunk örömére. Mert csak addig vagyunk magyarok, amíg magyarul beszélünk, magyarul tanulunk, magyarul gondolkodunk, magyarul élünk. [...] A cél tehát az, hogy a mi nyelvünket az emberiség életének legvégső határáig lehetőleg továbbvigyük.”

Nemeskürty István irodalomtörténész *Millennium után, 2001* címmel tartott előadást. Íme egy rövid idézet tőle: „Gondolják meg, hogy Európa melyik országa ünnepelte akárhányadik éves fennállását az elmúlt években. A kereszténység 2000. jubileumát néhány ország mint állam is megünnepelte, de mint keresztény államot, annak 1000 éves fennállását egyedül mi ünnepeltük meg, nemcsak Európában, hanem az egész világon. Mégpedig, szinte hihetetlen, 20 hónapon át. 2000. január 1-től 2001. augusztus 20-ig. Hogy lehet ez? Elfeledkeztek volna más országok, államok a saját múltjukról? Nem feledkeztek el, de bármi hihetetlen – csak ezzel nem szoktunk dicsekedni, mert magunkról általában rosszat szeretünk mondani is, és meghallani is – az akkori Európát tekintve, amelyben Szent István uralomra lépett, Magyarország volt az a szervezett keresztény állam, ami mind a mai napig – noha területileg nagyon megfogyatkozva és nagyon megtépázva – de 1000 éven át mint keresztény magyar állam fennállt.”

Dr. Papp Lajos szívsebész előadásának a *Tiszta szívvel* címet adta. „Tiszta szívvel élni nagyon nehéz. Isten saját képére teremtette az embert. A teremtett világ élőlényei közül egyedül az embert ruházta fel isteni képességgel, az alkotó értelem képességével. Égen és Földön a természet törvényei határozzák meg az élőlények sorsát. Ha alkalmazkodnak, megmaradnak, ha alkalmazkodni képtelenek, elpusztulnak. Az ember isteni adományként alkotó értelmével az élővilág javára képes befolyásolni a természetet, az anyagi világot. Ez a döntési lehetőség magában hordozza a tévedést, a rossz döntést. A természet, az élővilág kárára hozott döntések egy kritikus értéket meghaladva az ember, az emberiség pusztulását kell, hogy eredményezzék, éppen az élővilág védelmében. A III. évezred küszöbén az ember rossz döntéseinek következtében elérte azt a kritikus határt, ahonnan még vissza lehet fordulni, de az időnk nagyon kevés. [...] Az anyagi világ, a pénz, a mammon már nem eszköz az alkotó ember kezében, már nem is cél, hanem olyan erővé kezd válni, amely az ember fölé emelkedve az embert teszi eszközévé, rabszolgájává. A pénz, a mammon rabszolgájává. Nehéz és reménytelennek tűnő világunkban, az emberiség kipusztulásának a félelmében kell, hogy megkeressük azt a keskeny ösvényt, amely visszavezet bennünket a természet, isten törvényeihez. És ahogy az írás mondja: »ha nagy a baj, jó a segítség.« Nagy a baj. A világban és hazánkban is. De észrevettük-e, észrevesszük-e? Hiszünk-e abban, hogy sorsunk ismét a kezünkbe tétetett? Van-e elég hitünk, akaratum, hogy megtisztítsuk a szívünket a ráakódott félelemtől, lustaságtól, kényelemtől?

Jókai Anna író a karácsony gondolatáról beszélt a hallgatóságnak. Egyebek közt így: „Sokat beszélünk arról, hogyan lehetne változtatni az életünkön, az ország életén, a nemzet életén, azon a társadalmi berendezkedésen, ami most sem hibátlan, és akkor sem volt hibátlan, amikor hittünk benne a rendszerváltás idején, hogy minden álmunk megvalósulhat. Szeretném önökkel egy nagyon határozott vágyamat, óhajomat megosztani, és kérem, hogy ha a szívükben adnak neki egy kis helyet, akkor a mindennapi élet csatáiban csatlakozzanak ehhez. Soha nem lesz ebben az országban igazi megújulás, hogyha az

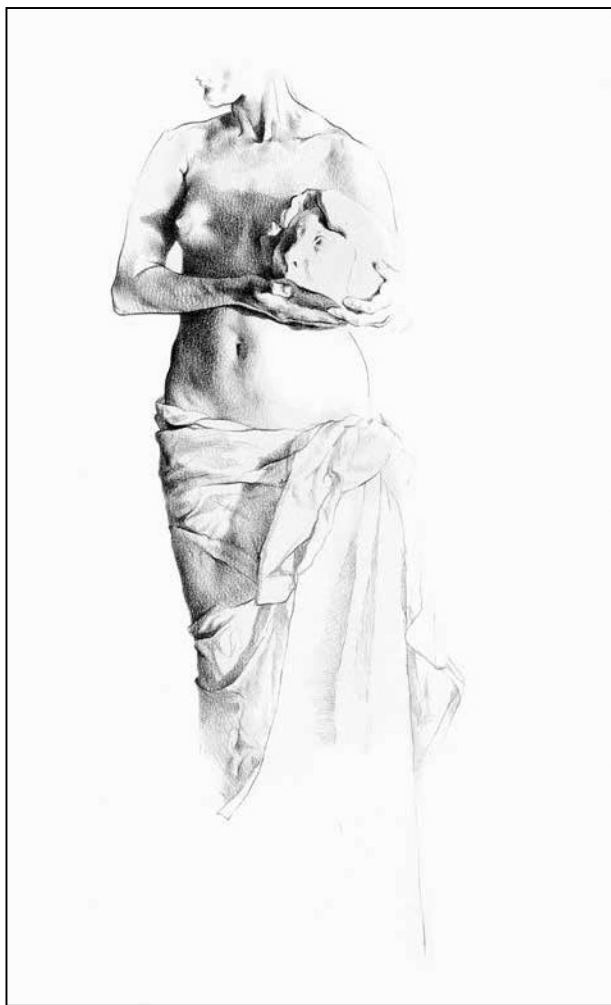
élet erkölcsi alapja nem újul meg. Addig az történik, hogy metszéseket végzünk, nagyon szépen gallyazunk, néha rosszabbul. De a gyökereket, ha nem újítjuk meg, akkor az élet, maga a politika, maga a társadalom nem tud a világ számára jót cselekedni.”

Végül egy olyan idézettel fejezem be ezt az elkésett tudósítást, ezt az írásos visszaemlékezést, amely már csak terjedelmi okok miatt sem lehet teljes, ám amelyet annak idején a TF-estekhez méltó hangulat jellemzett. Papp Lajosnak az egyik összejövetelel elmondott beszéde mutatja meg talán a leginkább azt az immár több mint húsz esztendővel ezelőtti reménykedést, amely az akkori esteken részt vevőket jellemezte, s amely azokban az időkben sokakat lelkesített. Hogy termékeny talajra hullottak-e gondolataik, valamint a TF-estek valamennyi résztvevőjének, előadójának gondolatai, azt nem tudhatjuk eldönteni. Nem volna felesleges, sőt, hasznos volna – nem először írjuk le – a TF-estek még élő előadóit, valamint követőiket újból beszélgetésre invitálni. Megérett erre az idő, legalábbis szerintem.

Ám befejezésképpen jöjjön az ígért Papp Lajos idézet: „Szeretném Önöket arra kérni, hogy ezer év után, ezeregyszáz vagy ezeröttszáz év után foglaljuk vissza országunkat. No nem fegyverrel, nem hangos szóval, de tettekkel. Tisztítsuk meg a szívünket, mert a harag az a legvastagabb lánc, a gyűlölet az a legvastagabb kötél, mert addig, míg haragszom valakire, addig hozzá vagyok láncolva. Föl kell szabadulnunk, a szívünket, mint a fehér hó, tisztábbá tenni, és jelképesen, de egyértelműen vissza kell foglalnunk az országot. Ha meghódítanak egy hegycsúcsot, akkor annak a nemzetnek a fia kitűzi a nemzeti színű lobogót. Nemcsak ünnepnapra; addig, míg az enyészet el nem viszi. Majd gondoskodnak a következők, hogy új zászló kerüljön oda. Ennek az országnak nagyon sok vére hullt, nagyon sok izzadsága és nagyon sok munkája lesz abban, hogy véglegesen visszafoglalja az országot. Kérészem Önökhöz, kezdjük otthon, a saját házukon, ha van házuk, tegyük ki a nemzeti lobogót, jelezzük azoknak, hogy mi itthon vagyunk, megérkeztünk, ez a miénk. Ha a munkahelyünkön van egy íróasztal, tegyük oda a nemzeti zászlót. Nem március 15-én és nem október 23-án,

hanem mindennap, az év minden napján, mert mindennap mienk ez az ország, és ne legyenek türelmetlenek a gyengékkel szemben. Akkor a nemzeti színű zászlóval el lehet újra foglalni ezt az országot. Higgyenek ebben, és tegyenek meg mindent azért, hogy önök is hitelesek legyenek. Türelemmel engedjük meg, hogy a damaszkuszi utat sokan elkezdjék. Nemcsak az ittlévőknek kell dönteniük, mert maguk azért vannak itt, mert már döntöttek, hanem a bizonytalankodóknak északfényt kell mutatni, irányt kell mutatni, merre kell igazodni, és ennél tisztább iránytű, mint a nemzeti zászló, nem lehet. Kérem a jelenlévőket, és kérem az Úristent, hogy ehhez adjon erőt és egészséget, és kérem az Úristent, hogy élhessek egy olyan országban, ahol a magyar magyar lehet, és az ember ismét ember lehet.”

Nos, Tisztelt Olvasó, leginkább a pontosan húsz esztendővel ezelőtt megjelent *TF Esték* című könyv és az általa bemutatott időszak iránti tiszteletünk „diktálta”, hogy ennyi idő után megkíséreljük bemutatni az akkori idők egyes – s főleg civil – gondolkodóinak nézeteit. Azok az esztendők lassan feledésbe merülnek. Mégis úgy vélem, talán nem hiábavaló közreadni az Aracs olvasóinak sem, milyen elképzelések jellemezték az úgynevezett rendszerváltó időket. Mi valósult meg ezekből, s mi nem? Érdemes-e gondolkodni, mi több a TF-estekhez hasonló eszmecseréket szervezni az összmagyarság s a civil társadalom képviselőinek részvételével arról, hogyan tovább? Nem tudom a választ ezekre a kérdésekre. Jó lenne közösen dönteni erről.

Terv

Harminc év üzenete

A neves jogtudóssal Kondor Katalin beszélget

Az Aracs szerkesztőségében született meg az a döntés, hogy az úgynevezett rendszerváltás élenjáró gondolkodóit megkérjük, emlékezzenek vissza az elmúlt 30 esztendőre. Hogyan látják, mit gondolnak a mögöttünk hagyott évek utóhatásairól, békéről, jogállamiságról, szabadságról, szuverenitásról, az Európai Unióról, felzárkózásról, Európáról, a változó világról és benne a mi szerepünkről. Elsőként Zétényi Zsolt vállalta a beszélgetést, megjegyezve, hogy az akkori idők szereplőinek emlékei, gondolatai könyvtárakat tölthetnének meg. S bár jó néhányan megírták már az elmúlt három évtized történetét, azt, hogy ők miképpen élték át a rendszerváltó éveket, ennyi idő múltán sem árt összegezni, hová jutottunk, s milyen árat fizettünk érte. Dr. Zétényi Zsolt jogász, a Százak Tanácsának tagja, a Nemzeti Jogvédő Alapítvány kuratóriumi elnöke, a Nemzeti Jogvédő Szolgálat tagja. Ő az, aki sosem felejt el megírni, elmondani, hogy a mi rendszerváltásunknak volt egy különös „bukéja”. Sokan gondoljuk, hogy nem csak egy volt, de Zétényi számos cikkében és megszólalásában hangsúlyozta is, hogy a magyar rendszerváltás több – úgymond – különlegességgel járt. Hiszen alig ocsúdtunk fel a változások felett érzett ilyen-olyan meglepetésekből, hamarosan a társadalom jelentős részének rá kellett döbbsennie, hogy – négyéves koalíciós kereszténydemokrata jellegű kormányzás után – egy alkalmatlan, kártevő, nemzetellenes kormány került hatalomra.

Ennyit a kezdeti időkről, s jöjjön az interjú a neves jogásszal. Eseménydús évek vannak mögöttünk, ami a rendszerváltás jó harminc esztendejét illeti. Most viszont – pár éve még el sem tudtuk volna képzelni – helyzet van. Mégpedig háborús helyzet. Ön, aki Trianon

következményeivel is foglalkozott, sőt, még a második világháború Japán elleni gyilkos atomtámadásáról is írt, mit gondol a mögöttünk hagyott több mint harminc évről s persze a mai háborús fenekedésről?

– Azért, hogy érthető legyen az én alapattitűdöm, beszélek néhány személyes dologról. '90-ben arra jutottam, hogy ettől a politikai közegtől, beleértve a Magyar Demokrata Fórumot is, túl sokat nem lehet várni. Abban a dilemmában voltam, hogy lemondok az országgyűlési képviselőségről, de arra jutottam, hogy mindenkinek kötelessége élni azokkal a lehetőségekkel, amelyeket neki a sors ad. Mindig a jelenben szándékoztam gondolkodni és cselekedni, ahogyan lehet, de úgy mindenképpen. Mindazonáltal megállapíthatom magamról is, hogy lehetett volna többet is tenni, de nem sokkal. Talán ezért nincsenek olyan markáns ítéleteim a mögöttünk hagyott három évtizedről, mint azoknak, akik mélységes csalódásként élték meg ezeket az éveket. Végül is azt mondhatom, hogy nem voltak nagy várokozásaim. A kommunista korszak gazdasági szereplői hatalomátmentésének szándéka nyilvánvaló volt már az Ellenzéki Kerekasztal idején, azaz már 1989-ben is, ám figyelő szemmel látható volt ez már a Nemzetközi Valutaalappal történt pártállami hatalomátmentő pénzügyi megállapodás működésének idején, a nyolcvanas évek elejétől. Maga Antall József is azt mondta 1989-ben, hogy gazdasági kérdésekkel nem kell foglalkozni az átmenetről szóló kerekasztal-tárgyalásokon, mert a nézetek sokfélesége – valójában az érdekek elmentéses volta – miatt ezekben nem lehetett volna megállapodni. Persze ezt nem csak ő mondta, ugyanis olyan sok vélemény fogalmazódott meg akkoriban, hogy ezekről ma már nem érdemes vitatkozni. Viszont minden szinten ott voltam az

ellenzéki erőket tömörítő Ellenzéki Kerekasztal – ezen belül a Bajcsy-Zsilinszky Társaság – képviselőjében az állampárttal és segéderőivel (Szakszervezetek, Hazafias Népfőnt, Münnich Ferenc Társaság stb.) mint harmadik oldallal folytatott, Nemzeti Kerekasztal néven ismert tárgyalásokon. Így az ellenzék szószólója voltam az erőszakos visszarendeződés elleni garanciákkal foglalkozó albizottság tárgyalásain is... Mert az is megfordult sokak fejében: mi van akkor, ha egyszer csak valaki az asztalra csap, és azt mondja, hogy menjenek innen a fenébe, vagy le vannak tartóztatva. Erről tárgyaltam másokkal, SZDSZ-es politikusokkal is együtt, szemben az állampárt képviselőivel. Magyarán, arról, milyen garancia van arra, hogy ez a rendszerváltozás nem torkollik megtorlásba vagy „elakadásba”, mikor esetleg azt mondják, hogy köszönjük, sajnáljuk, ennyi volt, elég volt. Egyebek közt a Munkásörség felszólítását is követeltük. Végül ez bekövetkezett, nem a tárgyalásokon, de rövidesen. Tehát magyarán: egy békés közjogi átmenetet sikerült elérnünk a többszintű, több bizottságban zajló tárgyalásokon, amit nagy eredménynek tartok. Mert végül is született egy megegyezés 1989. szeptember 18-án arról, hogy rövidesen lesz szabad, demokratikus választás, és az országgyűlés elkezdheti a szuverén építkezést. Ezért nem kellett volna túl nagy jelentőséget tulajdonítani ezeknek az előzetes megegyezéseknek a részleteket illetően, de tudni kell, hogy az Alkotmánybíróságot és az előző rendszerrel való jogfolytonosságot, kimondatlanul, már akkor beépítették a rendszerbe. Jóval előbb, tehát már '89 végén megvolt az Alkotmánybíróság.

Civil szemmel nézve, civil aggyal gondolkodva ez mit jelentett?

– Az Alkotmánybíróság garancia volt arra, hogy radikális rendszerváltozásra nem kerülhet sor, mert végül is egy születésekor sztálini, majd 1989-ben revideált, módosított, jellegtelen liberális alkotmány alapján kezdtek működni, teljesen értéksemleges, és számos olyan taggal, aki jelentős, az állampárt által elfogadott egyetemi tanári és egyéb tudományos pályán dolgozott, nem erősen rendszerkritikus szerepet töltött be, még az elmúlt rendszerben sem. Tehát ez a társaság, amely fölállt, a '89-es alkotmány alapján

garancia volt arra, hogy itt drámai hatalomváltó változás nem lesz. Egy pofon sem fog elcsattan- ni, és alkotmányos erőszakmentes antikommunista forradalom se nagyon lesz, bár az emberi jogok és az államszerkezet értéksemleges szintjén gyökeres változás volt. Ez Sólyom László vezérletével így is zajlott.

Tehát végül is az számított nagy eredménynek, hogy egy liberális közjogi változást sikerült már '89–90-ben elérni, ráadásul a Szent Korona már az új országgyűlés idején fölkerült a címerre, bár ez ellen is hadakoztak?

– Bizony. Én akkor, '90 nyarán azt mondtam, hogy tisztelt uraim, már semmi sem lesz meg ebből a mostani alkotmányból, de a Szent Korona még mindig meglesz. Nyugodjanak meg, nagyon jó, ha belekerül az alkotmányba, a címerrel együtt. Ez így is lett. Hozzáteszem, hogy nekem semmilyen politikai ambícióm nem volt. Egyéni megfigyelésem, hogy az emberek a saját sorsukat összetévesztik a nemzet sorsával. Tehát, ha valakinek nagyon ramatyul megy az egyéni sorsa, akkor arról szónokol, hogy a nemzetet tönkreteszik, és ez micsoda disznóság. Ettől még igaza lehet, ám a túlzó vagdalkozások elvehetik az állítások hitelét. A családom támogatott közszereplésében, de már '94-ben azt szerettem volna, hogy műveljük kertjeinket Balatonakaratyán, meg jókat kiránduljunk a Börzsönyben. Feleségem hamarosan megbetegedett, és meg is halt 2003-ban. Nekem ez az egyéni sors jutott, és az ezzel való küzdelem egy időre elterelte a figyelmemet arról, hogy milyen mozgások vannak a politikában. Bár láttam ezeket, de az említettek miatt engem akkor közvetlenül nem érintettek. Azt kevesen tudják, hogy 1993 decemberében, Antall halála után Lezsák Sándor lehívott Sándor Gyurival együtt Lakitelekre. Rejtélyes volt nekem egy kicsit a helyzet, először arra kért, hogy tartsak előadást a népfőiskolásoknak. De aztán négy szemközt bizalmasan nekem szegezte a kérdést, hogy elvállalnám-e az igazságügyi miniszterséget. S erre most kell válaszolnom, nem holnap. Mondom: *Sándor, ha most kell válaszolnom, nem vállalom.* Ennyi volt a válaszom, ő azt sem kérdezte, miért nem. Ez intelligenciájáról tanúskodik. És most utólag elmondom, hogy a többi között azért, mert úgy láttam, hogy

'93-ban én már nem sokat tudtam volna csinálni. Egy vesztesre álló futballcsapatba beállítani az utolsó tíz percben valaki mást, talán érthető, ám nem biztos, hogy sorsfordító dolog. Tölem sokat várt volna a társadalom jelentős része, a sikerre akkori megítélésem szerint semmilyen esély sem volt. Az általam képviselt büntetőjogi igazságtétel ügyét más politikai szereplők zátonyra futtatták... A vesztes kódolva volt az előbbi másfél évtized történései szerint is, de a kormányerők gyenge pénzügyi-gazdasági hatalma és a médiumok többségének ellenséges beállítottsága miatt is. Meg kellett elégednem annak tudatával, hogy az én kezdeményezéseimre és jogi megítélésem, nagyobbrészt szövegezésem szerint fogadta el, szavazta meg a Magyar Országgyűlés a poszt-szovjet s mi több az egész – az NSZK államát is felölelő – európai térség első, a kommunista bűnök megbüntetését lehetővé tévő igazságtételi törvényét. Ezt azután az említett Alkotmánybíróság megsemmisítette, nem úgy, mint két évvel később a német és cseh alkotmánybíróság, amely helyben hagyta az ugyanezen az elven megoldást hordozó német és cseh törvényt. Az Országgyűlés becsületét azonban az előbbieket szerint sikerült megmentenem...

Úgy gondolom, hogy a családi tragédiától függetlenül is jó volt a szimata. Akkoriban én a Magyar Rádióban, a gazdaságpolitikai rovatban dolgoztam, s mindnyájan tudtuk, hogy egyre-másra adják el a gyárainkat. Soha nem fogom elfelejteni, hogy a MOM-ban, amikor a dolgozókkal beszélgettem, elsírták magukat, hiszen eladták a jól menő gyárat a fejük fölül. Nagyon rossz volt ezt megélni. Ugyanakkor azt is láttuk, hogy a sajtónkra a német sajtó tette rá a kezét. Tehát olyan vegyes érzelmei voltak az embernek akkoriban, hogy csak néztük, most mi folyik itt. Mi az, hogy az Axel Springer megveszi a magyar sajtót, a vidéki sajtót teljes egészében? Ez csak két ilyen aprónak mondható jel volt arra nézve, hogy úgy mentünk bele mi ezekbe a változásokba, hogy azok egy része már ki volt találva. Magyarán, az, hogy mit vesznek el tőlünk, vagy mit vesznek meg tőlünk, és egyáltalán kinek a felügyelete alá kerül például a sajtó majdnem teljes egésze. Úgyhogy ez azért elég érdekes korszak volt.

– Végtelenül fontos ez, amit Katalin mond, hiszen nem tudok róla, hogy a rendszerváltozásnak lett volna egy olyan stratégiai terve, hogy valaki egyetlenegy oldalra leírta volna, hogy márpedig ezeket a célokat feltétlenül el kell ér-nünk, s másokat ne engedjünk megvalósulni. Én képviselőként egy törvénygyárat láttam, ahol ontották a hatalmas tömegű tervezeteket. Hogy valamilyen átfogó stratégiai koncepció lett volna, annak én nem láttam nyomát, részkonceptiók bizonyára voltak. A németeknek van egy mon-dása, amely magyarul úgy hangzik, hogy akkor kell akarni, mikor lehet, nem pedig, amikor én szeretném. Úgy vélem, hogy '89-ben talán még lehetett volna többet akarni. Valóban, a politikai hatalom mellett a tájékoztatási-szellemi hata-lom és az anyagi, gazdasági-pénzügyi hatalom megszerzése két alapkérdés. Azt világosan lát-tam, hogy nem errefelé mennek a dolgok. Ami a büntetőjogi igazságtételt illeti, Antall soha nem mondott rá nemet, de nem az ő vagy minisztere neve szerepelt rajta, pedig bármikor átengedtem volna. Most már alig vitatható, hogy zátonyra fut-tatása közös ténykedés eredménye volt, akár megállapodás nélkül is az Alkotmánybíróság és a kormányfő között. Hallgatólagosan átnyúl-tak az Országgyűlés feje felett. Én ennyit tud-tam tenni. S ezt nem saját sikertelenségemnek tudom be. Ha megnézzük a tényeket, még a német jogállam is csak két év múlva tudta ezt megcsinálni. Az, hogy itt elgáncsolták, nem volt szükségszerű, ám várható volt. És hogy elgán-csolták, ez már a hatalom felső szintjein dőlt el, az Antall–Sólyom-szinten. Göncz ebben csak egy másodhegedűs volt. Az volt a kérdés, hogy mit dönt az Alkotmánybíróság. Többen meg is kérdezték: miért is akarjátok ezt az igazságté-telt? És nem tudtak kormány szinten sokat mon-dani... Tehát a kardinális kérdésekben felső szintű, nagyon komoly elhatározások kellett-ek volna. Nem igaz az, hogy akaratbénító nemzet-közi nyomás akadályozta volna a mértéktartó büntetőjogi és egyéb igazságtételi lépéseket. Ezért is mondom, hogy olyan nagyon sokat ez az „antalli” idő nem hozott.

És el kellene gondolkodni azon is, miért tör-tént meg, hogy a tömeg a kommunistákra sza-vazott ezek után? Nem következett be sem az életminőség javulása – ellenkezőleg, romlott –,

sem más irányú jobbrafordulása a magyar sorsnak. A megtiport tömegek nem kaptak kellő súlyú elégtételt, a bűnösök nem bűnhődtek meg, meg sem nevezték őket, semmilyen elszámoltatás nem történt, az elvett vagyont a jogsértettek nem kapták vissza... Nemzeti zászlókkal és szabadságjogokkal nem lehetett a kádári viszonylagos jólétet szükségképpen elvesztett tömegeket megtartani... A pártállam csődje a konzervatív kormányzás idején vált következményeiben is nyilvánvalóvá. Ezután két átmeneti évtized következett a befejezetlen rendszerváltozás nyilvánvaló jegyeivel. A 2011-es Alaptörvényt nagyon sokra tartom. Szidják, átkozzák persze az ellenzéki oldalon, ezzel támadva a kormányt. Most itt nem ez a lényeges, hanem maga az, hogy létrejött ez az Alaptörvény. Annak az előkészítésében volt nem jelenéktelen szerepem, és egyáltalán abban is, hogy nem alkotmányt készítettek, hanem Alaptörvényt. Mert az eredeti terv az volt, hogy alkotmányt akarnak csinálni.

És az miért lett volna baj?

– Azért, mert két alkotmánya nem lehet az országnak. Ha „alkotmányt” csinálnak, akkor a történeti alkotmány ki van hajítva. Így viszont sikerült az ezeréves törvényalkotást és szokásjogot megtestesítő történeti jogot is bekapcsolni az alkotmányos vérkeringésbe. Ezt sokan nem tudják.

Az Alaptörvénnyel és egyáltalán az alkotmánnyal kapcsolatos vitákból szerintem az úgynevezett „köznép” – ha szabad ezt a kifejezést használni – bizony nagyon-nagyon keveset értett. Tehát, ha minden optimálisan ment volna, akkor Ön ezzel az egész alkotmánnyal, Alaptörvénnyel, tehát az életünk kereteinek a meghatározásával kapcsolatban mit tett volna meg, amit korábban nem sikerült megtenni?

– Szerintem abban az Alaptörvényben minden lehetőség benne volt és benne is van a jó irányú, közjót szolgáló törvényalkotásra, beleértve például a nemzeti vagyon hatékony védelmét is. A kereszténység és a történeti hagyomány szerves együttléte növelte az állam morális-szellemi erejét. Az Alaptörvény hatékony keretet jelentett a szuverenitás erősítésének jegyében a külföldi

gazdasági pénzügyi függés jelentős lazítására, a társadalom minden tagjának elemi szociális biztonságára, a munkanélküliség felszámolására, a romboló ellenséges hangvétellű médiahatalom visszaszorítására, a határainkon túlra szakadt nemzetrészek felkarolására. Nem lehetett sokkal többet tenni abban az adott helyzetben. Már az is jelentős dolog volt, hogy elértük: a Szent Korona és közjogi szerepe bekerült az Alaptörvénybe. A nyugati világban liberális elvekre és jogra épült hatalom van, a Fidesz is liberális párt volt... Azt kell mondanom, hogy több eredményt hozott az Alaptörvény, mint sejtettük, már csak azért is, mert bekapcsolta a történeti jogot is, és ez nagyszerű. Tehát akár egy olyan újabb rendszerváltozásra is lehetett gondolni, amelynek során szellemileg és anyagilag a magyar nemzet érdekei többé-kevésbé érvényesülnek. A közjogi gondolat- és szemléletváltás megadta az esélyt egy nemzeti demokráciának, amelynek jogrendje képes a történeti alkotmányt és annak vívmányait alkalmazni. Jó hír, hogy az új Alaptörvény mind a náci, mind a szovjet megszállás alkotmányos rendszerét törvénytelennek nyilvánította, továbbá nem ismeri el a történeti alkotmány folytonosságának megszakadását. A törvényhozó szándéka az volt, hogy az új demokratikus rend a történeti alkotmány értékeire épüljön, továbbá a tisztességre, az igazságosságra és más értékekre, főképpen a közjóra. Az Alapvetés R) cikke szerint „(1) Az Alaptörvény Magyarország jogrendszerének alapja. (2) Az Alaptörvény és a jogszabályok mindenkire kötelezőek. (3) Az Alaptörvény rendelkezéseit azok céljával, a benne foglalt Nemzeti hitvallással és történeti alkotmányunk vívmányaival összhangban kell értelmezni. (4) Magyarország alkotmányos önazonosságának és keresztény kultúrájának védelme az állam minden szervének kötelessége.” A 2011. évi Alaptörvény történelmi hozadéka az, hogy a történeti alkotmány Magyarország állami függetlenségének mint a történeti alkotmány vívmányának jelen idejű szilárd biztosítója – az EU jogával szemben is, az Alkotmánybíróság értelmezésére is tekintettel. Mennyi mindebből a valóság? A hiányosságok, gyenge pontok, alkalmazási következetlenségek sorolása nem változtatna a stratégiai irányok helyességén. Mindazonáltal egy világháborús veszély közepette, éles politikai

hangzavarban csak annyit mondhatunk, hogy a pohár több mint félig tele van, az Alaptörvénnyel Magyarország jelentősen gyarapodott, közel került saját magához, ezeréves entitásához...

Jól láttuk mi, civilek, hogy akkoriban bizonyos ellenérdekelt felek mindentől féltek, ami esetleg kapcsolatos a vallással?

– A vallással az a legnagyobb baj, hogy a hitteles vallásgyakorlók, továbbá a keresztény erkölcs ismerői és követői jelentős kisebbségben vannak. Az ellenzéknek és ellenzőknek bajuk van a hittel, a vallással, azzal, hogy „szent és korona”, szóval mindennel, tisztelet a kivételnek. Olyan alpári megnyilvánulásokat is lehetett annak idején olvasni, hallani, amelyekből csak arra következtethet az ember, hogy dacból semmi olyat nem engednek, ami a keresztény történelmi értékrendet, a vallás tiszteletét, a történelmi folyamatosságot szolgálja, a kor követelményei által igényelt módosulásokkal. Dacból semmi olyat, ami az Isten-haza-család eszmekörébe – s nem szólamtárába – tartozik. Mint az ördög a tömjénfüsttől, úgy félnek mindentől a jobb híján szociáliberálisnak tartott szellemi és politikai erők.

Mára, hála istennek, a Szent Korona bekerült az Országházba, s talán lecsendesedtek a méltatlan viták is körülötte. A hungarofóbiában szenvedők támadják általában, lelkük rajta. Hiszen mindent támadnak, ami valahogy elszakad az anyagi kötöttségtől, mert az kiszámíthatatlan bizonyos körök számára.

– Kocsis Pista író, drámaíró barátom mondja, hogy a Szent Korona Isten gondolata a magyarságról. Én meg azt mondom – jó barátok vagyunk –, hogy az isteni gondviselés által kiválasztott Szent Korona a magyar nemzet gondolata a helyes és jó hatalomról. Ezek a gondolatok olyanok a magyarságiszonyban szenvedőknek, mint bikának a vörös posztó.

Én meg úgy látom, mindig kell valami, ami-be bele lehet kötni a kötzködőknek, de ezt már megszokhattuk. Ám „ugorgyunk”, miként Pósalaki úr mondta volt sokszor a Légy jó mindhalál című regényben. Több előadásában és írásában mondta és írta Ön, hogy

a történelmi alkotmányt nem lehet megváltoztatni. Ez elég furcsa gondolatnak számít manapság, amikor egy perc alatt meg lehet változtatni mindent. Rendeleteket eltörölni, országokat lerohanni, megsemmisíteni, lehozni a csillagot az égről, fittyet hányni törvényekre, megállapodásokra és így tovább. Miért is ne lehetne a történelmi alkotmányt megváltoztatni?

– A történelmi alkotmány az ország történetének gerince, a múltban született törvények és jogi tények együttese. A megtörtént dolgok nem tehetők meg nem történekké, a múltat lehetett másképpen értelmezni, ám a múlt tényeit már szerencsére nem lehet megváltoztatni. Az állami és nemzeti szabadság és függetlenség történelmi közjogi tényeit nem lehet meg nem történekké tenni. Mert van egy olyan szakasza az Alaptörvénynek, amit úgy nevezünk, hogy kötelező jogértelmezés. Idéztük már: „Az Alaptörvény rendelkezéseit azok céljával, a benne foglalt Nemzeti hitvallással és történelmi alkotmányunk vívmányaival összhangban kell értelmezni.” A történelmi alkotmányt el lehet utasítani, de nem lehet megváltoztatni.

Egy országot meg le lehet rombolni, meg lehet semmisíteni, le lehet bombázni?

– Nyilvánvaló, hogy majdnem mindent meg lehet csinálni. Az Alaptörvény védői, mai alkotmánybírák azt is leírták, hogy az alkotmányos önazonosságot az országgal együtt lehet csak megszüntetni. Tehát meg lehet szüntetni, ha valaki úgy gondolja, de akkor országotól lehet megsemmisíteni.

Ez érdekes lenne, de persze olyat is láttunk már, hogy megszüntettek egy-egy országot a világ urai, vagy éppen úgy megváltoztatták, hogy senki sem ismert rá.

– Azt azért sokan látják, hogy az elmúlt 30 esztendőben nagyon kalandos fordulatok is voltak. Ha például figyelembe vesszük az alapvető energiaszektorok elkótyavetyélését külföldi kézbe, majd a jelenlegi kormányok általi visszaszerzését, most meg reménykedhetünk, hogy sikerülhet a ferihegyi nemzetközi repülőtér visszaszerzése, és így tovább, akkor van minek örülnünk. Én nem vagyok gazdasági szakember, de szá-

mos olyan tényt sorolhatunk fel, ami – hogyha készítünk egy mérleget – értékelendő folyamatot jelent nemzeti szempontból. A határon túli elszakított nemzetrészekről való gondoskodás is odáig megy, ami jelen körülmények között egyáltalán lehetséges. S hadd tegyem hozzá, hogy maga a Fidesz-sztori is szép sztori. Most nem a jelenről beszélek. Mert az, hogy egy liberális társaság, amelynek tagjai kivonulnak a trianoni évfordulón, s később ők csinálják meg a nemzeti fordulatot, becsülendő, több mint érdekes, a nemzeti sors tekintetében jeles történet. Ugyanaz a csapat, s mégsem ugyanaz!

Ez kétségtelen. Azért mondtam az imént, hogy „ugorgyunk”, mert még két évvel ezelőtt sem gondoltuk vagy tudtuk elgondolni azt, hogy egyszer beszélgetni fogunk, mégpedig arról, pontosabban arról is, hogy az átalakulás éveit után rögtön jön egy háborús, fenyegetésekkel teli időszak. Most viszont két év óta egyfolytában „helyzet van”, magyarul: háborús helyzet. Ezzel csak azért hozakodtam elő, mert érdekel, hogy Ön, aki Trianon következményeivel is foglalkozott, és hajdan, ha jól emlékszem, még a Japán elleni atomtámadással is, vajon mit gondol erről a háborús fenyegetettségről?

– Napok óta Hamvas Bélától olvasok. Neki van egy *Világválság* című írása, ami még a harmincas években keletkezett. Megdöbbentő benne, hogy már a húszas-harmincas években szinte minden aggodalom megvolt, ami napjainkra is jellemző. Oswald Spengler *A Nyugat alkonya* című műve, ami nagy hatással volt a magyar szellemi életre is, a Nyugat hanyatlásáról szól, amiről már a harmincas években mint életérzésről is beszéltek, miszerint a Nyugatnak vége, és ez bizony már száz éve volt.

Csakhogy a történelemben a végek is sokáig szoktak tartani.

– Nyilvánvaló. Hamvas Béla nem egy vátesz, és azért ő elmondja, hogy a Vízöntő-korban vagyunk, s elgondolkodtat bennünket, hogy akik a kozmikus világszemlélet alapján állnak, azok világhónapban is gondolkodnak. A kereszténység kétezer éve keletkezett, s most új helyzettel kell szembenéznie, ereje Nyugaton megroppant, de

csak ott. Az új korszak a francia forradalommal kezdődött. Ez a technikai forradalmat is jelenti, Vízöntő minden, ami természettudomány, ami felfedezés, ami Isten nélküli emberi jog, ami szakítás a múlttal... Ugyanakkor, ha azt tekintjük, hogy az emberiség erkölcsi állapota mennyire javult, akkor azt kell mondanom, hogy szinte semennyire.

Inkább azt lehet mondani, hogy mennyire romlott.

– Ha egy ilyen romlott erkölcsű emberiség a pusztító eszközök ezerszeresével rendelkezik, akkor csak egyre következtethetünk, hogy ha van fegyver, akkor annak előbb vagy utóbb el kell sülnie... Ha valakit erről kérdeznek, mint Ön most engem, akkor az ember csak azt mondhatja, hogy ő nem jós. Én is csak ezt válaszolhatom, végül is e beszélgetésben az emberekhez szölok, s tudom, hogy nagy felelősség tragikus dolgokat mondani. Azt viszont látom, mily felelőtlen nyilatkozatok születnek sok-sok felelős ember szájából. Azt kell megállapítanunk, hogy, nincsenek államférfiak, sokan vannak a törpék az óriási felelősséghez és feladathoz képest... Nincsenek igazi vezetők, tisztelet a kivételnek...

Sem szakrális, sem pedig műveltségi értelemben.

– Végképpen nem. Egy francia forradalom mércéjével mérve sincsenek olyan vezetők, akik felelősek és okosak, tisztelet a kevés kivételnek. Hamvast olvasva meg tudjuk azt is, hogy az Isten nélküli emberek életveszélyesek. Maga az is árulkodó, hogy a kereszténységet kihagyták az Európai Unió alapokmányaiból. Teljesen egyértelmű, hogy ez egy istentelen világ, s ettől a kifejezéstől a nép jelentős része nem kap sokkot. Mert azt mondja: – Na és? Ez van. Hamvas azt fejt ki, hogy a krízis vallási krízis. Ez alatt nem azt érti, hogy a vallástalanság azonnal krízist idéz elő, hanem azt, hogy a vallásnak van egy tágabb értelme, ami az emberi világnak – tehát nem az egyházi dogmákról van szó – az egészét átfogja.

És talán ad neki egy rendet.

– Igen, egy szentségi szemléletet a világnak, ami abból indul ki, hogy ez így rendeltetett egy magasabb erő által. Nem arról van szó, hogy

gazdasági válság van. Nem arról van szó, hogy ukrán–orosz válság van. Mi persze így is mondjuk, mert nem akarunk ebbe belelépni. De valójában világválság van. Világválság van, és azért, mert az alapok tekintetében rendült meg a világ. Hamvas azt mondta csaknem száz éve, hogy katarzisa van szükség. S következett tízmilliók háború általi halála... Az emberiség mostani állapotában a hamvasi filozófiánál tovább kell mennünk. A gondviselő Isten nem engedheti meg, hogy politikai vezetők gonoszága vagy ostobasága miatt az emberiség vagy annak jelentős része elpusztuljon. A mostani nyugati világrend Hiroshima és Nagaszaki jajgató ártatlan százezrei elpusztításának és más tömeggyilkosságoknak bűnében fogant. Megalapozottan lehet és kell remélnünk, hogy az igazságos Isten ezért a bűnért nem fog ártatlan embereket és nemzeteket büntetni.

A művészek is azt mondják, hogy ha meg akar újulni a művészet, akkor katarzisa van szüksége. Mi, civilek meg azt mondjuk, hogy művészeti produkciókat látva nagyon jólesik, ha valami katartikus élmény is ér bennünket. Úgyhogy ebben én mélyen hiszek. Viszont míg el nem felejttem, engedélyt kérek arra, hogy leírjam ebbe a cikkbe azt, amiről egyszer a Százak Tanácsában beszéltem, az úgynevezett újjáépítésről. Az egyéni és a közösségi sorsunk jóra fordulásáról, amit Ön szeretetparancsnak nevezett. Három szeretetparancsot említett:

1. Kapcsolat a teremtő, gondviselő Istenrel a legmagasabb rendű szeretetparancs jegyében.

2. A jelenben létező közösségekkel, családunkkal, nemzetünkkel s más nemzetekkel szembeni okosság és szeretet.

3. Kapcsolódás őseink szellemi hagyatékához, természeti és épített értékeinkhez, környezetünkhöz, történeti, közjogi, szellemi, erkölcsi örökségünkhöz.

Nagyon szép szellemi hagyaték ez, adja Isten, hogy sokan megértsék. Egy beszélgetésünk alkalmával azt is mondta, hogy a társadalom kettészakadt. Hogy ha kettészakadt, minek mentén szakad ketté vagy akárhány részre?

– Nehéz kérdés, mert valójában nem is két egyenlő részre szakadt, inkább többre. Van a társadalomnak egy része, olyan emberek, akiket egyáltalán nem érdekelnek a közügyek meg a Jóisten sem, hanem az érdekli, hogy ehessen, ihasson. Tehát, ahogy a költő mondja, ehessen, ihasson, ölelhessen, alhasson. Az, hogy a mindenséggel mérje magát, már nehezebb dolog. Ez szerintem legalább a társadalomnak az egyharmada. A megmaradó kétharmadban van egy rész, amely viszonylagos műveltséggel és olyan kötődésekkel rendelkezik, amikről itt beszélek. Tehát van bizonyos istenkapcsolata, többé-kevésbé. Ez sokféle lehet, szorosabb vagy tágabb. Szereti a családját meg a nemzetét, hazáját, és van bizonyos tudata a múlt értékeiről. Egy érettségizett embernél ez az esély már megvan, de elég a természetes ítélőképesség, ami a legegyszerűbb embernek is sajátja lehet... Ha ez így van, szerintem ez egy konzervatív, keresztény magatartást alapoz meg. Hogy ebből hányan szavaznak ide-oda-amoda? Azt nehéz megmondani. Olyan politikai rendszer alakult ki, kétpólusú politikai rendszer, hogy aki Istenben, hazában, nemzetben gondolkodik, akitől ez nem idegen, akinek ez valamilyen rezgést indít meg a lelkében, az a nemzeti értékek vonzásában konzervatív jellegű pártra vagy pártokra szavaz. Aztán van a harmadik réteg, amelyről nem sokat tudunk. A korábban emlegetett hungarofób és ellenséges erők szerintem nem érik el a magyar népesség egyharmadát sem. Az egy rossz és mindenkire kártékony szónoklat, hogy Orbánék kettészakították az országot a NER rendszerével, mert aki nem teszi ki a kokárdát, meg aki így meg úgy, azt kinasztják a nemzetből. S hamis az a szöveg, hogy azért kell letaszítani Orbánt, mert ő meg titeket akar kinasztani a nemzetből. Ez téves, olcsó okoskodás vagy rosszindulatú vádaskodás...

Soha nem értettem azt, hogy a sokat támadott NER-ben – ami a *Nemzeti Együttműködési Rendszernek* a rövidítése –, ebben a 2010-ben megszületett nyilatkozatban ugyan mi a kivetnivaló? Ám az igazság mégiscsak az, hogy az elégedetlenek úgyis mindig kitárlálnak valamit, hogy ne lehessen egyetértés semmiben. Ezt már megszoktuk az elmúlt

harminc év alatt. Nem tudom, mennyi idő kell hozzá, hogy ezek a fenekedések, egymásnak feszülések ne dűlják fel a hétköznapjainkat – meg persze az ünnepeinket sem. A múltó idő majd választ ad rá.

Szabadságról, harminc mögöttünk hagyott évről próbáltunk összegezést adni. Nem hagyhatom ki azt a kérdést, ami sokakat foglalkoztat, hogy mit gondol arról az Európai Unióról, amelybe beléptünk, s amelyben én egy percig nem érzem azt, hogy szabad volnék. Nem olyan szempontból, hogy nem mondhatok azt, amit akarok, hanem olyan mértékben jönnek az igaztalan támadások ellenünk, hogy az normálisnak nem nevezhető, sőt, betegít. Tehát ilyenkor az ember csak arra tud gondolni, hogy valamilyen céljuk van az örökös támadásokkal. Bennünket arra választottak ki, hogy örökké támadjanak. Az ember folyton bokszsáknak érzi magát. Ez lehet irigység, ez lehet területszerzési szándék, még ha nagyon-nagyon mélyen is van benne valakiben. Ám hogy nem normális a helyzetünk, amikor állítólag harminc éve már szabadok vagyunk, az cáfolhatatlan. Mifajta szabadság az, hogy minden áldott nap arról kell hallanom, hogy most ezt nem kapjuk meg, mert ezt nem teljesítettük, meg mert másképp gondolkodunk, mint ők. Az egyik ezt hazudja rólunk, amaz meg mást. S akárki akármit gondol, szerintem ez az örökös támadásözön azért is nagyon-nagyon szomorú, mert megbetegít, tehát szomorúvá, idegessé tesz bennünket. Bizony beteg is ez a társadalom, hogyha az egészségügy oldaláról nézzük... De vissza erre a lényegében utolsó kérdésre! Ha megkérdezné a jogásztársait vagy a jogászbarátait meg saját magát is arról, hogy vajon tényleg szabadok vagyunk-e ebben a támadásözönben, akkor Ön szerint ezek az emberek, akik a joghoz értenek, és nem ilyen kontárok, mint amilyen én vagyok, azok azt válaszolnák, hogy tényleg szabadok vagyunk?

– Politikailag szabadok vagyunk. Más az ország szabadsága és más az embereké, bár a kettő összefügg. Ennek megítélése szerintem világnézettől függ, sajnos azt nem tudom, hogy a különböző szemléletű emberek mit válaszolnák.

Valószínű, hogy a szabadok vagyunk kifejezéstől idegenkednének az emberek, mert ezt támadhatónak tartják. A nem jelentős magyarországi ellenzék, az ellenséges médiumok hatására, a rendszer által korlátozottan állíthatja magát, persze, ezt maga sem gondolja komolyan. A lakosság nagyobb része az állandó EU-s közegből jövő bírálatot, ostromozást, pénzvisszatartást látja a szabadság korlátjaként. De azért, ha csak jogászként nézzük, akkor vélhetően olyan kommentárt fűznének hozzá, hogy Magyarországnak és népének ostromozása s ezáltal viszonylagos cselekvési szabadságának kétségbevonása az alapító szerződések megsértése, s mi több rejtélyes, mert teljes mértékben meg nem fejthető magyarságiszony, hungarofóbia ez európai szinten is. Érdekes volna erről értekezni. A magyar szabadságszeretet elviselhetetlen a globalista, föderalista és kozmopolita erők számára, mert nem ismerik az igazi szolidaritást és közösségszolgálatot. Azért gondoljon bele, hogy ez a magyar függetlenségi attitűd Nyugat-Európában nem ismert. Angliában mikor volt gond, hogy független legyen Anglia? Vagy Franciaországban? Németországban meg ráadásul a náci szitokszó, a nemzetinek a változata. Kelet-Közép-Európa és bizonyos tekintetben a hozzá kapcsolódó keleti térség egészen más értékrend, világnézet, történelem, az állandó nemzeti létküzdelmek terrénuma. A magyar mellett különösen a lengyelekre gondolunk, de ott van a Baltikum és a Balkán is... Ezek a területeken a szabadságharcok évszázados hagyományára tekinthetnek vissza.

Ez így van, de az ember azt érzi, hogy most is azt folytatják.

– Ezek a nyugati országok ezt nem is értik. Egyrészt nem értik a kommunizmust sem, mert nem voltak benne, másrészt nemzeti függetlenségi hagyományuk sincsen. Az, hogy nemzeti függetlenség és antikommunizmus, nekik idegen, nem is kísérik megérteni, hanem ellenkezőleg, kifacsarják, félremagyarázzák. Ha nem egy sterilizált Európát akar valaki, az ellenszenves. Nos, hogyha ráadásul még a népre is hivatkozik, meg a történelemre s az Istenre is, valamint függetlenségi szövegei vannak, akkor ez bizony szúrja a szemét jó néhány embernek és hatalmi

tényezőnek, érdekcsoportnak. S valószínű, hogy ezek az emberek a francia vagy német nemzeti színiükkel szemben is ellenszenvvel viseltetnek.

Csak őket nem bántják, minket meg mindig bántanak. Lehet, hogy azért, mert mi kicsik vagyunk, ők meg nagyok. Erre inkább csak azért tértem ki, mert ezt szerintem minden ember érzékeli, aki egy kicsit is benne van a politikában, vagy érdekli a politika, meg olvas újságot, hiszen mindennap érnek bennünket bántások.

– Megoldhatatlan paradoxon ez, mert mi nem léphetünk ki az Európai Unióból.

Miért?

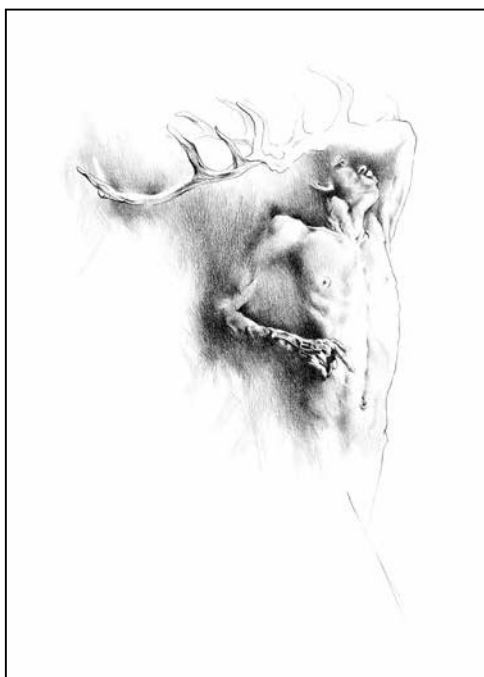
– Jogilag igen, de én ezt azért gondolom, mert a történeti Magyarország Trianonban megszabott, fojtogatóan lezárt határait nem sikerült fellazítani, mármint Trianon után, ám sikerült jelentősen átjárhatóvá tenni az EU-szerződésekkel. Ez óriási lehetőség és mozgásszabadság a kilenc részre szakított magyarságnak. Magyarország kilépése a schengeni határ körbezárulását, az elszakított nemzetrészek újbóli szétszakítását jelentené. Ezt egy ilyen geopolitikai helyzetű ország nem teheti meg. A jelen határhelyzet, a

szabad közlekedés a Kárpát-medencében is, a trianoni szorításnak nagyon részleges, töredékes, mégis jól észrevehető oldását jelenti. Ebben az értelemben az EU rabjai vagyunk, s ezt kell szabadsággá alakítani...

Aha.

– Ez egy paradoxon, aminek az egyik kimenetele, hogy megszűnik az Európai Unió, de ilyen háborús helyzetben ez teljesen valószínűtlen. A másik, hogy átalakul föderálissá, amit én nem hiszek, mert ez nagyon jelentős átalakulás lenne. Az az igazság, hogy legalább azt érezhetjük, hogy hála istennek van béke Európában, ami ugyan látszatbéke, de mégis béke. Tehát az igaz, hogy békeidőben élünk állandó háborúságban. Reménykedjünk, hogy egyszer, talán nem sokára majd békeidőben élünk békében. Ebben az időben születünk, és bátran meg kell járni utunkat. Hamvas Bélát idézem: „Nincs más lehetőség, mint helyünkön kitartani, remény nélkül, a megmenekülés hite nélkül.” Hozzáteszem: bízva a Történelem Urában!

Én pedig az Ön Göröngyös úton... című könyvéből idézem Nietzsche mondását: „Mind den ki nem mondott igazság méreggé válik!”

Mítosz

Jerzy Binkowski

Credo

Faként állni a tűzben
és víznek lenni, amikor az hallássá lesz,
mint a kagyló hite, hogy a párbeszéd benne létrejött
a Teremtő és teremtménye között.

Anna Kamińska

Jó reggelt Néked, Uram

Jó reggelt Néked, Uram
ki áldottál lehetőséggel
mikor oly sötét volt
és Te lemostál mindent
fényesővel.

Jó reggelt Néked, Uram
ki új dalt adott a madárnak
méhek friss mézet kaphattak általad
a levél kitérte önmagát
s rajta kegyelem cseppje izzott.

Nem kell az önismeret
hanem gyorsan nyisd ki a szemed és füled
ég a bozontos bokor
s felhő támad ekkor.

Dariusz Tomasz Lebioda

XXV. zsoltár

Uram, bocsásd meg vétkeimet
íme por és hamu vagyok

halványuló szürkületi lehelet
s üresség a semmi közepén

otthonom a mindenség hidege
és az Orion csillagkép magasodik
szakadékok felett

Uram, Te mindent tudsz rólam
mert Benned keletkeztem
s Benned szűnök majd meg

Megérintesz a Vénusz szikrájával
és platánfa illatával

a hínárnak színe vagy
és az óceánnak jódjá

átjár sz engem, mint a vér
oxigénnel szívem és májam

és színezed ajkamat
élénk kárminnal

Uram, bocsásd meg vétkeimet
íme por és hamu vagyok

Karol Wojtyła

Egy fegyvergyári munkás

Nem irányítom a világ sorsát, nem indítok háborút.
Hogy Veled megyek-e, vagy ellened – nem tudom.
Nem vétkezem.

Engem épp ez zavar, hogy nem én irányítok és nem én vétkezem,
hogy kis csavarokat gurítok, és romboló darabokat öntök,
és nem látom át az egészet, nem látom át az ember sorsát.

Másik egészet és másik sorsot alkotnék (ám hogyan töredékek nélkül?),
melyben én magam és minden emberi lény
szép és szent dolog lenne, amit senki sem ronthatna el tettekkel,
sem képmutató beszéddel.

A világ, amit teremtenék, nem volna túl jó –
de én nem teremtek rossz világot!
Vajon ez elég?

(Semsei Ferenc fordításai)

A szerzőkről

Jerzy Binkowski (*Credo*) 1949-ben született Gdyniában. Költő és színházi rendező. Tíz verseskötete jelent meg, legutóbbi *Ave* címmel 2022-ben. A Lengyel Írószövetség varsói tagozatának tagja.

Anna Kamińska (*Dzień dobry, Panie Boże*) (1920, Krasnystaw – 1986, Varsó) Költő, prózaíró, műfordító, irodalomkritikus. Közel száz kötet szerzője.

Dariusz Tomas Lebioda (*Psalm XXV*) 1958-ban született Bydgoszczban. Költő, irodalomkritikus, műfordító. A lengyel irodalom tanára a bydgoszczi egyetemen. A Lengyel Írószövetség bydgoszcz-toruńi tagozatának elnöke. Több kötet szerzője, *A Central park kövei* c. versgyűjteménye magyarul 2022-ben jelent meg.

Karol Wojtyła (*Robotnik z fabryki broni*) (1920, Wadowice – 2005, Róma) Katolikus pap, biboros, a későbbi (1978. október 16-án megválasztott) II. János Pál római pápa. Filozofikus költő és prózaíró. 2014-ben szentté avatták.

Naplójegyzetek XXV.

Gyermekek a templomban

Gyakran előfordul, hogy a hívek mise után őszintén felháborodva panaszozzák, hogy egy gyermek sírásával, szaladgálásával, úgymond, megzavarta a szentmisét. „Hogy lehetnek ilyen tapintatlanok a szülők? Ha nem tud még tisztességesen viselkedni az a gyerek, akkor nem kell elhozni. Csak megzavarja mások áhítatát.”

Sokszor felmerülő kérdés, hogy helyük van-e a szentmiseáldozatba tudatosan még bekapcsolódni nem képes kicsiknek a templomban. Vagy jobb, ha csak akkor hozzák el őket a szüleik, amikor már tudják, hogy hol vannak, és hogyan illik viselkedniük?

Nem kísérlem meg elméleti szinten megválaszolni ezt a kérdést, sem meghatározni azt az életkort, amikor egy kisgyermeknek már biztosan helye van a szentmiséken. Megtette ezt két évezreddel ezelőtt a legilletékesebb. Márk és Lukács evangéliumában is olvashatjuk: „¹³ Ekkor kisgyermeket vittek hozzá (Jézushoz), hogy megérintse őket, a tanítványok azonban rájuk szóltak.¹⁴ Amikor ezt Jézus észrevette, megharagudott, és így szólt hozzájuk: »Engedjétek hozzám jönni a kisgyermeket, és ne tiltsátok el tőlem őket, mert ilyeneké az Isten országa. [...]«¹⁶ [...] átölelte és kezét rájuk téve megáldotta őket. (Márk 10,13-16)» Jézus tehát haragudott, amiért tanítványai el akarták távolítani a közeléből a gyermekeket. Példaként állította eléjük a kicsiket. Persze, nem a csöndet megtörni igyekvő csínytevőket. Ha egy gyermek a templomban szántsándékkal komiszkodik, és viselkedésével kellemetlen helyzetbe akarja hozni a hozzátartozóit, legtöbbször valamely sérelméért akar bosszút állni. Esetleg pont azt igyekszik megtorolni, hogy akarata ellenére elhozták a szentmisére.

Ezek szerint csak akkor vigyünk el gyermekeinket, unokáinkat a templomba, ha maguk is jönni akarnak? Annyi biztos, hogy erőszakkal sehova se vigyünk őket. Jobb, ha feldúlt lélekkel, harag-

gal a szívünkben sehová sem megyünk. Ha nem tudtuk gyerekeinket felkészíteni a szentmisére, ha veszekedés támadt köztünk, beszéljük meg azt minél előbb egymással, jussunk el minél előbb a kölcsönös megbocsátásig. Bárhová indulunk, megbékélve és örömmel induljunk, akár gyerekekkel megyünk, akár egyedül.

Hogy ez nem lehetetlen, arra sok jó példát láthatunk ma is templomainkban. Elég, ha azokra a földből alig kilátszó, fehér ministránsruhába öltözött óvodásokra és kisiskolásokra gondolok, akik kettős sorokban, áhítattal vonultak be a nagypénteki, nagyszombati szentmisére, és az oltár körül végigasszisztáltak a kétórás szertartást. Követték a liturgiát, amikor kellett, letérdeltek, felálltak, gyertyatartóval sorakoztak, bekísérték a szent keresztet, a harangok visszatértek pedig komoly arccal, lelkesen rázták csengőjüket. Pontosan tudták a helyüket és a feladatukat, jól fel voltak készítve az ünnepi szertartásra, nem megzavarták, hanem mindannyiunk számára megszépítették azt.

De gondolhatunk azokra a családokra is, amelyek rendszeresen három-négy gyermekükkel együtt jönnek a templomba. A legkisebb olykor végigszalad a padsor mellett, altatókendőcskéjét szorongatva vigyorog, majd visszafut a szüleikhez, hogy valamelyikük ölében elnyomja az álom. A nagyobb óvoda már nem futkos, legfeljebb a pad alá lebukva egy sorral előbbre mászik a nagytestvéreihez. A szülők pedig egyikükkel sem veszekednek, nem rángatják őket a helyükre. Tudják, hogy nem akarják megzavarni a szentmisét, csak egy kicsit levezetik a fölösleges energiáikat. És mindezt csendben teszik, ahogy a szülők is csendben, mosolyogva, egy-egy simogatással irányítják őket.

Ferenc pápa mondta egy alkalommal, hogy akit a templomban felhangzó gyermek sírás zavar, az a legjobban teszi, ha kimegy a szent liturgiáról. Előregedő társadalmunkban nem is kívánhatunk magunknak üdvösebbet, mint hogy minél több gyermekhang hallatsszék a szentmiséken is.

A kereszthalál és a feltámadás távlata

– Ennek nem lett volna szabad megtörténnie – érezzük, meg is fogalmazzuk magunkban, valahányszor Jézus Krisztus kínszenvedése és kereszthalála eszünkbe jut. Ez az esemény máig képes fájdalmat és szégyent ébreszteni mindenkiben, aki számára az igazságérzet és az együttérzés nem ismeretlen fogalom. Aki felelősséget érez saját fajtája, az ember iránt. Az a megrendülés, lelki teher, amelyet a jézusi tragédia miatt hordozunk, növeli a saját sorsunk, a gyermekeink, unokáink sorsa iránti aggodalmunkat. Mert tudjuk, hogy Jézus sorsa nem egyedi, elszigetelt sors, tudjuk, hogy a történelem folyamán hány-szor, de hány-szor történtek és történnek hasonló gyalázatos bűnök. Mi ellen? Legtöbbször, mint Jézus esetében: az igazság ellen. Aki úgy hiszi, hogy van kellő hatalma, ereje, anyagi eszköze ahhoz, hogy az igazságot eltakarítsa az útjából, és vele szembeállítsa és érvényre juttassa a saját érdekeit, az nem átallja megrágalmazni és hamis vádak alapján megsemmisíteni az igazság odalán álló embertársait. Aki erőszakot akar tenni az igazságon, az hajlandó erőszakot tenni azokon az embereken is, akik az igazság oldalán állnak. Hány, de hány ilyen történetről hallottunk már az életünk folyamán. Van, akit a hitéért, van, akit a származásáért, mást az uralgó ideológiával, politikai hatalommal szembeni meggyőződéséért üldöztek és üldöznek, akartak és akarnak megtörni, sorstársai megtagadására kényszeríteni. Jézus Krisztus halála és feltámadása óta is, de már az előtte lefolyt évezredekben is hány-szor, de hány-szor!

Jézus tragédiáját felemeli és új fénybe helyezi feltámadása, megvilágosítja számunkra keresztáldozatának lényegét. Ezáltal érthetjük meg, hogy miért engedte az Örök Atya szent fia sorsának tragikus beteljesedését, miért szolgáltatva ki őt az emberi féltékenységnek, gonoszságnak, árulásnak. Jézus önként vállalt kínszenvedése és kereszthalála megdicsőíti az igazságukért ártatlanul elpusztított milliók áldozatát, megdicsőíti mindazoknak az életét és halálát, akik saját érdekeiket nem helyezték családjuk, népük, emberi közösségük, istenhitük érdekei elé, akik azonosulni tudtak a bajban lévőekkel, a megalázottakkal és megszorítottakkal. Jézust Isten szeretete-

tének, irgalmának és igazságosságának hirdetése miatt pusztították el. De az igazság nem szállt sírba vele, mert az nemcsak az ő lelkébe, de mindannyiunk lelkébe be van oltva, mert hitünk szerint lelkünket fogantatásunk pillanatában maga az Igazságos Isten teremtette.

Jézus kereszthalála tehát, távlatában tekintve, megváltásunk záloga: egyrészt igazolja és megdicsőíti mindazokat, akik a történelem kezdetétől napjainkig ártatlanul szenvedtek el embertársaiktól üldöztetést és kínszenvedést, Istenhez emeli minden korszak hőseinek és mártírjainak a sorsát, és isteni útként jelöli meg életáldozatukat. Másrészt feltámadásával távlatot nyit nemcsak a meggyilkoltaknak, de mindannyiunknak is. Feltámadása bizonyítja, hogy az emberi lét nem ér véget a földi megpróbáltatásokkal, hanem nyitva áll az örök élet felé, ahogy az isteni lét is az örök életben gyökerezik. Az isteni igazságosság érvényesülésének ez a biztosítéka. Ezért az érte vállalt kínszenvedés és halál nem egyszerű balsors, nem is okatlan áldozat, hanem az örök élet kapujának megnyitása mindannyiunk előtt.

Út menti kereszték

Már a középiskolás osztálykirándulások során felfigyeltem arra, hogy országsszerte hány és hány régi, út menti keresztet, Szűz Mária- vagy Szentháromság-szobrot, hálaemlékművet látni. Úgy hozzátartoznak ezek a szelíden zöldellő, mozgalmas tájhoz, mint a dombok alján vagy a patakpartokon futó fasorok, mint a búza-, kukorica- vagy szőlőtáblák, mint a kisebb-nagyobb falvak, présházak, nyaralók látványa. Ha nem sajnálja az ember az időt, és megáll, kiszáll a járművéből, és megnézi a keresztet, szobrok lábazatán található feliratot, meggyőződhet arról, hogy szinte minden esetben magánszemélyek, szülők, házaspárok állították ezeket az alkotásokat életük valamely szerencsés eseményének emlékére. A hálaadás jelképei ezek, amelyekkel állítatódik egy-egy baleset vagy természeti csapás elhárítását köszönték meg a teremtő Istennek, a megfeszített Krisztusnak, Szűz Máriának vagy védőszentjüknek. Annak, akinek a bajban a védelmét kérték, és akinek a megmenekülés kegyelmét tulajdonították.

Általában nem tudni, hogy kinek a keze munkája egy-egy hálaemlékmű, de valószínű, hogy helyi vagy környékbeli mester készítette annak idején, olykor két-háromszáz évvel ezelőtt. Szépségük az egykori kőfaragók, népművészek tehetségét dicséri, bizonyítva, hogy Pannónia földjén is virágzott az a keresztény művészeti hagyomány, amelynek katedrálisait, magasrendű alkotásait Európa-szerte megcsodálhatjuk.

A mi régi, jeles mestereink sokszor névtelenek, és nem is a múzeumok őrzik remekeit, hanem az utak mentén, a szántóföldeken vagy falusi templomokban, kálváriákon találhatjuk meg a műveiket. Az alkotások nem carrarai márványból, hanem szerényebb, olcsóbb, hazai nyersanyagokból, a környéken bányászott síklósi, süttöi, budakalászi vagy egyéb mészkőből készültek. De mintáztak annak idején fémből, fából is fogadalmi szobrokat. A fémlapra festett alkotások, az úgynevezett „pléhkrisztusok” sokfelé láthatók ma is. Olasz Ferenc fotóművész, filmrendező, aki megszállott gyűjtőmunkával Kárpát-medence-szerte sok-sok népi szakrális szobrot örökített meg, Dicsértessék című albumában kétszáz emlékezetes pléhkrisztust sorakoztat fel. A legrégebbi alkotások azonban kőből készültek, és különös varázsukhoz a szabad ég alatt eltöltött több száz tél és nyár napfénye, szele, esője-hava is hozzátette a magáét.

Ezek a patinás emlékművek legtöbbször nemcsak a szépségükkel, nemcsak a régi mesterek vallásos ihletével hatnak ránk, de az egykori állítatók szándéka is megrendítő: a nagylelkű felajánlás, amellyel kifejezték köszönetüket életük egy-egy szerencsés fordulataért, valamely nagy baj, betegség elmúlásáért. Fel kell tennünk a kérdést, hogy eleink méltányos gondolkodása, hálaadó fogadalmi miért állnak olyan távol mai mindennapi gyakorlatunktól. Manapság, ha valamilyen eredményt elérünk, az érdemet legtöbbször saját magunknak tulajdonítjuk, és ha valamilyen bajból szerencsésen kilábalunk, akkor is a saját ügyességünkkel, erős alkatunkkal, szerencsénkkel szeretünk büszkélkedni magunk és mások előtt. Divatba jött az önteltség, az önimádat, és megfertőzte a gondolkodásunkat. Pedig, ha jobban belegondolunk, rá kell döbbernünk, hogy annak a sokféle impulzusnak, amely az életet, a mi életünket is meghatározza, nemhogy urai, de

ismerői sem vagyunk. Mert nem is lehetünk. Ahhoz, hogy ezek közt valamelyest is eligazodjunk, gubancaikba bele ne botoljunk, csapdáikba bele ne essünk, szükségünk van annak a segítségére, aki nálunk jóval messzebbre lát, és ismer mindenneket a kezdet kezdetétől. Ha nem is tudjuk egy-egy évszázadokon át fennmaradó kőkeresztet kifejezni hálánkat a kapott segítségért, de fontos, hogy legalább néhány köszönőszót, szívből jövő, őszinte imádságot elmondjunk értük.

Akciók a világhálón

– Ez a világháló! Azt hittem, hogy nincs nagyobb időrábló, mint a televízió, és tessék... Itt van ez a világháló... A fiatalokat szinte rabul ejti... – mondja egy ismerősöm, jó ötvenes asszony.

– Mi baj van vele? – kérdezem egy kicsit általános módon, mert én is ismerem a dolog sötét oldalát, ha nem is sokszor botlom bele.

– Egyszerűen nem lehet mit csinálni. Arról nem beszélek, hogy a munkahelyen sem tudom normálisan ellenőrizni azt, hogy aki a számítógépén dolgozik, épp mit nézeget. Hogy a munkájához kell-e az, amit böngész – mert ilyen is előfordulhat –, vagy éppen másról van szó. De például a nagylányom is, aki mindig dicséri, hogy mi mindent le tud szedni a világhálóról a tanuláshoz, most, amióta vége lett a vizsgaidőszaknak, ugyanúgy nem tud a képernyőtől elszakadni, mint előtte. Késő estig azt nézegeti, hogy hol mit lehet kedvezményesen megvásárolni. Ez is szenvedélybetegség, hidd el!

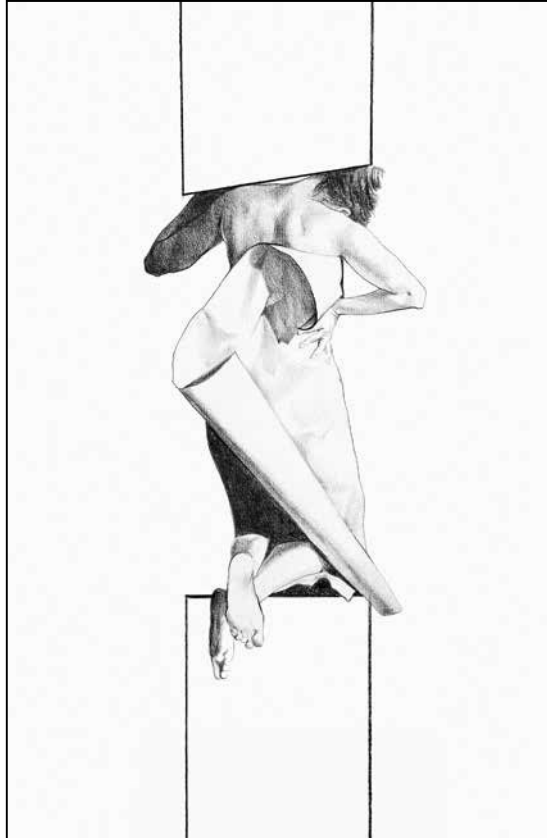
Valóban az. Nekem is vannak ismerőseim, akik, ha találkozunk, legtöbbször olyan hírekkel állnak elő, hogy hol vettek valamit a megszokottnál ennyivel meg annyival olcsóbban. Mondják az elképesztő akciós árakat, várakozón néznek rám, de én nem tudok elképedni az óriási fogáson, többnyire csak bután pislogok. Mert amióta a család idősebb tagjai sorra elmentek, és a háztartásukat nekünk kellett felszámolni, nem az a gondunk, hogy mit vásároljunk, hanem az, hogy mit tudnánk elajándékozni.

Komoly sikerekről nem beszélhetek ezen a téren, mert nem elég régiek az öröklött holmik ahhoz, hogy a családból vagy a környékről valakinek fájjon a foga rájuk. Ha meg akad köztük,

mondjuk, egy Singer varrógépasztal, arra meg azt mondják a gyerekek, hogy: „Na, ez jó lesz nekem, majd ha lesz saját lakásom, vagy majd ha nagyobb lesz a lakásunk. Addig jó helyen van itt, nálatok.”

– Tegnap, amikor hazaértem – folytatja a történetet ismerősöm –, nagy számolásban találtam Annácskát, mellette a padon meg két degesz bevásárlószatyor. Megkérdeztem tőle, mit számol ennyire. „Képzeld el, egy csomó pénzt megtakarítottam” – válaszolta. „Hogyhogy?” – kérdezem tőle kételkedve. „Épp most adtam össze a mínuszokat! Nézd meg, itt van a régi ár, és itt, alatta a mínusz. Több mint huszonötezer forintot spóroltam.” Átveszem tőle a számlaszalagokat, amelyeken mindenütt aláhúzogatta a megtakarított összegeket. Büszkén mosolyog. Én meg magamban azon szörnyülködöm, hogy mi mindenre nem sajnálta a pénzét ez a lány. „Már olyan régen akartam venni egy ilyen cipzáros kardigánt – mutat egy valóban szép, piros csíkos darabot. – És nézd, volt hozzávaló lábszárvédő is. Igaz, csak ősszel fogom felvenni, de ennyi-

ért... nagyon megérte, nem?” „Hát... az biztos...– helyeseltem. Biztos, hogy nagy szüksége van ilyesmire egy csinos fiatal lánynak.” De aztán belém villant mégis valami: „Ide figyelj! – mondtam neki –, én jobb módját tudom a takarékoskodásnak.” Magam elé vettem a számlákat, és a mobilon belenyomkodtam én is a számológépbe az akciós árakat. Végeredményül a mínuszoknak jó háromszorosa jött ki. „Látod, ha mindezt nem költöd el, az lett volna az igazi megtakarítás!” „Te ezt nem érted – mondta elszomorodva. – El sem tudod képzelni, mennyit vadásztam ezekre a cuccokra. Inkább meg kellene dicsérned, hogy milyen jól tudok vásárolni.” Hát én meg is dicsértem. Nem akartam még értetlenebbnek látszani azzal, hogy elsorolom: ha számolná a világhálós vadászattal eltöltött idő értékét is, amikor a nagyszerű akciók miatt nem ment edzésre, nem látogatta meg a nagymamáját, nem olvasott el egy jó könyvet, nem beszélgetett a barátnőjével, stb. – ezek mellett a veszteségek mellett még jobban eltörpülne annak a csalóka megtakarításnak az értéke!

Múzsza

Higgyünk a szeretet összetartó és megtartó erejében!

Naplótöredékek

Sok minden eszembe jutott a 2024. április 21-ei újvidéki református istentiszteletre készülődve... A magyar kultúra napján történt csípőműtém után először vehettem részt csonka gyülekezetünkben Urunk tanításainak meghallgatásán. Ekkor köszönthettük először püspökként Harangozó Lászlót, Szabadkának és szórványainak a lelkipásztorát vizitációjának során. Őt elkísérte Halász Dániel, a Maradéki Református Egyházközség lelkésze, megbízott lelkipásztorunk. Az évtizedek óta felhalmozódott gondjainkat egy kissé enyhítette ez az esemény, s hálatalt szívvel, reménykedve hallgattuk hitet erősítő, a megoldás irányát felvillantó szavait az Apáczai Diákotthon Fiúkollégiumának nagytermében. János evangéliumának (20,29) versére alapozott igehirdetése végén, válaszul a kimondott és néma kérdéseinkre, igyekezett nyomatékosítani: *„Isten előtt nem lehet kétszínűen viselkedni, cselekedni, mert mindent tud rólunk. [...] Urunk, bocsásd meg, ha olykor kételkedünk, ne engedj összeroppantani bennünket! Higgyünk a szeretet összetartani képes, megtartó erejében! Légy erőforrásunk a nehéz időkben! Vezess minket!”*

Templomaink jelek és őrtornyok is egyben – hangzott el az újvidéki templomaink megoldásra váró helyzete kapcsán többünk sokadik alkalommal elhangzott észrevétele. Templomaink, szentélyeink kereszténységünk/keresztyénségünk, hitünk, identitásunk, kultúránk jelképei is. Ezt is nyomatékosítani igyekezett a szülőfalumban, Bácsfeketehegyen, a kishegyesi Kiss Lajos Néprajzi Társaság szervezésében – a *„Sem magasság, sem mélység nem rettent”* zsoltáridézet jegyében – 2017 júliusának első hetében megtartott konferencia. És ennek keretében nyílt meg dr. Szőke Anna elnök ötlete nyomán a *Jelt kell*

hagyni magunk után – vajdasági evangélikus és református templomok elnevezésű, 55 szentély nagy méretű fotóját bemutató tárlat. A *Jelt kell hagyni magunk után* jelmondat, az elnök asszony szerint, azt jelenti: *„Voltunk, vagyunk, és szeretnénk is itt maradni.”*

Ebben a hitben tekintetem meg a kiállítást magam is, hosszan időzve egy-egy „mesélő” kép előtt... Mikor a végére értem, alig hittem el, hogy Újvidék két templomának a fotói nincsenek a kiállítottak között. Olyannyira, hogy még egyszer végignéztem. Elszomorítottak a tapasztaltak. Itt, a Délvidéken, a Vajdaságban csak székvárosunkban van két református templom. S azt kellett szomorúan tudomásul vennem, hogy azoknak nyoma sincs a tárlat fotói között... Észrevételemet elmondtam az elnök asszonynak. Sajnálatát kifejezve ígéretet tett a mulasztás pótlására.

Templomok – őrtornyok

A szórványok szórványában még inkább azok, illetve azok lennének.

Harangozó László református püspök úr Újvidék után Maradékon, a szerémségi/szerémi magyarok központjában, a felújított református templomban hirdetett ígét. Ezután megtekintette a parókia udvarában a Kárpát-medencei óvodafejlesztési program keretében megépült, 2022-ben felavatott Bárka magyar óvoda új épületét. Sajnos az intézmény még mindig az akkreditációra vár ahhoz, hogy az óvoda iskola-előkészítője is működhessen. Ezért a magyar gyermekeknek az iskolakezdés előtti évben szerb oviba kell járniuk. Reméljük, hogy az óvoda idén őszre megkapja az engedélyt. A műszakiak utolsó észrevételének is eleget tett. Eddig mindig akadt valami kifogás... A helybeliek bíznak abban, hogy az akkreditá-

ció ügyét is segíti majd a püspök úr látogatása, aki munkabédén beszélgetett el a gyülekezet tagjaival, a helybeli magyarokkal. Délután pedig Nyékincén, a református templomban, a parókián találkozott az épületben székelő Petőfi Sándor Magyar Művelődési Egyesületnek a maroknyi, jobbára szépkorú herköcai, fénybereki/platiçi és helyi képviselőivel (főként katolikusokkal). Az idén 22 éves egyesületben a hogyan tovább kérdésre keresik a választ a világjárvány utáni években a Maradéki Református Egyházközséggel együtt.

A Petőfi újraalakulásának évében, 2002 novemberében az egyesület ötven esztendőre kapta el használatra a szakrális épületet az egyháztól, a kilenc hold visszaszármaztatott földdel együtt. Ennek szerény jövedelméből és önkéntes munkával évről évre folyamatosan újítták fel az eléggé lepusztult állagú épületegyüttest. A félelem és bizonytalanság terhelte évek múltán lett egy hely, ahol a nyékincei és környékbeli, főként idősödő magyarok megemlékezhettek a nemzeti ünnepeinkről, s megtarthatták évzáró rendezvényeiket, báljaikat. A nagyszülők, a szülők biztatására mindinkább növekedett a Petőfi tevékenysége iránti érdeklődés a gyermekek és a fiatalok körében is. A hétfégi magyarórák mellett megalakulhatott a gyermek- és ifjúsági néptánc csoport. Fellépéseikkel szép eredményeket értek el a külföldi és hazai szemléken, a Kárpát-medencei Nyék falvak találkozóin. Jelentős szerepe volt ebben az akkori lelkes vezetőtagoknak, Hegedűs János nyugalmazott tanárnak, alapítóelnöknek és a néhai Gudelyevity Annuska titkárnak, majd elnöknek. Sok segítséget jelentett az anyaországi anyanyelvápolási-újratanulási program is, amelynek megvalósításához szinte máig hozzájárul(na) a Vajdasági Magyar Pedagógusok Egyesülete és a Maradéki Református Egyházközség.

Felidézem a Petőfi-dombormű avatásának napját, 2016. július 24-ét, a Halász Dániel tartotta vasárnapi istentiszteletet, majd a nagy költőnk (magyar és szerb feliratú) domborművét, Huszár Andrea Magdolna szobrászművész ajándékát, amelyet szikrázó napsütésben lepleztek le. És Halász lelkipásztor szavait, aki megemlékezve az ősökről, elgondolkodtatón ezt mondta: „A 2015-ös esztendő azért is emlékezetes, mert eltemettük az utolsó református testvérünket Nyékincén. A hit, a Szentírás tanítása azonban

A parókia homlokzata a felavatott Petőfi-domborművel

átsegít bennünket minden nehézségen. S amíg lesz rá igény, addig Isten igéje továbbra is elhangzik majd havonta egyszer magyarul a templom ódon falai között.

[...] Ez a református templom mindig is magyar templom volt. Jelkép is, biztatás is, hogy amíg a felújításra váró, romos, rozsdás templomtornyunk tetején van a csillag, addig mi is vagyunk, még ha kevesen is. A reményt sosem szabad elveszíteni. A keresztyén ember a hitre alapozza életét.”

Magam is jelzéseként éltem meg a torony rozoga ablakában turbékoló galambokat, köztük a fehéret. A béke üzenetének, isteni kegyelemnek véltem, még akkor is, ha a ház mostani éltetői nem éppen örülnek a vissza-visszatérő toronylakóknak... (Lásd bővebben: Aracs, 2016/1. – 90. o. – és 4. számában – 109. o.)

Sürgős felújításra vár a nyékincai református templom tornya

A püspöki vizitációt követő napokban Hege-dús János gondterhelten mondta a telefonvonal túloldalán: „*Fiatalabb vezetőség hiányában egyre bizonytalanabb a Petőfi jövője. Az anyanyelv-ápoló órákat még megtartja a maradéki óvónő a hétvégeken. Ezekre 7–10 különböző korosztályú gyermek jár. Harangozó püspök úr is tanácsstalan. Mi legyen a templom és a parókia sorsa? Szélesebb körű összefogás nélkül aligha lehetne a templomot és legsürgősebben annak tornyát felújítani. Ahogy tudtuk, javígtattuk, de a nagyobb esők következtében beázik.*”

Megmaradhat-e jelképesen örtoronyként, mintegy mementóul, üzenetként a jövőnek a nyékincai református templom és parókia? A püspöki vizitációval felgyorsulhatnak-e a megmentési lehetőségeket kereső kísérletek? A megannyi kérdés eszembe juttatták a dél-erdélyi Marosszentimre elárvult, hívók nélkül maradt református templomának hitelesítő, példamutató történetét. Az összefogásnak, az egyháznak, a Teleki László Alapítvány és a magyar kormány támogatásának köszönhetően a régióban tíz

templomot felújítottak, majd újraszenteltek 2022. május 20-án: Algyógyon, Alvincen, Csombordon, Gyulafehérváron, Kéménden, Magyarigenen, Magyarlapádon, Marosszentimrén, Szászvárosban és Székelykocsárdon. Marosszentimre az írások szerint XIII. századból fennmaradt, már-már omladozó református temploma a felújítás után gyöngyszemként tündökölve őrzi az egykori gyülekezet múltját s egyben történelmünket. S talán a jövőben zarándokhellyé is válhat. Vagy ki tudja, Isten útjai kiszámíthatatlanok... Hiszen, mint ahogy el is hangzott a hálaadó istentiszteleteken: „*Istennel bármit, nélküle semmit.*” Novák Katalin akkori köztársasági elnök, aki részt vett valamennyi istentiszteleten, köszöntőiben hangsúlyozta: „*Mi, amikor templomokat építünk és újítunk szerte a Kárpát-medencében, azért tesszük, mert ezzel kezdődik a közösségeink megerősítése. [...] Azzal, hogy tíz templomot felszentelhetünk, azzal is azt üzenjük, hogy mi itt leszünk ezer év múlva is, testvérek között, magyarul szólítva meg egymást.*”

Azzal, hogy az elmúlt tíz évben több mint 3000 templomot (közülük 1600-at Magyaror-

„Utaid, Uram, mutasd meg!” – A 25. zsoltár és az orgona hangjai köszöntötték a vendégeket

szág határain kívül) újítottak fel, és 150-et építettek a Kárpát-medencében az egyházakkal közösen az anyaország támogatásával, a keresztény/keresztyén közösségek megerősítéséhez kíván hozzájárulni a magyar kormány. Gyakran hallhatjuk ezeket a jövőbe mutató adatokat az utóbbi időben, miközben Nyugat-Európában (s nem csak ott) számos templom sorsa válik bizonytalanná...

„A magyarok összekapaszkodásának az ideje jött el”

Az újvidéki vizitáción felvetett gondolatokra és a püspökszentelésen is elhangzottakra asszociáltam. Emlékeztetőül: a Szerbiai Református Keresztyén Egyház (SZRKE) zsinata tavaly május 31-én választotta meg Harangozó Lászlót püspöknek, és október 14-én Bácsfeketehegyen, a református templomban, hálaadó, ünnepi istentiszteleten történt az ünnepélyes felszentelése. Számomra azért is emlékezetes az a nap, mert az osztálytalálkozót megszakítva a templomajtó becsukása előtti utolsó percekben érkezünk meg Gabi fiammal Szabadkáról. Így csak a későbbi órákban, napokban hallottak alapján

alakulhatott ki bennem egy kissé elszomorítóan elgondolkodtató – személyes – mozaik az előkészületekről szülőfalumban, amely püspöki székhelynek is számít, attól függetlenül, hogy a megválasztott püspök nem helyben szolgál, és nem itt él a családjával. Az 1802-ben épült, a 200. évfordulóra a magyar kormány támogatásával több szakaszban, kívül-belül felújított, hatszáz ülőhelyes templom utolsó padjaiban még helyet tudtak szorítani nekünk, későn érkezőknek a vendégfogadók. A kunhegyesiek mellé kerültem, és észrevettem, hogy egy idősebb néni behunyt szemmel imádkozott. Mint barátságosan elmondta, így pihen egy kicsit az istentisztelet előtt, a fárasztó út, a hosszadalmas határátlépés után.

A zsúfolásig megtelt szentélyben, az Úr asztalán a tisztelet fehér virágai tették még felemelőbbé a várakozás perceit. Az egyházi zászlók mellett jó lett volna látni a millenniumi zászlót is. Annál is inkább, mivel a nagy múltú templomunkban először köszönthettük anyaországunk államfőjét, s úgy tudjuk, hogy ezt a hitünket erősítő, nemzeti történelmünket szimbolizáló béke lobogóját 2000. január 1-jétől folyamatosan megkapták a magyar városok, települések mellett a határon túli egyházak is. Délvidéken/Vajdaságban is.

A történelminek számító, jelentős eseményen Orosz Attila, a Bácsfeketehegyi Református Egyházközség lelkipásztora köszöntötte az egyházi, a világi méltóságokat és a vendégeket a Kárpát-medencéből, Hollandiából, valamint országos egyházunk gyülekezeteiből. Kiemelten Novák Katalint, Magyarország akkori köztársasági elnökét, Nagy János államtitkárt, Orbán Viktor miniszterelnök képviselőjét, Maja Gojkovićot, Szerbia kormányfőhelyettesét, Aleksandar Vučić államfő személyes küldöttjét. A méltóságteljes ünnepi istentiszteletről Harangozó László püspöki székfoglalójából és Novák Katalin köszöntőjéből idézek.

A püspök úr Ézsaiás próféta könyvének (61,1-2) verseire alapozott igehirdetése vélhetően megerősíti országos egyházunknak az utóbbi évtizedekben megrendült egységét. A felvezetőjében elhangzottakat fogadalomként éltük át valamennyien, akik ott voltunk, vagy akik a képernyő előtt élőben nézték, illetve azok, akik újra és újra megnézhetik az interneten: „Uramnak, az Úrnak lelke nyugszik rajtam, mert felkent engem az Úr. Elküldött, hogy örömhírt vigyek az alázatosoknak, bekötözsem a megtört szívüket, szabadulást hirdessek a foglyoknak, és szabadon bocsátást a megkötözötteknek.” Igehirdetésének befejező része viszont bizonyosságtételként hatott: „És rád gondolok, én népem és nemzetem, aki itt élsz ebben a világban, ebben az Európában, ami talán azt mondja, nincs rád szükség, és nincs szükség erre a hitre és az egyházra. És rád gondolok, drága, megtört egyházam, mert kihasználtként, vagyis süllyedő hajóként éled meg az egészet. Isten nem hagyott el minket. Isten annyira szeretett bennünket, hogy megalkotott, megváltott, és terve van veled. Azt akarja, hogy az ő lelke nyugodjon rajtad. Az Ő képére akar formálni, de ez a formálódás néha fájdalmas. Átmegyünk mélységeken. Átmegyünk a halál árnyékának völgyén is, de Dávid azt mondja: »Nem félek, mert velem van az Úr.« S arra hívtunk el ebben az Európában, ebben az országban, ebben a környezetben, hogy Krisztus hordozói legyünk.”

Novák Katalin beszédében a többi között feltette ezt a kérdést is: „[...] Vajon a XXI. századnak az első fele is olyan véres lesz-e, mint amilyen a XX. század első fele volt? Szeretnénk választ kapni arra, hogy hol van az erőszaknak, a terrornak a határa. Szeretnénk választ kapni arra is, hogy kell-e túrnunk. Kell-e, vagy hogyan kell túrnunk azt, hogy ha életünk korábbi békéje, közösségeink megszokott

rendje, családjaink biztonsága veszélybe kerül? És, kérdezzük azt is, hogy hogyan feleljünk meg az Isten parancsainak. Édesanyaként, édesapaként, nagymamaként, nagypapaként, dédmamaként, dédpapaként, egy közösség tagjaként, és hogyan feleljünk meg vezetőként? Mi ilyenkor a helyes válasz? Én is keresem a választ ezekre a kérdésekre, és az én válaszom az összekapaszkodás. Most az összekapaszkodás ideje jött el. Már nem elég összefogni. Össze is kell kapaszkodnunk. Össze kell kapaszkodnunk, és erősen kell tartanunk egymást. Meg kell találnunk a másikban önmagunkat, és önmagunkból a másikunknak kell adni az erőt. Azok a közösségek lesznek képesek túlélni, sőt azok a közösségek lesznek képesek a túlélésen túl még élni is, még erősödni is, amelyek képesek az összekapaszkodásra. [...]

És amikor a közösség tagjai egymással összekapaszkodnak, és aztán összekapaszkodnak a vezetőjükkel, és a vezetőjük is összekapaszkodik a közösségével. Amikor olyan erősen kapaszkodunk össze egymással, hogy azt nem lehet szétszakítani. Amikor olyan erősen kapaszkodunk össze, hogy ezt az összekapaszkodást nem engedjük meglazítani. Ahogy az édesanya képes a gyermekével összekapaszkodni, úgy kapaszkodik össze az anyaország is a gyermekeivel, a határon túli magyarokkal, mert most a magyarok összekapaszkodásának az ideje jött el. És erről az összekapaszkodásról szól az is, amikor számontartjuk a magyarokat. Nemcsak Magyarország területén belül, hanem Magyarország területén kívül is. A legkisebb magyart is, mintegy köldökszínórként összekötve a határainkon belül és a határainkon kívül élő magyarokat egymással. Anyagilag is elismerjük azokat a magyar gyermekeket, akik határainkon kívül születnek. Óvodákat építünk. Óvodát építünk Szabadkán és Maradékon. Óvodát építünk Nagyikindán, Nagybecskerekén, Székelykevéen, Zomborban és Ürményházán, és még újabb óvodákat építünk 50 településen, itt a környéken. És építjük a templomokat is, mind az anyaországban, mind határainkon kívül. Örüljünk neki! S hogyha a magyaroknak még olyan lehetősége is van, hogy olyan baráti kapcsolatot ápolhat a másik országgal, hogy az is hozzájárul a mi összekapaszkodásunkhoz, akkor annál jobb. Örüljünk annak, amikor ilyen vezetése van a szomszédos országoknak! Örüljünk a mostani időknek!

Főtiszteletű Püspök Úr!

Ki állja meg hát a helyét? Kérdezi Dietrich Bonhoeffer a világtörténelem egyik legsötétebb korszakában, és meg is adja rá a választ. Idézem: »Csak az, akinek nem a maga okossága, elvei, lelkiismerete, szabadsága, erényessége jelenti minden dolgok legvégső mértékét, hanem mindezeket kész feláldozni. Amikor hitben és egyedül Istenhez való hűségben engedelmes és felelős cselekvésre van hívva. A felelős ember, akinek élete semmi más nem akar lenni, mint felelet és válasz Isten kérdésére és hívására.«

Örülünk most annak, hogy a Szerbiai Református Keresztyén Egyház olyan püspökkel, olyan vezetővel gazdagodott, aki ilyen ember! Akire pontosan illik ez a leírás. Aki tudja, hogy honnan kapta erejét, hitét. Honnan kapta talentumait. S aki tudja, hogy akkor lesz erős, hogyha a rábízott közösség és ő képesek az összekapaszkodásra. Ehhez kívánok soha nem fogyatkozó hitet, erőt, kitartást és az Úristen gazdag áldását, mert az Ővé az ország, az Ővé a hatolom és az Ővé a dicsőség. Isten éltesse, Püspök Úr!” – mondta köszöntője végén Novák Katalin.

Ezt követően az istentisztelet résztvevői a Testvériség, az egykori Arany János utcán át hosszú menetben sétálva mentek a Nikola Đurković Általános Iskola sportcsarnokába, ahol kézműves-kiállítással, szeretetvendégséggel várták őket. Valamennyiünk legnagyobb sajnálatára, vélhetően biztonsági okokból, a helybeliek nem köszönthették a vendégeket utcahosszon át az iskoláig... Csipőgondjaim miatt csak egy kissé lemaradva, lassan követtük néhányan a menetet. A tűzoltók előző napi locsolásának nyomai még

jól látszottak az úton s itt-ott a kátyúkban. Ismerőseink, rokonaink az ablaküvegeken át, észrevéve bennünket, utánunk szóltak, majd kijöttek az utcára. Maguk is izgatottan várták a nagy eseményt, hiszen ilyen még nem volt a falunkban. Olyan véleményeket is lehetett hallani az előző napokban, hogy talán jobb lesz, ha otthon, a képernyők előtt követik a püspökszentelő istentiszteletet. Ezért maguk is az utóbbi lehetőséget választották...

Országos egyházunk Központi Otthonában, az egykori árvaházban lett volna még egy szeretetvendégség. A csigakészítő asszonyok, a gyülekezet nőtestvérei a maguk készítette házi finomságokkal: sós és édes süteményekkel, teával, kávéval, üdítővel várták volna a messzebről és a közelebről jötteket is. Nem tudni, mi okból, de végül a vendégeket nem a közeli Központi Otthonban, hanem a templom melletti imateremben fogadták. A Gyermekmisszió vezetői, a Halász házaspár: Renáta és Sámuel úgyszintén a Központi Otthon nagytermében kivetítón tették volna lehetővé a gyülekezet tagjainak és az érdeklődőknek – akik már nem értek volna be a templomba –, hogy agapéval, családias hangulatban kövessék az ünnepi istentiszteletet. Sajnos velük és családjukkal együtt tízen sem ültek a kivetítő elé... A megmaradt tömördek süteményt csomagokba rakták, és szeretettel adták át útravalóul mindenkinek, aki hazaindulás előtt betért a Központi Otthonba. Jutott belőle országos egyházunk valamennyi gyülekezetének. Mi is elhoztuk Újvidékre a szeretetcsomagot, és másnap, vasárnap, az istentisztelet után együtt fogyasztottuk el, megosztva a püspökszentelési élményeinket a többiekkel.

Novák Katalin a bácsfeketehegyi Gyermekmisszió vezetőivel, a Halász házaspárral: Renátával, Sámuellel és gyermekeikkel a sportcsarnokban

Fotók: Stanyó Tóth Gizella és a Halász család albumából

Ha közösségben akarunk élni, kellenek a közös célok, értékek és érdekek*

A Csemadok első 25 éve, a fiatal felnőttkor

A Csemadok tevékenységének első, átfogó értékelése fennállásának 25. évfordulója kapcsán történt. A szervezet első negyedszázada tulajdonképpen egybeesett a népi demokrácia építésével, a szocialista társadalmi lét formálásával. A történelmi hűség kedvéért meg kell említenünk, hogy a Csemadok Csehszlovákia Kommunista Pártja Központi Bizottságának elnökségi határozata alapján jött létre. A kulturális szervezet megalakítását a következő kis csoport vállalta magára: Major István, id. Rabai Ferenc, Kugler János, Lőrincz Gyula és Fábry István. A szövetség nevének javaslata (**Csehszlovákiai Magyar Dolgozók Kultúregyesülete**) Lőrincz Gyulától származik. A szükséges anyagiakat pontos költségvetés alapján a szlovákiai Nemzeti Front Központi Bizottsága biztosította.

Az alapítók a Csemadokot abból a meggyőződésből indították útjára, hogy a nemzeti kultúra ápolása nemcsak fontos és lehetséges, hanem elengedhetetlenül szükséges. Hitték és hirdették, hogy az itt élő nemzetiségeknek minden tekintetben erőteljesen fejlődő gazdasági, szellemi és nyelvi közösségként, önálló etnikai egységként, sajátos színű, a nemzetek értékeit is gazdagító kultúrát teremtve kell élniük és dolgozniuk.

A Csemadok az itt élő magyarok életéhez szervesen hozzátartozott, kivette részét a kulturális, társadalmi és politikai munkából. Ismertté és népszerűvé váltak országos, kerületi és járási rendezvényei, különféle kiállítási, néprajzi jellegű emlékszobái, irodalmi emlékhelyei, ismeretterjesztő előadásai, író-olvasó találkozói, nyelvstanfolyamai, szakkörei, módszertani kiadványai, szemináriumai, rendszeresített emléknapi (Jókai Napok, Madách-napok stb.). A sok tennivaló mellett a belső gondokkal is meg kellett küzdenie. Voltak,

akik úgy érezték, hogy a Csemadok „nem eléggé magyar”, és voltak, akik „túlságosan magyarnak” tekintették. Ez a kettős szerepköri meghatározás azóta is fel-felbukkan. Az utóbbi hangok főleg a pártszervek részéről érkeztek. 1954-ben az SZLKP KB¹ elnöksége párthatározatban tisztázta a Csemadok helyzetét és szerepkörét. Kifejezésre juttatta, hogy a Csemadok érdekvédelmi és kulturális szervezet, nem pedig politikai párt.

Az SZLKP a Csemadok munkájával és feladataival többször is foglalkozott, pl. 1968 tavaszán felkérte a Csemadokot, készítse el a nemzetiségi kérdés megoldására vonatkozó javaslatát. A többi között javasoltuk a nemzetiségekre vonatkozó alkotmányerejű törvény kidolgozását, a nemzetiségek államjogi helyzetének a meghatározását, különféle képviselői szervek létrehozását. Az indítványból csak néhány pont valósult meg. A társadalomban felgyülemlett problémák megoldásának elodázása, elfojtása vezetett 1968 augusztusához. A Csemadok is csatlakozott a cseh és szlovák körökben megnyilvánult szándékokhoz és törekvésekhez, igyekezett szerepkörén változtatni, ezt részben az 1969 márciusában megtartott X. Rendkívüli Országos Közgyűlésen akarta megvalósítani. Az ún. konszolidáció időszaka aztán mindent visszaterelt a régi mederbe, és 1972-ben a XI. Országos Közgyűlésen a Csemadok tagsága úgymond „rendezte saját sorait”.

A Csemadok középkorúsága (1949–2014) – 65 év

Közben az idő múlt, a Csemadok is elérte azt a kort, amikor a felnőtt ember eljut az elfoglalt társadalmi helyzetének a csúcsára, amikor állandósulnak életének sztereotípiái, és elérkezett addigi életútjának kiértékelése. De a hatvanon túli évforduló kapcsán sem tudtuk pontosan, sok vagy kevés, amit éppen ünnepeltünk.

¹ Szlovákia Kommunista Pártjának Központi Bizottsága

A Csemadok alapító atyái közül a még élők szeme előtt biztosan gyakran leperegnek a csehszlovákiai magyarság második világégés utáni éveit bemutató filmjének kezdő képkockái: a hontalanság évei, a deportálások és kitelepítések leállítása, a lassan enyhülő légkörben egyszer csak megjelenő magyar nyelvű napilap, az Új Szó, a kulturális szervezet megalakulása, a magyar iskolák újraindítása. Odaát a kicsomagolni sem akaró, mert a visszatérésben konokul hívó kitelepített rokonok sokasága, idehaza a nemzetiségükről abban a hiszemben lemondók, hogy így birtokon belül maradhatnak, azaz a dolgokra befolyással lehetnek, és a jussukról, köztük a legdrágább örökségükről, a nemzetiségükről lemondani nem tudók és értelmiség nélkül maradtak tömege várja, lesi a fejleményeket.

Szövetségünk létrejöttének körülményeit kutatva jó lenne tudni, milyen szerepet játszott szervezetünk megalakulásában a fentől történt „elrendelés” mellett a felvidéki magyarságnak a kulturális munka iránti, kétségtelenül korábban is meglévő igénye, amelyet egyrészt a Felvidéki Magyar Kulturális Egyesület, másrészt a Szlovenszkói Magyar Kulturális Egyesület elégített ki. Mi már tudjuk, mert ilyen időtávtól már kivehető, hogy két Csemadok volt. De vajon akkor az egyik alkotói tudták-e, hogy van másik is? Később, persze, megtudták, mert fentről figyelmeztették is őket erre, de kezdetben, az indulásnál sejtették-e? Vagy tudták, és a kezdetektől fogva egyfajta összekacsintás eredménye volt a kettősség? Minél több élő s emlékezni képes alapítót kellett kifaggatni akkori emlékeiről, hogy kirajzolódjon egy viszonylag pontosan körülhatárolt kép, és lassan felszálljon a köd. De még mindig nem tudtuk, nem voltunk képesek pontosan és tárgyilagosan meghatározni a (cseh)szlovákiai magyarság életében, megmaradásában a Csemadok pótolhatatlan szerepét. Annak a szervezetnek a szerepét, melynek hamuja alatt a rossz időkben százezer kis parázs izzott, hogy kedvező szél idején valamenynyí lánggra lobbanjon. Mert mi hisszük, hogy így volt, hogy voltak évek, évtizedek, amikor a hazai magyar lét a Csemadokban kapott újult erőre, s a kedvezőtlen időkben ide húzódtott vissza.

Számtalan esetben történt meg, hogy a Szövetség és az abban dolgozó lelkes emberek a történések élére álltak. Elég, ha 1968-at említjük.

Megéltük az aggkort (2019) – 70 éves a Csemadok

A 70. jubileum már egy tiszteletre méltó kor volt. A hét évtizednyi tevékenységben a felvidéki magyarság nagy hányada részt vett vagy tagként vagy pártolóként, szimpatizánsként. Mi, idősebbek, akik majdnem a kezdettől fogva ott voltunk a szervezet létrejötténél, elmondhatjuk, hogy ezek micsoda idők, fellángolások és tettek voltak! Nem a kor nehézségeit és szellemét sírjuk vissza, hanem azt az egymásra találást, összefogást, segítőkészséget, lelkesedést, amellyel átvészeltük a nehéz időket, és szüleink elindították ezt az újszülöttet, a Csemadokot a világba, hogy legyen mibe kapaszkodnunk, miben reménykednünk, hogy talán lesz ez másként is.

Időközben elvesztettük tagságunknak mintegy felét, de ma már elmondhatjuk, hogy újra feljövőben vagyunk. Megszűnt alapszervezetek alakulnak újjá, egyre több fiatal lép be soraink közé. Nekik újabb lehetőségeket kell majd találnunk és megmutatnunk, hogy kibontakozhassanak egész magyarságunk és megmaradásunk érdekében. Ébernek kell lennünk, mert olyan fogyásba kezdünk, ami veszélyezteti nyelvi jogaink gyakorlását, iskoláink létét, és egyáltalán a megmaradásunkat szülőföldünkön. A jövőt ma kell formálnunk, alakítgatnunk olyanná, amilyenné szeretnénk, hogy legyen. Ennek az az ára, hogy újból közösségi életet éljünk, gyakoroljuk és műveljük hagyományainkat, szokásainkat, az egyetemes magyar kultúrát és minden olyan tevékenységet, amely egyénileg is, és közösséggként is a javunkra válik, erősít minket tettekben és léleekben egyaránt.

A 70 év az ember életében is már egy tisztes kor, ami sok mindenre ad alkalmat, jogot. Hol van már az alapító tagok nagy része, és hol leszünk mi pár év vagy évtized múlva? És a Csemadok? Csak reménykedni tudunk, hogy nem fogynak el azok sorai, akik majd éltetni fogják. Mi, akik ünnepejük a 70 évet, jól ismerjük szülőföldünk természeti környe-

zetét, társadalmi, politikai, nemzetiségi összetételét, gazdasági viszonyait, azokat a körülményeket, amelyek a jelen viszonyok között behatárolják lehetőségeinket, mozgásterünket, életünket. Tagadhatatlan, hogy térségünk fejlettsége kihatással van az emberek életviszonyaira minden területen. Ha jó közösségben akarunk élni, akkor nemcsak céljainknak kell közöseknek lenniük, hanem érdekeinknek is, mi több az értékeinknek is hasonlóságot kell mutatniuk.

Azokban a falvakban, ahol alapszervezeteink működnek, többségükben normális mederben folyik az együttműködés az önkormányzatokkal. Vannak azonban más helyzetek is, amelyek nem megértésből, hanem téves megítélésekből, emberi gyengeségekből fakadnak, amikor nem tudjuk egymást közösen olyan helyzetbe hozni, melyben elsősorban a közösség érdeke az, ami számít.

Ugyanezt elmondhatom iskoláinkkal kapcsolatban is, sajnos ezek nagyon karcsúsodnak, ezért fokozott jelentősége van az együttműködésünknek, hogy a köztudatban mindig jelen legyen a magyar iskolák küldetésének kidomborítása és sorsának alakulása.

Vannak más támogatóink is, bár kevesen, de ők jó szívvel segítenek. A támogatás minden formája: az anyagi, az erkölcsi és a szellemi egyformán szükségeltetik minden szinten és minden szervezetnél. Köszönet azoknak, akik ezt így érzik, és tesznek érte, ilyen formán is segítve az itt élő közösség életképességét, erejének növelését. Ebben nemcsak a felvidéki támogatóinkra számíthatunk, hanem határon túli segítőinkre is, mind intézményekre, mind magánszemélyekre.

Köszönet illeti az alapszervezeteket is, hogy igyekeztek megfelelni a kihívásoknak és nem feladni a sokszor reménytelennek látszó helyzeteket sem. Amikor megszűnőben lévő szervezetek alakultak újjá, amikor a közösség, úgymond, kivajúdta magából az embereket, akik úgy döntöttek, hogy nem adják fel, és tesznek valamit magyarságuk, megmaradásuk érdekében – ennél nagyszerűbb dolgot el sem tudok képzelni. Ez a kezdetekre emlékeztet: 70 évvel ezelőtt is így gondolkodtak az emberek. Van kiút, ne csak magunkba nézzük, igényeljük a közösség segítségét is, hisz ettől leszünk erősebbek és eredményesebbek.

Egy jubileumi ünnep arról szól, hogy kiemelje az ünnepelt eredményességét, és hasonló vagy jobb teljesítményre, eredményekre sarkalljon. Egyúttal megköszönje mindazoknak, akik az adott időben sokat tettek, példát mutattak, hűek voltak vállalásaikhoz, elveikhez, és kitartók a feladatok elvégzésében.

* 75 éves a felvidéki magyarok kulturális és érdekvédelmi szervezete, a Csemadok – a Szlovákiai Magyar Társadalmi és Közművelődési Szövetség. Ebből az alkalomból közöljük Balogh Gábor visszaemlékezését, amelyet Csámpai Ottó barátaival együtt állított össze és bocsátott a rendelkezésünkre, aki így emlékezik meg a szerzőről.

Balogh Gábor fiatal korától kezdve aktív tagja volt az egyesületnek. 16 évesen lépett be a Csemadokba, és alapszervezeti tagként, helyi és regionális vezetőként, a Szövetség területi irányítójaként, az Országos Elnökség oszlopos tagjaként mindig becsületesen és odaadóan végezte közösségi szolgálatát. A korára való tekintettel, a Csemadok volt országos alelnökeként talán ő az, akinek visszaemlékezései a leghitelesebbek. Ezért is gondolta, hogy a feljegyzései, írásai, beszédei majd egyszer napvilágot látnak, hogy tanúbizonyságul szolgáljanak a jövő nemzedékének. Úgy, ahogy az emberi életet, a Csemadokot is életkori szakaszokra lehet osztani. Ezt tette ő is. Azonban az egyesület 75. életévét már nem élte meg. Ipolybalog nyugalmazott polgármestere 2023. október 18-án visszaadta lelkét Teremtőjének. A Csemadok 70. événél visszaemlékezései megszakadtak. Az azóta eltelt öt évben nagy kihívásokkal kellett szembenéznie nemcsak a Csemadoknak, hanem az egész emberiségnek. A világjárvány, a gazdasági válság, a közelünkben dúló háború, az infláció mind-mind kihatással volt nemcsak a magánemberek, hanem a szervezett közösségek életére is. A magunk lehetőségeihez mérten igyekszünk, hogy ezeket ellensúlyozzuk, támogassuk az emberek jövőbe vetett hitét, visszatérítsük őket a közösségi lét formáihoz, megmutassuk szolidaritásunkat, és leginkább azt, hogy együttműködve, közösen van jövőnk, helyünk szülőföldünkön a továbbiakban is. Ahogy ezt tette Balogh Gábor is.

Nagykikinda népesedésének évszázadai – dióhéjban

II. rész

Mint ismeretes – az 1848/1849-es forradalom és szabadságharc idején – az osztrák hatalom felütelte a magyarországi nemzetiségeket a „magyar ügy” ellen. Annak ellenére, hogy a szabadságharc csak 1848 szeptemberében kezdődött, a Délvidéken a szerbek már áprilistól forrongtak, és több helyen szörnyű tragédiák történtek. A szerbek egyebek mellett legfőbb célkitűzésükért, egy „szerb vajdaság” kiharcolásáért szálltak síkra: ebbe a Nagyikindai kiváltságos kerület is beletartozott volna. Az első fegyveres összetűzések is jórészt Nagyikindán jelentkeztek. Már 1848. április 23-án – húsvét vasárnapján – Karlócáról (Сремски Карловци/Sremski Karlovci) a magyar uralom ellen és a szerb szabadság mellett szóló röpiratok érkeztek a helyi szerbséghez. Másnap, április 24-én már szerb népfelkelés tört ki a városban.¹ Fekete Gyula református lelkész a következőket írta a véres tragédiáról: „*Délután 3 órakor a harangokat félreverték és a nép fegyverekkel, kaszákkal, villákkal rohant a vagyonsabb lakosokra. A megrémült lakosok menekültek. A városban mindenfelé rémes jajgatások, lövések, káromkodások voltak hallhatók: »Üssétek agyon az urakat, a magyarokat és németeket!«.*”² A sors ironiája, hogy a szerbek által kirobbantott vérengzés még a sajátjaikat sem kímélte, szerb áldozatokat is követelt. „*A szerencsétlen áldozatok között voltak Csuncsits János és Iszakovits Sándor kerületi tanácsnokok, mindkettő kikindai származású szerb.*” Mindkét szerb elöljárót brutális kegyetlenséggel végezték ki, aminek a részleteitől eltekintünk, habár Fekete Gyula ezt is leírta. Az indulatok továbbra is tomboltak: „*A dühöngő nép a börtönöket felnyitotta, a rabokat*

*azokból kihozta. Ekkor megindult a rettenetes rablás, gyűjtogatás. Betörték a jobb lakásokba, azokban minden bútort összetörték, minden írást, okmányt, értékpapírt széttéptek. Ezt tették a hivatalokban is. A városban mintegy 70 huszár volt állomáson. Ezek kivonultak ugyan a lázadók megfélemlítésére, de a nagy tömeg ellen tehetetlennek bizonyultak. A katonák közül is kettő áldozatul esett. Harmadfél napig tartott a rettenetes dúlás, rablás, pusztítás. Kiss Ernő ezredes jött három ezred katonasággal; össze akarta lövetni a várost, de ettől a szándékától Karátsonyi László [Torontál vármegyei] – főispán kívánságára – s hogy ártatlanok is ne lakoljanak – elállott.”*³

A vezetők látva a népfelkelésnek – ami gyakorlatilag inkább lincselés és rablás volt – a következményeit, nem várták meg a felelősségre vonást, elmenekültek a városból, de rajtuk kívül még így is több száz rabló garázdálkodott Nagyikindán. Ezek jó részét, továbbá azokat a vezetőket, akiket sikerült elfogni, a később felállított rögtönítélő bíróság elítélte, majd kivégeztette.

A kerület falvaiban nagyobb atrocitások nem történtek, mivel azok továbbra is jórészt ortodox szerbek által lakott települések voltak. Azonban Nagyikinda később is a szerb megmozdulások egyik központja maradt. A szerb felkelők 1848. október 14-én ismét elfoglalták a várost, de Damjanich János (1804–1849) tábornok a seregével kiverte a szerb martalócokat a településről.

Közel fél év múlva, 1849. április 24-én Perczel Mór (1811–1899) tábornok serege Nagyikindánál, majd 1849. április 29-én Nagybecskerek és Melence között is megverte a Kuzman Todorović (1787–1858) osztrák – délszláv származású –

¹ ALEXICH BOGOLYUB: *Torontál vármegye története 1779-től 1867-ig*. In: Borovszky Samu (szerk.): *Magyarország vármegyei és városai. Torontál vármegye. Országos Monográfia Társaság, Budapest, 1912. 456. p.*

² FEKETE 1912, 585–586. pp.

³ FEKETE 1912, 585–586. pp.

császári altábornagy által vezetett szerb seregeket. E vereségekkel a délvidéki szerbek ereje végleg megtört.

A szabadságharc leverése után az osztrák hatalom állta az ígérletét; teljesítette a szerbek kívánságát: 1849. november 16-án I. Ferenc József magyar király (1848–1916) császári páténsel létrehozta az ún. Szerb Vajdaság és Temesi Bánságot. „A magyar törvénykezés hatálya alól kivonva [...] uralkodói önkénnyel, újjágyarmatosító szándékkal hozták létre: Bács-Bodrog, Torontál, Temes és Krassó vármegyéből, Szerém vármegye rumai és újlaki járásaiból, függetlenül Magyarországtól, a bécsi igazgatás alatt. [...] A »szerb vajdaság« létesítése és elnevezése a magyarokat megalázta, a horvátokat elkésérettette, mivel kevesebbet kaptak a szerbeknél. Az a szerbeknek is csalódást, törekvéseik és áldozataik kijátszását jelentette, hogy szerb vajda helyett a területet Temesvárt szervezett helytartóságról osztrák katonai helytartó igazgatta, német nyelvvél és az osztrák jog szerint, mint az örökös tartományokban. A kb. 1 400 000, egymással is békétlen lakost (közte 241 000 magyart, 325 000 svábot és 395 000 oláhot) megalázni, s a névleges többségnek a 407 000 ott lakó görögkeleti szerbnek alárendelni az összbirodalom szempontjából is hibás politika volt.”⁴ A tartományt öt kerületre osztották, egy-egy kerületi előljárával az élen. Minden kerület központjában törvényszék is volt. A Nagyikindai kiváltságos kerület továbbra is egy kerületet alkotott, külön törvényszékkal.

I. Ferenc József – olyan módon, ahogy létrehozta – uralkodói páténsel 1860. december 27-én megszüntette a Szerb Vajdaság és Temesi Bánságot, ami a szerbek tiltakozását vonta maga után. Azonban a hatalom ezzel már nem törődött, ekkor döbbsentek rá a szerbek, hogy törekvéseiket nem Bécs, hanem Belgrád felé fordulva tudják csak elérni.

A szerbek kiábrándultságát már az sem orvosolta, hogy a Nagyikindai kiváltságos kerület az 1870. évi XLII. törvénycikk értelmében önálló törvényhatóság lett. Ekkor a területe már csak

8,06 mf² volt. Közigazgatásilag pedig három járársra, ezen belül tíz falura és három pusztára tagolódtott. Lakosainak száma akkoriban 62 209 fő volt,⁵ akik jobbára továbbra is a szerb ortodox egyházhoz tartozó szerbek voltak.

A szerbek kezdeti kudarcra után jött a következő: az egységes megyerendezés keretein belül 1876-ban az összes kiváltságos terület megszüntették Magyarországon. Az 1876. évi XXXVIII. törvénycikk a Nagyikindai kiváltságos kerület önállóságát is megszüntette, és a történelmi Torontál vármegye területébe olvasztotta.⁶

A történelmi Torontál vármegyén belül Nagyikinda továbbra is jelentős szerepet játszott, nemcsak mert megindult a város fejlődése – amelyet jórészt a vasúthálózatba történő bekapcsolódás biztosított a városnak –, hanem mert járási székhely lett, továbbá – mint Torontál vármegye legnépesebb települése – 1893-ban az ún. „rendezett tanácsú város” címet is elnyerte. A további kilenc szerb település közül Basahíd és Mokrin a nagyikindai, Ókeresztúr és Jozefovo (Torontáljózseffelva) a törökkanizsai, Karlova, Kumán, Melence, Tarrós (Tiszatarrós) és Vrányova (Aracs) a törökbecsei járás része lett.⁷ Így végződött a magyarországi viszonylatban egyedülálló, szerb önkormányzatú terület, a Nagyikindai kiváltságos kerület önálló léte.

A történelmi Nagyikindai kiváltságos kerület egykori, 1839-ben épített székháza – napjainkban múzeum

Forrás: A szerző saját felvétele

⁴ DIÓS ISTVÁN (főszerk.) – VICZIÁN JÁNOS (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon. XII. kötet (Seq–Szentl)*. Szent István Társulat, az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Budapest, 2007. 534. p.

⁵ DIÓS – VICZIÁN (IX. kötet) 2004, 419. p.

⁶ HARASZTHY LAJOS: *Torontál vármegye története 1867-től a mai napig*. In: Borovszky Samu (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai. Torontál vármegye. Országos Monográfia Társaság, Budapest, 1912. 510. p.; GYÉMÁNT 2004, 488. p.*

⁷ HARASZTHY 1912, 488. p.

I. 3. Anyanyelvi és vallási viszonyok a 18. század alkonyától a trianoni békeszerződés aláírásáig

Említettük, hogy a város 1774 és 1876 között a már ismertett Nagyikindai kiváltságos kerület székhelye volt: ez gazdaságilag és demográfiaileg jelentős hatást gyakorolt a Nagyikinda életére. A városról – a 18. század legvégén – Vályi András (1764–1801) geográfus, statisztikus a *Magyar országnak leírása* című könyvében a következőket írta: „Kikinda. Nagy Kikinda. Privilegiált mezőváros, és az innen nevezett kerületnek törvénytartó helye, földesura a Királyi Kamara, lakosai nagyobb részben rácok, magyarok, németek, és horvátok; óhitűek, és katolikusok, földje térséges, és igen hasznos, szarvas, és másféle marhákkal bővelkednek, nádja elég van, növendék erdeje, és szőleje meg lehető, fekszik Hegyes, és Mokrin helységekhez legközelebb, piacok Török Becsén, és Szegeden.”⁸

Az 1848/1849. évi szabadságharc idején a helység többször is jelentős összecsapások és tragédiák színtere volt. Nem sokkal később Fényes Elek statisztikus – az 1851-ben megjelent – „geográfiai szótárában” az alábbiak szerint emlékezett meg Nagyikindáról: „Kikinda (Nagy-), Torontál vármegye csinos mezőváros, s főhelye a kikindai szabad kerületnek, mely hajdan katonai igazgatás alatt volt, de jelenleg is magának külön tanácsa s szép szabadalmi vannak; különben kamarai javadalom. Fekszik Nagybecskerekhez éjszakra 8, Szegedhez 7 mérföldnyire: 2 908 katolikus, 24 református, 74 evangélikus, 11 800 nem egyesült óhitű, 196 zsidó lakossal, kik nyelvökre nézve szerbek, németek s magyarok. Van katolikus és nem egyesült óhitű temploma, szép városháza, postahivatala, gyógyszerháza, vendégfogadója, epreskertje. Határa roppant kiterjedésű s igen termékeny; kevés erdeje, sok szőlőskertje van; szarvasmarhát, juhot nagy mennyiségben tart s 406 egész telket számlál. A kikindai szabad kerülethez még a következő népes helységek tartoznak: Mokrin, Franyova, Melencze mezővárosok, Kumánd, Basahid, Kar-

lova, Josephova, Taras, Rácz-Keresztur faluk s számos puszták. A kerület pallosjoggal élt.”⁹

A szabadságharc leverése után a Szerb Vajdaság és Temesi Bánság részeként továbbra is létezett a Nagyikindai kiváltságos kerület, amelynek központja továbbra is Nagyikinda volt. A város igazi fejlődése azonban csak 1850 után indult meg, ekkorra – 1857-re – kiépült a Szeged–Nagyikinda–Zsombolya–Temesvár-vasútvonal, majd a városnak összeköttetése lett Torontál vármegye székhelyével, Nagybecskerekkel is. Kevesen gondolnák, hogy Nagyikinda a 19. század végére Torontál vármegye legnépesebb településévé vált.

A nagyikindai vasútállomás egykoron

Forrás: Internet portal Bačke Palanke:
<http://backapalankavesti.com/2016/12/08/dok-su-vozovi-prolazili-nasim-sokakom-foto/> (Letöltés ideje: 2017. május 12.)

A gazdasági, továbbá a városi kulturális élet fellendülése kedvezően hatott a településre. A város kereskedelme szintén virágzott, főleg a gabonakereskedelem, a malomipar és marhategyésztés volt jelentős. Az üzleti életet több pénz- és hitelintézet segítette. Ez így is maradt az első világháború kirobbanásáig (1914). A város fejlődéséről Fekete Gyula a következőképp emlékezett meg: „Ami magát Nagyikinda városát illeti, ha valaki látogatóként jön a városba, feltűnik előtte a legtöbbnyire nyílegyenes, széles utcák sokasága, a melyek 5 kilométernyi hosszúság-

⁸ VÁLYI ANDRÁS: *Magyar országnak leírása. II. kötet.* A Királyi Universitásnak betűivel, Buda, 1799. Arcanum Kézírónyvtár: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/ValyiFenyess-orszagleirasok-81A15/valyi-andras-magyar-orszag-nak-leiras-a-87F85/2-kotet-828BA/k-82FAA/kikinda-831EB/> (Letöltés ideje: 2024. január 16.)

⁹ FÉNYES ELEK: *Magyarország geographiai szótára. II. kötet.* Nyomtatott Kozma Vazulnál. Pest, 1851. 218. p.

A Draxler-féle ház és mellette a városháza

Forrás: Fekete Gyula: Nagyikinda. In: Borovszky Samu (szerk.): Magyarország vármegyéi és városai. Torontál vármegye. Országos Monográfia Társaság, Budapest, 1912. 591. p. Országos Széchenyi Könyvtár – Magyar Elektronikus Könyvtár: <http://mek.oszk.hu/09500/09536/html/0024/17.html> (Letöltés ideje: 2024. január 16.)

Az egykori törvényszéki palota

Forrás: Fekete Gyula: Nagyikinda. In: Borovszky Samu (szerk.): Magyarország vármegyéi és városai. Torontál vármegye. Országos Monográfia Társaság, Budapest, 1912. 592. p. Országos Széchenyi Könyvtár – Magyar Elektronikus Könyvtár: <http://mek.oszk.hu/09500/09536/html/0024/17.html> (Letöltés ideje: 2024. január 16.)

ban futnak át a városon s ugyanilyen módon a keresztbe menő utcák is. Néhány évtizeddel ez előtt Nagyikinda még nagyon is falusias külsejű volt, de ez a kép évről-évre városiasabbá válik. Szép házak épülnek szerte a városban. A közép-pontban sok az emeletes ház is. Az utcák forgalma is azt mutatja, hogy a haladás útja megnyílt a város számára.”¹⁰

Nagyikinda a dualizmus idején (1867–1918) előbb Torontál vármegye Nagyikindai járásának a székhelyévé vált, majd – 1893-tól – rendezett tanácsú város lett. A városban járási szolgabírói hivatal, királyi törvényszék, továbbá járásbíró-ság, királyi közjegyzőség, valamint csendőr- és szakasparancsnokság is működött. A városi közigazgatás élén a polgármester állt. A polgármesterek jobbára szerb származásúak voltak.¹¹ Azonban a képviselőtestületben, valamint a különféle hivatalok élén nemcsak szerb, hanem magyar, illetve német ajkú egyének is töltöttek be pozíciókat.

Nagyikinda rendezett tanácsú város területe – az 1910. évi magyar népszámlálás időpontjában – 49 780 katasztrális hold (286,48 km²) volt. Ezzel az értékkel a történelmi Torontál vármegye – 9903 km² nagyságú – területének 2,9%-át tette ki.

A városi közoktatás helyzete kiemelkedőnek számított. A településen öt óvoda működött, továbbá az összes felekezet rendelkezett iskolával. A pravoszláv szerb iskola, amelyet 1819-ben alapítottak, jelentős bővítéseken esett át. Nem is csoda, hiszen a 20. század elején már összesen közel 1200 gyermek járt a különböző évfolyamokra. A római katolikus magyar iskola 1812-ben alakult meg, azonban az oktatás csak 1878 óta folyt magyar nyelven. A 20. század elején közel 1000 diák járt az intézmény különböző tagozataira. A városban működött továbbá evangélikus, református és még izraelita népiskola is. Az előbbieken említett intézmények fenntartását Nagyikinda rendezett tanácsú város folyamatosan segélyezte, illetve biztosította a működésükhöz szükséges feltételeket. Volt a városban még községi és állami népiskola is, illetve gőzmalmi magán-népiskola,¹² állami polgári leányiskola, községi polgári fiúiskola, valamint állami főgimnázium is.

Nagyikindán hat újság (!) jelent meg, ezek a következők voltak: a magyar nyelvű *Felsőtorontáli Hírlap* és a *Torontáli Hírlap*, a német nyelvű *Nagykikinda* és *Grosskikindaer Zeitung*, valamint a szerb nyelvű *Narodni List* és a *Srpski Glas*. Elő-

¹⁰ FEKETE 1912, 589. p.

¹¹ Nagyikinda rendezett tanácsú városának polgármesterei az első világháborúig a következők voltak: Telecsky Risztó (1893–1896), dr. Bogdán Zsivkó (1896–1910), majd pedig 1910-től Majinszky Lukács töltötte be ezt a posztot. FEKETE 1912, 594. p.

¹² Ebbe az iskolába elsősorban az ott dolgozók gyermekei jártak.

állításukat öt nyomda biztosította. A soknemzeti-ségű közeg egyébiránt a színjátszásban is megnyilvánult. A városnak külön szerb és magyar színtársulata is volt, amelyeket a város ugyan-csak rendszeresen anyagilag is támogatott.

Vallási, illetve felekezeti tekintetben a város népessége meglehetősen heterogénnek számított. Nagyikinda legrégebb és legtöbb hívővel rendelkező felekezete a szerb pravoszláv egyház volt, templomát – amely ma is a főtéren áll – 1773-ban építették, de tornyot csak 1797-ben kapott az épület. Az ortodox templomot Szent Miklós (Светог оца Николаја/Svetog oca Nikolaja) tiszteletére szentelték fel. Ünnepnapiját május 22-én tartják.¹³ Nagyikinda külvárosában, a temető mellett egy másik ortodox templom is található, amelyet 1885 és 1887 között építettek, és a Szentháromság (Света Троица/Sveta Trojica) tiszteletére szenteltek fel.

A szerb pravoszláv templom és a „város szíve”, az egykori Ferenc József tér

Forrás: Fekete Gyula: Nagyikinda. In: Borovszky Samu (szerk.): Magyarország vármegyéi és városai. Torontál vármegye. Országos Monográfia Társaság, Budapest, 1912. 591. p. Országos Széchényi Könyvtár – Magyar Elektronikus Könyvtár: <http://mek.oszk.hu/09500/09536/html/0024/17.html> (Letöltés ideje: 2024. január 16.)

A második legjelentősebb hívőszámmal rendelkező egyház a római katolikus volt. Az első – főképp német, továbbá magyar anyanyelvű – római katolikus lakosok kincstári hivatalnokok és iparosok voltak. Vallási ügyeiket eleinte a beodrai plébános látta el. Az első templomukat 1783-ban

építették, de a hívők lélekszámának növekedésével kicsinek bizonyult, ezért I. (Habsburg) Ferenc magyar király (1792–1835) 1807-es látogatása alkalmával ígéretet tett egy nagyobb templom felépíttetésére. Az új templomot – amely ma is a város központjában található – 1811-ben építették, és Assisi Szent Ferenc (Hl. Franz von Assisi) tiszteletére szentelték fel.¹⁴

A római katolikus templom

Forrás: Fekete Gyula: Nagyikinda. In: Borovszky Samu (szerk.): Magyarország vármegyéi és városai. Torontál vármegye. Országos Monográfia Társaság, Budapest, 1912. 591. p. Országos Széchényi Könyvtár – Magyar Elektronikus Könyvtár: <http://mek.oszk.hu/09500/09536/html/0024/17.html> (Letöltés ideje: 2024. január 16.)

A protestáns egyházak csak a 19. században „honosodtak meg” Nagykikindán. Előbb az ágostai hitvallású evangélikusok telepedtek be a 19. század elején, de anyaegyházzá csak 1840-ben váltak. Majd őket az 1880-as évek második felében a reformátusok követték.

Az izraelita felekezet is jelen volt Nagykikindán. Fekete Gyula az alábbiakat írta róla: „Az izraelita hitközség alakulásáról megállapítható, hogy 1800-ban Nagykikindán már volt hitközség, rabbival, tanítóval, előkönyörgővel. Ugyanakkor volt már szentegyletük is. 1880-ban épült a jelenlegi zsinagóga és iskola.”¹⁵

¹³ Bánáti Szerb Ortodox Helytartóság: <http://www.eparhijabanatska.rs/parohije/kikindsko-namesnistvo/kikinda/> (Letöltés ideje: 2024. január 16.)

¹⁴ FEKETE 1912, 590. p.

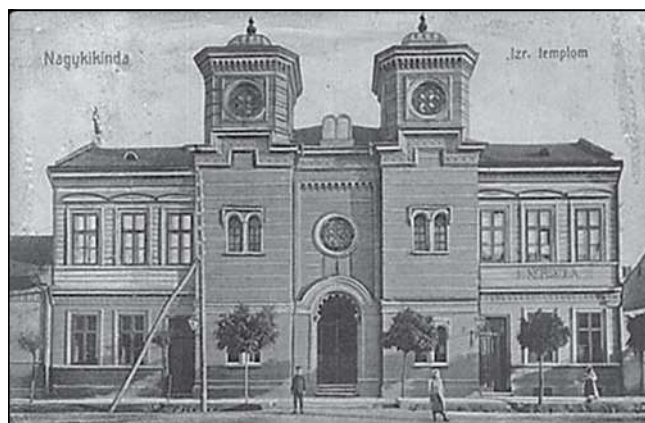
¹⁵ FEKETE 1912, 593. p.

A református templom

Forrás: Fekete Gyula: Nagyikinda. In: Borovszky Samu (szerk.): Magyarország vármegyéi és városai. Torontál vármegye. Országos Monográfia Társaság, Budapest, 1912. 591. p. Országos Széchényi Könyvtár – Magyar Elektronikus Könyvtár: <http://mek.oszk.hu/09500/09536/html/0024/17.html> (Letöltés ideje: 2024. január 16.)

A 19. század végén A Pallas nagy lexikona a következő fontosabb statisztikai adatokat közölte a városról: „Nagy-Kikinda rendezett tanácsú város Torontál vármegyében, (1891) 3758 házzal és 22,768 lakossal (1850: 13 866), kik között 3 519 magyar, 5 719 német, 434 oláh s 12 855 szerb, hitfelekezet szerint 8 484 római katolikus, 13 207 görögkeleti, 144 ágostai hitvallású evan-

Az 1953-ban lebontott izraelita zsinagóga

Forrás: Nagyikinda. Vajdasági Magyar Digitális Adattár: <http://adattar.vmmi.org/?ShowObject=telepules&id=130> (Letöltés ideje: 2024. január 16.)

gélikus, 117 helvét és 670 izraelita van.”¹⁶

A statisztikai táblázatból kiolvasható, hogy a dualizmus korának népszámlálásai¹⁷ (1880–1910) a településen szignifikáns szerb többséget mutattak ki, messze nem elhanyagolható német és magyar kisebbséggel.¹⁸ (Már csak azért sem volt elhanyagolható a németség, mert a város

Nagykikinda rendezett tanácsú város címeres pecsétje (1902)

Forrás: A Vajdaság enciklopédiája (megszűnt weboldal): <http://vajdasag.rs/images/d/d5/Kikinda1902.png> (Letöltés ideje: 2017. február 6.)

¹⁶ BOKOR JÓZSEF (központi szerk.): A Pallas nagy lexikona. XII. kötet (Magyar–Nemes). Pallas Irodalmi és Nyomdai Rt., Budapest, 1895. 536–537. pp.

¹⁷ Az 1869. évi népszámlálás még nem vizsgálta az anyanyelvi összetételt, illetve megoszlást.

¹⁸ GYÖRGY ALADÁR (szerk.): A Föld és népei. V. kötet. Magyarország. Franklin-Társulat Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda. Budapest, 1905. 530. p.

Nagykikinda rendezett tanácsú város anyanyelvi adatai (1880–1910)

Népszámlálás	Anyanyelv								
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Rómán	Ruszin	Horvát	Szerb	Egyéb
1880	19 845	2960	4531	104	274	–	11 023*		109+844**
1890	22 768	3519	5719	65	434	9	15	12 855	152
1900	24 843	4364	6442	74	600	1	5	13 114	243
1910	26 795	5968	5855	52	436	1	13	14 148	322

Forrás: Országos Magyar Királyi Statisztikai Hivatal/Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1880–1910 közötti magyar népszámlálások (Vö. Felhasznált nyomtatott irodalom: 1880: 309. p.; 1890: 614–615. pp.; 1900: 370–371. pp.; 1910: 372–373. pp.)

* Az 1880. évi magyar népszámlálás még együtt közölte a horvátokra és a szerbekre vonatkozó anyanyelvi adatokat „horvát-szerb” megjelölés alatt.

** Az egyéb kategóriánál az első érték az egyéb anyanyelvűeket, a második pedig a beszélni nem tudó népességet jelölte. Nagyikinda rendezett tanácsú város esetében az első érték (109 fő) az egyéb hazai (66 fő) és az egyéb külföldi (43 fő) anyanyelvűek adataiból tevődött össze.

Nagykikinda rendezett tanácsú város vallási adatai (1880–1910)

Népszámlálás	Vallás						
	Összesen	Római katolikus	Ortodox	Ágostai hitvallású evangélikus	Református	Izraelita	Egyéb
1869	18 834	5752	12 486	91	7	489	9
1880	19 845	7122	11 858	124	86	653	2
1890	22 768	8484	13 207	144	117	670	146
1900	24 843	9664	13 808	205	269	777	120
1910	26 795	10 517	14 721	208	377	782	190

Forrás: Országos Magyar Királyi Statisztikai Hivatal/Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1880–1910 közötti magyar népszámlálások (Vö. Felhasznált nyomtatott irodalom: 1869 [Sebők]: 213. p.; 1880: 309. p.; 1890: 614–615. pp.; 1900: 370–371. pp.; 1910: 372–373. pp.)

gazdasági életében jelentős szerepet játszott.) A románság lélekszáma a népességen belül viszonylag elenyészőnek számított. Az 1890 és 1910 közötti időszakban, az „egyéb” kategórián jobbra a cigány (roma) anyanyelvű személyeket kell érteni.

Nagykikinda rendezett tanácsú város az 1920. június 4-én megkötött trianoni békeszerződés értelmében az újonnan létrejött Szerb–Horvát–Szlovén Királyság – 1929-től Jugoszlávia – része lett.

I. 4. Nemzetiségi és felekezeti változások az elmúlt évszázadban (1920–2022)

A két világháború közötti időszak viszonylag nyugodtnak mondható, annak ellenére, hogy Nagyikinda és környéke elveszett Magyarország számára. Habár a magyarság száma né-

hány száz fővel csökkent az 1910. évi magyar népszámláláshoz képest, de még mindig jelentősebb számban képviseltette magát. A németiség népességszáma viszonylag stabil volt, minimális csökkenést mutatott az 1910. évi népszámlálási adatokhoz képest. Érthető módon a többséget képező szerbség – és horvátság – népességszáma növekedést mutatott.

A változás szele előbb a második világháború alatt, majd annak végóráiban (1944/1945) érintette meg Nagyikinda városát is, akárcsak a többi – szerbiai – bánáti patinás várost. Előbb a zsidóságot érte jelentős veszteség. Ennek oka, hogy a második világháború alatt, Jugoszlávia német megszállását (1941) követően a Bánság „délsláv része” német katonai megszállás és irányítás alá került. Ez hatással volt a város akkori és későbbi etnikai és felekezeti viszonyaira is. A német megszállás idején a zsidó lakosság

Nagykikinda etnikai adatai (1921–2022)

Év	Nemzetiség							
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Horvát	Szerb	Egyéb
1921	Nincs adat.							
1931	28 400	5333	5803	Nincs adat.	Nincs adat.	16 217		1 047
1948	28 665	6922	408	57	78	188	20 276	736
1953	29 570	7122	Nincs adat.	34	70	264	20 796	1284
1961	34 059	7701	Nincs adat.			304	24 908	1146
1971	37 576	7686	Nincs adat.			274	27 478	2138
1981	41 706	7242	Nincs adat.			232	28 630	5602
1991	43 051	5932	57	52	86	191	30 323	6410
2002	41 935	5290	52	42	102	168	31 317	4964
2011	38 065	4504	74	36	84	147	28 425	4795
2022	32 084	2986	36	27	49	93	24 491	4402

(Megjegyzés: 1. Az 1931. évi délszláv népszámlálásnál a 16 217 fő az összes délszláv népességet jelölte, tehát nemcsak a szerbek és a horvátok együttes számát fejezte ki. A számadat túlnyomó hányadát azonban mindenképp a szerb népcsoport adta. 2. Az „egyéb” alatt nemcsak a táblázatban fel nem tüntetett nemzetiségeket, hanem más kategóriákat is érteni kell. Például: „jugoszláv”, „regionális hovatartozás”, „nem kívánt nyilatkozni” etc.) Forrás: 2011 Census of Population, Households and Dwellings in the Republic of Serbia, Ethnicity, Data by municipalities and cities. A Szerb Statisztikai Hivatal honlapja: <http://media.popis2011.stat.rs/2012/Nacionalna%20pripadnost-Ethnicity.pdf> (2024. január 16.); *Ethnic composition of Serbia, 2022*. Population Statistics of Eastern Europe & Former USSR: <http://pop-stat.mashke.org/serbia-ethnic2022.htm> (Letöltés ideje: 2024. január 16.)

nagy részét a – Belgrád (Београд/Beograd) mellett található – sajmištei koncentrációs táborba hurcolták.¹⁹

A német fennhatóság azonban csak 1944 őszéig tartott, akkor, 1944. október 6-án a szovjet Vörös Hadsereg és a jugoszláv partizánok egységei elfoglalták a várost, és az az újonnan alakult Jugoszlávia része lett. Ezt követően tűnt el a német népcsoport a városból, amit elősegített, hogy 1944 őszétől itt működött a szerbek egyik gyűjtőtábor, ahol német, magyar és más népcsoportokhoz tartozó foglyok százait kínozták meg, és lötték agyon. A háború után a német lakosságot kitelepítették, azonban a németek egy része – félve a jugoszláv partizánok bosszújától – már a visszavonuló német hadsereggel elmenekült a városból.

Az 1960-as évek közepétől egészen az 1980-as évekig a település dinamikus fejlődött. Új gyárak, lakóépületek, szociális intézmények épültek, a város utcáit kikövezték, illetve leaszfal-

tozták. Ennek ellenére a vasúti összeköttetés tekintetében csak a Nagyikinda–Zenta–Szabadka- és a Nagyikinda–Nagybecskerek-viszonylat maradt meg, ott is meglehetősen gyér a személyforgalom. Mokrin (Homokrév) és a Romániában található Zombolya (Jimbolia) felé már régen megszűnt a vasúti összeköttetés. (Utóbbi esetben alkalmasint teherforgalom biztosított.)

A második világháború után a város nemzetiségi és felekezeti adataiban is jelentős változások történtek. Nagyikinda egészen 1991-ig, az utolsó jugoszláv népszámlálásig dinamikusan növelte népességszámát. A népességen belül a szerbség száma nőtt, a magyarságé a kezdeti emelkedés után, 1981-től visszaesést mutatott. A németség gyakorlatilag „eltűnt” a városból. Nagyikinda szerb dominanciájú várossá vált, jelentős számú magyar kisebbséggel. Kiemeljük, hogy a szerbek újabb pravoszláv templomot is építettek a közelmúltban. A külvárosban a Szent Damján és Kozma (Светих бесребреника

¹⁹ Nagyikinda. Vajdasági Magyar Digitális Adattár: <http://adattar.vmmi.org/?ShowObject=telepules&id=130> (Letöltés ideje: 2024. január 16.)

Козме и Дамјана/Svetih besrebrenika Kozme i Damjana) tiszteletére felszentelt ortodox templom várja a pravoszláv híveket. Ünnepnapját július 14-én tartják. A „szerb-bizánci” stílusú ortodox templom tervezését még 1996-ban kezdték el, de csak 2003-ban fejezték be. Ezt követően kezdődtek meg az építési munkálatok.²⁰

Nem mehetünk el a legutóbbi szerbiai census (2022) eredményei mellett, amely a magyarság jelentős visszaesését mutatta ki a 2011. évi számbavételhez képest. Emellett a szerbség soraiban is megjelent a népességfogyás, a „fehér pestis”. Ezért okkal következtethetünk arra, hogy a városnak – ahogyan számos más vajdasági településnek – gyengült a népességmegtartó ereje. A népességfogyás mögött minden bizonnyal gazdasági okokat is valószínűsíteniünk kell.

Nagykikinda népességének elsősorban a mezőgazdaság adott megélhetést. A városban mai napig látható Európa egyik legutolsó, még működőképes szárazmalma, amelyet 1899-ben építettek, és egészen 1945-ig rendszeresen használtak. A város területén még 1847-ben 51 malom működött.²¹ Napjainkban is a legfőbb megélhetési forrás a mezőgazdaság. A térségben búzát, kukoricát, szóját, cukorrépát és egyéb zöldség- és gyümölcsfélét termesztenek.

A város korábban híres volt más iparágakról is.

Az 1951 óta állami védelem alatt álló nagykikindai járgányos szárazmalom

*Forrás: Megmaradt szárazmalmok Európában:
<https://szarazmalom.wordpress.com/international/>
(Letöltés ideje: 2024. január 16.)*

Nagykikinda környéke gáz- és olajlelőhelyekkel rendelkezik, emellett területe gazdag agyagban. Utóbbi esetében kiemeljük, hogy Nagyikinda ad otthont Szerbia legnagyobb cserépgyárának (Toza Marković), amelynek termékei – például a Kikinda M-333, a Kikinda Banat M-997 vagy a Kikinda Klasik Premium hajtott agyagcserepek – Magyarországon is beszerezhetők.

Mivel a megélhetésnek, a gazdasági háttérnek vannak demográfiai vetületei, érdemes idézni Nagyikinda község (Општина Кикинда/Opština Kikinda) weboldalát, ahol az alábbiakat olvashatjuk *„Nagykikinda iparilag fejlett térség, ezért igen fontos szerepe van Vajdaság és Szerbia gazdaságfejlesztésében. Nagyikinda község olyan terület, ahol az ipar kiemelkedik, valamint sok nyersanyaggal, gyártási kapacitással, megfelelő képzettségű munkásokkal rendelkezik. Az ipari termelés igen sokféle, de a rendelkezésre álló termelési teljesítőképesség főleg a feldolgozóipar, a termékek magas fokú véglegesítésével foglalkozik.”*²²

Az Észak-bánáti körzethez (Севернобанатски округ/Severnobanatski okrug) tartozó Nagyikinda község tíz településből áll, központja és székhelye Nagyikinda városa. Nagyikinda község települései: Basahíd, Bánátnagyfalu (Банатско Велико Село/Banatsko Veliko Selo), Homokrév [Mokrin], Nagyikinda, Nákófalva (Наково/Nakovo), Szaján (Сајан/Sajan), Torontálbroszi (Руско Село/Rusko Selo), Torontáltószeg (Нови Козарци/Novi Kozarci), Tiszahegyes (Иђош/Iđoš) és Töröktopolya (Банатска Топола/Banatska Topola). Területe 782 km².

Népesedéstörténeti szempontból fontos adalék, hogy a község települései közül – Nagyikinda mellett – Basahíd, Homokrév (Mokrin), valamint Tiszahegyes szerb többségű falvak voltak. Bánátnagyfalu korábban három településből – Károlyliget, Szentborbála és Szenthubert – állt, és kezdetben római katolikus franciák, majd németek lakták, akik asszimilálták az előbbieket. Torontáltószeg két falu, Kis- és Nagytószeg

²⁰ A Bánáti Szerb Ortodox Helytartóság honlapja: <http://www.eparhijabanatska.rs/parohije/kikindsko-namesnistvo/kikinda/> (Letöltés ideje: 2024. január 16.)

²¹ A Vajdaság enciklopédiája (megszűnt weboldal): <http://vajdasag.rs/Nagykikinda> (Letöltés ideje: 2017. február 6.)

²² Privreda. KikindaOnline: <http://www.kikinda.org.rs/index.php?language=hun&page=ogradu&option=privreda> (Letöltés ideje: 2024. január 16.)

Érdekesesség a múltból: A város lakóinak nyugalmát egykoron toronyőr (is) vigyázta

Forrás: Vajdasági Magyar Digitális Adattár: <http://adattar.vmmi.org/?ShowObject=telepules&id=130> (Letöltés ideje: 2024. január 16.)

egyesüléséből jött létre, korábban mindkét helység római katolikus németeknek adott otthont. Nákófalva ugyancsak – római katolikus vallást követő – német ajkúak települése volt. Torontáloroszi és Töröktopolya egykoron „elegyes” helységek voltak, római katolikus vallású magyar és német lakosokkal. Torontáloroszipan jelentős magyar többség mutatkozott. Töröktopolyán nagyjából kiegyenlített volt a két népcsoport száma, illetve aránya. Az előbbieken említett településekről a németek ugyanakkor tűntek el, amikor Nagyikindáról, vagyis a második világháború végén, illetve azt követően. A magyarság a falvakban – Szaján kivételével – kisebbségbe, megkockáztatható a kijelentés, hogy szórványsorsra jutott.²³

A 2022. évi szerb népszámlálás szerint 49 326 fő élt Nagyikinda község területén, ebből 37 399 (75,82%) volt szerb, 4856 (9,84%) magyar, továbbá 7071 fő (14,34%) egyéb nemzetiségű, illetve nem nyilatkozott a nemzetiségéről, ismeretlen

vagy regionális hovatartozást jelölt meg. A számadatokat tekintve nemcsak a magyarság száma, hanem a község népességszáma is jelentős – 17,03%-os (10 127 fő) – visszaesést mutat. A 2011. évi szerbiai census szerint még 59 453 fő élt Nagyikinda község területén. A magyarság is jelentős visszaesést mutatott. A 2011. évi népszámlálás szerint még 7270 magyar nemzetiségű személy élt a község területén, ez 2022-re 4856 főre olvadt. A vesztség 2414 fő (33,2%). A szerbek sem lehetnek elégedettek, népességük 44 846 főről 37 399 főre – 7447 fővel (16,6%) – zuhant vissza. A község magyarságának jelentősebb részét Nagyikinda kisebbségben élő magyarsága, valamint a jobbára magyar ajkú Szaján adja. Kisebb-nagyobb magyar közösségek élnek még Torontáloroszipan, Töröktopolyán, valamint Mokrinban is. A többi településen nincs számottevő magyar közösség.

²³ GYÉMÁNT RICHÁRD: *Etnikai és felekezeti viszonyok a történelmi Torontál vármegye Nagyikindai járásában*. Második, javított kiadás. Históriaantik Könyvesház, Budapest, 2018. 5. p.; GYÉMÁNT RICHÁRD: *Etnikai és felekezeti viszonyok a történelmi Torontál vármegye Pancsovai járásában*. Második, javított kiadás. Históriaantik Könyvesház, Budapest, 2019. 4. p

II. Felhasznált irodalom

II. 1. Felhasznált nyomtatott irodalom

A magyar korona országában az 1881. év elején végrehajtott népszámlálás főbb eredményei megyék és községek szerint részletezve. Országos Magyar Királyi Statisztikai Hivatal. Pesti Könyvnyomda-Részvénytársaság, Budapest, 1882

A magyar korona országainak helységnévtára. Országos Magyar Királyi Statisztikai Hivatal. Pesti Könyvnyomda-Részvénytársaság, Budapest, 1892

A magyar korona országainak 1900. évi népszámlálása. Első rész. A népesség általános leírása községenként. In: Magyar Statisztikai Közlemények. Új sorozat. 1. kötet. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal. Pesti Könyvnyomda-Részvénytársaság, Budapest, 1902

A magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. Első rész. A népesség főbb adatai. Községek és népesebb puszták, telepek szerint. In: Magyar Statisztikai Közlemények. Új sorozat. 42. kötet. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal. Az Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.-Társulat nyomása, Budapest, 1912

ALEXICH BOGOLYUB: *Torontál vármegye története 1779-től 1867-ig.* In: Borovszky Samu (szerk.): Magyarország vármegyéi és városai. Torontál vármegye. Országos Monográfia Társaság, Budapest, 1912

ANTAL TAMÁS: *Törvénykezési reformok Magyarországon (1890–1900). Ítéletábrák, bírói jogviszony, esküdt-szék. Dél-alföldi évszázadok 23. Csongrád Megyei Levéltár, Szeged, 2006*

BÁLINT SÁNDOR: *A szögedi nemzet. A szegedi nagytáj népelete.* In: Trogmayer Ottó (szerk.): A Móra Ferenc Múzeum évkönyve. 1974/75–2. Móra Ferenc Múzeum, Szeged, 1976

BOKOR JÓZSEF (közponi szerk.): *A Pallas nagy lexikona. XII. kötet (Magyar–Nemes).* Pallas Irodalmi és Nyomdai Rt., Budapest, 1895.

DIÓS ISTVÁN (főszerk.) – VICZIÁN JÁNOS (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon. IX. kötet (Meszr–Olt).* Szent István Társulat, az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Budapest, 2004

DIÓS ISTVÁN (főszerk.) – VICZIÁN JÁNOS (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon. XII. kötet (Seq–Szentl).* Szent István Társulat, az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Budapest, 2007

DIÓS ISTVÁN (főszerk.) – VICZIÁN JÁNOS (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon. XIII. kötet (Szentl–Titán).* Szent István Társulat, az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Budapest, 2008

FEKETE GYULA: *Nagykikinda.* In: Borovszky Samu (szerk.): Magyarország vármegyéi és városai. Torontál vármegye. Országos Monográfia Társaság, Budapest, 1912

FÉNYES ELEK: *Magyarország geographiai szótára. II. kötet.* Nyomtatott Kozma Vazulnál. Pest, 1851

GAVRILOVIĆ, SLAVKO: *Srbi u Ugarskoj i Slavoniji od austro-turskog rata 1737–1739. do kraja XVIII veka.* Istorija srpskog naroda. Beograd, 1986

GAVRILOVIĆ, SLAVKO: *„Popis Podunavske vojne granice 1722–1723. godine”.* Istraživanja br. 12. Novi Sad, 1989

GYÉMÁNT RICHÁRD: *A történelmi Torontál vármegye népesedéstörténete.* In: TÓTH KÁROLY (szerk.): Acta Universitatis Szegediensis. Acta Juridica et Politica. Publicationes Doctorandorum Juridicorum. Tomus IV. Fasciculus 8. Kiadja a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának tudományos bizottsága. Szeged, 2004

GYÉMÁNT RICHÁRD: *Etnikai és felekezeti viszonyok a történelmi Torontál vármegye Nagyikindai járásában.* Második, javított kiadás. Históriaantik Könyvesház. Budapest, 2018

GYÉMÁNT RICHÁRD: *Etnikai és felekezeti viszonyok a történelmi Torontál vármegye Pancsovai járásában.* Második, javított kiadás. Históriaantik Könyvesház, Budapest, 2019

GYÖRGY ALADÁR (szerk.): *A Föld és népei. V. kötet, Magyarország.* Franklin-Társulat Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda, Budapest, 1905

HARASZTHY LAJOS: *Torontál vármegye története 1867-től a mai napig.* In: Borovszky Samu (szerk.): Magyarország vármegyéi és városai. Torontál vármegye. Országos Monográfia Társaság, Budapest, 1912

HEGEDŰS ANTAL: *A kiváltságolt szerb nemzet a XVIII–XIX. században Magyarországon.* In: ZOMBORI ISTVÁN (szerk.): *A szerbek Magyarországon.* Móra Ferenc Múzeum, Szeged, 1991

KARAMAN, IGOR: *Putovanje grofa Telekija Kroz Banat, Bačku i Slavoniju krajem 1794. godine.* Zbornik Matice Srpske za društvene nauke, 23. Novi Sad, 1959

KOSTIĆ, MITA: *Srpska naselja u Rusiji: Srbija i Slavonesrbija.* Srpska kraljevska akademija, Beograd, 1923

LEBL, ARPAD: *Prilog istoriji agrarnog pitanja u Vojvodini 1848–1849.* Prilozi za političku, kulturnu i privrednu istoriju Vojvodine. Zbornik Državnih arhiva Vojvodine, 1. Novi Sad, 1954

MITROVIĆ, MIRKO: *A Nagyikindai Koronakerület, mint a szerb nép privilégiumának egyik formája 1774–1817.* In: RADICS KÁLMÁN (szerk.): *Vármegyéek és szabad kerületek I–II.* Hajdú-Bihar Megyei Levéltár Közleményei 27. Debrecen, 2001

PÁLOSFALVI TAMÁS: *A Brankovicsok a középkori Magyar Királyságban.* In: Glatz Ferenc (szerk.): História. História Alapítvány, XXXII. évfolyam. 1–2. szám. Budapest, 2010

RAJKOV, MILIVOJ: *Istorija grada Kikinde do 1918.* Pregled, Istorijiski arhiv Kikinda, Gradski magistrat, Kikinda. 1968

REISZIG EDE: *Torontál vármegye története 1779-ig.* In: Borovszky Samu (szerk.): Magyarország vármegyéi és városai. Torontál vármegye. Országos Monográfia Társaság, Budapest, 1912

REISZIG EDE: *Temes vármegye községei.* In: Borovszky Samu (szerk.): Magyarország vármegyéi és városai. Temes vármegye. Országos Monográfia Társaság, Budapest, 1913

STAJIĆ, VASA: *Velikokikindski dištrikt. 1776–1876*. Matična srpska, Novi Sad, 1950

SZENTKLÁRAY JENŐ: *Oláhok költöztetése Délmagyarországon a múlt században*. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1891

TAKÁCS MIKLÓS: *A középkori régészet a Vajdaságban 1918 és 1987 között*. In: Balla Péter et al. (szerk.): *Testis temporum, vita memoriae. Ünnepi tanulmányok Pálóczi Horváth András 65. születésnapjára*. Studia Caroliensia. A Károli Gáspár Református Egyetem szakfolyóirata. VII. évfolyam. 3–4. szám. Budapest, 2006

II. 2. Felhasznált elektronikus irodalom

2011 *Census of Population, Households and Dwellings in the Republic of Serbia, Ethnicity, Data by municipalities and cities*. A Szerb Statisztikai Hivatal honlapja: <http://media.popis2011.stat.rs/2012/Nacionalna%20pripadnost-Ethnicity.pdf>

A Vajdaság enciklopédiája (megszűnt weboldal): <http://vajdasag.rs/>

A Bánáti Szerb Ortodox Helytartóság: <http://www.eparhijabanatska.rs/>

Ethnic composition of Serbia, 2022. Population Statistics of Eastern Europe & Former USSR: <http://pop-stat.mashke.org/serbia-ethnic2022.htm>

Internet portal Bačke Palanke: <http://backapalankavesti.com/2016/12/08/dok-su-vozovi-prolazili-nasim-sokakom-foto/>

FEKETE GYULA: *Nagykikinda*. In: Borovszky Samu (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai*. Torontál vármegye. Országos Monográfia Társaság, Budapest, 1912. Országos Széchenyi Könyvtár – Magyar Elektronikus Könyvtár: <http://mek.oszk.hu/09500/09536/html/0024/17.html>

JUHANI NAGY JÁNOS: *Honfoglalás előtt és után*. Országos Széchenyi Könyvtár – Magyar Elektronikus Könyvtár: <http://mek.oszk.hu/02200/02248/02248.htm>

KikindaOnline: <http://www.kikinda.org.rs/>

Megmaradt szárazmalmok Európában: <https://szarazmalom.wordpress.com/international/>

VÁLYI ANDRÁS: *Magyar országnak leírása. II. kötet*. A Királyi Universitásnak betűivel, Buda, 1799. Arcanum Kézírókönyvtár: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/ValyiFenyesorozagleirasok-81A15/valyi-andras-magyar-orszagnak-leirasa-87F85/2-kotet-828BA/k-82FAA/kikinda-831EB/>

A tudomány éve, Flagstaff, Arizona (részlet)

Látott és soha nem látott szobrok

Párkányi Raab Péter művészetéről

A művész pályája kezdetének egy kiemelkedően fontos epizódja, amikor Balassagyarmaton találkozott Szederkényi Attila szobrászművésszel. Ő Párkányi Raab Péter édesapját hívta műtermébe, aki faszobrászattal foglalkozott. Felajánlotta neki, hogy szívesen tanítaná, de végül a fiatal fiú lett a növendék. A szakmai alapokat tőle sajátította el, de a világ és a művészet nagy kérdéseit már nem tudták megvitatni, mert tanára fiatalon, 58 évesen elhunyt. Ha Párkányi Raab Péter mestereit vesszük számba, akkor különös helyzettel szembesülünk. A sikeres főiskolai felvételt követően tanára az akkori párt egyik legjelentősebb szobrásza, Kiss István lett. Mint Párkányi visszaemlékezik: nagyon félték, amikor a növendékei lettek. Mégis ő maga elsőéves korában egy Krisztus-töredéket faragott. Környezetét, barátait sokkolta a téma, féltették, hogy az máris a főiskola végét jelenti számára. De Kiss István, amikor a szobrot meglátta – a teljesítmény meglepte –, növendékét megdicsérte, s ez alkalommal korigált, instrukciót adott, segített. Harmadéves korától a szerinte „álrendszer-váltás” egy új tanárt hozott számára, akinek személyéről azonban máig nem szívesen beszél. Később elsősorban olyan politikai eredetű konfliktus keletkezett közöttük, melynek árnya végképp megszakította a közöttük lévő személyes kapcsolatot. A főiskola végén már igazán vágyott arra, hogy végre igazi mestere legyen. A körülmények szükségessé tették, hogy kőfaragóként munkát vállaljon. Melocco Miklós egy nagy megbízáson dolgozott, így jelentkezett nála. Melocco így fogadta: „Leonardo is Verrocchio műhelyében kezdte.” Ő – ahogy Párkányi Raab fogalmaz – hamar „felszabadította”, majd egy év múlva azt mondta: „Nem az a dolgod, hogy nekem faragj, szerzek neked saját munkát.” Szobrászunk azóta is felnéz rá: „Hálás vagyok. Ha hozzá megyek,

mint mesterhez indulok, s mikor elköszönök, ő mindig barátként enged el...” A köztéri szobrászat nemcsak fizikailag nagy teher, de gondolatilag, filozófiailag, történelmileg és természetesen politikailag is. Pontosabban ez a megállapítás a köztériemlékmű-szobrászatra vonatkozik, s azon belül is elsősorban Kelet-Közép-Európára, s most maradjunk az elmúlt – mondjuk – hetven évnél. Az emlékműszobrászat klasszikus műfaja évszázadok óta él a művészettörténetben. Azt jelenti, hogy nagy történelmi, nemzeti eseményekről, történésekről a plasztikai térben megformált emlékeket is állítanak.

Nyugat-Európa kiegyensúlyozott társadalmi-politikai fejlődése során szinte közmegegyezés alakult ki arról, hogy melyek a nagy és jelentős történelmi események, és kik a jeles és kiemelkedő személyiségek. A szobrászok, különösen a köztéri szobrászok – tapasztalataim szerint – inkább később érő típusok. Ahhoz, hogy valaki szakmai felkészültsége megszerzésén túl birtokosa legyen egy fejlett térszemléletnek, térfelfogásnak, hogy intellektuálisan is mélyen értelmezze a feladatot (akár egy portré megmintázásával, hiszen ez esetben el kell mélyedni az „alany” személyiségében, életművében, s nem csak testi karakterében!), az bizony sajátos személyiségbeli érettséget kíván, amihez idő kell. Párkányi Raab Péter ezt korán elérte. Alig múlt húszéves, amikor főiskolai hallgatóként megbízást kapott egy közterületi szobor elkészítésére, ráadásul pályázat alapján. S ami szintén ritka, főiskolai tanulmányai során már több szimpóziumra, kiállításra kapott meghívást, s több köztéri szobrot is készített. Ezek értékét növeli, hogy munkáira hamar felfigyeltek külföldön is. Amikor már művészeti továbbképzését is befejezte, tulajdonképpen már foglalkoztatott szobrászként indul a pályán. A pályáiv már negyedszázada tö-

retlen. Ennek – a már ismertetteken túl – több különleges oka van. Például az, hogy nem is mintázó, s nem is a faragó szobrászok közé tartozik, hanem szimultán módon mindkettő. Míg a szobrászok jelentős része vagy az egyik, vagy a másik szobrászati műkészítési processzust részesíti előnyben (nem is véletlenül, hiszen más és más alkati sajátosságok szükségesek a hozzáadó, az additív, a mintázó szobrásznak, mint az „elvevő”, faragó művésznek), addig az ő esetében folyamatos nemhogy az együttes alkalmazás, de a szimbiózisban való megvalósulás. Kő és bronz olyan harmonikus egységéről, egybe-komponálásáról van szó, amely ritka a kortárs szobrászatban. Munkásságában később jön egy újabb, szinte csak rá jellemző folyamat! Párkányi Raab Péter a statikus szobor eszményét ugyan elfogadja és műveli, de szobrai egy részét (olyanokét, melyeket – egyelőre – saját szenvedélyéből, s nem megbízásra készít) az utóbbi években sajátos kinetikus műként valósítja meg, ráadásul jellemzően ma már ipartörténetinek tartható eszközök, mechanikák, gépezetek újrahaznosításával. Ám ezeket a mechanikai fragmentumokat nem egyszerűen összeépíti, hanem ezekből mozgó, pontosabban: mozgatható, mozgásba hozható kinetikus szobrokat készít, amelyeknek így aztán a fokozott mozgásillúzió a jellemzője, s melyek – újabb trouvaille – zenei effektusok előállítására is képesek. E művek többszörösen is újdonságot jeleznek művészetében. Nemcsak anyagukban újak (nem bronz, nem fa, nem kő az alapanyaguk!), hanem készítésük módjában (nem mintáztak, nem faragás által, hanem sajátos szerelőművelet során születnek meg), mozgásállapotukban is innovatív tartalmúak (statika helyett mozgás), és zenei, auditív hatáskeltésük okán összetett esztétikai jelentőséget kapnak. Hogy miként jutott el ehhez a folyamathoz, arról a művész így beszél: „A figurális szobrászatban való elmélyülés, ennek felfedezése mindig hozott valami újat. Aztán már nem volt mit felfedezzek, »csak« meséltem általuk. A rátalálások viszont hiányoztak, ezért elkezdtem formailag felfedezni és tanulmányozni a régi ipari tárgyakat, melyek önmagukban hordoznak egy-egy absztrakt szobrot. Beléjük szerettem, egymás mellé helyeztem, rendszereztem őket. Végül ezekkel valóban akartam valamit. Soha nem látott szobrokat sze-

rettem volna létrehozni, melyekben ötvöztem a figurativitást, a fantasztikus ipartörténeti részeket és a mechanikát. Úgy éreztem magam, mint Pygmalion, aki szerette volna életre kelteni művét. Ez részben már sikerült, hiszen ezek a szobrok mozognak, »megszólalnak«, és a munka folytatódik.” Szobrai hihetetlenül tudatos és műves alkotások, melyek mögött nemcsak a már említett kiemelkedő színvonalú tudás áll, hanem az intellektuális értelmezés mélysége, s ennek formai manifesztációja rendkívüli rajzainak is a sora. Párkányi Raab szobrászati tervei puha ceruzákkal kidolgozott művek, melyek autonóm képzőművészeti munkák. Egy kérdésre, mely a rajzoláshoz való viszonyára vonatkozott, a közelmúltban így felelt: „A rajzzal különös kapcsolatban vagyok. Mielőtt a szobrászatba belecsöppentem, festőnek készültem, rengeteget rajzoltam, remek tanáraim voltak. A szobor tulajdonképpen egy térbeli rajz, sok-sok rajz (metszet) együttese. Követ tudok faragni napi tizenkét órán keresztül, rajzolni maximum három órán át. A rajz számomra valami más, nyugalmi, »kegyelmi« állapot.” S ebben a kavalkádnak tűnő materiális sokféleségben (papír, grafit, bronz, kő, márvány, fa, ipartörténeti emlékek) az egyéniség döntő sajátossága, illetve művészetének tartalmi karaktere abban ragadható meg, hogy egyrészt rendkívüli fantáziára építi szobrainak plasztikai megoldásait, másrészt olyan statikai, egyensúlyi helyzeteket teremt kompozícióival (azok nagy részével), melyek a szemlélődőt zavarba hozva intenzív azonosulásra sarkallják. Nyilvánvaló persze, hogy más a követelmény egy konkrét személy portréjának megmintázásánál, illetve alakja megformálásánál, s más egy történelmi eseményt, egy gondolatot középpontba állító mű esetében. Párkányi Raab Péter a kortárs magyar szobrászatnak abban (is) rendkívüli alkotója, hogy már nagyon fiatalon, mondhatni, pályája elején elkötelezte magát a figurális, sőt: emberközpontú és dinamikus felületgazdag szobrászat mellett, s vállalta annak „veszélyét” – és most egy komoly ellentmondás következik –, hogy mivel túl jól mintáz (esetében nyugodtan alkalmazhatjuk a bravúros mintázó jelzőt), az a vád fogja érni, hogy szobrászata túl érzelmes, s nem a jövő, hanem a múlt felé mutat. A vád el is érte, ám ez egyáltalán nem hátráltatta, hanem

ösztönözte a továbblépésben. A magyar szobrászat egyik – épp az imént említett – kiemelkedő mestere, atyai mentora, Melocco Miklós erről így ír: „Amikor Párkányiról azt mondom, hogy nagyszerűen ért a mesterségéhez, azt állítom róla, hogy tud szabatosan fogalmazni. Ez ritkaság, és azt jelenti, hogy felelősségre, kérdőre vonhatók a szobrai, mert azok éppen olyanok, mint amilyeneknek elképzelte. Ha szépet akar, akkor szépet csinál, ha drámát akar, akkor drámait.” Figurális szobrász tehát, aki éppúgy dolgozik bronzsal, mint kővel, dolgozik fával, építi, szereli szobrait régi szerkezetekből, megtoldva saját technikai leleményeivel. Pályája immár klasszikusnak mondható portrészobrokkal indult (József Attila, Szondy György, Fráter Erzsébet, IV. Béla király, de készített két jelentős Szent István-szobrot is). Feladatai között nem csak nagy személyiségek megmintázása áll. A szobrászhoz közelálló mitológiai, historikus tematikából mintegy kiemelkedve alkotta meg például 2000-ben Szegedre, a város belvárosába, a sétáló utca kezdetére ízesen, rá jellemzően: gazdagon mintázott két Salve szobrárt, a Karneválhercegnőt és a Karneválherceget. Talán legismertebb munkái Budapesten, a Nemzeti Színház előtti parkban megvalósult egész alakos művészportréi (Básti Lajos, Lukács Margit, Gobbi Hilda, Latabár Kálmán, Tímár József, Soós Imre, Bessenyei Ferenc), mely szobrokból sugárzik a mély és empatikus karakter. E szobrok mögött, a Nemzeti Színház homlokzatára került a Kilenc Múza szoboregyüttese. Ez az újonnan épült Nemzeti Színház homlokzatára elhelyezett kilenc szobrot jelenti, melyek ugyan sajátos épületplasztikákként állnak előttünk, felettünk (s „néznek be” a színházba is a nagy méretű ablakfelületeken), ám a maguk dinamikus mintázásával, szintén vegyes anyag használatával, a színek intenzív alkalmazásával, az egyes műzsák attribútumainak eredeti jelzésével meghatározó látványelemeivé váltak az épület homlokzatának. Történelmi, világról vallott nézeteit már karakteresen jelzi, hogy 2009-ben Mindszenty-domborművet készített Balassagyarmatra (később, 2016-ban szobrot Zalaegerszegre), 2009-ben Wass Albert-émlékművet Mátészalkára, 2010-ben Trianon-émlékművet Kaposvárra. 2013-ban készítette el Solti György emlékművét a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem előtti tér-

re. A rendkívüli egyéni szobrászi leleménnyel kialakított fémkompozícióban egy megtört körformába építi be a nagy karmester portróját, vezénylő kezét, mintegy utalva arra, hogy az ő vezénylése nyomán megszűnik a hangszerek esetleges odavetettsége, s össze fog találkozni az egyelőre még hiátussal létező körkompozíció két végpontja. 2014-ben, a tragikus év (1944) és események 70. évfordulóján valósult meg A német megszállás áldozatainak emlékműve a budapesti Szabadság téren. Párkányi Raab Péter nevét és munkásságát ekkor már a szakmai közvélekedés jól ismerte, de ezen emlékmű átadását követően vált neve széles körben ismertté, teljesítményét teljes polarizáltsággal ítélte meg a közvélemény, sőt még a szakma is. Pedig a szobrász rendkívül elmélyülten alakította ki eszmei és plasztikai koncepcióját. Az általa alkalmazott szimbolikus erejű angyal és sas drámai mintázásában sajátos egyediséggel ötvözte az expresszív kifejezőerőt a hozzá közel álló emelkedett plasztikai felfogással, s mindezt kiegészítette a környezetet erőteljesen befolyásoló – historikus utalásokra lehetőséget adó – kettőtört oszlopok nyugodt drámaiságával. Két év múlva e művet egy újabb jelentős megbízás követett, elnyerte a Málenkij robot emlékmű megvalósításának lehetőségét. A feladat az volt, hogy az emlékmű a málenkij robot, a Szovjetunióba ártatlanul hurcolt sok százezer honfitársunk emlékére szülessen meg, akik közül kevesebben tértek haza, mint ahányan elpusztultak a Gulág poklában. Ez az emlékezés azért is felfokozottan indokolt, mert az elmúlt évtizedekben, ha valamit eltitkoltak a társadalmi köztudat elől, akkor az ez a téma volt. Már bőven lehetett beszélni, írni (még a Kádár-rendszerben!) a sztálini borzalmakról, a Rákosi-korszak bűneiről, de e sok százezer honfitársunkról és sorsukról még ekkor sem. E kérdések között állandó vitatémává váltak különböző összehasonlítások, melyek a nemzet tragédiáit vették számba. E körben csak felvillantásként hadd hivatkozzam Révai Gábor író egy mondatára, aki szerint „a Gulágon ugyanolyan ártatlanok százezrei és milliói pusztultak el, mint Auschwitzban”. Itt már a terv kialakításakor egy egészen új problémával szembesült a művész, nevezetesen, hogy a Ferencvárosi pályaudvar előtt álló robotstus betonbunkert kellett belefoglalnia az

emlékmű keretébe. Az egész Magyarországra kiterjedő elhurcolási folyamat része tehát Erdély, de Kárpátalja is, ezért az emlékhely célja lett az is, hogy az egész Kárpát-medencében élő magyarság központi kegyeleti, nemzetegyesítő tere legyen. Az emlékmű helye a Ferencvárosi pályaudvar előtti tér, ami egyben azt is jelzi, hogy innen, Budapestről vitték el a legtöbb foglyot. „Ezen a pályaudvaron keresztül hurcolták, szállították a katonai és civil foglyokat át, illetve tovább a Dunán ideiglenesen elkészült vasúti hídon keresztül a Dunántúlról, sőt attól nyugatra és északnyugatra lévő helyekről is a szovjetunióbeli lágerokba” – írja Bognár Zalán történész. A pályázati kiírás előírta, hogy az emlékmű figurális szemléletet képviseljen, s hogy célszerű lenne olyan vagon vagy vagonok megjelenítése, melyekben a foglyok elszállítása történt. A hely döbbenetes környezeti eleme – mint már jeleztem – a téren a múlt század negyvenes éveitől álló föld feletti betonbunker, amely a második világháborúban a MÁV egyik biztonságosnak ítélt irányítóközpontja volt, amely átélte az idők viharait, s még ma is szinte elpusztíthatatlan. A mű központi eleme a gránit posztamensre helyezett eredeti vagon, amelyen a megvalósított pasztika az elhurcoltak tömegét érzékelteti. Az egyes személyek ruházatukban, karakterükben mintegy a társadalom keresztmetszeteként jelenítik meg a fogságba szállított polgárokat, munkásokat, katonákat, parasztokat, nőket, férfiakat, gyermekeket. A figurák, személyek mintegy összekapaszkodó együttese elindul/kiindul a kocsiból és az életből. A rabságba, de jellemzően a halálba, melyet úgy érzékeltet a művész, hogy szinte a levegőbe emelkednek, légiessé válnak, s már csak ruházatuk, öltözetük – tehát testi mivoltuk külső burka – jelzi, hogy ezekben valamikor hűvös emberek éltek, dolgoztak.

Párkányi 2017 elején Székesfehérváron Somogyi Győzővel együtt valósította meg *A döntés* című, installációként megjelenő kiállításukat (kurátor: Tóth Norbert). Sajátos és egyedi koncepcióként a jó és rossz szembenállása, harca, ütközése, illetve egymás melletti létezése volt a kiállítás gondolati fókuszában. Párkányi szempontjából az volt a döntően új elem, hogy szobrászként kizárólag fotográfiákat, illetve fotók alapján készült printeket állított ki, mintegy ellenpólusaként So-

mogyi Győző hagyományos technikákkal készült műveinek (Magyar szentek arcképcsarnoka, Magyar hősök arcképcsarnoka). E kiállításon azt is érzékelhettük, hogy egyre intenzívebben lesz Párkányi Raab Péter alkotói területe a fotográfia, illetve az ezzel szinte szimbiózisban lévő digitális képteremtés, képalakítás. Ezekből a művekből több (más és más koncepciójú) sorozat is látható kiállításán. Fontos kérdés, hogy hogyan fér meg a szobrászat és a rajz mellett ez a fajta képalakítási módszer. Arra a kérdésre, hogy mi vonzza a művészt a fotográfiához, a fotógrafikához, a digitális képteremtéshez, így válaszol: „A fotózás egyszerre egy új és régi történet számomra. Közel tíz éve használok digitális gépet. Azért kezdtem el fotózni, hogy legyen valami hobbim, »szabadidős« tevékenységem. A fotózás viszont az analóg gépekkel kezdődött. A gimnáziumban fotófakultációra jártam. Ott azonban a »varázslat«, az előhívás-nagyítás kiszámíthatatlansága zavart. A mostani technológia, a digitális képfeldolgozás mindent megenged, bármit megtehetek, és ráadásul a rajzolás boldogságát kelti életre bennem. A fotóim nem a fotóművész, hanem a szobrász agyával készülnek. A pillanatot nem keresem, hanem létrehozom többnapos, -hetes munkával, hogy lekattintsam, majd a monitoron újrarajzoljam. Fotóim tulajdonképpen kétdimenziós szobrok.” A *döntés* című kiállításon busóálarok megörökítéséből hozta létre szorongató műsorozatát, s nem sokkal e kiállítást követően került sor ugyancsak a Szent István Király Múzeum tereiben az *50. születésnapja alkalmából rendezett HANYATtÍÓ – SZÁRNYALÓ* című kiállítására, amely 2018 márciusáig volt megtekinthető. E kiállításán rajzait, közép méretű szobrai, saját fotói alapján készített printjeit, összefoglalóan vegyes technikával körülírható »szerelt« szobrai állította ki, melyek az általa talált, alakított, gyártott kő-, vas- és fémszerkezetekből készített mozgatható kinetikus pasztikák, a legutóbbi időszak terméseié. Különleges volt látnunk a kiállítás címét, melyet a múzeum homlokzatán egy hatalmas felnagyított rajza is hirdetett: *HANYATtÍÓ – SZÁRNYALÓ*. Felmerülhet a kérdés, hogy vajon miért ezt a címet választotta, annál is inkább, mert ugyan vannak lovas szobrai, mégsem tartható úgynevezett lószobrásznak? Párkányi Raab Péter e kérdés kapcsán így fogal-

maz: „A lószobrász fogalmát a múlt rendszerben használták, amikor valaki már legalább két lovat megmintázott. Én figurális szobrásznak tartom magam. Ebbe beletartozik a ló is. Jelenleg hatodik lovas szobromon dolgozom. Lovas szobraimnak fele itthon nem ismert, külföldön található. A címválasztás a kiállítás anyagából két művet jelöl meg, ragad ki és köt össze, hogy ezáltal a kiállítás tematikáját és üzenetét is meghatározza. A bejáratnál egy bronzszobron és egy hatalmas grafikán, mintegy a kiállítás plakátjaként, a hanyatlást és a szárnyalást mutatom be, hangsúlyozom, történetesen a »lóság« keresztül.”

Székesfehérvári kiállítása kisebb részben életmű-keresztmetszet volt, másrészt annak az innovatív művészi magatartásnak a manifesztációja, mely igen szuggesztíven mutatta be

megújuló szobrászatának opusait, folyamatosan látványos, artistikus és mély szimbolikával telített fotógrafikáival, printjeivel együtt. Párkányi Raab Péter élete ötven éve alatt már igen jelentős szobrászi életművet hozott létre. Munkásságának különlegessége, hogy sok szobra található külföldön, nemcsak köztereken, de magángyűjteményekben is. Szobrai által eljutott a világ minden pontjára, valamennyi földrészre, egymástól eltérő identitású, vallású és gondolkodású emberekhez, közösségekhez, Európa minden országába, valamint Kínától az USA-ig, Kanadától Szingapúrig, Ausztráliától Oroszorszáig. Ez a világ nyújtja számára a teljes szabadságot. Azt, amire alkotóként vágyott, művein keresztül elérte. Útja így vezet a soha nem látott szobrok világába.

Áttörés emlékmű – Melocco Miklós alkotótársaként, Sopronpuszta (részlet)

Párkányi Raab Péter
szobrász-, fotóművész
(Balassagyarmat, 1967. szeptember 6.)

1987-ben kezdte el tanulmányait a Magyar Képzőművészeti Főiskolán, 1992-ben diplomát, három évvel később pedig mesterdiplomát szerzett a Magyar Képzőművészeti Egyetemen. Jól áttekinthető, egységes életművel rendelkezik, melyben a hagyomány és az innováció egyszerre van jelen. A modern kor vívmányait felhasználva törekszik a szépség megalkotására, a „teremtésre”, mely művészetének lényege. Alkotásaira a figuraközpontúság és a bravúros formakezelés jellemző.

Kisplasztikáiban, fotóiban, monumentális szobraiban jellemzően egy-egy gondolat ölt testet, ami ösztönzi a nézőt az igazságkeresésre. Minden alkotásánál törekszik a mérték és a harmónia megtartására, melyet hol a bronz, a kő vagy éppen a márvány művészi megmunkálásával ér el. Munkái a lebegésről, a légiességről, a szárnyalásról mesélnek, művészi hitvallása a művészet szabadságáról, a szabad művészetről szól.

„[...] Párkányinak még egy »előnye« van: hihetetlenül jól tud rajzolni. (Ebben is hasonlít mentorára, Melocco Miklósrá.) S újabban a fotóművészet felé kalandozott el. Ennek egyik első megnyilatkozása Somogyi Győző A döntés című fehérvári kiállításának belső boltzatán megjelenő szörnyalakzatainak látomásos montázsja, amely a mohácsi busóalakok álarcait felhasználva készült. S a legújabb kompozíciói már válaszolnak a technicizált korszak kihívásaira: az ember (emberi test) és a gép viszonyát vizsgálja, azáltal is, hogy a két közeg miként jelenik meg egymás közelében, egymást áthatva, kölcsönösen átdimenzionálva. Mi több, ezek a konstrukciók működnek is mint különleges zeneszerkezetek. S a szobrász folyamatosan dolgozik, hogy egy-egy gondolatnak, emlékezetes dátumnak, évfordulónak vizuális emblémát teremtsen. [...]

Az utóbbi években – talán köztéri munkáinak leterheltsége miatt – ritkábban rendezett önálló kiállítást. Utoljára a Forrás Galériában láthatták 2011-ben nagyobb kollekcióját. Nos, ilyen előzmények után rendezte meg [2017, Székesfehérvár – a szerk. megj.] Tóth Norbert HANYATLÓ – SZÁRNYALÓ címmel az életmű lényeges pontjait, szakaszait bemutató, átfogó tárlatot.

A képtár előtt elhelyezett installáció a kiállítás címét, vezérgondolatát jeleníti meg. Erről a kurátor a következőket írta: »a kiinduló elem a Hanyatló négy méteres szobor, amely a homlokzaton látható nagyméretű fotógrafikán stilizált mozgással felemelkedik, szárnyalni kezd. A közösséget, a nemzetet szimbolizálja, amely tetszhalott állapotból büszkén felegyenesedik, és elindul az ég felé, Istentől rendelt sorsának beteljesítésére. Ez a felütés talán az ars poeticája is lehet a művész elmúlt harminc évének.«.

Péntek Imre: Az „újklasszicitás” demonstrációja (Kortárs, 62. évf. 7–8. sz. [2018])

A székesfehérvári Csók István képtár bejáratánál elhelyezett Hanyatló szobor, jobbról a homlokzaton a Szárnyaló rajz nagy méretű fotógrafikája

A számos elismerés közül néhány kiemelt díj:

2022 – Magyar Művészetért díj

2021 – Kossuth-díj

2019 – Munkácsy Mihály-díj

2018 – A Magyar Érdemrend tisztikeresztje

2008 – A Duna Televízió Magyar Csillagok díja

2008 – Le Monde de la Culture et des Arts – M.C.A Exposition Internationale, Franciaország, Arany Plakett I. Nagydíj

2008 – Közönségdíj, Cannes városának kitüntetése

2002 – Balassagyarmat díszpolgára

1998 – A Magyar Művészeti Akadémia Arany Oklevele

1991 – A Szardínia szigetén, Quartu S. Elenán rendezett Kőszobrász Symposium I. díja, Olaszország

„Párkányi Raab Péter Munkácsy Mihály-díjas szobrászművész Magyarország számára kivételesen értékes, a klasszikus európai, illetve a legnemesebb nemzeti hagyományokat innovatív látásmóddal ötvöző művészi pályafutása, finoman megmunkált kisplasztikákat, látványos kiállítótermi kompozíciókat és monumentális köztéri szobrokat is magában foglaló alkotóművészete elismeréseként” – a 2021-ben átvett Kossuth-díj indoklása.

Szent István király, Csenger

Áldozati emlékmű, Sopron

Vízöntő, Pápa (részlet)

E számunk szerzői

Andrási Attila	színházi rendező, író, Budapest
Balogh Gábor	politikus, kultúraszervező, Ipolybalog egykori polgármestere
Bertha Zoltán	író, irodalomtörténész, Debrecen
Binkowski, Jerzy	költő, színházi rendező, Varsó
Csámpai Ottó	szociológus, író, Nyitracsehi
Feledy Balázs	művészeti író, Budapest
Felföldi László	a Pécsi Egyházmegye főpásztora, Pécs
Gyémánt Richárd	demográfus, jogász, Szeged
Hascák Mária	filológus, tolmács, Kárpátalja
Kamieńska, Anna	költő, író, műfordító
Kondor Katalin	közíró, újságíró, Budapest
Lebioda, Dariusz Tomasz	költő, műfordító, irodalomkritikus, Bydgoszcz
Mezey Katalin	költő, író, Budapest
Mezey László Miklós	író, irodalomtörténész, Budapest
Osztrogonác Miklós	író, könyvtáros, Baja
Párkányi Raab Péter	szobrász- és fotóművész, Budakeszi
P. Maklári Éva	költő, Székesfehérvár
Radnai István	költő, író, Budapest, Szeged
Semsei Ferenc	műfordító, történész, Budapest
Stanyó Tóth Gizella	újságíró, Újvidék
Tráser László	író, újságíró, Szeged
Vári Fábrián László	költő, író, műfordító, Mezővári–Nyíregyháza
Wojtyła, Karol	költő, prózaíró, II. János Pál római pápa
Zétényi Zsolt	jogász, Budapest

Szent István király, Balatonfüred

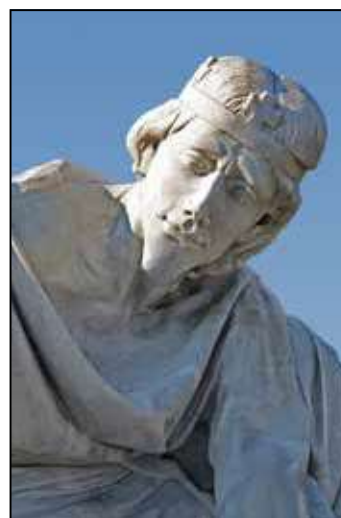
Szondi György, Balassagyarmat

Gróf Bánffy Miklós, Sopron (részletek)

Semmelweis Ignác, Bécs (részletek)

IV. Béla király, Körmend

Trianon-emlékmű, Kaposvár

Az 1956-os magyar forradalom emlékműve, Genf

Színészek szobrai a budapesti Nemzeti Színház előterében

Soós Imre

Timár József

Bessenyei Ferenc

Gobbi Hilda

Solti György, Budapest

Összetartozunk

Csók

Angyali üdvözlés – ima

Angyal

Civitas Fortissima,
Balassagyarmat

Aszklépiosz és Hügíeia, Budapest

Szent Margit (részletek)

Ister-kút, Esztergom (részletek)

Emberhajó

A gyöngy születése

Játszma

Ars poetica (részletek)

Kameraman

Ars poetica (részletek)

Kameraman (részlet)

Meditáció

Örvény

Titkos párbaj

Éva